

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

TERÖRİZMLE MÜCADELEDE ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE
NATO'NUN ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Sedat LAÇİNER

Hazırlayan
Didem YAMAN

Çanakkale – 2006

ÖZET

Terörizm, hemen hemen her devlet için tehdit haline gelmiş bir güvenlik sorunudur. Çok çeşitli kaynaklardan beslenen terörizm özellikle teknolojik değişimlere devletlerden bile hızlı uyum sağlamış ve sınır tanımaz bir hal alarak tüm ülkeleri tehdit eden boyutlara ulaşmıştır.

Terörizmin ulus-aşan boyutu yeni bir gelişme olmamakla birlikte bu durum 11 Eylül saldırıları sonrasında tüm dünya ülkeleri tarafından açıkça ifade edilmiştir. Sorunun ulus-aşan boyutu beraberinde terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği arayışlarına hız kazandırmıştır. Sorunla uzun yıllar ulusal bazda mücadele etmiş olan Türkiye, İngiltere, İspanya ve Japonya'nın çabalarına 11 Eylül saldırıları sonrasında terörizmle mücadelede önder olma gayreti içinde olan ABD'nin girişimleri eklenmiştir. Ulusal mücadelelere ek olarak çeşitli tarihlerde terörizmle mücadelede etkili olacak uluslararası anlaşmalar da imzalanmıştır.

Terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği arayışları beraberinde işbirliğinin nasıl ve hangi çatı altında yürütüleceği sorusunu gündeme getirmiştir. Bu bağlamda NATO, Soğuk Savaş sonrası dönüşen yapısına terörizmle mücadele misyonunu da ekleyerek terörizmle mücadelede işbirliğini ve koordinasyonu sağlayabileceği düşünülen bir uluslar arası örgüt olarak belirmeye başlamıştır.

Çalışmada yukarıda değinilen hususlar bağlamında, küresel tehdit terörizme karşı oluşturulabilecek işbirliği girişimlerinde, NATO'nun birleştirici bir kurum olup olamayacağı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda çalışma dört bölümden oluşmuştur.

Çalışmanın birinci bölümü, terörizm sorununun kavramsal çerçevesinin çizilmesini hedeflemektedir. Bu doğrultuda, terörizm kavramının tanımına ilişkin

tartışmalar, terörizmin kısa tarihçesi, kaynakları ve terörizmin sınıflandırılmasında kullanılan kriterler değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde ise, ulusal ve uluslararası terörizm farklılaşmasına değinilmiş ve bu ekseninde ulusal ve uluslararası terörizmin tanımsal farklılıkları ortaya konularak, tarihsel süreç içerisinde terörizmin nasıl uluslararası boyutlara ulaştığı anlatılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise, Türkiye, İngiltere, İspanya, ABD ve Japonya örneklerinden hareketle terörizmle ulusal boyutta mücadele vermiş olan bu devletlerin ulusal boyutlu girişimlerine dikkat çekilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca terörizmle uluslararası mücadele arayışlarının yeni bir olgu olmadığına anlaşılması anlamında terörizmle mücadele amacıyla yapılmış uluslararası anlaşmalara ve işbirliği arayışlarına tarihsel süreç içerisinde değinilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise, ilk üç bölümde aktarılan bilgi ve değerlendirmeler de dikkate alınarak, ‘Terörizmle Uluslararası Mücadelede NATO’nun Rolü’nün değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme yapılmış ve NATO’nun varlık gerekçesi ortadan kalkmasına rağmen değişen uluslararası sisteme uyum sağlamak için geçirdiği dönüşümün altı çizilmiştir. NATO özellikle terörizmle mücadele anlamında aranan uluslararası işbirliği örgütü olma yolunda önemli adımlar atmıştır. Bu yolda göstereceği başarı NATO’nun varlığının meşruiyeti anlamında da önemlidir. Ancak söz konusu dönüşüm süreci içerisinde atılan adımların ve alınan kararların uygulamaya dönüştürülmesi ve tüm dünyanın sorunu olan terörizme yönelik operasyonlarında İttifak’ın objektif bir kurum olarak çalışabilirliğinin kanıtlanması gerekmektedir. Aksi bir durum hem NATO’nun sürdürülebilir bir ittifak oluşuna hem de terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği arayışlarına gölge düşürecektir. Bu bağlamda NATO’dan beklenen terörizmle mücadelede etkinliği, tarafsızlığı ve kararlılığını zaman içerisinde dünya kamuoyuna sunabilmesi ve arzu edilen işbirliği merkezi olarak varlığına devam etmesidir.

ABSTRACT

Terrorism is a security concern which becomes a threat for each of the individual states. Terrorism that has so many roots has adapted to the newly technological advances and became a transnational phenomenon which threatens each state within the current international system.

The transnational dimension of terrorism which is not a new phenomenon was explicitly emphasized by all states especially after September 11. That transnational nature of the concept comes up with the international cooperation concerns. The endeavour of Turkey, Britain, Spain and Japan that all tried to combat terrorism with their domestic capabilities for so many years was supported by the USA, which is aiming to be the leader in combating terrorism. In addition to the national measures taken in different periods, some international agreements were concluded to combat terrorism.

International cooperation concerns against terrorism come together with the question of how and under what platform these measures can be taken into consideration. Within this framework NATO, whose structure is adapting to the new atmosphere in the post-Cold War period bear a new mission for combating terrorism. For this aim NATO is aiming to be an embracing international organization in order to coordinate the international efforts.

Within the above mentioned facts, in this study it is tried to be evaluated that whether or not NATO can be an embracing organization for the cooperative measures against terrorism.

With this respect the study is composed of four chapters.

The first chapter of the study aims to draw the conceptual framework of the issue of terrorism. Within this respect, the discussion in terms the definition of

terrorism, a brief history of terrorism, origins of the terrorism and the criteria for the classification of terrorism are underlined.

In the second chapter, the differentiation between the domestic and the international terrorism is mentioned and also within this connection by emphasizing the differences in the definitions of domestic and the international terror, it is aimed to discuss how terrorism become an international issue.

Within the third chapter of the study, it is tried to be given some brief examples of the national endeavor of Turkey, Britain, Spain, United States and Japan in combating terrorism. By underlining the international agreements, and cooperation measures in a historical perspective it is aimed to be proven that an international struggle for combating terrorism is not a new phenomenon.

In chapter four, by evaluating the analysis given in previous chapters, the role of NATO in combating terrorism is tried to be emphasized.

In the conclusion section, a general evaluation is tried to be made. It is aimed to be emphasized that, NATO, even after the demise of the very reason of its foundation, which is tried to settle the new international system by undergoing serious transformations. Some of these transformations are especially made for being effective in context of combating terrorism. The success of these transformations is important for the legitimacy of NATO's very existence in the post-Cold War period. However, for proving this legitimacy, the operability of the resolutions that were accepted in, their names are mentioned above summits and maintaining the objectiveness of the alliance in terms of combating terrorism seems crucial. A contrary situation may overshadow the sustainability of the alliance together with the international cooperation measures for combating terrorism. Within this framework, it is expected that NATO can serve effectiveness, neutrality and decisiveness in the context of combating terrorism, through which it will play a role for the institutional cooperation platform, which is desired by the all the actors which are combating against terrorism.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR CETVELİ.....	ix
ÖNSÖZ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TERÖRİZMİN TANIMI

1.1. TERÖRİZM KAVRAMININ TANIMINA İLİŞKİN TARTIŞMALAR.....	5
1.2. TERÖRİZMİN KISA TARİHÇESİ.....	11
1.3. TERÖRİZMİN KAYNAKLARI.....	17
1.4. TERÖRİZMİN SINIFLANDIRILMASINDA KULLANILAN KRİTERLER.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSAL-ULUSLARARASI TERÖRİZM

2.1. ULUSAL TERÖRİZMİN KAVRAMSAL BOYUTU.....	25
2.2. ULUSLARARASI TERÖRİZMİN KAVRAMSAL BOYUTU.....	27
2.3. TERÖRİZMİ ULUSLARARASI BOYUTA ULAŞTIRAN FAKTÖRLER.....	29
2.4. ULUSAL VE ULUSLARARASI TERÖRİZM FARKLILAŞMASININ UYGULAMADAKİ YERİ.....	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TERÖRİZMLE MÜCADELEDENİN ULUSAL VE ULUSLARARASI ÇERÇEVESİ

3.1. TERÖRİZMLE MÜCADELENİN ULUSAL ÇERÇEVESİ.....	37
3.1.1. Terörizmle Mücadelede Türkiye Örneği.....	38
3.1.1.1. Ermeni Terörizmi.....	38
3.1.1.2. Sol – Sağ Terör Hareketleri.....	42
3.1.1.3. Türkiye’de Hizbullah Terörizmi.....	44
3.1.1.4. PKK Terörizmi.....	47
3.1.2. Terörizmle Mücadelede İngiltere Örneği.....	53
3.1.2.1. IRA Terörizmine Karşı İngiltere’nin Aldığı Önlemler.....	55
3.1.2.2. İngiltere’ye Yönelik 2005 Terör Saldırıları.....	59
3.1.3. Terörizmle Mücadelede İspanya Örneği.....	61
3.1.4. Terörizmle Mücadelede ABD Örneği.....	64
3.1.5. Terörizmle Mücadelede Japonya Örneği.....	70
3.2. TERÖRİZMLE MÜCADELENİN ULUSLARARASI ÇERÇEVESİ.....	73
3.3. TERÖRİZMİN ULUSLARARASI BOYUTU ÇERÇEVESİNDE ‘11 EYLÜL’ SALDIRILARI.....	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TERÖRİZMLE ULUSLARARASI MÜCADELEDE NATO’NUN ROLÜ

4.1.NATO’NUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	85
4.1.1. NATO Nedir?.....	86

4.1.2. NATO'nun Kurumsal Yapısı ve İşleyişi.....	88
4.1.3. NATO'nun Kuruluş Süreci ve Soğuk Savaş Dönemi Stratejileri.....	90
4.1.4. Soğuk Savaş Sonrasında Değişen Stratejisi ve Yeni Misyonlarıyla NATO.....	93

4.2. NATO'NUN TERÖRİZMLE MÜCADELE ÇERÇEVESİNDE ALDIĞI TEDBİRLER.....	100
4.2.1 Soğuk Savaş Döneminde NATO ve Terörizm Sorunu.....	100
4.2.2. Soğuk Savaş Sonrası NATO ve Terörizm Sorunu.....	102
4.2.3. 11 Eylül Sonrası NATO ve Terörizm Sorunu.....	105
4.2.3.1. Operation Eagle Assist (Kartal Yardımı Operasyonu 9 Ekim 2001 – 16 Mayıs 2002) ve Operation Active Endeavor (Aktif Gayret Operasyonu - 26Ekim 2001-...)	107
4.2.3.2. Prag Zirvesi ve Terörizmle Mücadelede NATO'da Öngörülen Değişim.....	108
4.2.3.3. İstanbul Zirvesi: Terörizmle Mücadelede Atılan Adımlar.....	114
4.3. NATO'NUN 'ORTAK SAVUNMA KAVRAMI' (COLLECTIVE SECURITY) VE KAVRAMIN TERÖRİZMLE ULUSLARARASI MÜCADELEDE ROLÜ.....	117
4.4. TERÖRİZMLE ULUSLARARASI MÜCADELE EKSENİNDE NATO- TÜRKİYE İLİŞKİLERİ.....	119
4.4.1. Türkiye'nin NATO'ya Girişi.....	120
4.4.2. Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin NATO İçerisinde Değişen Konumu ve Terörizmle Mücadeledeki Rolü.....	123
4.4.3. Türkiye'yi Hedef Alan Terörist Hareketler Karşısında NATO'nun Tutumu.....	126

4.5. TERÖRİZMLE ULUSLARARASI MÜCADELEDE NATO'YA YÖNELTİLEBİLECEK ELEŞTİRİLER.....	131
SONUÇ.....	140
KAYNAKÇA.....	151
EKLER.....	190

KISALTMALAR CETVELİ

AAOK	: Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (<i>Euro-Atlantic Partnership Council-EAPC</i>)
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGSP	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
ARA	: Ermeni Devrimci Ordusu
ARGK	: Kürdistan Ulusal Kurtuluş Ordusu (<i>Arteşe Rızgariya Gele Kürdistan</i>)
ASALA	: Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Gizli Ermeni Ordusu (<i>Armenian Secret Army for Liberation of Armenia</i>)
ASALA-MR	: ASALA-Devrimci Hareketi (<i>ASALA-Revolutionary Movement</i>)
AWACS	: Erken Uyarı ve Havadan Kontrol Sistemi (<i>Airborne Warning and Control System</i>)
BİO	: Barış İçin Ortaklık (<i>Partnership for Peace-PfP</i>)
BM	: Birleşmiş Milletler (<i>United Nations – UN</i>)
C.	: Cilt
CBRN	: Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer (<i>Chemical, Biological, Radiological and Nuclear</i>)
CJTF	: NATO Birleşik Müşterek Görev Gücü (<i>Combined Joint Task Force</i>)
CNAD	: Ulusal Silahlanma Direktörleri Konferansı (<i>Conference of National Armaments Directors</i>)

Çev.	: Çeviren
DDKO	: Devrimci Doğu Kültür Ocakları
DEHA	: Demokratik Halk Partisi
DEP	: Demokratik Parti
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikalar Konfederasyonu
Dn	: Dipnot
DOD	: Savunma Bakanlığı (<i>Department of Defense</i>)
Ed.	: Editor
EGI	: Bask Gençliği
ERNK	: Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi (<i>Eniya Rızgariya Netawiya Kürdistan</i>)
ETA	: Bask Ülkesi ve Özgürlük (<i>Euskadi Ta Askatasuna</i>)
EUROPOL	: Avrupa Polis Teşkilatı
FK	: Fikir Kulüpleri
FKF	: Fikir Kulüpleri Federasyonu
HADEP	: Halkın Demokrasi Partisi
HEP	: Halkın Emek Partisi
H.R	: House of Representatives
HRK	: Kürdistan Kurtuluş Birliği (<i>Hezen Rızgariya Kürdistan</i>)
IFOR	: Barış Uygulama Gücü (<i>Implementation Force</i>)
INLA	: İrlanda Ulusal Özgürlük Ordusu (<i>Irish National Liberation Army</i>)

INTERPOL	: Uluslararası Polis Teşkilatı (<i>The International Police Organization</i>)
IRA	: İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu (<i>Ireland Republican Army</i>)
JCAG	: Ermeni Soykırımı İçin Ermeni Adalet Komandoları (<i>Justice Commandos for the Armenian Genocide</i>)
JRA	: Japon Kızıl Ordusu (<i>Japan Red Army</i>)
KADEK	: Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi (<i>Kongra Azadi Demokrati Kurdistan</i>)
KAİK	: Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (<i>The North Atlantic Cooperation Council-NACC</i>)
KAK	: Kuzey Atlantik Konseyi (<i>North Atlantic Council - NAC</i>)
KONGRA-GEL	: Halk Kongresi
MAP	: Üyelik Eylem Planı (<i>Membership Action Planı</i>)
MDK	: Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (<i>Allied Command Transformation - ACT</i>)
MHK	: Müttefik Harekat Komutanlığı (<i>Allied Command Operations - ACO</i>)
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (<i>North Atlantic Treaty Organization</i>)
NORTHCOM	: Kuzey Komutanlığı (<i>Northern Command</i>)
NMG	: NATO Mukabele Gücü (<i>NATO Response Force – NRP</i>)
OAS	: Amerikan Devletler Teşkilatı (<i>Organization of American States</i>)

OIC	: İslam Konferansı Örgütü (<i>Organization of Islamic Conferences</i>)
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi (<i>Partiya Karkarani Kürdistan</i>)
PNV	: Bask Milliyetçi Partisi (<i>Partio Nacionalista Vasko</i>)
Prg	: Paragraf
PYT	: Prag Yetenekler Taahhüdü (<i>Prag Capabilities Commitment - PCC</i>)
SACEUR	: NATO Avrupa Müttefik Güçler Yüksek Komutanlığı (<i>Supreme Allied Commander Europe</i>)
SACLANT	: NATO Atlantik Müttefik Güçler Yüksek Komutanlığı (<i>Supreme Allied Commander Atlantic</i>)
SHP	: Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SPK	: Savunma Planlama Komitesi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
THKO	: Türkiye Halkın Kurtuluş Ordusu
THKP/C	: Türkiye Halkın Kurtuluş Partisi Cephesi
TİİKP	: Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
TREVI	: Terörizm, Radikalizm ve Uluslar arası Şiddetle Mücadele Teşkilatı (<i>Terrorism, Radicalism, Extremism, Violence, Internationalism</i>)
Vb.	: Ve benzeri
Vol	: Volume

ÖNSÖZ

Terörizm, tarihin çeşitli dönemlerinde devletlerin mücadele etmek zorunda kaldıkları bir ulusal güvenlik sorunu olmuştur. Ancak 11 Eylül saldırılarıyla birlikte gerek terörizme yönelik bakışta, gerekse terörizmle mücadelenin kapsamında köklü bir değişim göze çarpmaktadır.

Saldırıların yaratmış olduğu etki öncelikle terörizmi ulusal boyutlu bir sorun olmaktan çıkarmış ve küresel bir zemine taşımış, sonrasında da küresel bir sorunla mücadelenin ancak uluslararası işbirliğinin tesisiyle mümkün olabileceği daha çok dile getirilmeye başlanmıştır. Bu noktada NATO'nun Soğuk Savaş sonrasında kurumsal anlamda ve misyonları bağlamında yaşadığı dönüşüm İttifak'ı terörizmle mücadelede işbirliğini sağlayacak bir platform olarak gündeme getirmiştir.

Çalışmanın ilk üç bölümünde terörizmin tanımı, ulusal ve uluslararası terörizm farklılaşması, terörizmle mücadelede ulusal ve uluslararası ölçekte atılan adımlar incelenerek günümüzde terörizmle mücadele çabalarına zemin oluşturulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bilgilerin ışığında NATO'nun terörizmle uluslararası mücadelede işbirliğini organize edebilecek bir kurum olup olmadığının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Tüm eğitim hayatım boyunca benden desteğini esirgemeyen değerli babam İzzet YAMAN'a ve kardeşim Çiğdem YAMAN'a, bu çalışmayı ortaya koyabilmemde üzerimde büyük emeği olan, desteği ve sabrını esirgemeyen sayın hocam, danışmanım Doç. Dr. Sedat LAÇİNER'e, bilgisi, desteği ve varlığıyla bana her zaman güç veren ve akademisyenliği her geçen gün biraz daha sevmemi sağlayan değerli hocam sayın Prof. Dr. Mete TUNCOKU'na ve bana duyduğu güven, gösterdiği sabır ve desteği için meslektaşım ve hayat arkadaşım Gürol BABA'ya en içten saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca yoğun çalışma programları içerisinde bana zaman ayırarak mülakat yapma isteğimi kabul eden, bilgi ve değerlendirmelerini benimle paylaşarak bu çalışmayı daha akademik ve kaliteli hale getiren değerli hocalarım Prof. Dr. Beril DEDEOğLU'na, Doç. Dr. Çağrı ERHAN'na, Doç. Dr. Emin GÜRSES'E ve Doç. Dr. İhsan BAL'a; ilgi ve yardımları için Bięa İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'ndeki tüm hocalarıma da teşekkürlerimi sunuyorum.

SAYGILARIMLA

Didem YAMAN

GİRİŞ

Tarihsel geçmişi M.S. 6. yüzyıla kadar uzanan terörizm, özellikle Soğuk Savaş'la birlikte dünyayı ciddi boyutlarda tehdit eden küresel bir sorun haline gelmiştir. Ancak, hem kavramın tanımlanması, hem de sınıflandırılmasına ilişkin sorunlar terörizmle mücadelede, ulusal olduğu kadar uluslararası çözümlerin üretilmesini de zorlaştırmaktadır. Bunun temelinde yatan, terörizmin devletlerce bir iç güvenlik sorunu olarak düşünülmesidir. Fakat, 11 Eylül Saldırıları, sorunun uluslararası boyutunun tüm ülkeler tarafından kabul görmesini ve artık sadece ulusal güvenliğin değil, uluslararası güvenliğin de terörizmle mücadelede elde edilecek başarıya bağlı olduğunun anlaşılmasını sağlamıştır. Bu saldırılar, terörle mücadelede devletlerin ulusal ölçekteki çabalarının yetersiz kaldığının ve kurumsal bir çerçevede ortak hareket etme zorunluluğunun fark edilmesinde de etkili olmuştur. Diğer yandan, bu zorunluluk, Soğuk Savaş sonrasında misyonu değişmeye başlayan NATO'nun bir kurum olarak bu arayışa cevap verip veremeyeceği yolunda tartışmaları da başlatmıştır.

Değişen ve çeşitlenen tehditler karşısında güvenlik arayışlarının artması, bu tehditler içerisinde terörizm sorununun giderek büyük boyutlara ulaşması ve buna bağlı olarak uluslararası ilişkiler disiplininde terörizm araştırmalarına daha fazla önem verilmesi, çalışmada terörizmin inceleme konusu olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Bu noktada Türkiye'nin uzun seneler boyunca terörizme karşı mücadele vermiş olması da bu konunun seçilmesinde önemli bir etkidir. Bu çerçevede belki de uluslararası alandaki en etkili ve güçlü savunma örgütü olarak NATO'nun oynayacağı rol merak konusudur.

Son dönemde terörle mücadelenin NATO'nun yeni ve en önemli misyonu olması gerektiği savunulmaktadır. Bu bağlamda NATO, Prag ve İstanbul Zirvelerinde terörizmi eskiye nazaran daha etkin şekilde gündemine almıştır. Türkiye'nin önemli bir NATO üyesi olduğu ve böylesine radikal bir değişimin Türkiye'yi, bölgesini ve tüm dünyayı etkileyeceği düşüncesinden hareketle, bu

çalışma terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği çerçevesinde NATO'nun rolüne odaklanmıştır.

Bu kaygılardan hareketle tezin ilk beklentisi, NATO'nun terörizmle mücadelede herhangi bir rol oynayıp oynayamayacağının tespit edilmesidir. Bu bağlamda, tezin ilk amacı NATO'nun kuruluş safhasından Soğuk Savaş'ın bitimine kadar ki süreçte terörizmle mücadelede herhangi bir yapıcı rol üstlenip üstlenmediğini bulmaya çalışmaktır. Tezin ikinci amacı ise NATO'nun Soğuk Savaş sonrası dünya düzeninde etkinliğini, bir Soğuk Savaş yapılanması olan kurumun yeni şartlara uyumlu bir örgüte dönüşüp dönüşemeyeceğini, en önemlisi de terörle mücadelede uluslararası işbirliğinde öncü rol üstlenip üstlenemeyeceği yolundaki sorulara yanıt bulmaktır. Son olarak, NATO'nun güvenlik ve terörizmle mücadele çabaları içerisinde, İttifakın neredeyse kuruluş aşamasından bu yana doğu kanadındaki sadık bir üyesi olan Türkiye'nin yerinin ne olabileceği öngörölmeye çalışılmıştır.

Tezde araştırma metodu olarak monografi yöntemi temel alınmıştır. Bu yöntem çerçevesinde, konu ile ilgili İngilizce ve Türkçe referans kaynakları incelenmiştir. Elde edilen bilgilerin sağlamlaştırılması için mümkün olduğu kadar konuyla ilgili ikili ve çoklu anlaşma metinlerine, bu anlaşmalarda alınan kararlara, konu ile ilgili önemli aktörlerin demeçlerine, uluslararası ilişkiler disiplinine katkıda bulunmakta olan bazı değerli akademisyenlerle yapılan mülakatlara ve diğer resmi dokümanlara da yer verilmiştir. Tezde, ilgili ölkelerin süreli yayınları da yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

Bu çerçevede araştırma dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci Bölümde; terörizmin kısa tarihçesi, kavrama ilişkin tartışmalar, terörizmin kaynakları ve sınıflandırılması bu konulardaki araştırmacıların eserlerinin monografi yöntemine göre incelenmesiyle ortaya konulmuştur. Araştırmanın zeminini oluşturması öngörölen bu bölüm, sonraki bölümlerde ortaya atılacak tezler için de bir temel niteliğindedir.

İkinci Bölümde; ulusal ve uluslararası terörizmin kavramsal çerçevesi çizilmiş, terörizmi uluslararası boyutlara ulaştıran nedenler tarihsel bir değerlendirme içerisinde sunulmuştur. Bu bölümde son olarak ulusal ve uluslararası terörizm arasındaki farklılaşmaya değinilerek, böyle bir farklılaşmanın uygulamada var olup olmadığı tartışılmıştır.

Üçüncü Bölümde; ulusal çerçevede terörizme karşı verilen mücadele örnekleri anlatılmıştır. Türkiye, İngiltere, İspanya, ABD ve Japonya örnekleri ayrı birer olay olarak kısaca ele alınmıştır. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye, İngiltere ve İspanya örneklerinin ele alınmasında bu ülkelerin uzun yıllar ulusal boyutta terör eylemleriyle mücadele etmiş olmaları etkilidir. ABD örneğinin seçilmesinde ise, ABD'ye karşı özellikle ulusal sınırların dışında çok sayıda saldırı gerçekleştirilmesine rağmen, bu ülkeye gerçekleştirilen 11 Eylül saldırılarının terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği arayışlarını arttırmış olması etkilidir. Söz konusu 4 ülkenin örneklem olarak incelenmesinde aktif terörizmle mücadele çabaları etkili olurken, Japonya örneğinin incelenmesinde bu ülkenin 11 Eylül öncesinde terörizmle mücadelede pek de faal sayılmayan tutumuna karşılık, 11 Eylül saldırıları sonrasında terörizmle mücadelede attığı dikkate değer adımların vurgulanması amaçlanmıştır. Burada uygulanan yöntem, ayrı ayrı örneklerden giderek ulusal alanda terörizmle mücadelenin yetersizliğinin değerlendirilmesi anlamında bir tümevarım tekniğidir. Ayrıca terörizmle mücadelenin uluslararası çerçevesi değerlendirilirken '11 Eylül Saldırıları' nın terörizmin küresel boyutunun kabul edilmesindeki rolüne de değinilmiştir.

Dördüncü Bölümde; öncelikle NATO'nun kavramsal çerçevesi, kurumsal yapısı, Soğuk Savaş dönemi ve sonrası uyguladığı stratejiler ve yeni üstlendiği misyonlardan biri olarak terörizmle uluslararası mücadeledeki yeri, ve bu çerçevede gerçekleştirdiği zirveler ele alınmıştır. Bu bilgiler ışığında NATO'nun Soğuk Savaş dönemi, Soğuk Savaş sonrası ve 11 Eylül saldırıları sonrasında terörizme yönelik bakışı üç ayrı başlık altında incelenmiştir. Ayrıca Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrasında NATO içerisinde değişen rolü, terörizmle mücadele bağlamında incelenmiş ve NATO'nun Türkiye'ye yönelik terörist saldırılar karşısındaki tutumu

ayrıca ortaya konulmuştur. İttifak'ın terörizmle uluslararası mücadelede söz konusu olabilecek eksiklikleri de eleştirel bir bakış açısı içinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerin NATO'nun terörle mücadelede ne derece etkin bir rol oynayacağı konusundaki tartışmalara bir katkı sağlaması düşünülmektedir. Bu bölümde NATO'nun tarihsel evrimi ve ona meşruiyet sağlayan kavramsal dönüşüm ele alınırken daha önceki bölümlerle bağlantılar kurulmuştur.

Sonuç bölümünde ise, çalışmanın dört bölümü içerisinde yapılan tartışmaların sonunda elde edilen bulguların öz analitik değerlendirmeleri yapılmıştır.

Tez kapsamında araştırılan konu, daha öncede belirtildiği gibi, terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğine başvurulması zorunluluğu ve bu işbirliği içerisinde uluslararası bir örgüt olarak, NATO'nun rolüdür. Bu nedenle Birleşmiş Milletler'in (BM) ve diğer örgütlerin rolüne ve terörle mücadele kapsamındaki uygulamalarına yalnızca gereken noktalarda atıfta bulunulmuş ve BM ya da diğer uluslararası örgütler ayrı bir bölümde incelenmemiştir. Çalışma bir uluslararası hukuk araştırması olmadığından, uluslararası hukuk metinlerine (anlaşmalar, sözleşmeler) ciddi bir boyutta yer verilmemiş, gerekli hallerde sadece anlaşma isimleri ve maddelerine değinilmiştir. Çalışmada, 11 Eylül'de İkiz Kuleler'e ve Pentagon'a gerçekleştirilen saldırının nedenleri üzerinde durmak yerine saldırıların terörizmle mücadele noktasında oluşan dönüşüme katkısı vurgulanmıştır. Terörizmle uluslararası mücadelenin genel çerçevesi konusunda yapılan bölgesel, ikili ve çok taraflı anlaşmaların da konu ile ilgili maddelerine yer verilmiştir. NATO Zirveler'inde alınan kararlar oldukça kapsamlı olmakla birlikte çalışmada özellikle Kasım 2002 Prag ve Haziran 2004 İstanbul Zirveler'i terörizmle uluslararası mücadelede aldıkları kararlar bağlamında irdelenmiştir.

Bu çalışma, tüm dünya ülkeleri için ortak bir tehdit haline gelen terörizmle mücadele edebilmek için uluslararası işbirliğine başvurulması ve bu işbirliği içerisinde NATO'nun üstlenebileceği rol çerçevesinde disipline mütevazı bir katkı yapmayı hedeflemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TERÖRİZMİN TANIMI

Çalışmanın bu bölümünde terörizmle ilgili temel kavramlar, konular ve tarihsel evrimi incelenmektedir. Bu bağlamda terörizmin tanımına ilişkin sorunlar, terörizmin kısa tarihçesi, terörizme yol açan nedenler ve terörizmin sınıflandırılmasında kullanılan kriterler ana hatlarıyla değerlendirilmektedir.

1.1. TERÖRİZM KAVRAMININ TANIMINA İLİŞKİN TARTIŞMALAR

Yaşadığımız yüzyılın kitleleri en fazla tehdit eden sorunlarından biri olan terörizm, kendi içerisinde var olan çelişkilerden dolayı çözülmesi güç bir sorun olmaya devam etmektedir. Savaşların (özellikle Soğuk Savaş döneminde ve sonrasında) yok edici boyutlara ulaşması ve devletlerin savaşların maliyetini karşılamayı göze alamamaları, bazı devletlerin terörist yöntemleri kendi politik çıkarları için araç olarak kullanmalarına neden olmuştur (Gacinovic 2000: 19, Erickson 1989: 32) Böylece zaten tanımlanması oldukça güç olan ‘terörizm’ yeni boyutlar kazanmış, kimi için terörist olan bir diğeri için özgürlük savaşçısı olabilmektedir.

Terörizmin tırmanışını önlemek ve terörizmle mücadeleyi başarıya ulaştırabilmek için, öncelikle terörizmi diğer şiddet türlerinden farklılaştıran noktaların tespit edilmesi gerekmektedir. Bunun paralelinde terörizm sorununun

kavramsal bir zemine oturtulması da sorunun çözümüne yönelik atılan ilk önemli adımdır. Terörizmin birçok devletin sorunu olduğu dikkate alındığında tanım sorununun çözülmesinin ancak ‘terörizm’ kavramının uluslararası kabul görececek bir tanımının yapılmasıyla mümkün olabileceği görülür. Ancak Alex Schmid’in yaptığı bir araştırmada, 1936-1981 yılları arasında 109 farklı terörizm tanımı tespit ettiği (Erickson 1989: 24-25; Laquer 1986: 86; Schmid 1988: 5-6) dikkate alındığında uluslararası kabul görmüş bir tanımın yapılmasının zorluğu daha net anlaşılmaktadır.

Terörizm tanımlamalarında, terörizmin şiddet hareketi olduğu açıkça vurgulanmaktadır. Fakat terörizm cinayetlerle, trafik kazalarıyla karşılaştırıldığında çok daha az can kaybına neden olan bir şiddet hareketidir. Örneğin, 2000 yılında ABD Dışişleri Bakanlığı’nın bir raporuna göre dünyada 405 kişi terörist saldırılar sonrasında hayatını yitirirken, aynı dönemde ABD’de trafik kazası sonrasında hayatını yitirenlerin sayısı 41.821 kişidir (Annual Assessment-Motor Vehicle Traffic Crash Fatality an Injury Estimates for 2000: 4). Diğer şiddet türleriyle kıyaslandığında daha az kayba neden olan terörizmin onlara oranla daha büyük bir sorun olarak kabul edildiği ise bir gerçektir. Bu bağlamda ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan terörizm tanımı terörizm ve diğer şiddet türleri arasındaki ayrımı ortaya koyması açısından önemlidir. ABD Dışişleri Bakanlığı’nın tanımına göre terörizm:

“Alt-ulusal gruplar (*sub-national*) veya gizli örgütler tarafından, seyirci kitlesini etkilemek amacıyla savaşmayan hedeflere yönelik olarak gerçekleştirilen politik olarak güdülenmiş şiddet hareketleridir.” (Patterns of Global Terrorism 2001, 2002: p.xvi)

Bu tanım, terörizmi diğer şiddet türlerinden ayıran üç noktaya dikkat çekmektedir: Bunlardan birincisi terörizmin siyasi anlamda güdülenmiş, siyasi bir takım amaçlar elde etmeye yönelik bir şiddet hareketi olmasıdır. Bir başka deyişle, adam kaçıрма, soygun gibi şiddet hareketleri kişisel bir takım amaçlar elde etmeye yönelikken, terörist hareketler hükümet/devlet politikalarını etkilemeyi amaçlamaktadır. Bu tanımda vurgulanan ikinci nokta ise, terörist şiddetin savaşmayanları (*noncombatants*) yani politik şiddete karşı kendisini savunmaya hazır

olmayan kişi ya da grupları hedef almasıdır. Burada ‘savaşmayanlar’la ifade edilmek istenen güvenlik güçlerinin mensubu olmayan kişilerdir. Bu kavram aynı zamanda barış zamanı saldırıya uğrayan güvenlik güçlerini de içermektedir (Ruby 2002: 10).

Ancak burada belirtmek gerekir ki bazı araştırmacılar terörizm tanımı yaparken hedef eksensiz bir tanımlama yapmakta, silahsız ve sivil kişilere karşı gerçekleştirilen (her tür) saldırıyı terörizm olarak tanımlamaktadırlar. Böyle indirgemeci bir yaklaşıma gitmek İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman şehirlerinin bombalanmasını ya da Japonya’ya 1945’de atılan atom bombalarını da bir terörist saldırı saymak anlamına gelmektedir (Gearson 2002: 9).

ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan tanım, bu tarz şiddet hareketlerinin terörizm sayılabilmesi için alt-ulusal gruplar (*sub-national group*) ya da gizli örgütler tarafından gerçekleştirilmiş olması gerektiğini belirtmekte ve savaşmayanlar olsa bile devletler tarafından gerçekleştirilen politik şiddet hareketlerini (1941 Pearl Harbor örneğinde olduğu gibi) terörizm olarak kabul etmemektedir. Bu noktada, savaşmayanların ölümüne neden olan devlet menşeyli saldırıların terörizm olarak kabul edilebilmesi için ulusal birimlerin/varlıkların (*entities*) alt-ulusal gruplar gibi hareket etmeleri gerekmektedir. Örneğin, bir ulus devlet bir başka ülkeye özel kuvvetlerini gönderir ve sivillerle dolu bir restoranı, o devletin hükümetinin politikalarını değiştirmek amacıyla bombalıtırsa bu olay yapılan tanımlamanın ‘alt-ulusal’ kısmına uymayacak ancak tanıtımda yer alan ‘gizli’ (*clandestine*) kısmı içerisinde değerlendirilebilecektir (Ruby 2002: 11).

Kısaca belirtmek gerekirse, ulus devletlerin, bir terörist örgütlenme gibi hareket edecek özel ve gizli birimler kurmaları halinde, bu birimlerin başka ulus devletlere yönelik olarak politik, dini ve ideolojik bir takım nedenlerle girişecekleri saldırılar terörist saldırı kapsamında değerlendirilecektir.

Terörizmi diğer şiddet türlerinden ayıran bu özelliklerin dikkate alınması uluslararası kabul görececek bir tanımın yapılmasında ve terörle mücadelede işbirliği

arayışlarının hız kazanmasında etkili olacaktır. Bu noktada Başeren (2001: 200), terörizmle mücadelenin önündeki en büyük engelin ortak bir terörizm tanımı üzerinde uzlaşmaya varılamaması olduğunu vurgulayarak, bu sorunun aşılması halinde terörizmle mücadelenin sorun olmaktan çıkacağını belirtmiştir.

Nitekim sınırları, özellikleri ve nedenleri tam olarak saptanamamış bir soruna karşı devletlerin tek başlarına ya da uluslararası boyutta mücadele etmelerinin ne derece güç olduğu kabul edilen bir gerçektir.

Bu bağlamda, Mısır'da 1996 yılı başlarında, terörizmin uluslararası bir tanımını yapmak amacıyla geniş katılımlı bir konferans düzenlenmiştir. Ancak konferans hangi eylemlerin terörizm kapsamına girdiği konusunda bir uzlaşmaya varılamaması nedeniyle, bir sonuç alınmadan dağılmıştır. Öte yandan, baskı ve sömürüye karşı her türlü yöntemle mücadele edilebileceğini ve bunun terörizm sayılmayacağı görüşünü savunan Bağlantısızlar Hareketi (United Nations Federal Assembly Official Records, 1978) de terörizm kavramına ilişkin tanım kargaşasının geldiği noktayı kanıtlar niteliktedir. Bağlantısızlar Hareketi'nin terörizme bakışı bir anlamda, Paul R. Pillar'ın *Terrorism and US Foreign Policy* adlı eserinde, “terörizm düşmanla savaş için kullanılan bir yöntemdir” (Pillar, 2003), tanımlamasını doğrular niteliktedir.

Ancak terörün şiddet içeren bir metot olarak kabul görmesi onun kanunsuz bir hareket olarak görülmesini engelleyecek ve büyük ölçüde onu meşrulaştıracaktır. Savaş da şiddet içeren bir eylem, bir metottur. Bu tanımın kabul görmesi savaş ve terör, asker ve terörist ayrımını ortadan kaldırmış olacaktır (Doyel Jr., 2002). Öte yandan 1986 tarihli U.S. Omnibus Diplomatic Security and Antiterrorism Act'te yapılan tanıma göre terörizm, “Politik veya sosyal hedeflerin devamı için sivil halkı veya hükümeti zorlamak veya sindirmek amacıyla tertiplenmiş hukuka aykırı güç veya şiddet kullanımı” (White 1998: 7) dir. Bu tanım Paul R. Pillar'ın tanımının aksine terörün hukuka aykırılığına vurgu yapmaktadır.

Terörizmin, şiddeti barındıran bir eylem olduğunu gösteren çok sayıda tanım yapılmıştır. Bu tanımlardan biri Yonah Alexander'a aittir. Alexander (1999: 65)'a göre terörizm:

“Bireyler, ulusaltı gruplar veya devletler tarafından politik sosyal ve ekonomik hedeflere ulaşmak amacıyla hedef toplumda saldırılan veya tehdit edilen kurbanlardan daha geniş bir etki alanı içinde bunaltıcı, karşı konulamaz bir korku yaratmak niyetiyle gerçekleştirilen şiddet eylemidir.”.

Walter Laqueur (2003: 151) de terörizmdeki şiddet unsuruna dikkat çekmekte ve terörizmin,

“Toplumda paniğe neden olmak, yöneticileri görevden uzaklaştırarak siyasal değişime sebep olmak amacıyla devlet otoritesinin dışında (sub-state) şiddet kullanılması”

olduğunu belirtmektedir. Kuzey İrlanda sorunun nedeniyle uzun yıllar terörle mücadele etme durumunda kalan İngiltere’de ise terörizm tanımı zamanla evrilmiş ve 1984 ve 1989 tarihli İngiliz Terörü Önleme Yasalarında (Prevention of Terrorism Act) şu şekilde tanımlanmıştır:

“Terörizm siyasi amaçlar için şiddetin kullanılması anlamına gelir ve halkı veya halkın bir bölümünü korkuya sevk etmek amacıyla her türlü şiddetin kullanılmasını içerir” (Kaya 2005: 14).

Terörizmle mücadelesini hala devam ettiren Türkiye Cumhuriyeti 3713 sayılı Terörle Mücadele Yasası’nda ise terörizm şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Terör; baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzenini değiştirmek, Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemlerdir.” (3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 1991: 125).

Yapılan bu ve benzeri tanımlamalar dikkate alındığında, Cindy C. Combs (2000: 15)'un da belirttiği gibi terörizmde dört önemli öğenin varlığı dikkat çekmektedir: Şiddet, politik amaç, masum insanlar ve seyirci kitlesi. Bu dört bileşenden hareket ederek, genel hatlarıyla bir terörizm tanımı yapılacak olursa, terörizm; politik, dinsel, ideolojik ya da ayrılıkçı amaçları gerçekleştirmek için halkı ya da halkın belirli bir kesimini ve / veya mülkünü hedef almak suretiyle geniş halk kitleleri arasında korku yaymak ve onları sindirerek iktidarları zayıflatmak için rasgele gerçekleştirilen örgütlü ve sistemli, kural tanımaz şiddet hareketleridir.

Görüldüğü üzere farklı gruplarca (ve devletlerce), bu grupların çıkarları doğrultusunda hazırlanmış farklı ve çok sayıda terörizm tanımlarından söz etmek mümkündür. Bu durum da terörizme karşı ortak bir yasal müeyyidenin oluşturulmasına engel olmaktadır (Cooper 2001: 884). Bu nedenle terörle mücadelede ortak bir strateji belirlenememekte ve bu durum, terörle mücadeleyi zayıflatırken terörist örgütlerin oluşan boşluktan yararlanarak güçlenmelerine neden olmaktadır.

Terörizm kavramıyla bağlantılı olarak ortaya çıkan bir diğer sorun ise, uluslararası kabul görmüş bir tanımın bulunmaması nedeniyle, devletlerin kendi görüşlerine karşı çıkan ve iktidara muhalefet eden neredeyse tüm yönetim karşıtı (muhalif) grupları, terörist olarak tanımlamak istemeleridir (Jenkins 2003: 17). Bunun nedenlerinden biri, bu şekilde yasa dışı ilan ettikleri muhalif gruplarla mücadelenin daha kolay olacağına inanmaları ve mücadeleyi yasal bir zemine dayandırma gayesi içinde olmalarıdır. Ancak bu durum şiddete başvurmamış muhalif grupların şiddet eylemlerine yönelmeleri gibi bir olasılığı da beraberinde getirmektedir.

Terörizmin tanımlanması konusundaki bir diğer önemli husus, yukarıda belirtilen duruma ek olarak içteki muhaliflerden değil de, dışarıdan terörist saldırılara maruz kalmış devletlerin de terörle mücadele konusunda yaptığı eylemleri meşrulaştırmak için kendi terör tanımlarını yapmalarıdır (Çınar 1997: 187). Buradan da anlaşılacağı gibi terörizmin tanımlanması konusundaki öncelikli problem,

kavramın farklı ideolojik ve politik değer yargılarını yansıtmaya müsait olmasıdır (Beşe 2002: 30). Ancak terörizmin bu yönü başka bir kavramsal sorunu gündeme getirmektedir. Şöyle ki; ‘Terörist kimdir?’ sorusu devletlerin her birinin kendilerinin verecekleri farklı yanıtlarla çözebilecekleri bir sorun değildir. Devletlerin ‘Terörist kimdir?’ sorusuna ortak bir yanıt verememeleri bir devletin terörist kabul ettiği bir birey ya da grubun bir başka devlet tarafından ‘özgürlük savaşçısı’, ‘gerilla’ olarak nitelendirilmesine, dolayısıyla da bu kişi ya da grupların yasal korumadan yararlanabilmelerine yol açacaktır. Bu nedendir ki söz konusu gruplar, devletlerin birbirlerini kontrol etmek için kullandıkları araçlara dönüşmekte ve bu yolla daha kolay maddi ve siyasi destek bulabilmektedirler.

Gelinen bu noktada terörizmin tanım karmaşası temelinde güç bulması, terörün uluslararası boyutta etkinliğinin artmasına ve ülkeler arasında gerilimlerin devam etmesine yol açmaktadır. Terörizm, yalnızca tanım sorununu değil, aynı zamanda belirsizliği ve çifte standardı da özünde barındıran bir problemdir. Tanım sorununun çözülmesi, terörizm sorununun tam anlamıyla çözümünü sağlamayacaktır. Ancak atılacak bu adım tek başına mücadelenin mümkün olmadığı terörizme karşı, uluslararası bir çerçevenin çizilmesi ve küresel bir işbirliğinin tesisi açısından önemlidir.

1.2. TERÖRİZMİN KISA TARİHÇESİ

Tarih boyunca, birey ya da grupların hedeflerine ulaşmak için çok farklı yöntemlere başvurdukları görülmektedir. Bu yöntemleri yasal ve yasa dışı olarak ayırırsak, terörizmin en sık kullanılan yasa dışı yöntemlerden biri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Uzun bir geçmişe sahip olan terörizm sorunu David C. Rapoport’un(2003: 37-45) ‘Asi Terörün Dört Dalgası ve 11 Eylül’ adlı çalışmasında dört dalga şeklinde

ele alınmıştır. Çalışmada, terörizmin tarihçesini incelenirken dikkate alınacak bu dört dalgayı şu şekilde adlandırmak mümkündür:

- Anarşist Terörizm Dalgası
- Sömürge Karşıtı Terörizm Dalgası
- Sol Terörizm Dalgası
- Dinci Terörizm Dalgası

Terörizmin geçmişi bazı araştırmacılarca M.S. 6. yüzyıla kadar dayandırılabilir. M.S. 6-135 tarihleri arasında mücadele eden ve dini bir kimliğe sahip olan Zealot adlı bir örgütün Roma kurallarını değiştirmek amacıyla Romalılara, Yunanlılara ve Yahudilere karşı giriştiği suikastlar ve vur-kaç eylemleri ilk terör eylemleri olarak bilinmektedir (Laqueur 1987: 12). Zealots'un saldırılarının onun bir alt grubu olan Sicariler'in M.S. 68'de Roma'ya gerçekleştirdiği saldırılar izler (Schlagheck 1998: 16). Siyasi amaçlı ilk terörist hareket ise, İsmaililer'in bir kolu olan ve 11. yüzyılda ortaya çıkıp, 13. yüzyılda Moğollar tarafından ortadan kaldırılan 'Haşhaşiniler' ile tarihte adını duyurmuştur. İran'da üslenen 'Haşhaşiniler', yüksek memurları, valileri, halifeleri ve Kudüs'ün Haçlı Kralı Conrad'ı öldürmüşlerdir (Hürriyet Gazetesi, 2001, Lewis 1968: 120-125; Daftary 1990: 7-8, Daftary 2006: 74-75)

Terörizmin bugünkü anlamda literatüre girişine neden olan olay ise Fransız Devrimi'dir. Devrime karşı girişilen 'karşı devrim' hareketlerini bastırmak ve devrimci girişimleri cezalandırmak amacıyla devrim mahkemeleri kurulmuştur. Bu nedenle, Fransa'da 13 Mart 1793 Devrim Mahkemeleri'nin kurulmasıyla başlayıp 27 Temmuz 1794'e kadar devam eden sürece 'terör dönemi' adı verilmiştir (Fields 1986: 3).

Modern anlamda Fransız Devrimi ile başlayan terörizm, 19. yüzyılın sonlarına doğru 'anarşizm' olarak anılmaya başlanmıştır. Yaklaşık 40 yıl boyunca devam edecek olan bu anarşist dalganın önderliğini Pierre Joseph Proudhon, Peter

Kropotkin, Mihail Bakunin (Joll 1964: 67-69; Karin Kramer Verlag Yazarlar Grubu 1992: 61-84) gibi anarşist kuramcılar yapmışlardır. 1881'de Londra'da toplanan anarşizm kongresinde alınan kararda da belirtildiği gibi anarşizm: Kurulu düzenin herhangi bir temsilcisini (düzeni değiştirmek ve zorbayla mücadele etmek için) öldürmeyi meşru kılan bir öğretisi haline getirilir (Güzel 2002: 9).

Anarşist terörizmin yaşandığı bu dönemin en önemli terörist örgütü *Narodnaya Volya* (Halkın İradesi)'dir. *Narodnaya Volyacılar* terörü bir strateji olarak kullanmışlar ve kendilerini gerilla olarak değil de terörist olarak tanımlamışlardır (Rapoport 2002: 38-39). Bu çerçevede bir diğer önemli isim olan Bakunin ise, 1869'da yayınlanan *Principles of Revolution* adlı eserinde, yok etmenin dışında hiçbir eylem tanımadığını belirtmiş, ve halkı 'zorbaya' karşı şiddet kullanmaya teşvik etmiştir (Laqueur 1987: 29). Çarlık Rusya'sında ayaklananların bir takım isteklerinin kabul edilmesi, ayaklananları diğer isteklerini de şiddet kullanarak kabul ettirebilecekleri yolunda umutlandırmış ve terör eylemlerinin giderek artmasına neden olmuştur (Rapoport 2002: 40). Anarşist kuramcılarının söylemleri ve 1881'de gerçekleştirilen anarşist kongresiyle de öldürmenin meşru kabul edilmesi, 1881'de Çar II. Aleksander'ın, 1898'de Avusturya İmparatoriçesi Elisabeth'in, 1900'de İtalya Kralı I. Umberto'nun öldürülmesi şeklinde yankı bulmuştur. 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı'ya karşı yürütülen Ermeni terörü de dünyanın karşılaştığı bir diğer terör dalgası olarak dikkat çekmiştir.

1905 Rus Devrimi sırasında ve devrim sonrasında da terörist faaliyetler devam etmiştir. Rusya'daki bu anarşist dalganın yansımaları Balkanlar'da Osmanlı'dan ayrılan devletler de ve doğuda da Hindistan'da kurulan terörist örgütlenmelerle kendisini göstermiştir (Rapoport 2002: 40).

Terörizmin bir başka yüzle karşımıza çıkışı I.Dünya Savaşı ertesindedir. İmparatorlukların parçalanması, yenilen devletlerle çok ağır şartlarda imzalanan anlaşmalar, dünyada tepki gösterilecek yeni bir oluşumun vücut bulmasına neden olmuştur. 1920'lerde başlayıp 1960'lara kadar devam edecek olan terörist saldırıların yeni hedefi, emperyalist ülkeler olacaktır. Bu dönemde baskı altındaki halklar, *self-*

determinasyon ilkesi üzerinde kendi ulusal kimliklerini bulma arayışı içerisinde girmişler ve bunun önünde bir engel olarak gördükleri sömürgeci ülkelere karşı terörizmi bir strateji olarak kullanmayı tercih etmişlerdir. Bu dalga içerisinde faaliyet gösteren ve terörü bir yöntem olarak kullanan grupların başında, IRA (*Irish Republican Army*) gelmektedir. İsrail kurulurken bazı Siyonist grupların da terörü bağımsızlık mücadelesinde bir araç olarak kullandığı görülmektedir. Özellikle bu dönemde terörün bağımsızlık mücadelesi veren gruplar tarafından zaman zaman bir yöntem olarak kullanılmasına sıkça rastlanılmıştır. Bu anlamda belirtilmesi gereken noktalardan biri bağımsızlık mücadeleleri için terörün tek yol olmadığıdır. Nitekim Türk Kurtuluş Savaşı terörist faaliyetlere yer vermeyen bir bağımsızlık mücadelesi örneği olması itibariyle önemlidir.

Sömürge karşıtı terörist dalga içerisinde yer alan terörist grupların en temel özelliği, bağımsızlık amacını taşımalarıdır. Bu dalga içerisinde terörist eylemlere girişen kişiler saldırılarını haklı gösterme çabasındadırlar. Bu nedenle kendilerini ‘terörist’ olarak değil de ‘özgürlük savaşçısı’ olarak tanımlamışlardır (Rapoport 2002: 41). Burada belirtmek gerekmektedir ki, teröristlerin kendilerini tanımlamakta kullandıkları kelimeleri dikkatle seçmeye başlamaları, halk üzerinde olumlu çağrışımlar yaratarak destek arayışına girdiklerinin ve kamuoyunu önemsemeye başladıklarının bir göstergesidir. Öte yandan bağımsızlık mücadelesi veren tüm grupların terörist olarak tanımlanması da doğru değildir. Bu gruplar terörü zaman zaman bir yöntem olarak kullanmışlarsa da, temelde bağımsızlık mücadelesi veren grupların da olduğu görülür. Libya’nın bağımsızlık savaşı buna bir örnek olarak gösterilebilir.

Bu dönemde terörist grupların desteklenmesinde diasporaların ön plana çıktığı görülmektedir. Bunun nedeni, diasporada yer alan insanların dışarıdaki büyük topluma karşı hissettikleri olumsuz hislerin teröristlerce kullanılmasıdır. Bu nedendir ki, teröristler bir terörist örgütlenmenin temel bileşenlerinden olan finansmanı sağlayabilmek için banka soğunlarını artık bir kenara bırakmış, bunun yerine yurt dışında örgütün hedefleri için para toplayacak diasporaları kullanmaya başlamışlardır (Rapoport 2002: 47). Diasporalar, anavatandaki taraftarlarının silahlı

mücadelesini desteklemekte, para ve kaynak sağlayarak vatani için yapmadıklarını bu yolla yapacaklarını düşünerek suçluluk duygusundan kurtulmaya çalışmaktadırlar. Ermeni diasporası bu durumun önde gelen örneklerinden biridir.

Dünyanın, Vietnam Savaşı sonrası Batı'nın yenilmez olmadığını görmesi, terörizmde yeni bir dönüşüm süreci başlatmıştır. 1960'lardan başlayıp 1990'lara kadar devam eden bu dönemde sol terörizm kapitalizmi yıkıp, yerine sosyalist bir devlet kurma hedefiyle etkin olmaya başlamıştır. Zamanla sol terörist örgütler, üçüncü dünyanın sömürge ülkelerinin de temsilciliğini üstlenmeye başlamışlardır. Dünyada, Sovyetler'in de farklı yollarla desteklemesiyle hızla yükselen bir Batı karşıtlığı baş göstermiştir (Rapoport 2002: 41). S.S.C.B. yasal ve klasik yollarla Batı bloğuna zarar veremeyeceğini anlayınca terörü dış politikasının bir aracı olarak görmeye başlamıştır. Bu çerçevede sol terör S.S.C.B. desteğini alırken, sol akımlar bağımsızlık mücadelelerinde şiddetle buluşmuştur.

Sol terörizmin diğer iki terörist dalgadan farkı, kapitalistler tarafından ezildiğine inanan tüm halkların temsilciliğini üstlenmesi ve bu niteliğiyle farklı ülkelerdeki terörist grupları ortak bir düşmana karşı ve ortak bir hedefte birleştirmeyi amaçlamasıdır. Terörizme karşı mücadele, şimdiye kadar işlenen, iki aşamaya rağmen ortak bir noktada buluşamazken özellikle sol terör ortak bir örgütlenme sistematiği oluşturmada önemli bir yol kat etmiştir. Sol terörün ortak hedefi Marksist ideolojinin gereklerini yerine getirmek, ortak silahı ise terör haline gelmiştir. Ortak hedefin birleştirici özelliği ayrı ulusal terörist gruplar arasında bağlar kurulmasına ve terör gruplarının birbirleri için terörist yetiştirmeye başlamalarına neden olmuştur. Özellikle Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) kendi kamplarında başka gruplara mensup teröristleri eğitmesi, 1970'lerde Almanya ve Filistinli gruplar tarafından ortaklaşa yapılan operasyonlar buna bir örnektir.

Farklı uluslara mensup terörist örgütler arasında bu dönemde hızla artan bağlar yoluyla terör eylemleri ulusal sınırları aşmaya başlamıştır. Artık terörist örgütler gerçekleştirecekleri eylemlerin daha fazla ses getirecek eylemler olmasına dikkat etmekte ve hedeflerini bu yönde belirlemektedirler. 1972 Münih

Olimpiyatları'nda İsraili sporculara karşı girişilen terörist saldırı bunun bir örneğidir (Jenkins 2003: 22). Dünya kamuoyunda oldukça ses getiren uçak kaçırma olayları da bahsettiğimiz bu dönemin çokça başvurulan terörist eylemleridir.

Tıpkı diğer terör dalgalarında olduğu gibi sol terörizm dalgası da dünyadaki değişimlerin etkisiyle 80'lerle birlikte güç yitirmeye başlamıştır. 1979 yılında gerçekleştirilen İran Devrimi, İran'ın rejimini tüm İslam ülkelerine yayma gayesi, Soğuk Savaş sırasında Sovyetler Birliği'ne karşı Afganistan'da dinci ve dini örgütlerin ABD tarafından desteklenmesi ve bölgede yaşayan Sünni ve Şii halkın birbirlerine karşı özellikle İran tarafından kışkırtılması yeni bir terörizm dalgasının habercisi olmuştur (Rapoport 2002: 44). Söz konusu dönemde özellikle Afganistan dinci terör için adeta bir okul olmuştur. 1990'larda başlayıp günümüze kadar gelen dinci terör, yıkıcılığı ve dinsel boyutu ön plana çıkarması nedeniyle dikkatleri üzerine çekmektedir.

Kendinden önceki terörist örgütlerle karşılaştırıldığında dinci terörist örgütlerin daha geniş bir hedefe sahip oldukları görülür. Örneğin ayrılıkçı bir terörist örgüt görüntüsüne sahip olan PKK, dinci bir terörist örgütlenme olan El-Kaide'ye oranla daha çok insanın ölümüne sebep olmuştur. Ancak PKK'nın hedefleri çoğunlukla Türkiye sınırları ve Türk vatandaşları iken El-Kaide'nin hedeflerinin tüm gayri Müslimler, onların işbirlikçileri ve örgütün anlayışının dışında bir İslami bakışa sahip Müslümanlar olduğu dikkate alındığında, dinci terör örgütlerinin saldırılarının ölümcüllüğünün, hedef kitlenin büyüklüğü itibarıyla daha büyük bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir.

Dinci terörle birlikte intihar saldırıları yeni bir yöntemmiş gibi gündeme gelmeye başlanmıştır. Ancak burada belirtmek gerekir ki intihar tüm dinlerde yasaklanmıştır ve İslam dini ya da diğer dinlerle bağdaştırmak doğru değildir. Ayrıca ilk intihar saldırılarının tarihsel arka planına bakıldığında bu eylemlerin 2000 yıllık bir geçmişe sahip oldukları görülür. İlk olarak Zealot dinsel terör örgütü tarafından daha sonraları da Hasan Sabah tarikatına mensup kişiler tarafından Haçlı Ordularına ve devlete karşı, modern çağda da Çarlık Rusyası rejimine karşı, II. Dünya Savaşı

sırasında ABD'ye karşı intihar saldırıları gerçekleştirilmiştir. Yine Vietnam Savaşı'nda da çok sayıda intihar saldırısı olmuştur. Buradan da anlaşılacağı gibi intihar saldırıları ne yeni bir terörist taktiktir ne de bir dine özgü bir harekettir. Bu noktada son dönemde yoğunluğu artmış ve daha sık kullanılmaya başlanmış bir taktik olduğunu söylemek ise mümkündür (Caşın 2005: 42-43).

Günümüzde etnik–ayrımıcı, ideolojik, dinci, sömürge karşıtı ve sol terör hareketleri çeşitli ülkelerde devam etmektedir. Ancak özellikle 11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Pentagon'a gerçekleştirilen saldırı dinci terörizmi daha güçlü olarak gündeme getirmiştir. Terörizmi küresel terörizme çeviren bu saldırıların, bazı araştırmacılarca 'dinci terör' olarak adlandırılmasının sebebi ise; saldırıları gerçekleştirdiği düşünülen El Kaide adlı terör örgütünün yapmış olduğu açıklamalarda bu saldırıları gerçekleştirirken İslam dinini referans aldıklarını ifade etmeleridir. Bu terör dalgasının ne zaman ve ne şekilde sona ereceği henüz bilinmemektedir. Fakat bu yeni dalga, giriştiği eylemlerin yarattığı geniş çaplı etkiyle terörizme karşı uluslararası mücadelenin de fitilini ateşlemiş görünmektedir.

1.3.TERÖRİZMİN KAYNAKLARI

Terör sorununun çözümlenebilmesi için sorunun kaynaklarının belirlenmesi ve sorunun temelinde yatan bu nedenlerin ortadan kaldırılması konusunda devletlerin istekli olmaları büyük önem taşımaktadır. Terörizmin 1960'lı yıllardaki ulusal boyutunun 1970'lerle birlikte uluslararası bir nitelik kazandığı göz önüne alındığında, terörün tek bir devlet ya da tek bir nedenden kaynaklanmadığı anlaşılır. Bu yüzden terörizmin kendisini bir çok nedene dayandırarak haklılaştırmaya çalıştığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu nedenlerden biri olarak, sisteme egemen olan hegemon güçlerin zaman içerisinde düşüşe geçmesi ve buna paralel olarak yeni güçlerin belirmesi gösterilebilir. Hegemon gücün etkinliğinde meydana gelecek azalma ve söz konusu

devletin, özellikle baskıcı olarak adlandırabileceğimiz otoriter ya da totaliter tarzda bir yönetime sahip olması, ayrılıkçı veya diğer muhalif hareketlerin ve bu amaca yönelik olarak da terörizmin yükselmesine sebep olabilecektir. I. Dünya Savaşı öncesinde önemli bir güç olan Osmanlı, Rusya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluklarının savaş sonrasında daha önceden hakim oldukları bölgelerdeki etkinliği yitirerek ayrılıkçı hareketlerle ve buna bağlı şiddet eylemleriyle karşılaşmaları bu duruma örnek gösterilebilmektedir (Bergesen ve Lizardo 2004: 47-48).

Burada belirtmek gerekir ki Bergesen ve Lizardo'nun aksine Topal (2005: 39) söz konusu devletlerin yaşadıkları bu durumu büyük devletlere karşı etnik bazı grupların bağımsızlık mücadelesi adı altında terörizme başvurmaları olarak kabul etmektedir. Bir diğer genel kanı ise bu tür devletlerin zayıflamalarından diğer devletlerin terörü desteklemeleridir.

Ülke içi demokratik uygulamaların yetersizliği ve bunun da ötesinde farklı görüşlere mensup insanların beklentilerine ulaşmak için yasal yolları kullanma şanslarının ellerinden alınması geçmişteki örneklerde de görüldüğü üzere terörizmin bir yöntem olarak ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu durum özellikle içerisinde etnik azınlıkları barındıran devletlerin sıkça yaşadıkları bir sorundur (Crenshaw 2003: 94-95). Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bünyesindeki farklı etnik azınlıkların kendi devletlerini kurmak için ayaklanmaları, özellikle 1990'lardan itibaren Kafkaslar'da terör eylemlerinin hızla artmasına neden olmuştur. Bu anlamda, Çeçen teröristlerin giriştiği eylemler oldukça dikkat çekicidir. Öte yandan Topal (2005: 39)'ın da değindiği gibi hükümetlerin zayıflaması ile doğan boşlukların bazı etnik gruplar tarafından terör amaçlı kullanıldığı da bir gerçektir. Bu noktada bu tür hareketlerin bazı devlet yada devletlerce desteklendiği de unutulmamalıdır. Örneğin Gürcistan'daki ayrılıkçı çatışmaların Rusya tarafından desteklendiğine dair görünürde kuvvetli deliller vardır.

Demokratik ifade özgürlüğüne ilişkin bir diğer önemli nokta ise, farklı etnik gruplar tarafından ifade özgürlüğünün ülke bütünlüğünü bozacak, veya bir başka

deyişle ayrılıkçı hareketleri körükleyecek şekilde kullanılması ihtimalidir. Bu nedenle verilen hakların, ülke birlik ve beraberliğini bozmayacak şekilde kullanılması her iki tarafı da memnun edecektir. Devletin güçlendirilmesi, halkın yönetime güveninin artırılması, istikrar ve güven ortamının sürekli kılınması, ülkesel birlik ve bütünlük duygusunun güçlendirilmesi gibi hususlar özellikle ayrılıkçı terör gruplarının halktan destek bulmalarının önlenmesi anlamında önem taşımaktadır.

Terörizmin tetikleyicisi olarak nitelendirebileceğimiz bir diğer faktör ise hükümetlerin terör örgütlerine yönelik tutum ve davranışlarıdır. Devlet birimlerinin terörist örgütlere yönelik olarak başlattıkları operasyonlar sonrasında örgütlerin ağır kayıplara uğramaları bu örgütlerin operasyonların bitiminden sonra misilleme amaçlı saldırılarda bulunmalarına neden olmaktadır. Örneğin Abdullah Öcalan'ın yakalanması sonrasında buna misilleme olarak terör eylemlerinde bir artış görülmüştür (Johnson 2001: 911). Ayrıca devletlerin sert müdahaleleri sivil geniş kitleleri rahatsız edebilir ve teröristlerin istismar edebileceği alanlar oluşturabilir.

Terörizmin bir diğer tetikleyicisi ise terörist grupların bir ya da daha fazla devlet tarafından finanse edilmesi ve eylemlerine göz yumulmasıdır. Söz konusu durum terörist dinamikleri harekete geçirmekte ve terörist saldırıların hem sayısında hem de meydana getirdiği kayıplarda artışa neden olmaktadır (Johnson 2001: 911-912). Etkili terörist eylemlerde bulunabilmek için gereken donanımı sağlayacak maddi kaynaklara ve doğru istihbarat bilgilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu iki gereksinimi karşılayacak en geniş donanım devletlere aittir. Dolayısıyla söz konusu bilgi ve araçların bir takım kanallar aracılığıyla terörist örgütlere ulaştırılması terörist eylemlerin zararını ve etki alanını arttıracaktır.

Demokrasi ve özgürlükler ve devlet desteğinin terörizm üzerindeki etkisi konusunda farklı görüşler olduğunu da belirtmek gerekir. Zakaria Fareed, yazmış olduğu bir yazısında günümüzde terörizmi ateşleyen üç güçten bahsetmiş ve bunları; özgür toplumlardaki açık ortam, şiddet yaratabilecek teknolojilere çok kolay ulaşılma ve nefretin radikal ve küresel bir ideoloji haline gelmesi olarak

özetlemiştir. Fareed (2004: 35), bu üç kaynak nedeniyle günümüzde terörizmin herhangi bir hükümet desteği olmaksızın artabildiğine işaret etmektedir.

Fareed'in yaptığı bu üçlü saptama konusunda bir değerlendirme yapıldığında, teknolojik gelişmelerin terörizmi besleyen kaynaklardan biri olduğu görülmektedir. Teknolojiyle birlikte bilgi transferi ve iletişim gelişmekte, ve bu şekilde terörizme neden olan ideolojiler sınırlar arasında çok hızlı yayılabilmektedir. Teknolojideki bu gelişme terör silahlarının teminini de kolaylaştırmaktadır. Örneğin, Oklahoma Federal Binası'na gerçekleştirilen saldırı sadece amonyum nitrat ve kiralık bir kamyon kullanılarak gerçekleştirilmiştir (Howell 2003: 175). Dolayısıyla dünya toplumları iletişim, ulaşım, teknoloji, ticaretin küreselleşmesi ile birbirlerine daha yakın ve birbirlerine daha bağlı hale gelirlerken söz konusu durum teröristler içinde yeni imkanlar doğurmaktadır (Ridge 2005: 230) Silahlara bu kadar kolay ulaşılabilmesi, düzeni şiddet kullanarak değiştirebileceğine inanan bazı insanları birer teröriste dönüştürebilmektedir.

Öte yandan Fareed'in vurguladığı 'özgür toplumdaki açık ortam'ın terörizme neden olduğu düşüncesi özellikle 11 Eylül sonrasında sıkça gündeme getirilmeye başlanmıştır. Bunda 11 Eylül saldırılarının muhatabı olan ABD'nin 'özgürlükler ülkesi' olarak anılması ve tanınan özgürlüklere rağmen terörizmin bu ülkede de hedef bulmuş olması etkilidir. Geline bu durum demokrasi ve özgürlüklerdeki eksikliği de Fareed'in ifadesiyle 'özgür toplumdaki açık ortamı' diğer bir ifadeyle özgürlüklerin çok geniş tutulmasını da terörizme bir neden olarak ortaya koymaktadır. Ancak terörizmle mücadele amacıyla temel hak ve özgürlüklerden ve demokratik değerlerden vazgeçmek daha öncede bahsedildiği gibi terörizm sorununu çözmekten çok tetikleyecektir. BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın da dediği gibi; "Güvenlik için özgürlüğünü feda edenler, genellikle sonunda hem özgürlüklerini hem de güvenliklerini yitirirler" (Tharoor 2004: 24).

Terörizme neden olan faktörler arasında değerlendirebileceğimiz bir diğer husus ise sömürgeciliktir (Topal 2005: 41). Üçüncü dünya ülkelerinin ya da gelişmekte olan ülkelerin doğal kaynaklarının, gelişmiş ülkeler tarafından

sömürülmesi dolayısıyla da kaynağın sahibi olan ülkenin bu kaynaklardan yeterince faydalanamaması terörizmi tetiklemektedir. Bu durum kaynakları büyük güçler tarafından kullanılan ülkelerin vatandaşlarında, anti-emperyalist düşüncelerin uyanmasına ve bu bireylerin emperyalist olarak adlandırdıkları devletlere yönelik şiddet eylemlerine girişmelerine yol açmaktadır. Küreselleşmenin de etkisiyle baskın bir takım kültürlerin az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeleri kültürel anlamda da egemenlik altına almak istemeleri, bu ülke vatandaşlarının aşırı tutucu şekilde kültürlerine bağlanmalarına ve kültürel özlerini korumak için terörü bir yöntem olarak kullanmalarına neden olmaktadır (Howell 2003: 177-178).

Bu noktada ele alınması gereken önemli bir diğer husus da teröristlerin eylemlerini gerçekleştirirken, eylemlerini meşrulaştırıcı bir dayanağa ihtiyaç duymalarıdır. Bu dayanak, kimi zaman ideolojiler kimi zaman da özgürlük düşüncesi olmuştur. Yurt ve dünya çapında yapılan değerlendirmeler kültür ve din çatışmasını terörizmin nedeni olarak göstermektedir. Ulusal ve bölgesel özelliklerden dolayı farklı gerekçelerle de ortaya çıkabilen terörizme Türkiye örneğinde bir gerekçe olarak yoksulluk da eklenmektedir. Bu bağlamda belirtmek gerekir ki, kültür ve din çatışmasını terörizmin birinci kaynağı olarak görenler, daha çok kişi başına gelirin yüksek olduğu, dünyanın kuzeyinde bulunan Hıristiyanlardır. Terörizmin nedeni olarak gösterilen yoksulluk ise, kişi başına gelirin düşük olduğu ve dünyanın güneyinde bulunan Müslümanlarda öne çıkmaktadır (Gündoğmuş 2003: 14).

Son dönemlerde ise dini aşırılığın yükselmesi terörizme neden olan yeni bir faktör olarak göze çarpmaktadır. Dini bir takım unsurlar adına ölen insanların kutsatması bazı radikal dinci gruplar tarafından kullanılmakta bu da bir takım terörist liderlerin dini, terörist eylemleri için kullanmalarını kolaylaştırmaktadır. Başka bir deyişle, dini radikalizmin yükselmesi, dinin terörizme alet edilmesine neden olmaktadır.

1.4. TERÖRİZMİN SINIFLANDIRILMASINDA KULLANILAN KRİTERLER

Terörizmin sınıflandırılması konusunda çalışan araştırmacılarından biri olan Sottile terör hareketlerini: sübjektif yönden, hareketin gerçekleştirildiği yer ve fiilin gerçekleştiriliş biçimi yönünden olmak üzere 3 ana gruba ayırır. Birinci grupta umumi terör hareketleri, sosyal terör hareketleri ve siyasi terör hareketleri yer almaktadır. İkinci grup, hareketlerin gerçekleştirildiği yer yönünden bir ayrımı öngörmektedir. Buna göre milli terör hareketleri ve milletlerarası terör hareketleri şeklinde ikili bir tasnif söz konusudur. Fiilin gerçekleştirilme biçimi yönünden ise, doğrudan ve dolaylı terör ayrımı yapılmaktadır. Terörizmin tasnifi konusunda çalışan bir diğer araştırmacı Levasseur'e göre ise terörizm, uluslararası ve ulusal terör şeklinde ayrılmaktadır (Akbulut 1988: 43-44). Terör eylemlerinin gerçekleştirildiği odağa göre bir ayrıma gitmeyi tercih eden Ergil (1980: 2)'e göre terörizm aşağıdan terör ve yukarıdan terör olmak üzere iki şekilde incelenebilmektedir.

Öte yandan devrimci terör konusunda bir otorite olarak kabul edilen Feliks Gross en az beş tip terör türünün varlığından bahsetmektedir. Bunlardan birincisi kitle terörüdür. Gross (1980: 8)'a göre ikinci terör türü devlet başkanlarına ya da yöneticilere karşı girişilen saldırıları içeren hanedan cinayetleri (*Dynastic assassination*), üçüncü ve dördüncü terör türleri ise rasgele terör ve odaklanmış rasgele terördür. Son olarak, taktik terör ayrı bir tür olarak ele alınmıştır.

Yukarıda adı geçen araştırmacıların terörizm sınıflandırılmalarını dikkate alacak olursak terörizm sınıflandırmasında araştırmacıların, terör türlerine verdikleri başlıkların farklı olmasına rağmen bu başlıklar altında ifade etmek istedikleri anlamların benzerlik gösterdiği görölmektedir. Örneğin Feliks Gross'un tanımlamasına göre, kitle terörü, devlet tarafından gerçekleştirilen bir terör türüdür. Bu yönüyle Gross'un tanımlaması, Ergil'in yukarıdan terör sınıflandırmasıyla benzerlik göstermektedir.

Benzer bir duruma Paul Wilkinson ve Thomas Parry Thornton'un sınıflandırmalarında da rastlamak mümkündür. Wilkinson terörizmi sınıflandırırken

siyasi terörizmi ihtilalci, yarı ihtilalci ve bastırıcı terörizm olmak üzere üçe ayırmıştır. Thornton ise ayaklanmacı ve bastırıcı terörizm olmak üzere ikili bir ayrıma gitmiştir. Wilkinson ve Thornton'un tipolojileri karşılaştırıldığında Wilkinson'un bastırıcı terörizm olarak adlandırdığı kurulu otoritenin ayaklanmalara karşı uyguladığı terörizm türü, Thornton'un sınıflandırmasında yine bastırıcı terörizm olarak adlandırdığı gruba denk düşmektedir. Aynı zamanda Thornton'un tipolojisinde kurulu düzeni yıkmak ve iktidarı ele geçirmek isteyenlerin mevcut düzene karşı uyguladıkları terörizm olarak tanımlanan ayaklanmacı terörizm ise Wilkinson'ın sınıflandırmasında ihtilalci ve yarı ihtilalci terörizm olarak adlandırılmaktadır (Topal 2005: 51, dn: 161).

Terörizm sınıflandırmasında tanımsal boyutta yaşanan bu benzerliğin yanı sıra bir diğer önemli nokta da, terörizmi oluşturan öğelerden (eylemin hedefi-amacı, eylemi gerçekleştiren grup, eylemin gerçekleştirildiği yer) her biri dikkate alınarak yeni bir sınıflandırmanın yapılabilmesidir. Bu nedendir ki, terörizmin sınıflandırılması konusunda çalışma yapan her araştırmacının, kendince önemli gördüğü bir öğe ekseninde yeni bir terörizm sınıflandırması yapması muhtemeldir (Başeren 1994: 165). Bireylerin veya grupların beklentilerinin değişmesine küreselleşmenin getirdiği yeni enstrümanlar da eklenince, terörizmin sınıflandırılmasında, yeni terör türlerinin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Örneğin, dini temelli bir devlet kurmak isteyen bir grup bu hedefine ulaşmak amacıyla eylemlere girişebilir. Bu eylemleri sırasında da biyolojik veya nükleer silahları kullanmanın yanı sıra internet yoluyla eylemlerini tüm dünyaya yaymaya çalışması; dinci terörün ötesinde biyolojik, nükleer ve siber terör gibi yeni sınıflandırmaların doğmasına neden olmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi, küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle terör yöntemleri çeşitlenecek ve terörizm sınıflandırmalarına yenileri eklenecektir.

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle terörizm kavramının tanımına ilişkin tartışmalar değerlendirilmiştir. Bu bağlamda terörizmin, kendi içerisinde var olan çelişkiler ve ikilemlerden dolayı çözülmesi güç bir sorun olduğu vurgulanmıştır. Bu bölümde ikinci başlık olarak David C. Rapoport'un 'Asi Terörün Dört Dalgası ve 11

Eylül' adlı çalışmasından hareketle terörizmin tarihçesi dört dalga halinde incelenmiştir. Sonrasında terörizmin kaynakları ele alınarak; sisteme egemen olan hegemon güçlerin zaman içerisinde düşüşe geçmesi ve buna paralel olarak yeni güçlerin belirmesi, etnik çatışmalar, hükümetlerin terör örgütlerine yönelik davranışları, terörist grupların bir ya da daha fazla devlet tarafından finanse edilmesi ve eylemlerine göz yumulması gibi hususların terörizme kaynak teşkil ettiği vurgulanmıştır. Bu bölümde son olarak Sotille, Gross, Wilkinson ve Thornton'un kullanmış oldukları kriterler temelinde terörizmin sınıflandırılmasına değinilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSAL-ULUSLARARASI TERÖRİZM

Terörizm, destek alınan kaynaklar, uygulanan metotlar ve ulaşılmak istenen amaçlar gibi unsurlar dikkate alınarak çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir (Gün 2002: 115). Ancak terörizmin etki alanının giderek genişlemesi ve küreselleşme dinamiklerinin terörist örgütlenmeler tarafından daha etkin şekilde kullanılmaya başlanması ile terörizmde genel hatlarıyla ‘ulusal’ ve ‘uluslararası’ olmak üzere ikili bir ayrıma gidildiği görülür.

Bu iki terörizm türü arasındaki farkı ayırt etmek terörizmin sınır tanımaz hale gelmesiyle birlikte giderek zorlaşmaktadır. Bu anlamda genel hatlarıyla ‘ulusal’ ve ‘uluslararası’ terörizm arasındaki farklılaşmaya değinmek söz konusu kavramların anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

2.1. ULUSAL TERÖRİZMİN KAVRAMSAL BOYUTU

Ulusal terörizm (*domestic/national terrorism*), bir devletin kendi ulusal sınırları içerisinde meydana gelen, dış kaynaklı hiçbir terör örgütü ile kayda değer herhangi bir bağlantıya girilmeden ve eylemin gerçekleştirildiği devletin dışında başka hiçbir devletin veya şahsın yarar ya da zararının amaçlanmadığı terör eylemleridir (Zafer 1998: 70). Bu tarz terör eylemleri uluslararası unsur barındırmamaları ve gerçekleştirildikleri devletin hukuki düzenini hedef almaları itibarıyla devletin kendi yargı yetkisi içerisinde yer alan cezai nitelikteki eylemlerdir (Topal 2005: 52).

Bir başka tanıma göre ise ulusal terörizm, ‘saldırılarında bir devletin vatandaşlarını hedef alan terör eylemleri’dir ve ‘hükümetlerden dolayı veya örtülü destek kabul etmekle birlikte doğrudan bir hükümet tarafından desteklenmemektedir’ (Mullins 1997: 37).

Görüldüğü üzere ulusal terörizm, terörist eylemlerin bir ülke topraklarında veya sadece bir ülke vatandaşlarına karşı gerçekleştirilmesi anlamına geldiğinden bu eylemlerde temelde dış desteği olmayan yerel kişi ve gruplar söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda, Timothy McVeigh ve suç ortakları tarafından Oklahama’daki bir federal binanın bombalanması, 1995’te Aum Shinrikyo cemaati mensuplarının metro istasyonunda aynı anda beş trene birden sarin gazı saldırısı yapması ulusal / yerel terörizme birer örnektir (Aksoy, <http://www.usakgundem.com.>, Erişim: 08.02.2006).

Ancak küreselleşme ile birlikte her türlü ilişkinin birbiriyle temas halinde olduğu dikkate alınacak olursa yukarıdaki tanımlamalarda bahsi geçen şekliyle saf bir ‘ulusal terörist’ eylemin gerçekleştirilmesi pek mümkün görünmemektedir. Bu noktada ulusal terörün bir derecesi olduğunu söylemek mümkündür (Taşdemir 2006: 34). Bir terörist eylemin hedef kitlesinin ağırlıklı olarak neresi olduğu, diğer ülkelerin bu eylemleri destekleyip desteklememeleri ve terör örgütünün birden fazla ülkede hedefinin bulunup bulunmaması bir terör eyleminin ulusal terör sayılmasında etkili olan üç temel unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. ETA ve IRA konunun açıklığa kavuşturulması anlamında iki önemli örnektir. IRA, ABD ve diğer İrlanda diasporalarından para toplayan, genellikle Kuzey İrlanda’da (İngiltere) faaliyet gösteren bir terör örgütüdür. Fakat asıl amacı Kuzey İrlanda’nın bağımsızlığıdır. Bir terör örgütü olarak ETA da değişik ülkelerde faaliyet göstermiş ancak temelde İspanya’da hedefler seçmiştir (Laçiner 2006a: Mülakat).

Ulusal terörizmin bir özelliği de bu tarz terör örgütlerinin, genelde toplum vicdanında büyük tepki çekecek, vahşet içeren, çok ölümlü eylemler gerçekleştirilmeyi tercih etmemeleridir (Aksoy, <http://www.usakgundem.com.>, Erişim: 08.02.2006). Bunun nedeni, bu örgütlerin aşırı şiddete başvurarak halk desteğini yitirmek istememeleridir. Ulusal terör örgütleri daha çok oluşumlarına

neden olan soruna dikkat çekmek için şiddete başvurmaktadırlar. Dolayısıyla birincil hedef insan öldürmekten çok soruna dikkat çekmektir. IRA'nın bir dönem bombalama eylemini gerçekleştirmeden önce polisi arayıp bomba koydukları yerleri ve patlama saatini söylemesi (Özcan M. 2004: 38) bunun bir göstergesi olarak algılanabilir. Tabi ki bunda örgütün ulusal savunma birimlerine ve devlete onlardan daha güçlü olduğunu gösterme gayesinin yattığını da göz ardı etmemek gerekir. Ayrıca bu yöntem sayesinde eylemin medyanın ve kamuoyunun dikkatini daha fazla çekmesi sağlanmaktadır.

2.2. ULUSLARARASI TERÖRİZMİN KAVRAMSAL BOYUTU

Ulusal terörü tanımlamakta kullanılan bileşenlerin aksinden yola çıkacak olursak; failleri, hedef alınan grup, olayın gerçekleştiği yer bakımından en az iki farklı ülkeyi kapsayan terörist eylemlerin, barındırdıkları uluslararası öğeler itibariyle uluslararası terörizm olarak adlandırılacaklarını söylemek mümkündür (Bergesen ve Lizardo 2004: 38). Bir başka deyişle, bir terörist eylem herhangi bir bileşeni itibariyle ulusal sınırların dışına taşıyor (Jenkins 1999: 74) ve/veya uluslararası sonuçlar doğuruyorsa (Topal 2005: 52) bu saldırılar 'uluslararası terörizm' olarak adlandırılabilir.

Robert A. Fearey (1978: 25)'e göre uluslararası terörizm:

“Ulusal sınırları aşan, yabancı kurbanlar ve hedefler seçen, yabancı ülkelerde eylemlerde bulunan veya yabancı hükümetlerin politikalarını etkileme çabasında olan terör eylemleridir”.

Osman Güvenir (1980: 91) ise uluslararası terörizmi:

“Bir devletin ülke hudutları dahilinde meydana gelen ve diğer devletlerin veya diğer devletlere mensup fertlerin haklarını ihlal eden birbiriyle bağlantılı olarak yürütülen şiddet hareketleri”

olarak tanımlamaktadır. Görüldüğü üzere bir terör eylemine uluslararası nitelik kazandıran, eylemin bir yönüyle ulusal sınırları aşmasıdır (Başaren 1994: 165). Bu tanımlamalara göre, El-Kaide'nin 11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezi'ne gerçekleştirdiği saldırılar, Kenya Saldırısı, US Cole Saldırısı, Filistin Kurtuluş Örgütü tarafından 1972'de Münih Olimpiyatlarında İsraili sporcuların kaçırılıp öldürülmeleri birer uluslararası terör hareketidir. Bu olaylar özelinde de görüldüğü üzere yabancılik unsurunun varlığı bir terör eylemini uluslararası boyuta taşımakta etkilidir.

Uluslararası terörizmi, “Bir yabancı ülke veya kuruluşun desteği ile yürütülen ve/veya bir yabancı ülke vatandaşlarına, kurumlarına ya da hükümetlerine karşı yöneltilen terörizmdir.” (Çaycı 1989: 8) şeklinde ifade eden tanımdan yola çıkacak olursak, terörist eylemler tanımda belirtilen hedeflere yönelik doğrudan terörist eylemler şeklinde gerçekleşebileceği gibi daha dolaylı bir şekilde de gerçekleşebilir. Bu da göstermektedir ki, bir ülke doğrudan bir terörist saldırıya destek vermese bile bu terör örgütlerine lojistik ve maddi destek, barınma imkanları sağlayabilmektedirler (Wilkinson 1986: 38) . Bu durumda da söz konusu saldırılarda dolaylı olarak da olsa uluslar arası bir öge oluşmuş olmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen tanımlamalarda, uluslararası terörizmden bahsedilirken önemle üzerinde durulan nokta yabancılik unsurunun varlığıdır. Fakat çeşitli kaynaklarda terörizm, devlet destekli olup olmamasına göre uluslararası terörizm (*international terrorism*) ve ulus-ötesi terörizm (*transnational terrorism*) şeklinde bir sınıflandırmaya da tabi tutulmaktadır. Bu noktada ulus-ötesi terörizm çeşitli şekilde devletlerden bireylerin veya kuruluşların herhangi bir şekilde devletin müdahalesi olmaksızın terörist eylemlere karışması olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası terörizmin ise egemen bir devletin desteği veya kontrolü altındaki bireyler veya gruplar tarafından gerçekleştirilen terörist eylemler olduğu ifade edilmektedir (Topal 2005: 52, dp: 164; Mullins 1997: 35-36). Bu noktada bir terörist eyleme uluslararası niteliği kazandıran ögenin sadece yabancılik unsuru değil, aynı zamanda terörist örgüte verilen gizli ya da açık diğer devlet desteği olduğu görülür. Ancak günümüzde terör örgütlerinin, devlet desteği olmaksızın faaliyet göstermelerinin zor olduğu

dikkate alındığında böyle bir ayrımın pratikte çok da geçerli olamayacağı düşünülebilir.

2.3. TERÖRİZMİ ULUSLARARASI BOYUTA ULAŞTIRAN FAKTÖRLER

11 Eylül saldırılarının da etkisiyle tüm dünyada terörizmin uluslararası boyutu daha fazla tartışılmaya başlanmıştır. Tarihte devlet varlığını/devlet otoritesini / mevcut siyasal düzeni temsil etmesi nedeniyle devlet başkanlarına ya da devlet yetkililerine gerçekleştirilen suikastlara ve bu suikastların bileşenlerine bakıldığında terörizmin uluslararasılaşmasının yeni bir gelişme olmadığı görülür. 1892’de İtalyan Angiolillo’nun İspanya Başbakanı’na gerçekleştirdiği suikast, 1898’de İtalyan Luigi Luccheni’nin Avusturya Kraliçesi Elizabet’e gerçekleştirdiği suikast, 1914’de bir Sırp tarafından Avusturya Arşidükü Francis Ferdinand’a gerçekleştirilen suikast (Bergesen ve Lizardo 2004: 45) bu duruma birer örnektir.

Terörizmin uluslararası bir suç olarak tanımlanması konusundaki en erken modern çaba ise 1934-1937 yılları arasında Milletler Cemiyeti tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunda 1934’te Yugoslavya Kralı I. Alexander’a Hırvat milliyetçilerince düzenlenen suikast ve Fransız Dışişleri Bakanı Louis Barthou’nun öldürülmesi etkili olmuştur (Saul 2005: 61; Taşdemir 2006: 22). Milletler Cemiyeti bünyesinde değerlendirilen ilk uluslararası terör eylemi ise Yugoslavya kralı Aleksandar Karadordevic’e 1934’de düzenlenen suikasttır (Gacinovic 2000: 19). Ancak terörizmin uluslararası boyuta ulaşması bir anlık bir durum olmadığı gibi onu günümüzde tartışılan boyutlara getiren de tek bir neden, tek bir ülke ya da tek bir olay değildir.

Terörün global bir nitelik kazanmasında özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında hüküm sürmeye başlayan Soğuk Savaş dönemi belirleyici olmuştur. Soğuk Savaş döneminde savaşların maliyetinin giderek artmasıyla terörizm, devletlerin dış politika hedeflerine ulaşmak (Gacinovic 2000: 19; Erickson 1989: 32) ya da bir

başka devletin istikrarını bozmak amacıyla kullandıkları bir araç haline gelmiştir (Pırtaş 2002: 90). Uluslararası desteğin giderek artması ulusal bazda eylem yapan terör örgütlerinin devlet desteğiyle güçlenerek yerel sınırları aşmasına da imkan tanımıştır.

Buna bir örnek olarak SSCB ve ABD'nin Soğuk Savaş dönemindeki uygulamalarını göstermek mümkündür. ABD'nin Soğuk Savaş döneminde Latin Amerika'daki bazı devletlerin Sovyet rejimine kaymalarına engel olmak için otoriter rejimlerin başa gelmesine (Nikaragua'daki Somoza rejimi, Guatamala'daki askeri diktatörlük vs.), faşist gruplar tarafından darbe yapılmasına göz yumduğu hatta bunlara mali destek sağladığı bilinmektedir (Wilkinson 2003: 129). Aynı şekilde Sovyetler Birliği ve Doğu Bloğu'na mensup ülkeler de Batı Avrupa'daki Marksist sol örgütlere destek sağlamıştır. SSCB'nin çökmesi ve Doğu Bloğu'nun dağılmasından sonra ortaya çıkan bilgi ve belgelerden söz konusu ülkelerin IRA, Japon Kızıl Ordusu ve Baader-Meinhof Çetesi gibi pek çok terörist örgüte destek verdiği anlaşılmıştır (Topal 2005: 55, dp:172) Benzer bir durum İran, Irak, Suriye gibi devletlerin çeşitli terörist örgütlere verdikleri destekle günümüzde de devam etmektedir.

Terörizmin, devletler arasında örtülü bir güç aracı olarak kullanımının giderek yaygınlaşması, terörizme uluslararası bir nitelik kazandırmaktadır (Kavun 2002: 49). Görüldüğü üzere Soğuk Savaş sırası ve sonrasındaki süreç dikkate alındığında, küresel terörün yaygınlaşmasına zemin hazırlayan etkenlerin başında terörden medet uman ülkeler ve gruplarla, terörü mazur gören veya gösteren, ya da dolaylı olarak himaye eden ülkelerin tutumları yer almaktadır (Bilhan 2005: 110).

1960'ların sonlarına doğru Neo-Marksist ve devrimci hareketlerin giderek artması, Cezayir'in Fransa'dan bağımsızlığını kazanma sürecinde terörün geçerli bir yol olduğunun vurgulanmaya başlanmasıyla IRA, ETA gibi hareketler güç kazanmıştır. Bunların yanı sıra 1967 Orta Doğu Savaş'ında Arapların yenilmesi ve Filistinlilerin terör eylemlerine hız vermeleri, terörizmin dünyada giderek hakim olmasına neden olmuştur (Kavun 2002: 47). Bu durum 1960'ların sonlarına doğru

terör örgütleri arasında işbirliği girişimlerinin başlamasına yol açmış ve terörizm giderek daha fazla uluslararasılaşmaya başlamıştır. Bu bağlamda, uluslararası terörizmin 1950'li ve 1960'lı yıllarda hazırlık aşamasını yaşadığı ve 1970'lerle birlikte eylem aşamasına geçtiği görülür (Başbakanlık 1983: 51).

Terör örgütleri arasındaki yakınlaşmanın giderek artmasının yanı sıra 1960'ların sonlarına doğru modern teknolojiye hızlı değişimle birlikte iletişim imkanlarının da artmaya başlaması yerli (*indigenous*) uluslararası terörist grupların yayılmasını, ideolojik ve politik şiddetin yoğunlaşmasını sağlamış ve terörizmin uluslararasılaşmasına katkıda bulunmuştur (Alexander 1999: 66).

Bu bağlamda, terör örgütlerinin devletlerden daha hızlı bir şekilde teknolojik değişimlere uyum sağlayabildikleri görülmektedir. Örneğin dinamitin icadına kadar hançer, zehir gibi araçlarla gerçekleştirilen terörist saldırılar, dinamitin icadıyla birlikte bombalı saldırılara, jet uçaklarının yapılmasıyla uçak kaçırma ve uçakla gerçekleştirilen intihar saldırılarına dönüşmüştür (Raymond 2003: 77). Böylelikle bir ülkeden kalkan bir uçak bir başka ülkenin vatandaşı olan teröristler tarafından kaçırılabilen ve başka bir ülke, içinde başka devletlerin vatandaşlarının olduğu bir binaya intihar saldırısı düzenleyebilmektedir.

Terörizmin uluslararası boyutlara ulaşmasında, teknolojik ilerlemeye paralel olarak iletişim sistemlerindeki gelişmelerde etkili olmaktadır. Haberleşme sistemlerinde görülen ilerleme ve modern hayat teröristlerin halk arasında saklanmasına olanak sağlamaktadır (Tangör 2002: 103). Bu bağlamda artan iletişim imkanları ve çeşitlenen teknolojiler terörist örgütler tarafından örgütlenme ve eylemlerin gerçekleştirilmesinde kullanılmaktadır. Özellikle medya küresel terör örgütleri tarafından eylemlerini duyurmak, propaganda yapmak, taraftar toplamak ve kamuoyunun dikkatini çekmek gibi amaçlar için kullanılmaktadır (Özkan 2004: 30).

İletişim teknolojisinin getirmiş olduğu yenilikler aynı amaç ve hedefe sahip terörist grupların fiziksel olarak çok fazla bir araya gelmeden, entegre bir grup meydana getirebilmelerine imkan sağlamaktadır. Bu anlamda terörizmin giderek

daha çok ağlaşan (*networking*) bir yapıya bürünmektedir (Chalk 1999: 157). Böylece fiziksel birlikteliği olmayan değişik bir yapılanma ortaya çıkmakta (Özkan 2004: 30) ve daha önceleri kendi ulusal sınırlarındaki eylemlerle propaganda yapmak durumunda kalan terör örgütleri teknoloji yardımıyla uluslararası nitelikte eylemler yapabilir hale gelmektedirler.

Terörizmin uluslararası boyutlara ulaşmasında etkili olan bir diğer unsur ise terör örgütlerinin kendilerini finanse etme konusunda giderek daha örgütlü hale gelmeleridir. Bilindiği gibi terör uzun dönemde pahalı bir iştir. Dolayısıyla süreklilik gösterecek maddi bir kaynağının olması gerekmektedir (Laçiner 2006a: Mülakat). SSCB'nin dağılması ve Doğu Bloku'nun dönüşüm sürecine girmesiyle, terör örgütleri uyuşturucu, insan kaçakçılığı ve kredi kartı sahteciliği yapan uluslararası suç şebekeleriyle işbirliği içine girmiştir (Erhan 2006: Mülakat). Finansman sorununun çözülmesiyle terör örgütleri son teknoloji silahları kolaylıkla satın alabilir ve istedikleri ülkeye giderek orada terör eylemi düzenleyebilir konuma gelmişlerdir.

Devletlerin her geçen gün küresel sisteme daha fazla entegre oldukları, tüm olgu ve olayların, ekonominin, ticaretin, hukukun ve siyasetin giderek küresel bir hal aldığı görülmektedir. Böyle bir ortamda teröre başvuran oyuncularında siyasal talepleri küresel bir hal almıştır. Diğer bir ifadeyle, artık yerel ya da bölgesel isteklerin yerini sistemi değiştirmeye yönelik taleplerin aldığı bir ortamda terörde küresel bir seyir izlemektedir (Dedeoğlu 2006: Mülakat).

Küreselleşmeyle birlikte sınırların belirsizleşmesi, kurulan ekonomik ve siyasi birliklerin, kişi ve malların serbest dolaşımına (Avrupa Birliği örneğinde görüldüğü gibi) izin veren uygulamalara yer vermesi ulusal sınırların teröristler tarafından aşılmasını kolaylaştırmaktadır. Küreselleşmenin getirilerinden biri olan serbest dolaşım gibi uygulamalar vur-kaç eylemi gerçekleştiren teröristlerin serbest dolaşım bölgelerinde hızla ve kolaylıkla yer değiştirmelerini kolaylaştırabilmektedir. Böylelikle teröristler eylem sonrasında daha kolay ülke değiştirebilecekleri için farklı ülkelerde eylem gerçekleştirebilir hale gelmektedirler.

Küreselleşme, getirilerinin büyük oranda ABD ve bir ölçüde Avrupa, Çin, Hindistan gibi ülkeler tarafından toplandığı bir olgudur. Bu da giderek küresel dengesizliklerin artmasına ve mahrumin tepkisine neden olmaktadır. Fakirleşmesinin nedenini sadece bu ülkeler tarafından kaynaklarının kullanılması olarak gören toplumlarda küresel güçlere karşı giderek artan bir tepki belirmektedir (Dikici 2005: 15; Kegley 2003: 7-10). Küreselleşmeyle birlikte artan küresel dengesizliklere karşı oluşan tepki terörizm şeklinde kendisini göstermektedir. Nitekim küresel güçlerin fiziksel yada ideolojik varlıklarının hemen hemen dünyanın her yerine sirayet etmiş olması bundan rahatsız olan grupların dünyanın her yerinde bu güçlere karşı terör eylemleri gerçekleştirmelerine ve terörizmin giderek uluslararası boyutlara taşınmasına yol açmaktadır.

Terörizm konusunda önemli çalışmaları bulunan araştırmacı Paul Wilkinson (1986: 49)'a göre:

“Terörizm niteliği gereği uluslararası bir karaktere sahiptir. Bu nedenle, bireye önem veren devletler (küresel terörizmle) mücadele için ulusal önlemleri geliştirdikçe, sınırları aşmak teröristler için daha gerekli hale gelecektir.”

Wilkinson'un bu ifadesinden ulusal bazda gerçekleştirilen terörle mücadele girişimlerinin uluslararası boyuta ulaştırılamamasının uluslararası terörizmi tetiklediği sonucuna ulaşmak mümkündür. Ulusal alanda başarı elde edemeyen ya da faaliyetleri güvenlik güçleri tarafından kontrol altına alınmış olan terör örgütlerinin varlıkları tehdit altındadır. Bu nedenledir ki, ulusal alanda eylem yapabilme kabiliyetini yitiren terör örgütleri başka ülkelere giderek bu ülkelerde eylem yapmanın yollarını aramaktadırlar.

2.4. ULUSAL VE ULUSLARARASI TERÖRİZM FARKLILAŞMASININ UYGULAMADAKİ YERİ

Terörizm sorunu, 11 Eylül saldırıları öncesine kadar, ABD ve genel olarak batı tarafından, bir ya da birkaç devletin sorunuymuş gibi kabul edilmiştir. 11 Eylül saldırıları sonrasında ise terörizmin uluslararası boyutu vurgulanmaya başlanmış ve terörizmle mücadele girişimlerinden bahsedilirken genel anlamda ‘terörizm’ değil ‘uluslararası terörizm’le mücadele edilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu durum beraberinde ulusal ve uluslararası terörizm şeklindeki ayrımlaşmanın uygulamadaki durumu yansıtıp yansıtmadığı yolunda farklı görüşlerin varlığına dikkat çekmiştir.

Ulusal ve uluslararası terörizm şeklindeki ikili bir sınıflandırmaya gidilmesinin temelinde uluslararası terörizmin, yaşanan teknolojik dönüşüm ve terör örgütlerinin destek arayışlarının bir sonucu olarak, ulusal terörizmden ayrılmış yeni bir terör türü olduğu fikri yatmaktadır.

Wilkinson (1986: 49) ve Çakmak (2005: 85) gibi araştırmacılara göre ise terörizm doğası gereği uluslararası / sınır ötesi bir olgudur. Bu görüş ışığında, terörizm, bileşenleri açısından incelendiğinde hemen hemen tüm terörist örgütlerin; saldırıların finansmanı, teröristlerin kökenleri, buldukları siyasal destek gibi yönlerden uluslararası bir boyuta sahip olduğu görülür (Wilkinson 2003: 106).

Bu nedenle salt ulusal kökenli terörist saldırıların gerçekleşme ihtimali çok düşüktür. Örneğin PKK terör örgütü amaçları itibarıyla ulusal boyutlu bir terörist örgütlenme olarak nitelendirilebilmektedir. Saldırılarının çoğunluğunu Türkiye içerisinde gerçekleştiren örgüt, finansmanını Batı Avrupa’da uyuşturucu ticareti gibi yasa dışı yollara başvurarak sağlamıştır (İrbeç 2002: 122; Gürses 2001: 95; Bal ve Laçiner 2004: 49-50; Özoğlu 2005: 362; Johnson 2001: 902). Ayrıca lideri Suriye’de ve Lübnan’da yaşamış, Yunanistan, İtalya, Rusya gibi ülkelere sığınmış, en son üzerinde Güney Kıbrıs pasaportuyla Kenya’nın başkenti Nairobi’de yakalanmıştır (Bila 2004: 86). Örgüt lideri yakalandıktan sonra yaptığı açıklamalarda pek çok ülkeden destek ve yardım aldığını itiraf etmiştir. Örgüte mensup teröristler Suriye, Irak ve İran’dan geçerek Türkiye’ye saldırmış, PKK’nın televizyon kanalı önce Londra, sonra Paris ve şimdi de Danimarka’dan yayınlarını sürdürmüştür. Bu

noktalardan da anlaşılacağı üzere ulusal boyutlu bir terör örgütü görüntüsü çizen PKK, temelinde uluslararası bir terör örgütüdür.

Terörist eylemlerin bileşenlerinin yanı sıra terörizmin esas itibarıyla suç arz eden bir fiil olması da ulusal ve uluslararası şeklindeki bir ayrımın yanıltıcı olduğunun göstergesidir. Terör örgütleri çoğunlukla ülkelerin sınırlarını, sosyal – hukuki – siyasi düzenlerini değiştirmeyi hedeflemektedir. Sınırların silah zoruyla değiştirilmesi, sivillerin hayatlarının tehlikeye atılması gibi hususlar ise uluslararası hukuka göre suçtur. Dolayısıyla bir ülkede suç arz eden, üstelik uluslararası hukuk kuralları ile bağdaşmayan bir fiilin, tüm dünyada suç sayılması gerektiği düşünülürse, terörizm konusundaki bu ayrım uluslararası hukukun zarar görmesi gibi çeşitli tehlikelere yol açabilecektir (Laçiner 2006a: Mülakat).

11 Eylül sonrasında uluslararası terörizm yeni bir tehdit gibi sunulmaya çalışılırken özellikle Soğuk Savaş boyunca ve sonrasında kurulan düzende bu ayrımlaşmanın tersine bir gidişatın söz konusu olduğu göz ardı edilmektedir. Bu yeni düzende uluslararası terörist gruplarla iç veya ulusal terörist gruplar arasındaki ayrım netleşmenin aksine giderek belirsizleşmektedir. Bu anlamda terörist gruplar hedeflerini spesifik bir hale getirirler, siyasal hedefleri ve gündemlerini sınırlı tutarlar ve hatta sadece belirli bir alan veya silahlı çatışmaya yönelse dahi bu iki grup arasındaki belirsizliğin çokta fazla değişmediği görülmektedir (Stepanova 2004: 128). Hatta ulusal terör örgütlerinin faaliyetlerine devam edebilmek için mali kaynaklara duydukları ihtiyacın artması terörist örgütleri kendilerine finansman sağlayacak uluslararası aktörler bulma yolunda teşvik etmektedir.

Uluslararası terörizmin en tipik örneklerinden biri olarak Türkiye'ye yönelen Ermeni terörü konuyu aydınlatmak anlamında önemlidir. Ermeni terör örgütleri, ayaklanmalardan, suikasta, banka baskınlarına ve çatışmalara kadar hemen hemen her yola başvurmuşlardır. Eylemlerini İsviçre ve diğer ülkelerde planlamış ve Türkiye'ye karşı uygulamaya koymuşlardır. Ermeni teröristler, Fransa ve Almanya gibi ülkelere kaçmış, bu ülkelerde cezalandırılmamışlardır. Türk diplomatları görev yaptıkları ülkelerde ASALA teröristleri tarafından suikastla öldürülmüştür.

1970'lerde Türkiye'ye yönelen bu saldırılar büyük oranda Rus, Yunan ve Suriye bağlantılıdır. Bu noktada bir değerlendirme yapılacak olursa, Ermeni terörü bir devleti hedef almakla birlikte bileşenleri itibariyle tipik bir uluslararası terörizmdir (Laçiner 2005: 316-322).

Son yıllarda gerçekleştirilen terörist eylemlerin giderek failli meçhul eylemler şeklinde olması da ulusal ve uluslararası terörizm ayrışmasını zora sokmaktadır. Şöyle ki, 2001 yılında ABD devlet kayıtlarında geçen terör eylemlerinin % 20 si, 2002'de % 40'ı, 2003'te % 50'den biraz daha fazlası, 2004'te ise % 70'inden fazlası herhangi bir terör örgütü tarafında üstlenilmemiştir. Dolayısıyla bu saldırıları gerçekleştiren örgüte dair bir bilginin olmaması söz konusu terörist eylemlerin hangi sınıfa dahil edileceği konusunda bir ikilem yaratmaktadır (Hegland 2005: 1487).

Genel anlamda bir değerlendirme yaparsak, dünyada, küreselleşmeye bağlı olarak, 1990'lı yıllardan itibaren terör örgütlerinin ortak amaç ve hedefleri doğrultusunda hem faaliyetlerinde hem de eylemlerinde işbirliği yapmaları, bugün terörizmi çok uluslu, diğer bir ifadeyle uluslararası bir boyutta ulaştırmıştır. Dolayısıyla uluslararası terörizmi terörizmden farklı algulamaktan ziyade uluslararası niteliğini de kapsayan tek bir kelime ile ve sadece terörizm olarak ifade etmek daha doğru olacaktır (Tolon 2005: 7) Nitekim, terörizm bir ideoloji değil insanlık dışı bir yöntemdir. Bu nedenle küresel olan ya da olmayan terörizm şeklinde bir ayırım yapmak yanıltıcıdır (Bilhan 2005: 110) ve varolan durumu yansıtmakta yetersiz kalmaktadır.

Bu bölümde, uluslararası terörizm kavramı değerlendirilmiştir. Uluslararası terörizm başlığı altında öncelikle ulusal ve uluslararası terörizmin kavramsal boyutları ayrı ayrı ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında sıkça gündeme getirilen uluslararası terörizm kavramının gelişimi tarihsel akış içerisinde ele alınarak, terörizmi uluslararası boyutlara ulaştıran süreç ve nedenler incelenmiştir. Son olarak ise, ulusal ve uluslararası terörizm şeklindeki bir ayrışmadan söz edilmiş ve böyle bir ayırımın uygulamada var olup olmadığı tartışılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TERÖRİZMLE MÜCADELEDENİN ULUSAL VE ULUSLARARASI ÇERÇEVESİ

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye, İngiltere, İspanya , ABD ve Japonya örneklerinden hareketle ulusal ölçekte gerçekleştirilen terörizmle mücadele çabaları incelenmektedir. Ulusal çabaların yanı sıra terörizmle mücadele amacıyla yapılan anlaşmalara ve 11 Eylül saldırılarının terörizmle mücadele girişimlerine etkisi değerlendirilmektedir.

3.1. TERÖRİZMLE MÜCADELENİN ULUSAL ÇERÇEVESİ

11 Eylül saldırılarına kadar terörizm genellikle ulusal boyutlu bir sorun olarak kabul edilmiştir. Terörle mücadelede bazı ikili ve/veya çoklu işbirliği girişimleri gerçekleştirilmiş, uluslararası bazı konferanslar düzenlenmişse de bu girişimlerin yetersiz kalması bir yandan terörizmin ulusal bir sorun olarak varlığını devam ettirmesine diğer yandan da sorunla mücadele eden devletlerin mücadelelerinde yalnız kalmalarına neden olmuştur.

Öte yandan terörizmin muhatabı devletler bu sorunu kendi güçleriyle çözebileceklerini düşünerek ciddi yardım talebinde bulunmamışlardır. Diğer devletler ise terörizm sorununu muhatabı devletin bir zaafı olarak kabul etmiş ve terörist örgütlere üstü kapalı verdikleri desteklerle o devletleri kontrol etmeye çalışmışlardır. Bu durum her devletin 'kendi teröristini' yaratırken terörizmin giderek

tüm devletler için büyüyen bir tehdit olmasına yol açmış ve sorunla etkin bir şekilde mücadele etmek için uluslararası işbirliği arayışlarını gündeme getirmişti.

Gelinen bu noktada terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği içerisinde atılacak adımların başarılı olabilmesi için öncelikle uzun yıllar terörizmle ulusal boyutta mücadele etmiş olan devletlerin attığı adımları incelemek doğru olacaktır. Terörizmle ulusal boyuta mücadele edebilmek için bu sorunla yüzleşmek durumunda kalan devletlerin yasal, siyasal, polisiye / askeri önlemlere başvurdukları görülmektedir. Ulusal çapta alınan bu önlemlerin yanı sıra, bu önlemlerin neden başarıya ulaşıp ulaşmadıklarını göz önüne almak terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin çerçevesi ve pratikte atılacak adımların belirlenmesinde de yardımcı olacaktır. Bu bağlamda çalışmada Türkiye, İngiltere, İspanya ABD ve Japonya'nın terörizmle mücadelede attıkları adımlar incelenecektir.

3.1.1. Terörizmle Mücadelede Türkiye Örneği

Türkiye farklı dönemlerde farklı terör dalgalarına maruz kalmış bir ülkedir. Osmanlı'dan bu güne kadar ki zaman dilimine bir göz atıldığında Türkiye'de terörizmin tarihsel gelişimini Ermeni terörizmi, sol - sağ terör, Hizbullah terörü (dinci terör) ve PKK terörü (bölücü terör / ayrılıkçı terör) şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Ancak son 30 yıldır Türkiye'de terörizm sorunu gündeme geldiğinde ilk akla gelen, Türkiye'ye hem maddi hem de manevi anlamda en ağır kayıpları vermesi ve hala da vermeye devam etmesi nedeniyle, PKK terörüdür. Bu bağlamda ayrılıkçı / bölücü terör olarak adlandırılan PKK terörüne değinmeden önce Türkiye'ye aktif olduğu dönemlerde zarar vermiş olan diğer üç terör dalgasına da ana hatlarıyla değinmek uygun olacaktır.

3.1.1.1. Ermeni Terörizmi

Türkiye'nin terörizmle mücadelesinde Ermeni terörizmi geçmişi Osmanlı dönemine kadar dayanması itibariyle oldukça önemlidir. Osmanlı devletinde yıllarca etkin görevlerde bulunmuş ve 'millet-i sadıka' (Pehlivanlı 2003: 97) olarak adlandırılan Ermenilerin tutumları 1877-1878 Osmanlı – Rus Savaşı'nda Osmanlı'nın yenilmesi ve arkasından imzalanan Ayastefanos ve Berlin anlaşmaları sonrasında değişmeye başlamıştır (Cankara ve diğerleri 2003: 439). Berlin Anlaşması ile Osmanlı Devleti Ermeniler için de ıslahat yapma yükümlülüğü altına girmiş ve bu ıslahatların takibi İngiltere, Fransa ve Rusya'ya bırakılmıştır (Acer 2003: 461). Geline bu nokta Ermenilerin bu ülkeler tarafından Osmanlı'yı parçalama siyasetinin bir unsuru olarak kullanılmasına yol açmıştır.

Ermeni gruplar başta Rusya olmak üzere çeşitli devletlerden aldıkları desteklerle örgütlenerek bağımsız bir Ermenistan kurma girişimlerine başlamışlardır. Hedeflerine ulaşmak için terörizmi bir yöntem olarak benimseyen Ermeni gruplar tarafından 1887 yılında Marksist bir yapıya sahip olan Hınçak Teşkilatı kurulmuş ve onları 1890'da Hınçaklardan farklı olarak Marksist söyleme sahip olmayan, Sosyalizm taraftarı Taşnaksutyan (Tiflis Ermeni İhtilal Federasyonu) teşkilatı izlemiştir (Laçiner 2005: 298).

Bu iki teşkilata mensup Ermeniler Türklere karşı çeşitli terör hareketlerine girişmişlerdir. Diğer yandan I. Dünya Savaşı sırasında kimi Osmanlı Ermenilerinin ordudan ayrılıp çeşitli yerlerde isyanlar çıkarmaları, savunmasız Osmanlı köy ve kasabalarına saldırımları sonrasında (Sonyel 2001: 16) Osmanlı Devleti, 27 Mayıs 1915 yılında bölgedeki Ermenilerin savaş dışı bölgelere nakledilmesini amaçlayan ve tarihte 'Ermeni Tehciri' olarak bilinen duruma yol açacak olan bir kanun çıkarmıştır. (Halaçoğlu 2005: 71).

Osmanlı devletinin son dönemleri ise '*Nemesis*' adlı gizli terör örgütünün bu tehcirinden sorumlu tuttıkları Osmanlı yetkililerine karşı giriştikleri suikastlara sahne olmuştur. 1920-1973 yılları arasındaki dönem Ermeni terörizminin eylemsel boyutu açısından sakin geçmesine rağmen örgütlenme girişimleri açısından oldukça aktif bir dönem olmuştur. Bu dönem Ermeni tehciri kullanılarak Türk düşmanlığı

üzerine Ermeni kimliğinin yaratılmaya çalışıldığı ve ileriki yıllarda gerçekleşecek terör saldırılarının zemini ve gerekçesinin hazırlandığı yıllar olmuştur. Bu dönemde ‘soykırım’ iddialarını güçlendirme çabaları ve II. Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği’nin Türkiye’den toprak almak amacıyla Ermeni terör örgütlerini (Hınçakları) desteklemesi de Ermeniler tarafından 1970’lerde gerçekleştirilecek terör saldırılarının zemininin hazırlanmasına katkıda bulunmuştur (Laçiner 2005: 315, 316).

Yapılanmasını 1920-1973 yılları arasında gerçekleştiren Ermeni terörizmi 27 Ocak 1973 yılında Mıgırdıç Yanıkyan tarafından Los Angeles’teki Türk Başkonsolosu Mehmet Aydar ve yardımcısı Bahadır Demir’in öldürülmesi ile sonuçlanan münferit bir saldırıyla yeniden alevlenmiştir. Bu saldırıları 22 Ekim 1975’te Türkiye’nin Viyana Büyükelçisi Daniş Tunalıgil’in ve 24 Ekim 1975’de de Paris Büyükelçimiz İsmail Erez ve şoförü Talip Yener’in öldürülmesi (Şimşir 2003: 399) takip etmiştir.

Türkiye, diplomatlarına yönelen bu saldırılarla birlikte iki yeni Ermeni terör örgütü ile tanışmıştır: ASALA (Ermenistan’ın Kurtuluşu İçin Gizli Ermeni Ordusu – *Armenian Secret Army for Liberation of Armenia*) ve JCAG (Ermeni Soykırımı İçin Ermeni Adalet Komandoları). Bu iki örgütten ASALA’nın kuruluş tarihi ve lideri kesin olarak bilinmemekle birlikte 20 Ocak 1975’de Lübnan’da kurulduğu ve liderinin de Agop Agopyan olduğu söylenmektedir. Hınçak yanlısı ve Marksist – Leninist bir ideolojiye sahip olan terör örgütünün (Çitlioğlu 2003: 429) temel hedefi Doğu Anadolu bölgesini SSCB Ermenistan’ına katmak, tüm Ermenileri SSCB önderliğinde toplamaktır. SSCB güdümlü olması itibarıyla kapitalist düzene ve ülkelere karşıdır. Bu bağlamda, 1975-1979 arası dönemde sadece Türk hedeflere yönelik saldırılar gerçekleştiren ASALA, 1979 Kasım ayından itibaren Batılı ülkelere yönelik saldırılara da başlamıştır. 1982’de ise ASALA, militanlarını tutuklayan tüm ülkelere karşı tehditlerde bulunmuştur (Laçiner 2005: 320, 322).

JCAG ise Taşnak Partisi tarafından 1975’de Beyrut’ta kurulmuştur. Taşnak Partisi’nin askeri kanadı olarak faaliyet göstermiş olup ASALA’dan farklı olarak

komünist olmayan bağımsız bir Ermenistan kurmayı amaçlayan sağ ve Ermeni milliyetçisi bir terör örgütüdür (Cankara ve diğerleri 2003: 448-449).

Özellikle ASALA Türkiye'ye ve Türk diplomatlarına karşı gerçekleştirdiği terör eylemleriyle etkinliğini giderek arttırmıştır. ASALA'nın bu kadar etkin bir hal almasında Fransa, Yunanistan, İngiltere ve SSCB gibi devletlerin örgüte verdikleri örtülü desteği göz ardı etmek mümkün değildir. Örgütün terör eylemlerinin yoğun olduğu dönemde, Fransa'nın ASALA'nın en rahat eylem yapabildiği ülkelerden biri olduğu, Ermeni teröristlerin Atina ve Kıbrıs Rum kesiminde yaşadıkları ve söz konusu ülke hükümetlerinin durumu görmezden geldikleri (Mango 2005: 24) dikkate alındığında ASALA'nın uluslararası özelliği ve gücünün kaynağı daha net ortaya çıkacaktır.

ASALA'nın 15 Temmuz 1983 yılında Orly Havaalanı THY Bürosuna gerçekleştirdiği bombalı saldırı dünya kamuoyunda büyük tepki almış ve bu saldırıdan sonra çeşitli ülkelere ASALA'ya verilen açık veya örtülü destek giderek azalmaya başlamıştır (Özoğlu 2005: 34). ASALA, 1985'de Avustralya'da Türk Konsoloslukuna düzenlediği bombalı saldırı ile yer altına inmiştir (Cankara ve diğerleri 2003: 448). Bu iki Ermeni terör örgütünün 1973-1984 yılları arasında gerçekleştirdikleri saldırılar sonucunda 28 Türk diplomatı ile 34 yabancı uyruklu kişi hayatını kaybetmiş, 300 kişi de yaralanmıştır (Saray 2003: 388).

Ermeni terörizminin 1985'den itibaren ismen sona ermeye başladığı görülmektedir. Bunda Ermeni terör örgütlerinin eylem yapılan ülkelerdeki meşruiyetlerini kaybetmeye başlaması, Ermeni terör örgütleri arasında yaşanan bölünme (ASALA-MR, ARA) ve görüş ayrılıkları (Karagül 2003: 459) etkili olmuştur. Diğer yandan PKK ve ASALA arasında 1987 ve Nisan 1990'da yapılan anlaşmalara bakıldığında bu iki terör örgütünün ortak yönetim, gerçekleştirilecek devrim sonrasında elde edilen toprakların eşit paylaşımı, Ermenilerin PKK terör örgütünü finanse etmeleri, kamp masraflarının %75'ini karşılamaları ve Türk güvenlik kuvvetlerine yönelik eylemlerin istihbaratının Ermeniler tarafından yapılması konusunda anlaşmış oldukları görülmektedir (Cankara ve diğerleri 2003: 451).

Alınan bu kararlardan da anlaşılacağı üzere PKK'nın Türkiye'ye yönelen yeni bir terör odağı olarak yükselişe geçmesi Ermeni terör örgütlerinin PKK eliyle terör eylemleri yapmalarına ortam sağlamıştır. Geline bu nokta kimi araştırmacılar tarafından Ermeni terörizminin sona erdiği olarak tanımlanmıştır. Fakat esas itibarıyla bu durum bir terör dalgasının sona erdiği değil aksine bir terör örgütünün bir başka terör örgütünü kendi amaçları için kullanması bir başka değişle terör örgütleri arasındaki evlilik olarak tanımlanmalıdır. Bu noktada bir terör örgütünün ortadan kalkmaktan, çok bir başka terör örgütüyle birleşerek geçmiş tecrübeler ışığında yeni bir isim ve ek bazı amaçlarla daha güçlü bir terör odağına dönüştüğü görülmektedir. Nitekim PKK'nın kuruluşundan itibaren sahip olduğu uluslararası bağlantılar, istihbarat edinme yeteneği ve ekonomik gücü dikkate alındığında bu durum daha net anlaşılacaktır. PKK, ASALA ve diğer Ermeni gruplar ile çok sayıda temasta bulunmuştur (Selvi 2003: 89)

3.1.1.2. Sol-Sağ Terör Hareketleri

Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı bir diğer terör dalgası ise 1968-1980 arası dönemde etkin olan sağ-sol çatışmalarının yaratmış olduğu terördür. Bu dönemde 1961 Anayasasının meydana getirdiği özgürlük ortamını iyi değerlendiren aşırı solun hızla örgütlendiği görülür. Aşırı sol örgütler, ülkenin ekonomik kalkınmasının sosyalist rejimle mümkün olabileceğine inanmaktadırlar. Bu bağlamda, temel hedefleri Marksist-Leninist bir düzenin kurulmasıdır (Denker 1997: 26).

Türkiye'de aşırı sol alanda kurulmuş olan ilk önemli örgüt 1920'de Bakü'de kurulan, 1925 yılında Takrir-i Sükun kanunuyla yasadışı hale gelen Türkiye Komünist Partisi' (TKP) dir. TKP, 1920-1960 yılları arasında fazla gelişme alanı bulamamış faaliyetlerini sanat ve fikir hareketleri çerçevesinde üniversite gençliği içerisindeki dernekler aracılığıyla yürütmüştür. 1961 Anayasası'nın sağladığı özgürlük ortamından yararlanan TKP, siyasi parti, işçi kuruluşu, öğrenci örgütü oluşturulmasına çalışmıştır (Bal ve Laçiner 2001: 97). TİP (Türkiye İşçi Partisi), DİSK (Devrimci İşçi Sendikalar Konfederasyonu) ve 1963 yılında kurulan FK (Fikir

Kulüpleri)bu girişimlerin sonucunda kurulmuştur. Fikir Kulüpleri'nin birleşmesiyle 1965 yılında FKF (Fikir Kulüpleri Federasyonu) kurulmuş, Ekim 1969'da FKF'nin ad ve tüzüğü değiştirilerek Dev-Genç adını almıştır (YÖK 1985: 83-84).

Dev-Genç içerisinde yaşanan bölünmeler sonrasında Mahir Cayan ve arkadaşları THKP/C (Türkiye Halkın Kurtuluş Partisi Cephesi), Doğu Perinçek ve arkadaşları, TİİKP (Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi) yi kurmuşlardır. Öte yandan, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'da THKO (Türkiye Halkın Kurtuluş Ordusu)nu kurmuşlardır. Bu örgütler 1970'lerden itibaren adam öldürme, gasp, soygun ve adam kaçırmaya gibi yasadışı eylemlere girişmişlerdir. Devletin bütünlüğünü tehdit etmeye başlayan bu eylemlerin önlenmesi amacıyla 12 Mart 1971'de bir muhtıra verilmiş ve çok sayıda militan tutuklanmış, bazı militanlar ise idam edilmiştir (Alkan 2005: <http://www.suc.gen.tr>)

12 Mart sonrasında toparlanma arayışlarına giren sol örgütlenmelerde çeşitli bölünmeler yaşanmıştır. Bu çerçevede, THKP/C bünyesinden ayrılarak kurulan DEV-SOL (şimdilerde DHKP/C adıyla bilinmektedir) terör örgütü günümüzde eylemlerine hala devam etmesi itibariyle tehdit olmayı sürdürmektedir. Öte yandan sol terör örgütlerinin faaliyetlerine karşı akıncılar ve ülkücüler adı altında çeşitli sağ örgütler kurulmuştur. Kurulan bu sağ ve sol örgütler arasında özellikle 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren yaşanan şiddetli çatışmalar ülkedeki huzur ortamının zarar görmesine neden olmuş ve 12 Eylül 1980'de gerçekleştirilen bir darbeyle asker yönetime el koymuştur.

Ülkücü kesim 1980 sonrasında bu tür faaliyetlerine son verirken, sol örgütlenmeler 1988 yılından itibaren büyük şehirlerdeki üniversitelerde yeniden yapılanma arayışına girmişlerdir (Alkan 2005: <http://www.suc.gen.tr>).

Günümüzde bu sol terör örgütleri içerisinde DEV-SOL (DHKP/C) zaman zaman çeşitli eylemlerle sesini duyurmaktadır. Öğrenciler arasında taraftar bulmak isteyen örgüt (Cline 2004: 330) NATO ve ABD karşı olan bu örgüt Türkiye'deki işçi sınıfı arasında devrim yapmayı amaçlamaktadır. Özellikle Irak'a gerçekleştirilen

operasyon sonrasında örgüt ABD askeri personeline yönelik saldırılar gerçekleştirmiştir. 1992’de İstanbul’daki ABD Konsoloslukuna gerçekleştirilen roketli saldırı bunlardan biridir (Simonsen ve Spindlove 2000: 110). Örgütün gerçekleştirdiği en son terörist eylem ise 9 Ocak 1996’daki Özdemir Sabancı suikastıdır. Bu suikast Türkiye ile Batı ve NATO üyeleri arasındaki ilişkiyi olumsuz etkilemiştir. NATO üyesi olan Belçika katil zanlısı Fehriye Erdal’ı suikast sırasında yarı otomatik silah kullanması ve bu suikastın terörist bir saldırı sayılabilmesi için tam otomatik silahla gerçekleştirilmesi gerektiğini belirterek terör suçuyla yargılamayı reddetmiştir. Diğer suçlardan yargılanarak suçlu bulunan Erdal, Belçika istihbaratının gözetiminin altında olmasına rağmen karardan hemen sonra kaçmayı başarmıştır. Bu olay Türkiye’nin terör konusunda NATO üyelerine ve AB’ye duyduğu güvensizliği derinleştirmiştir (Tuzcu, Turkish Weekly, 2006)

3.1.1.3. Türkiye’de Hizbullah Terörizmi

Türkiye’nin karşı karşıya kaldığı bir diğer terör dalgası özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında tüm dünyada yaygın şekilde tartışılır hale gelen dinci terörizmin önde gelen terörist örgütlenmelerinden biri haline gelmiş olan Hizbullah terör örgütüdür.

Hizbullah kelime anlamı itibariyle ‘Allah’ın partisi’ anlamına gelmektedir ve ilk kez İran’da kullanılmaya başlanmıştır. Musa Sadr tarafından 1975 yılında Lübnan’da kurulan Emel (Lübnan Direniş Kıtaları) örgütünün, 1976 yılında Lübnan’ın Suriye tarafından işgal edilmesiyle Suriye çizgisine kayması ve kısmen laikleşmesi İran yönetimini endişelendirmiştir. İran yönetimi, kendi çizgisini takip edecek bir Şii örgütlenme arayışına girmiş ve bu arayışın bir sonucu olarak 1982 yılında özel eğitilmiş 1000 kadar askerin Hüseyin Fadlullah’ın idaresine verilmesiyle ilk Hizbullah örgütü kurulmuştur (Manaz 2005: 37; Ehrenfeld 2003: 119-124).

Hizbullah adı Türkiye’de ise ilk kez 1983–1984 yıllarında polisin İstanbul’un Kasımpaşa semtinde bir terörist grubu ortaya çıkarmasıyla duyulmuştur. Ancak Hizbullah’ın Türkiye’deki varlığı 1980’lerin başından itibaren Güneydoğu Anadolu’da oluşan gruplaşmalarla kendisini göstermiştir. Türk Hizbullah’ının temelleri, 1980’li yılların başında, Diyarbakır’da Abdulvahap Ekinci’ye ait Vahdet Kitapevi etrafında bir araya gelen Abdulvahap Ekinci, Ahmet Tufan, M. Fidan Güngör, Hüseyin Velioğlu ve Veysi Kaykaç isimli şahıslar tarafından atılmıştır (Çiçek 2000: 131; Bulut ve Faraç 1995: 107).

Vahdet Grubu içerisinde yaşanan anlaşmazlıklar sonrasında 1981’de Fidan Güngör önderliğinde silahlı mücadeleden önce kültürel yapılanmayı hedefleyenlerin oluşturduğu ‘Menzil Grubu’ ve 1982 yılında da Hüseyin Velioğlu liderliğinde ‘İlim Grubu’ (Demirel 2001: 37) olmak üzere iki farklı yapılanma meydana gelmiştir. Bir süre birlikte hareket eden Hüseyin Velioğlu ile Fidan Güngör, 1987’ye doğru liderlik temelinde baş gösteren anlaşmazlıklar sonrasında birbirlerinden tamamen ayrılmışlardır. Bu ayrılıktan sonra Hizbullah / İlim ve Hizbullah / Menzil grupları, Güneydoğu Bölgesi’nde hızla örgütlenme ve taban oluşturma faaliyetlerine başlamışlardır (Alkan 2005: <http://www.suc.gen.tr>)

Humeyni’nin 1989’da ölümüyle birlikte İran yönetiminde radikallerin etkinliğinin artmaya başlaması ile silahlı mücadeleyi esas alan İlim Grubu’nun etkinliği de giderek artmaya başlamıştır. İran, Suriye’nin idaresindeki PKK’ya karşılık kendi kontrolünde Güneydoğu bölgesinde kentlerde faaliyet gösterecek bir örgüt olarak Hizbullah / İlim Grubu’nu desteklemeye başlamıştır. Hüseyin Velioğlu’nun liderliğindeki Türk Hizbullahı 1991’den itibaren silahlı eylemlere başlamış ve Menzil Grubu’nun da tasfiye edilmesiyle örgütteki iki başlılık da ortadan kaldırılmıştır (Manaz 2005: 41-42; Hiçyılmaz 2005: 28)

Türk Hizbullahı Türkiye’de kendi anlayışı doğrultusunda İslami esaslara dayanan bir rejim kurmayı amaçlamaktadır. İslami öğelerin ön plana çıkması Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde Marksist bir ideolojiye sahip olan PKK ile Türk Hizbullahı’nı karşı karşıya getirmiştir. 1991-1995 yılları arasında

PKK-Hizbullah çatışması sonucunda 700'e yakın insan hayatını kaybetmiştir. 1993 yılında en üst seviyeye çıkan bu çatışmalarda, 500 PKK militanı, 200 de Hizbullah / İlim Gurubu militanı ölmüştür (Demirel 2001: 37).

1993 yılında PKK'nın Güneydoğu'da giderek güç yitirmeye başlamasıyla birlikte Hizbullah bölgede hakimiyetini arttırmaya başlamıştır. Fakat 1995 yılıyla birlikte Emniyet güçlerinin Hizbullah'a karşı gerçekleştirdiği operasyonlar sonrasında Türk Hizbullahı'nın lideri Velioğlu örgütün merkezini Adana, Tarsus, Konya ve son olarak 1999'da İstanbul'a taşımıştır. 17 Ocak 2000'de Velioğlu'nun İstanbul'daki evine yapılan baskında Hüseyin Velioğlu öldürülmüş ve örgüte ait arşivler ele geçirilmiştir (Manaz 2005: 42-43; Bal 2000: 53-68).

Örgüt, yapılan baskınlar sonrasında bir süre sessiz kalmış ancak 24 Ocak 2001 tarihinde Diyarbakır Emniyet Müdürü A. Gaffar Okkan'a düzenlenen suikastın (Oral ve Karaaslan 2001: 8) yanı sıra Kasım 2003'te İstanbul'daki İngiliz Konsolosluğu'na, sinagog ve HSBC binalarına yapılan saldırılarla yeniden gündeme gelmiştir (Hiçyılmaz 2005: 30; Mango 2005: 95).

Bütün bu bilgilerin yanı sıra İslamcı terörizmin Türkiye için ne denli büyük bir tehdit unsuru olduğunu daha net görmek için 1992-2002 yılı sonu arasındaki zaman zarfında İslamcı terörizme karşı 2500 operasyon düzenlendiğini ve 4000 sanığın mahkemeye sevk edildiğini belirtmek yerinde olacaktır (Mango 2005: 92). Bunun yanı sıra Türk Hizbullah'ına Mardin'de gerçekleştirilen operasyonlar sonrasında elde edilen arşivler, Güneydoğu'da Hizbullah'a destek veren militan sayısının 20 bin civarında olduğunu göstermektedir (Çitlioğlu 2002: 93). Tüm bu rakamlar Türk emniyet güçlerinin dinci teröre karşı ne kadar başarılı olduğu kanıtlamaktadır. Nitekim sadece Hizbullah değil El Kaide de Türkiye'de güçlenememiştir.

3.1.1.4. PKK Terörizmi

Osmanlı devleti topraklarında 1800'lü yıllardan itibaren bölücülük faaliyetleri ve Kürt isyanlarının yaşandığı bilinmektedir. Bu isyanların sebepleri arasında İngiliz, Fransız ve Rus kışkırtmalarının yanı sıra zorunlu askerlik ve vergi olaylarını da göstermek mümkündür (Aydın 1992: 33; Bal ve Laçiner 2004a: 491-493). Bu bağlamda, 1806-1912 yılları arasında 12 Kürt isyanı, Cumhuriyet döneminde ise, 1924-1940 yılları arasında, 25 Kürt isyanı yaşanmıştır (Birand 1992: 51, 54). Ancak iki dünya savaşı arası dönemde 'Kürt' aşiretlerin ayaklanmaları genelde ülkelerin iç meseleleri olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde İran'da çıkan ayaklanmalar yerel başkaldırıları olarak nitelendirilirken, İngiliz mandasındaki Irak'ta ise yönetime isyan eden aşiretlerin ayaklanmaları olarak adlandırılmıştır. Ancak II. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle iki kutuplu bir sisteme geçilmesi özellikle Orta Doğu'da 'Kürt Kartı'nın yeniden gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, biri ABD-İran-İsrail destekli Molla Barzani liderliğindeki 'sağ' eğimli Kürt hareketi diğeri ise SSCB-Suriye-Irak destekli Celal Talabani liderliğindeki 'sol' eğilimli Kürt hareketi olmak üzere iki farklı Kürtçülük hareketi doğmuştur (Özcan ve Gün 2002: 6).

Orta Doğu'da tırmanışa geçen Kürtçülük hareketi, 1960'lardan itibaren Türkiye'deki sol işçi örgütlenmeleri ve öğrenci hareketleri içerisinde görünür hale gelmeye başlamıştır. 1967'de Türkiye'nin doğusundaki sorunları gündeme getiren halk toplantıları düzenlenmiş, Kürtlerin çıkarlarının korunması için örgütlenmeler kurulmaya başlanmıştır. Bunlardan biri 1967'de kurulan DDKO (Devrimci Doğu Kültür Ocakları)dır. Öte yandan daha önceden kurulmuş olan TİP gibi parti ve örgütlerde Kürt meselesiyle ilgili çalışmaya başlamışlardır (Şimşek 2004: 131).

Kürt aydınlar sol hareket içerisinde yer alarak önce sosyalistler arasında müttefik aramışlar, sonrasında ise kendi yapılanmalarını kurma arayışına girmişlerdir (Bal ve Laçiner 2004a: 22). Nitekim 12 Mart 1971'de sıkı yönetimin ilan edilmesi sonrasında TİP'in kapatılması Kürt hareketinin kendi örgütlenmesini kurmaya

başlamasında etkili olmuştur. Bu ortam içerisine içinde Abdullah Öcalan, Cemil Bayık gibi isimlerin yer aldığı bir grup, Doğu ve Güneydoğu illerinde siyasi faaliyetlere başlamıştır (Gürses 2001: 82-83).

Bu faaliyetler sonrasında 27 Kasım 1978’de, Diyarbakır’ın Lice ilçesine bağlı Fis köyünde yapılan ve 1. Kongre olarak adlandırılan bir toplantıyla PKK (Kürdistan İşçi Partisi–*Partiya Karkarani Kürdistan*) kurulmuştur. PKK’nın amacı ‘bağımsız, birleşik, demokratik bir Kürdistan’ kurmaktır. Örgüt ideolojik zemin olarak Marksist/Leninist bir çizgi benimsemiştir (Özcan ve Gün 2002: 7-8).

12 Eylül 1980’de Türkiye’de gerçekleşen askeri darbe sonrasında diğer sol örgütlenmelerde olduğu gibi PKK üzerindeki baskıda artmıştır. Ülkedeki bu değişim sonrasında Öcalan önce Suriye’ye oradan da Lübnan’a geçmiştir. 20-25 Ağustos 1982’de Lübnan’da gerçekleştirilen 2. Kongre ile örgüt silahlı mücadeleye başlama kararı almıştır. Bu bağlamda örgüt ilk silahlı eylemini 15 Ağustos 1984’de Siirt’in Eruh ilçesi ile Hakkari’nin Şemdinli ilçesine gerçekleştirmiştir (Bila 2004: 39).

Bu baskınlarla örgüt amacına ulaşmak için silahlı şiddeti bir yöntem olarak kullanacağını da göstermiştir. PKK’nın Türkiye’de giriştiği şiddet hareketlerinin artması sonrasında 1985’de Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde hafif silah verilerek tehcizatlandırılmış koruculuk teşkilatı oluşturulmuştur (Mango 2005: 56; Ünsal 1996: 32-33).

Terör örgütü ilk eylemlerinde çoğunlukla askeri hedeflere yönelmiş buda örgütün ciddi kayıplara uğramasına neden olmuştur. Bu nedenle 1985 kışında bölgeyi terk eden örgüt Kuzey Irak’a çekilmiş ve 1986’da Şam’da yapılan 3. Kongresinde alınan kararlar sivil halkın hedef haline getirilmesine ve HRK (*Hezen Rızgariya Kürdistan-Kürdistan Kurtuluş Birliği*) nin isminin değiştirilmesine ve örgütün silahlı gücünü (sözde ordu) oluşturacak olan ARGK (*Arteşe Rızgariya Gele Kürdistan-Kürdistan Ulusal Kurtuluş Ordusu*) nun kurulmasına karar verilmiştir (Özcan ve Gün 2002: 9; Bal ve Laçiner 2004b: 27).

Alınan bu karar çerçevesinde PKK'lı teröristler 1987 yılından itibaren Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki köylere saldırmaya başlamışlardır (Mango 2005: 57). Türk hükümeti PKK saldırılarının giderek artması üzerine 1987 yılında Kürtlerin çoğunluğu oluşturduğu 10 Güneydoğu ilini kapsayacak şekilde Olağan Üstü hal ilan etmiştir (Lyon ve Uçarer 2001: 930). Bölgedeki Olağanüstü Hal özellikle ileriki yıllarda eleştirilmiş hatta PKK'nın teröre son vermek için öne sürdüğü şartlar arasında yer almıştır. Bir bölgede Olağanüstü Hal ilan edilmesi demokratik bir devlet uygulamasıyla örtüşmemesine rağmen bölgede böyle bir uygulamaya gidilmesinde PKK teröristleri tarafından bölge halkının tehdit edilmesi, bölgenin teröristlerin lojistik destek aldıkları bir alan haline getirilmesi ve özellikle terör örgütünün 3. Kongre sonrasında, askerlik yasasını çıkarmasıyla bölge halkını terör örgütüne dahil etme çabalarının yattığını bilmek gerekmektedir.

PKK, silahlı eylemlere hız vermenin yanı sıra, 1986'da siyasi kanadı olarak varlık gösterecek olan ERNK (Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi)'ni kurmuştur. ERNK'nın amacı Kürtlere karşı yapılan insan hakları ihlallerini tespit ederek bunları dünya kamuoyuna duyurmak ve bu şekilde uluslararası destek sağlayarak örgüte meşruluk kazandırmaktır (Manaz 2005: 26).

1986-1992 yılları arasındaki dönem PKK'nın bölgedeki saldırılarını en fazla yoğunlaştırdığı dönem olmuştur. Özellikle Körfez Savaşı sırasında, İran ve Türkiye'ye Irak'tan yaşanan göçler ve ABD'nin Kuzey Irak Kürtlerini Irak'a karşı koruma girişimleri PKK'nın kendisini uluslararası alanda bir güç olarak hissetmesine neden olmuştur. 1992 yılında örgütün Nevruz Bayramını genel ayaklanma için kullanmak istemesi ve Kürdistan Hükümetini kurma hedeflerine yönelmesinin yanı sıra Türkiye'nin doğu ve güneydoğusunda gerçekleştirdiği karakol baskınları sonrasında, Türk hükümeti Ekim 1992'de Kuzey Irak'a sınır ötesi operasyon düzenlemiştir (İlhan 2002: 142). Bu operasyonda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin elde ettiği başarılar Öcalan'ın Mart 1993'de tek taraflı ateşkes ilan etmesi sağlamıştır (Özcan 2000: 43). Ancak örgütün ilan ettiği bu tek taraflı ateşkes 24 Mayıs 1993'de PKK'nın Bingöl-Elazığ karayolunda 33 askeri şehit edilmesi ile sona ermiştir (Manaz 2005: 27; İlhan 2002: 142).

PKK'nın 1980'ler boyunca gerçekleştirdiği şiddet hareketlerinden farklı olarak 1990'ların başıyla birlikte silahlı mücadelenin yanı sıra siyasi bir kimlik arayışına da girdiği görülmektedir. Bunda Öcalan'ın, Avrupa'nın Türkiye'nin güneydoğusunda sürdürdüğü düşük yoğunluklu çatışmadan hoşlanmadığını fark etmesi etkili olmuştur. Bu noktadan itibaren örgüt Türkiye'deki insan hakları ihlallerini gündeme getirme çabalarına girişmiştir. Ayrıca PKK'nın Mayıs 1990'da gerçekleştirdiği ulusal kongresinde “doğrudan kurum (sistem/devlet) karşıtı olan dinsel hareketlerle iyi ilişkiler kurmak...yasal bir sosyalist parti içerisinde var olma” kararı alınmıştır (Criss 1995: 20-21).

PKK'nın ulusal kongresinde siyasal alanda varlık gösterme yolunda alınan kararların bir sonucu olsa gerek, ağırlıklı olarak bir grup Kürt kökenli Türk vatandaşı tarafından 1990 yılında HEP (Halkın Emek Partisi) kurulmuş ve 1991 genel seçimlerine SHP (Sosyal Demokrat Halkçı Parti) bünyesinde katılmıştır. Ancak HEP'in bazı radikal üyelerinin, PKK taraftarı davranışlar sergilemeye başlamaları, Parlamentoda PKK lehinde sloganlar atmaları, Meclis'de Kürtçe yemin etme girişiminde bulunmaları nedeniyle 14 Temmuz 1993'de Anayasa Mahkemesinin kararıyla kapatılmıştır. HEP'in kapatılma kararı çıkmadan önce aynı partililer tarafında Mayıs 1993'te DEP (Demokratik Parti) kurulmuştur. DEP Mart 1994 yerel seçimlerini boykot etmiş ve seçimlere katılmamıştır. Bir süre sonra DEP ve PKK arasında bağ bulunduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne dava açılmış ve DEP Haziran 1994'de Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatılmıştır. DEP'in kapatılmasından bir ay önce (Mayıs 1994) HADEP kurulmuştur. Mart 2003'te HADEP'te diğer iki parti ile benzer gerekçelere dayanılarak Anayasa Mahkemesince kapatılmış ve yerine DEHAP kurulmuştur (Criss 1995: 26; Bila 2004: 61-62, 152, 162; Kelly 2002: 101).

PKK, kurulan siyasi partiler aracılığıyla ve dolaylı olarak yasal alanda faaliyet göstermeye çalışırken terör eylemlerinden de vazgeçmemiş ancak taktik değişikliğine gitmiştir. Bu çerçevede PKK, 1996 yılından itibaren intihar saldırıları düzenlemeye başlamıştır. 1983-2000 yılı sonuna kadar ki döneme bakıldığında gerçekleştirilen toplam 286 intihar saldırısından 21'inin PKK tarafından

gerçekleştirildiği görülür (Weinberg ve diğerleri 2003: 140). Taktiksel değişimin yanı sıra, Maksist/Leninist çizgisinden de sapma göstererek dinsel öğeleri ön plana çıkarmaya başlayan örgüt 1996 yılında bölgedeki sıkışmışlığını aşmak için DHKP/C terör örgütüyle de bir protokol imzalayıp Karadeniz'e açılmaya çalıştı ancak başarılı olamamıştır (Alkan 2000: 131).

1998 yılına gelindiğinde Süleyman Demirel başkanlığındaki Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Suriye'ye PKK'yı topraklarından çıkarması için baskı yapılmasına karar verildi. Orgeneral Atilla Ateş 16 Eylül 1998'de Suriye sınırına yakın bir bölgede yaptığı konuşmada Suriye'den PKK'ya verdiği desteği sona erdirmesini aksi takdirde Türk hükümetinin gerekli tedbirleri alacağını söylemiştir. Bunun üzerine Öcalan önce Suriye'den Rusya'ya, oradan İtalya'ya sonrasında da Yunanistan ve Kenya'ya götürülmüştür. Öcalan 15 Şubat 1998'de Türk yetkililer tarafından yakalanılarak Türkiye'ye getirilmiştir (Mango 2005: 66; Gunter 2000: 849-850).

Öcalan gerçekleştirilen mahkeme sonrasında 29 Haziran 1999'da idam cezasına mahkum edildi ancak Türkiye'de idam cezasının kaldırılmasıyla cezası müebbet hapse çevrilmiştir. Öcalan'ın yakalanması Türkiye'de PKK sorunun farklı bir kulvara kaymasına neden olmuştur. Duruşması sırasında yaptığı açıklamalarda sık sık Türk hükümetinin hizmetinde olduğunu ve sorunun çözümü için ne gerekiyorsa yapabileceğini ifade eden Öcalan sorunun çözümü için silahlı mücadele yerine demokratik çözüm önerisini dile getirmeye başlamıştır. Kısacası örgütün 1999 yılı itibariyle belirlediği yeni strateji uluslararası sitemin kabul edeceği şiddet içermeyen yöntemlerle ön plana çıkmaktır (Şafak 2002: 176-177).

Öcalan'ın yakalanmasıyla beraber örgüt stratejisinde böyle bir değişime gitmesinin nedenlerinden biri yaşamını garanti altına almak diğeri ise PKK'nın etkisizleşmesinde belirleyici bir faktör olan askeri, çözümün merkezinden uzaklaştırmaktır (Özcan 2000: 44). Bu doğrultuda Öcalan yaptığı açıklamalarla PKK militanlarının Kuzey Irak'taki PKK kamplarına gitmeleri emrini vermiştir. PKK militanlarının büyük bir kısmı Kuzey Irak'a gitmelerine rağmen terör eylemleri tam

anlamıyla sona ermemiş Ocak 2000-Temmuz 2003 arası dönemde PKK ve güvenlik güçleri arasında meydana gelen çatışmalarda 161 PKK'lı 39 Türk askeri güneydoğudaki çatışmalarda ölmüştür (Cline 2004: 327).

Türkiye’de PKK sorununda gelinen son noktaya bakıldığında; Öcalan’ın cezasının müebbet hapse dönüştürülmesiyle birlikte örgütü terör eylemlerinden siyasal alanda var olmaya teşvik ettiği ve yeni stratejisini de ‘Demokratik Cumhuriyet Çözüm Projesi’ adıyla tanımladığı görülmektedir (Özcan ve Gün 2002: 15). Öte yandan örgütün Kuzey Irak’taki silahlı varlığı dağıtılmamıştır ve Türkiye’ye karşı bir tehdit unsuru olarak muhafaza edilmeye devam etmektedir. PKK, Nisan 2002’de isim değiştirerek önce KADEK (Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi) Kasım 2003’de ise tekrar isim değiştirerek KONGRA-GEL (Kürdistan Halk Kongresi) adını almıştır. Örgütün isim değişikliğine gitmesinde uluslararası destek bulma çabalarının yanı sıra 11 Eylül saldırıları sonrasında dünyada terörizme karşı artan hassas ortamdan Türkiye’nin de faydalanması ve gerek ABD gerekse AB nezdinde terör örgütleri listesine PKK’yı ekletmek istemesidir. Nitekim Türkiye’nin girişimleri sonrasında PKK, KADEK ve KONGRA-GEL ABD ve Avrupa Birliği Daimi Temsilciler Komitesi tarafından terör örgütleri listesine alınmışlardır (Bila 2004: 167).

Türkiye PKK eksenli terörizmle mücadelesinde önemli adımlar atmıştır. Bu adımlardan biri uluslararası alanda halen başarısız olan terim kargaşasına PKK ile olan mücadelesinde ulusal bazda çözüm bulmaya çalışmasıdır. İçişleri Bakanlığı Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı 26 Nisan 1999 tarihli ve 096 sayılı yazısında kullanılması sakıncalı olan kelimeleri ve bunların yerine kullanılması uygun olanları belirtmiştir (Tuşalp: Milliyet Gazetesi, 1999). Böylelikle olumlu çağrışımlar yaratan bazı kelimelerin teröristler için kullanılmasına engel olunmaya çalışılmıştır.

Öte yandan özellikle AB uyum yasaları çerçevesinde Türkiye idam cezasını kaldırmış, Devlet Güvenlik Mahkemelerini (DGM) kapatmış, Kürtçe dahil anadilde yayın ve dil öğrenimi olanağı sağlayan düzenlemeyi yapmıştır. Ayrıca çocuklara Kürtçe isim konulabilmesinin önü açılmış (Şimşek 2004: 136) ve Terörle Mücadele

yasasının 7. ve 8. maddeleri değiştirilmiştir. Böylece şiddeti teşvik etmeyen propaganda, açıkça bölünmez bütünlüğe aykırı olmadıkça suç olmaktan çıkarılmıştır. Bu değişikliklerin yanı sıra AB Uyum yasaları çerçevesinde hazırlanan 7. Uyum paketi ile Türk Ceza Kanunu'nun 169. maddesinde değişikliğe gidilmiş bu bağlamda, PKK'ya yiyecek ve giyecek yardımında bulunan köylüler hakkında başlatılan soruşturmalar ve açılan davalar düşürülmüştür (Bila 2004: 172-173).

PKK terörü NATO üyeleri ile Türkiye arasında oluşan güven bunalımlarında sürekli olarak ön planda olmuştur. NATO üyelerinin PKK'ya hoşgörülü davrandığını düşünen Türkiye özellikle terörle mücadelede NATO üyelerine güvenememiştir.

3.1.2. Terörizmle Mücadelede İngiltere Örneği

İngiltere'nin terörle mücadelede ilk ciddi deneyimi IRA (*Ireland Republican Army*) adlı terör örgütüne karşı gerçekleştirdiği mücadeledir. İrlanda Gönüllüleri adlı örgütün ismini 1919 yılında IRA olarak değiştirmesiyle bu adla anılmaya başlanan örgüt, Sinn Fein'in da silahlı kanadı olarak faaliyet göstermeye başlamıştır (Ataman 2004: 211).

1969 yılının yazında Ulster'da yaşayan Katolik ve Protestanlar arasındaki çatışmalar ise IRA'nın ön plana çıkmasında etkili olmuştur. Beraberinde 30 Ocak 1972 yılında 'Kanlı Pazar' olarak adlandırılan olayların yaşanması, kesintiye uğramakla birlikte neredeyse 30 yıl sürecek (Tamer 2005: 284) bir terör ortamının doğmasına yol açmıştır. Bu nedenle İngiltere'de terörizmle mücadele adına atılan adımlar ve gerçekleştirilen yasal düzenlemeler genelde IRA ile mücadeleyi hedeflemiş, terörizmle mücadelenin uluslararası boyutu ikinci planda kalmıştır.

IRA'nın oluşum sürecini ve başlıca eylemlerini inceleyecek olursak; sorunun temelinde İngiltere'nin İrlanda adasını işgal ederek Birleşik Krallığın bir parçası olarak ilan etmesi ve adadaki Katolik halkın buna karşı çıkması yatmaktadır. İrlanda

Cumhuriyeti'nin İngiltere'den bağımsızlığını kazanmasına rağmen, Kuzey İrlanda'nın İngilizlerin idaresinde kalması yerel halkı (Protestanlarla-Katolikler) karşı karşıya getirmiştir (Ataman 2004: 207). Ayrıca adanın işgali sonrasında İngiltere tarafından İrlanda'ya getirilen Protestanlarla Katolik yerli halk arasında ekonomik üretimin paylaşımı noktasında yaşanan sürtüşmeler de sorunun büyümesine neden olmuştur.

Artan sürtüşmeler çatışmaya dönüşmüş, çatışmalar sonrasında Katolik İrlandalılar İngiltere'den bağımsız tüm adayı içine alan bir İrlanda Cumhuriyeti kurma arayışına girmişlerdir. Protestanlar ve Katolikler arasında giderek artan gerilimin yanı sıra İngilizlere karşı duyulan öfke de hızla artmıştır. Söz konusu tepkiler sonucunda bağımsızlık taraftarı İrlandalılar tarafından 1858'de 'İrlanda Cumhuriyetçi Kardeşliği' (*The Irish Republican Brotherhood*) adıyla bir örgüt kurulmuştur. Ancak çok sayıda sivilin bu örgütün eylemleri sonucu öldürülmesi, örgütün son bulmasına neden olmuştur (Özçağatay 1988: 45).

IRA'nın kendi ismiyle sahneye çıkışı 1916 yılında patlak veren Paskalya ayaklanması ile gerçekleşmiştir. Bu ayaklanma sonrasında yapılan ilk seçimlerde (1918) Sinn Fein büyük bir başarı göstermiş ve *Westminster*'de (İngiliz Parlamentosu) İrlanda'ya ayrılan 105 üyelikten 73'ünü almıştır (McGarry ve O'Leary 1995: 25, 28). Katolikler elde ettikleri bu başarı sonrasında Dublin'de Kuzey İrlanda'yı da içine alacak İngiltere'den ayrı bir meclis kurmayı hedeflemişlerdir. Ancak Kuzey İrlanda'daki Protestanların buna karşı çıkması kuzey ve güney arasında gerilimin ve şiddet eylemlerinin artmasına neden olmuştur (Gürses 2001: 28).

Gelinen bu noktada İngiltere 1920 yılında yayınladığı 'İrlanda Hükümet Yasası' ile adanın Kuzeyinde Belfast'ta, güneyinde ise Dublin'de kendisine bağlı iki ayrı meclisin kurulmasını istemiş ve söz konusu yasa ile İrlanda iki ayrı ülkeye bölünmüştür (Simonsen ve Spindlove 2000: 77). Kuzey İrlanda bu oluşumu kabul ederken güney İrlanda buna direnmiştir. Katoliklerle İngilizler arasında yaşanan çatışmalar Dublin'de Aralık 1921'de İngiliz-İrlanda Anlaşması sonucu bir Katolik

hükümetin kurulmasıyla sona ermiştir. Ancak bu durum bölünmeye karşı çıkan bir grup Katolik ile yeni kurulan hükümet arasında gerilimlere neden olmuş ve IRA üyeleri Dublin hükümeti karşısında teslim olmak zorunda kalmışlardır. 1921 yılında İngiltere ve İrlanda Cumhuriyeti arasında imzalanan bir anlaşma sonrasında güneyde dominyon statüsünde bir İrlanda devleti (Irish Free State) kurulmuştur. 1949 yılında İrlanda devleti 'İrlanda Cumhuriyeti' adını alarak İngiliz Uluslar Topluluğu'ndan çekilir (Gürses 2001: 28-29).

3.1.2.1. IRA Terörizmine Karşı İngiltere'nin Aldığı Önlemler

IRA 1960'ların ortalarına kadar gerçekleştirdiği çeşitli bombalama eylemleriyle birleşik bir İrlanda yaratma düşüncesini gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu dönemlerde yaşanan işsizlik sorunu ve bu sorundan özellikle Katoliklerin olumsuz yönde etkilenmeleri zaman zaman IRA eylemlerinin artmasına neden olmuştur.

1969 yılında İrlandalı Katoliklerin Belfast'ta gerçekleştirdikleri Sivil Haklar Hareketi sert bir şekilde çoğunluğunu Protestanların oluşturduğu polis gücü tarafından bastırılmıştır. Bu olay, Sivil Haklar ile Ulusal Kimlikler arasındaki çatışmanın su yüzüne çıkmasının yanı sıra IRA'nın ikiye bölünmesine de neden olmuştur (Eriş 2000: 337-338). IRA, 1969'da (P) IRA-Provisional IRA, ve (O) IRA-Official IRA olmak üzere ikiye bölünmüştür. İlki militarist/milliyetçi bir yol seçerken diğeri Marksist bir yol izleyeceğin açıklamıştır (Gürses 2001: 31).

IRA'nın gerçekleştirmiş olduğu eylemlere karşı alınan ilk önlem, Protestan yönetim tarafından Ağustos 1971'de ortaya konan 'Olağanüstü Durumlara Özgü Göz Altına Alma Yasası' (*internment*)dir. Bu yasa yargıç kararı gerekmeksizin tutuklama yapılmasına izin vermektedir (Eriş 2000: 339). IRA'nın eylemlerinin 1973 yılından itibaren İngiltere'ye sığraması ve örgütün İngiltere'de 3'ü milletvekili olmak üzere 100'ün üzerinde insanın ölümüne neden olması, İngiltere'nin de bu örgüte karşı bir

takım önlemler almasına neden olmuştur. Bunların ilki 1973'te Londra Hükümeti tarafından yürürlüğe konulan 'Olağanüstü Hal Tedbirleri Yasası'dır. Bu yasayı 1974 yılında yürürlüğe konan 'Terörizmi Önleme Yasası' (*PTA Prevention of Terrorism*) izlemiştir. Bu yasanın en çok göze çarpan yönü yasayla polis ve iç işleri bakanlığına çok geniş yetkilerin verilmiş olmasıdır. Bu iki yasaya dayanarak keyfi tutuklamalar yapılmıştır. Bu durum İngiltere'ye karşı duyulan tepkinin artmasına neden olmuş ve bunun sonucunda 1976'da internment uygulamalarına son verilmiştir (Gürses 2001: 33).

Bu uygulamaya son verilmesinin ertesinde Mart 1976'da İngiliz hükümeti IRA militanlarına tanıdığı özel statüyü kaldırdığını ve IRA militanlarının da adi mahkumlarla aynı usullere tabi tutulacaklarını açıklamıştır. Bu durumun yanı sıra IRA'nın toplumda kendisine yönelen desteği arttırmak istemesi IRA militanlarının hapisanelerde açlık grevleri eylemlerine başlamalarını da beraberinde getirmiştir. Ayrıca bu dönemde hapisanede açlık grevinde bulunan IRA liderlerinden Bobby Sands'in (Tamer 2005: 284) Sinn Fein'in girişimleriyle milletvekili seçilmesi İngiliz hükümetini yeni bir yasal düzenleme yapılması yolunda harekete geçirmiş ve 1981 Haziran'ında çıkarılan bir yasayla hapisanede bulunanların milletvekili seçilmeleri yasaklamıştır. 1976 yılında ayrıca terörizmi önleme yasasında ufak çaplı düzenlemelere gidilmiştir. Katoliklerle Protestanlar arasında yaşanan tartışmaların nedenlerinden biri olan işsizlik sorununa çözüm getirerek terörizmi durdurmayı amaçlayan İngiltere 1976 yılında 'Adil İstihdam Yasası' adı altında yeni bir yasal düzenleme gerçekleştirmiştir. Fakat bu yasanın Protestanlar lehine işlemeye başlaması yasadan beklenen sonucun alınmasına engel olmuştur. Yasanın başarısızlığı 1989'da hazırlanan yeni bir 'Adil İstihdam Yasası' (1989'da hazırlanmış ve 1 Ocak 1990'da yürürlüğe girmiştir) ile giderilmeye çalışılmıştır (Gürses 2001: 33).

İngiltere 1974'de uygulamaya koyduğu 'Geçici Terörle Mücadele Yasası'nda 1976, 1984 ve 1989 yıllarında değişiklikler yapmıştır. Yapılan değişiklikler sonrasında yasanın etki alanının giderek genişletildiği görülür. Geçici Terörle Mücadele Yasası ile IRA ve INLA'ya (İrlanda Ulusal Özgürlük Ordusu- *Irish*

National Liberation Army) üye olmanın yanı sıra yasadışı ilan edilen örgütlere finansal destek vermek, bu örgütleri destekleyici kamu açıklamaları yapmak, örgütlerle ilişkili amblemler taşımakta suç sayılmıştır. Bu tür durumlarda maksimum 10 yıl hapis cezası ve sınırsız para cezası öngörülmüştür (Laçiner 2006b: 294).

1980'lerin ortalarından itibaren IRA ile anlaşma yolu arayan İngiltere bu çabalara bağlı olarak 1985-1990-1991 ve 1992'de İngiliz hükümeti ve IRA temsilcileri karşılıklı görüşmelere oturmuş ancak bir sonuç elde edememişlerdir.

1996'da IRA'nın yeniden artan eylemlerine paralel olarak 1996 yılında 'Geçici Terörle Mücadele Yasası'nda yeni düzenlemelere gidilmiştir. Gerçekleştirilen düzenlemelerle var olan yetkilere ek olarak polise bombalamaya ve terörist saldırılara müsait yerleri belirleme, terörist faaliyetleri engelleme amacıyla aramalar yapma hakkı tanınmıştır. Yasa ayrıca polise, şüphelendiği kişileri sorgulama ve ardından tutuklama yetkisi de vermektedir (Laçiner 1999: 100). Ancak İngiltere'nin yaptığı bu yasal düzenlemeler politik amaç taşıyan bir çok terör örgütünü kapsamasına rağmen İngiltere'nin terörizmi sadece ulusal boyutta ele alması ve özellikle IRA üzerinde odaklanması yasanın diğer terörist örgütlenmelerin de önlenmesini sağlayacak şekilde kullanılmasını engellemiştir. Gerek 'Geçici Terörle Mücadele Yasası' gerekse 1991 yılında çıkarılan ve Kuzey İrlanda'daki terör eylemlerini hedef alan 'Kuzey İrlanda Yasası' İngiltere'nin terörizmle mücadeleden çok kendisine doğrudan zararı dokunan terör örgütlerine karşı harekete geçme niyetinde olduğunu gösterir niteliktedir.

10 Nisan 1998'de İngiltere ve İrlanda hükümetleri arasında gerçekleştirilen '*Good Friday*' anlaşmasıyla taraflar arasındaki ilişkiler yumuşamaya başlamıştır. Başbakan Tony Blair'in İngiliz ve Kuzey İrlandalı Protestanları (loyalistler), İrlanda Başbakanı Bertie Ahern'in de İrlandalıları ve Katolikleri temsil ettiği (Lloyd 1998: 121) anlaşma sonrasında iki taraf da tam olarak isteklerine ulaşamamışlardır. Anlaşmaya göre, Kuzey'deki azınlığın rızası olmadığı sürece bölünmüşlük devam edecektir. Azınlığın yetkileri artırılarak, bazı yetkilerde Güney'in denetimine

bırakılacaktır (O'Neill 1998: 463). Ancak IRA'nın silah bırakmamaktaki ısrarlı tutumu sorunun devam etmesine neden olmuştur.

İngiltere'nin terörizmle mücadelede attığı bir diğer adım da Şubat 2001 tarihinde yürürlüğe girmiş olan 'Terörle Mücadele Yasası'dır. Yasa, İngiltere'de kendisinden önceki yasaların yerini alması, uluslararası alanda faaliyet gösteren birçok terörist örgütü ve bunların İngiltere'deki eylemlerini yasaklaması açısından önemlidir. Yasayla İngiltere terör örgütü olarak kabul ettiği örgütlerin isimlerini listelemekte, polise özellikle göz altına alma konusunda geniş yetkiler vermektedir. Yasaya göre yetkililer yasayı gerekçe göstererek şüpheliyi 48 saate kadar göz altında tutabileceklerdir (Laçiner 2006b: 301-305).

Yasayla; 'toplumu veya hükümeti tehdit etmek için işlenmiş suçlar; veya topluma bireyler ve onların mal-mülklerine verilecek hasarlar ile zarara uğratmayı ve siyasal, dini veya ideolojik hedefler empoze etmeyi veya elektronik sitelere zarar vermeyi amaçlayan eylemler veya bu amaçlarla silah kullanımı' terörizm olarak kabul edilmiştir. İngiliz yasınının bu bağlamda terörizm veya terörist kavramların ötesinde daha çok terör eylemini tanımladığı görülür. Terörle Mücadele Yasası'nın yanı sıra 2001 yılında 11 Eylül saldırılarının hemen ardından çıkarılan 'Anti-Terörizm Suç ve Güvenlik Yasası' da terörizmle mücadele bağlamında İngiltere'nin gerçekleştirdiği bir diğer yasal düzenlemedir. Bu yasa ile PKK ve DHKP/C'nin de içinde bulunduğu terörist olarak nitelendirilebilecek kurum ve kişilerin adları sıralanmıştır (Dedeoğlu 2003a: 94).

2004 yılında Anti-Terörizm Suç ve Güvenlik Yasası'nın devre dışı kalmasıyla birlikte İngiltere Parlamentosu bu yasanın yerine 2005 Terörle Mücadele Yasası'nı çıkarmıştır.

Görüldüğü üzere İngiltere de uzun bir terörizmle mücadele geçmişine sahiptir. İngiltere'nin İrlanda adasını işgal etmiş olması ve buna karşılık doğan bağımsızlık hareketlerinin şiddet eylemleri şeklinde gerçekleşmesi, İngiltere'nin adadaki konumu itibarıyla terörizmle mücadelesini belli bir oranda zayıflatmıştır.

Diğer yandan İngiltere'nin adadaki şiddet olayları kendisini kesin bir şekilde etkilemeye başlayana kadar duyarsız kalması, IRA militanlarının ve bu terörist yapılanmanın güç kazanmasına yardımcı olmuştur.

İngiltere'nin İrlanda terörü deneyiminde IRA'nın 2006 yılında silah bırakmasıyla ciddi bir başarı yakalanmıştır. Dikkat edilirse bu başarı sadece yasal ve askeri önlemlerin sonunda gelmemiştir. Aksine 'şahin' ve 'ulusalcı' yaklaşımların ağırlık kazandığı 1970'ler ve 1980'lerin ilk yıllarında Kuzey İrlanda'da terör tırmanışa geçmiş ve kitlesel destek bulmuştur. Terörün inişe geçtiği yıllar 1980'in sonları ve 1990'lar olmuştur. Burada başarıyı getiren üç unsurdan bahsedilebilir.

- Terörle mücadelede diğer ülkelerin, özellikle komşu ve terörün destek bulduğu ülkelerle işbirliği sağlamak,
- Terörle mücadelenin sadece silahlı bir mücadele olmadığını anlayarak diğer (sosyal, siyasal, ekonomik vb.) mücadele araçlarını da devreye sokmak,
- Terör örgütünün istismar ettiği kitleler ile devlet arasında iletişim kanalları açmak, bu kitleleri sadece terör örgütünün propagandalarına maruz bırakmamak.

Bu çerçevede İngiltere öncelikle İrlanda Cumhuriyeti ve ardından da ABD ile anlaşma sağlamıştır (Laçiner 2001a: 30-31). Bu durum terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin önemini bir kez daha kanıtlar niteliktedir.

3.1.2.2. İngiltere'ye Yönelik 2005 Terör Saldırıları

İngiltere'nin IRA ekseninde şekillenen terörizme yönelik bakışı, 11 Eylül saldırılarının ertesinde tüm dünyada terörizmin uluslararası bir sorun olarak kabul görmesiyle birlikte değişmeye başlamıştır. Hatta İngiltere ABD liderliğinde

gerçekleştirilen terörle mücadele girişimde ABD'nin en yakın müttefiki rolünü bile üstlenmiştir.

İngiltere'nin bakış açısının değişmesinde, ABD'yi hedef alan 11 Eylül saldırılarının yanı sıra 7 Temmuz 2005'de Londra'da üç metro istasyonuna ve bir otobüse Pakistan asıllı 4 İngiliz vatandaşı tarafından düzenlenen intihar saldırıları da etkili olmuştur. Yaklaşık 55 kişinin ölümüne neden olan saldırılar intihar saldırganlarının Pakistan kökenli, doğma büyüme Britanyalı olmaları ve saldırıların Avrupa'da gerçekleştirilen ilk intihar saldırısı (Radikal Gazetesi, 2005) olması anlamında da önemlidir.

Saldırıları sonrasında İngiltere Başbakanı Tony Blair yaptığı bir açıklamada:

“...Nefreti körükleyen veya kamu yararına aykırı hareket eden insanların İngiltere'ye girişlerine engel olmak için prosedürleri nasıl kuvvetlendirebileceklerini ve eğer bu insanlar ülkeye girmişlerse onları nasıl sınır dışı edeceklerinin yollarını acilen araştıracaklarını” (Cowell: New York Times, 2005a).

belirtmiştir. Bu bağlamda İngiliz yetkililer şüpheli saldırıları önlemek ve dinci kesimleri susturmak için polisin yetkilerini arttıran yeni ve sıkı yasalar hazırlamaya başlamışlardır. İngiltere'nin hukuk işlerinden sorumlu bakanı, Lord Charles Falconer, yeni kanunların amacının dolaylı tahrikleri yasaklamak, terörizmi hazırlayıcı hareketleri önlemek, terörizmle ilgili eğitimi engellemek olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Falconer, BBC'ye yaptığı bir açıklamada bu yeni yasaların, batı değerlerine saldıran veya intihar saldırılarını yücelten kişilerin hapsedilmesi veya sınır dışı edilmesine izin vereceğini de belirtmiştir. Bu yeni yasanın aynı zamanda eğitim kamplarına giden yada bu kamplara ulaşması konusunda kişilere yardım edenleri de cezalandırması tasarlanmaktadır (Cowell: New York Times, 2005b).

İngiltere'ye 7 Temmuzda gerçekleştirilen saldırıları 21 Temmuz 2005'de yine metro ve otobüsü gerçekleştirilmek istenen başarısız bir saldırı izlemiştir (Lyll, New York Times: 2005). Bu saldırıların ertesinde İngiltere'nin terör saldırılarının hedefi

olmasına iki gerekçe gösterilmeye başlanmıştır. Bazı eleştirmenlere göre, İngiltere 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra çeşitli anti-terör ve göçmenlik yasaları çıkarmış ve yaklaşık 800 kişiyi tutuklamıştır ancak ülkede sivil özgürlükler ve politik faaliyetler alanında tanınan koruma İngiltere’yi teröristler için bir cennet haline getirmiştir (Sciolino ve Natta Jr.: New York Times, 2005a). Chatham House olarak bilinen ‘The Royal Institute of International Affairs’ adındaki bağımsız bir araştırma örgütüne göre ise, İngiltere’nin Irak’taki savaşa katılması ve Amerikan dış politikasının ‘arka koltukta oturan yolcusu – pillion passenger’ konumunda yer alması İngiltere’yi terör saldırılarına karşı savunmasız bir hale getirmiştir (Sciolino ve Natta Jr.: New York Times, 2005b; Gregory ve Wilkinson 2005: 2).

Terörist saldırılar sonrasında İngiltere güvenlik önlemlerini iyice arttırmıştır. Avrupa’da polisiye tedbir anlamında en ciddi çalışan ülkelerin başında gelen İngiltere, havalimanlarında başlayan takip ve fişleme sisteminin yanı sıra sadece Londra sokaklarında konuşlanmış 27 bin kamera ile de güvenliği sağlamaya çalışmaktadır (Gün ve Şanlı 2005: 50-51). Ayrıca saldırılar sonrasında İngiliz görevliler İslami radikallerin gerçekleştirecekleri terör saldırılarını bugün IRA tarafından düzenlenebilecek saldırı ihtimalinden bir derece daha üste yerleştirmişlerdir (Sciolino ve Natta: New York Times, 2005b). Öte yandan İngiltere’de tıpkı ABD’de olduğu gibi bir panik ortamının hakim olmaya başladığı ve esmer tenli ve/veya Müslümanların potansiyel terörist olarak kabul edildikleri görülür. Nitekim polisin saldırıların üzerinden kısa bir süre geçtikten sonra ‘şüpheli’ olduğunu iddia ettiği esmer bir kişiyi Stockwell İstasyonu’nda kafasından 5 kurşunla öldürmesi bunun en iyi örneğidir (Gülcan: Turkish Weekly, 2005).

3.1.3. Terörizmle Mücadelede İspanya Örneği

İspanya terörizm sorunuyla ETA (*Euskadi Ta Askatasuna*–Bask Ülkesi ve Özgürlük) terör örgütünün eylemleri neticesinde tanışmıştır. ETA’nın doğuşa zemin hazırlayan olaylar 1812 yılında İspanya’da merkezîyetçi bir anayasanın kabul

edilmesiyle başlamıştır. Merkezîyetçi bir anayasanın kabul edilmesi merkezîyetçi ve bölgecileri karşı karşıya getirmiş, yaşanan çatışmalarda Bask halkı, hanedanlığın devamını ve otonom yapıları savunan Karlist hareketi desteklemiştir. Karlist hareketin 1876'da yenilmesiyle Bask bölgesine tanınan ayrıcalıklara ve bölgenin otonom yapısına son verilmiştir (Gürses 2001: 57).

Bölgeye verilen ayrıcalıkların kaldırılması bölgeye yeniden otonom bir statü kazandırmak için milliyetçi hareketlerin yükselmesine yol açmış (Medhurst 1973: 42) ve 1895'te Sabino De Arana Goiri önderliğinde PVN (*Partio Nacionalista Vask-Bask Milliyetçi Partisi*) kurulmuştur (Coverdale 1979: 33). PNV'nin yürütmüş olduğu çalışmalar sonrasında, İspanya İç Savaşı'na kadar Bask bölgesinde bazı ayrıcalıklar elde edilmiş ancak Franco yönetimi Bask hareketini büyümeden bastırmak istemiştir. Bunun en önemli sebeplerinden biri 1936-1939 yılları arasında süregelen İspanya İç savaşı sırasında Bask bölgesinin Kralcılar yanında mücadele veren General Franco'ya karşı Cumhuriyetçileri desteklemiş olmasıdır. Franco yönetiminin Basklılara karşı giriştiği eylemler sonrasında Bask Cumhuriyeti ancak 8 ay yaşayabilmiş, Fransa 1945 yılında Bask hükümetine 1979 yılına kadar sürecek sürgünde hükümet statüsü tanımıştır (Gürses 2001: 58).

1940'lı yıllarda Basklılara karşı girişilen şiddet hareketleri sonrasında Basklı gruplar örgütlenmeye başlamıştır. 1952 yılında Bask Öğrenci Birliği ve PNV'nin gençlik örgütü olarak kurulan EGI (Bask Gençliği) içerisinde bazı gençlerin bir araya gelmesiyle Fransa'nın Bask bölgesinde 'Ekin' isimli bir dergi çıkarılmaya başlanmıştır (Öztürk 2004: 222). Derginin çalışmaları giderek genişlemiş ve EGI'den ayrılan militanlar ve Ekin üyelerinin bir araya gelmesiyle 31 Temmuz 1959'da ETA kurulmuştur (Açıklan, <http://www.doststrateji.net>, Erişim: 13. 06. 2005, Tamer 2005: 309).

1961 yılında eylemlerine başlayan ETA farklı dönemlerde farklı amaçlar için hareket etmiştir. İlk toplantısında 'ulusal kurutuluş için savaşan devrimci Bask hareketi olarak' tanımlanan örgüt 1964'e gelindiğinde kendisini anti - kapitalist bir örgüt olarak tanımlayamaya başlamıştır. Örgüt içerisinde ideolojik bölünmelerin sık

sık yaşandığı görülmektedir. Troçkistler ve Üçüncü Dünyacılar şeklinde yaşanan bölünme Troçkist eğilimli siyasi mücadele yanlısı grubun örgütten ayrılarak ETA-Berry'yi (Yeni ETA) kurması ve Bask milliyetçiliğinden uzaklaşmalarıyla sonuçlanmıştır. Söz konusu grup, işçi sınıfının haklarını savunan bir yol izlemeye başlamış ve 1970 yılında İspanyol Komünist Partisi altında örgütlenmişlerdir (Gürses 2001: 65).

ETA 1964 Nisan'ında silahlı mücadele ilanında bulunmuş (Açıklan, <http://www.doststrateji.net>, Erişim: 13. 06. 2005) ve 1968 yılı itibariyle kanlı eylemlere başlamıştır. Bu eylemler içerisinde Franco'ya yakınlığıyla bilinen İspanya Başbakanı Loise Carrero Blanco'nun öldürülmesi (Calvoconessi 1992: 275) 1979 Madrid Havaalanı ve İki Demiryolunun Bombalanması gibi eylemler yer almaktadır. Örgütün silahlı mücadeleye girişmesi ve İspanya'da çeşitli eylemlerde bulunması, Franco yönetiminin örgüte yönelik tutuklamalarını arttırmasına neden olmuştur.

Örgüt, ideoloji ve iktidar mücadelesi yanı sıra mücadele yöntemi nedeniyle de sık sık bölünmeler yaşamıştır. ETA militer (silahlı mücadele yanlısı), ETA politico militer (toplumsal örgütlenme ve sınıf savaşı yanlısı), ETA-V, ETA-VI söz konusu bölünmelerdendir.

Franco'nun 1975 yılında ölümüyle birlikte, İspanya siyasi bir dönüşüm sürecine girmiştir (Nees 2001: 807). Yaşanan demokratikleşme süreci içerisinde Kasım 1977'de Bask bölgesinin mali otonomisi üzerinde anlaşmaya varılmıştır (Öztürk 2004: 223). 1979 yılında, Navara eyaleti dışında kalan Guipuzcoa, Alafva, Vizcaya eyaletlerine İspanyol meclisi tarafından özerklik statüsü verilmiş ve 1980'de Bask bölgesinde yerel bir parlamento oluşturulmuştur (Shephard 2002: 61) İspanya'da yaşanan bu dönüşüme rağmen ETA'nın bağımsız Bask ülkesini kurma konusundaki talepleri ve bu talebi gerçekleştirmek amacıyla şiddet eylemlerine girişmesi, ETA'ya yönelik tepkilerin Bask bölgesi de dahil olmak üzere artmasına neden olmuştur. ETA'nın eylemleriyle mücadele edebilmek amacıyla İspanyol hükümeti 1983 yılında GAL (*Group Anti-Terroriste de Liberation- Anti-Terörist*

Özgürlük Grubu'nu)'ı kurmuştur (www.radikal.com/dishaberler/arsiv, Erişim: 1 Mart 2005).

İspanya'daki bu demokratikleşme hareketleri ETA'nın gücünü zayıflatırken, aynı zamanda Fransa ve İspanya arasında ETA karşıtı bir işbirliğinin oluşmasını da sağlamıştır. Kasım 1986'da İspanya ve Fransa arasında yapılan görüşmeler sonrasında, Fransa ETA'nın kendi topraklarındaki faaliyetlerini engelleyeceğini taahhüt etmiştir (Shephard 2002: 60). Bu olay sonrasındaki dönemde örgüt, gücünü yitirmediğini göstermek amacıyla çeşitli eylemlerde bulunmuş ancak kendisine muhalif olan Basklı politikacılara karşı da saldırılarda bulunması (1997'de Miguel Angel Blanco'nun öldürülmesi) Bask dahil tüm İspanya'da ETA'ya karşı olumsuz tutumların giderek artmasına neden olmuştur. Bu tepkiler sonrasında 1998'de ateşkes ilan edilmiş İspanya Başbakanı Aznar ve ETA temsilcileri arasında yapılan görüşmelerden bir sonuç elde edilememesi üzerine 1999'da ateşkese son verilmiştir (Öztürk 2004: 226-227).

2001 yılında yapılan yerel seçimlerde ETA'nın siyasi kanadı olarak bilinen Herri Batasuna'nın uğradığı yenilgi örgütün giderek gücünü yitirdiğini gösterse de (Öztürk 2004: 227) 1999'dan günümüze kadar gelen dönemde ETA hala varlığını devam ettirmektedir. Bu bağlamda 11 Eylül'le birlikte yaşanan gelişmeler sonrasında ETA, ABD tarafından terörist bir örgüt olarak kabul edilmiştir (Shephard 2002: 54; Tamer 2005: 312). Ancak ABD Başkanı'nın 11 Eylül sonrasında terörizme destek veren ülkelere de izin verilmeyeceğine yönelik açıklamalarını ABD'nin Soğuk Savaş öncesinde Bask bölgesine destek veren (Gürses 2001: 58) yaklaşımı ile karşılaştırdığımızda ETA'nın, büyük güçlerin terörizmle mücadelesindeki 'çifte standartları'na bir örnek teşkil ettiği görülmektedir.

3.1.4. Terörizmle Mücadelede ABD Örneği

1960'lardan itibaren ABD amaç ve orjinleri itibariyle farklı da olsa çeşitli terör örgütlerinin hedefi olmuştur. Soğuk Savaş sırasında Sovyetler Birliği'nin ABD için daha somut ve gerçek bir tehdit olması ve bazı terör yapılanmalarının Amerikan

çıkarlarını sağlamak için kullanılmasının mümkün olması ABD'nin uluslararası terör hareketlerine yönelik tedbirler alma gereğini daha az hissetmesine neden olmuştur (Çakmak 2005: 76-77).

Soğuk Savaş sonrası dönemde ise, 1993'de Dünya Ticaret Merkezi'ne, 1995'de Oklahoma Şehri Federal Binası'na (Watson ve diğerleri 1993: 18-22) gerçekleştirilen terörist saldırılar, ABD'ye kendi evinde yönelen şiddetin ilk sinyallerini vermiştir. Bu terörist saldırıların ciddi kayıplara neden olmaması, teröristlerin çoğunlukla diğer ülkelerde konuşlandırılan Amerikan birlik ya da binalarını hedef almaları, ABD'nin terörizme yönelik durağan tutumunun devam etmesinde etkili olmuştur.

Görüldüğü üzere, transatlantiğin diğer yanında yer almak ABD'ye göreceli bir rahatlık getirmektedir. Ancak ABD'nin 11 Eylül öncesinde attığı çeşitli adımlar terörizme karşı tam anlamıyla kayıtsız olmadığını göstermektedir. Bu girişimlerden biri, 5 Haziran 2000'de Amerikan Kongresi tarafından görevlendirilen ve tarafsız bir birim olan Ulusal Terörizm Komisyonu (*National Commission on Terrorism*) tarafından yayınlanan bir raporla kendini göstermektedir. Raporla, uluslararası terörizmin Amerika için giderek büyüyen bir tehdit haline geldiği, bu çerçevede terörist eylemlerin önlenmesine yönelik istihbarat çabalarını yoğunlaştırmak gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca terörizmi destekleyen devletlere de değinilmiş ve ABD'nin bu devletleri hedef alması gerektiği üzerinde durulmuştur. Kitle İmha Silahları İçeren Terörizme Karşılık Verme Kapasitesini Değerlendirme Danışma Kurulu (*Advisory Panel to Assess Domestic Response Capabilities for Terrorism Involving Weapons of Mass Destruction*) da 1999 yılında yayınladığı ilk raporunda terörizmde biyolojik ve kimyasal silahların kullanılması yolundaki eğilimin arttığını belirterek (Çakmak 2005: 79) terörizm tehdidinde farklı bir noktaya dikkat çekmiştir.

Öte yandan Eylül 2001'de gerçekleştirilen saldırılar ABD'nin teröre bakışında önemli değişimlere neden olmuş ve terörle mücadelede ciddi adımlar atmasını sağlamıştır. Saldırıların öncesine kadar ABD, terörizmi devletlerin iç sorunu olarak kabul etmeyi tercih etmiş hatta terörle mücadele eden devletlerin çabalarını

yer yer insan hakları ve demokrasi ihlali olarak değerlendirerek devletlerin iç ve dış karar alma mekanizmalarına çeşitli müdahalelerde bulunmuştur. Kendi topraklarında uğradığı saldırıyla birlikte teröre bakışını değiştirmiş terörle mücadeleye insan hakları ve demokrasi ihlali olarak değil de, ülke ve ulus bütünlüğünü, kamu düzeni ve kamu güvenliğini korumanın bir gereği olarak görmeye başlamıştır.

Bush yönetimi, 11 Eylül sonrasında terörle mücadele bağlamında uluslararası boyutunda üç farklı alternatifle karşı karşıya kalmıştır. Bu alternatifler şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Terörle mücadelenin tek başına ABD kuvvetleri ile gerçekleştirilmesi.
- Terörle mücadelenin ABD'nin liderliğinde geniş çaplı bir koalisyon tarafından gerçekleştirilmesi.
- Terörle mücadelenin NATO önderliğinde gerçekleştirilmesi.

Terörizm sorununun çok geniş bir alana yayılması terörle mücadelede hem ekonomik hem de lojistik anlamda geniş bir katılımı gerektirmektedir. Bu nedenle terörle mücadelede uluslararası işbirliği bir zorunluluk halini almıştır. Dolayısıyla ilk alternatifin tercih edilmesi mümkün olmamıştır.

İşbirliği kavramı terörle mücadelede uluslararası örgütleri gündeme getirmiştir. Bu bağlamda en fazla ön plana çıkan örgüt, ortak savunma ve güvenlik amacını taşıyan ve özellikle Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte yeniden yapılanma sürecine giren NATO olmuştur. NATO önderliğinde 1999 tarihinde Kosova'da gerçekleştirilen operasyon ve bu operasyondan edinilen tecrübeler ABD'nin terörle mücadelede yapılacak bir işbirliğinde liderliği üstlenmek konusunda ısrarcı olmasına neden olmuştur (Kouzmanov 2003: v).

Sonuç olarak terörizmle uluslararası mücadelede, ABD kendisinin önderliğinde diğer devletlerin desteklediği bir işbirliği girişimini tercih etmiştir. 11

Eylül sonrası terörizmle mücadele etmek için ABD ve NATO'nun gösterdiği uluslararası çabalara çalışmamızın dördüncü bölümünde yer verilecektir.

ABD terörle mücadele kapsamında bir yandan yurt dışında uluslararası operasyonlar gerçekleştirirken, diğer yandan da ulusal boyutta kurumsal, yasal ve ekonomik düzenlemelerle, gerçekleştirilebilecek yeni terörist eylemleri önleme yolunda çaba sarf etmeye başlamıştır (Yaman 2005: 128-141).

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin güvenlik ihtiyaçlarının yeniden gündeme gelmesi ve yeniden tanımlanması zorunluluğu 'Yurt Savunması' kavramının çokça dile getirilmesine neden olmuştur. 'Yurt Savunması' kavramı yurt içi hazırlıklılık, operasyonların devamlılığı, hükümetlerin devamlılığı, sınır ve kıyı savunması ve ulusal füze güvenliğini kapsamaktadır (Larson ve Peters, 2001). Yurt savunmasının işlerliğini arttırabilmek için 'Anavatan Güvenliği Bakanlığı / İç Güvenlik Bakanlığı (*Department of Homeland Security*)' kurulmuştur. 2002 yılında kurulan bu bakanlık, terörist ve patlayıcıların ülkeye girmesinin önlenmesi için sınırların kontrolü, istihbarat alanında çok sayıda birimden bilgi almak suretiyle istihbarat alanında bir merkezleşmenin sağlanması, yerel tehdide hazırlıklılık, yerel taşımacılığın güvenliği gibi görevleri üstlenmiştir (U.S. Department of Homeland Security 2004: 10-44; Öztürk 2002: 23).

ABD içerisinde oluşabilecek bir acil durum esnasında sivil otoritelerle işbirliğine girerek gereken tedbirlerin alınmasını sağlamak amacıyla 17 Nisan 2002'de 'NORTHCOM (Kuzey Komutanlığı)' kurulmuştur. DOD (*Department of Defense*-Savunma Birimi) de yurt savunması konusunda yetkili diğer bir birimdir (Shapiro ve Davis, 2003). Savunma Birimi, ülkenin sınırları ve kritik altyapılarını çeşitli saldırılara karşı korumanın yanı sıra federal ve merkezi hükümetlere veya yerel otoritelere acil durumlarda gerekli askeri yardımı sağlamakla görevlidir (Chu ve Berstein, 2003 ve Çakmak 2005: 81). Yapılan bu örgütsel düzenlemelerle gerçekleştirilebilecek yeni bir saldırıya karşı ABD kurumsal olarak kendini hazırlamaktadır.

ABD terörle mücadelede kendisine bir yol haritası çizme gereği duymuştur. Bu ihtiyacın bir sonucu olarak, Eylül 2002’de, güvenlik anlayışındaki değişimi gösteren ve terör tehdidine karşı alınacak önlemlerin yer aldığı ‘Ulusal Güvenlik Stratejisi’ ilan edilmiştir (The National Security Strategy of the United States of America, 2002). Bu stratejinin en dikkat çekici unsurlarından biri ise ‘önleyici müdahale’ kavramıdır. Bu kavramın uygulamaya konulmasıyla birlikte ABD terörle mücadelede sınır tanımayacağını ve terör odaklarına müdahale etmek için kendine direkt bir saldırı yapılmasını beklemeyeceğini belirtmektedir (Kösebalan 2002: 34).

Bütün bu girişlere ek olarak terörle mücadeleye yönelik bir dizi yeni yasal düzenleme de yapılmıştır. 18 Eylül 2001 tarihli ‘Askeri Kuvvet Kullanımına Yetki Verme Yasası’ (Joint Resolution for Authorization for Use of Military Force, P. L. 107–40, 115 Stat. 224, 2001) bu yasal düzenlemelerden biridir. Bu yasa ile ABD vatandaşlarına ve ülkesine karşı girişilecek bir terörist eylemde kuvvet kullanma konusunda Amerikan ordusuna yetki verilmekte ve ABD başkanının yetkileri artırılmaktadır.

Diğer bir yasal düzenleme ise terörizmin güçlenmesinde etkin bir rol oynayan finansman akışının önlenmesine yönelik olarak hazırlanmış olan ‘Teröristleri Finanse Eden Güçlerle Mücadele Yasası’dır (Terrorist Financing Executive Order, 2001). Bu yasayla hedeflenen terörizme mali destek veren kişi, kurum ve devletlerin tespit edilmesi ve bunlarla olan tüm bağların koparılmasını sağlamaktır. Bu sayede terörizmi körükleyen nedenlerden biri olan mali destek bulabilme kolaylığının ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. Terör örgütü olarak kabul edilen grupların da yasa da belirtiliyor olması hedefin somutlaştırılması anlamında terörle mücadele ekseninde büyük önem arz etmektedir.

Terörizmle mücadele için ABD’de yapılan yasal düzenlemeler içerisinde en fazla dikkat çeken ve tartışma yaratan yasaların başında PATRIOT Yasası (*The Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools to Intercept and Obstruct Terrorism Act*-Terörizmi Engellemek ve Durdurmak için Gereken Uygun Araçları Sağlayarak ABD’yi Birleştirmek ve Güçlendirmek Yasası) gelir. Bu yasanın

temelinde 11 Eylül saldırılarının ABD’de var olan aşırı özürlük ortamı ve istihbarat birimlerinin kendi aralarında düzgün istihbarat akışına sahip olmamalarından kaynaklandığının düşünülmesi yatmaktadır. 2 Ekim 2001 tarihli bu yasa ile ulusal birimler arasında bilgi edinimi ve paylaşımı kolaylaştırılmış, yürütme ve yargı organlarının izleme ve alıkoyma yetkileri genişletilmiştir. Bu yasa ile ev ve iş yerlerinin habersiz aramasının yasallaştırılmasının yanı sıra telefon, internet gibi araçlar üzerinden gerçekleştirilen iletişimin izlenmesi konusunda yürütmeye geniş yetkiler verilmiştir (The Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools to Intercept and Obstruct Terrorism Act, H.R. 2975, 2001).

Bu yasa ile özgürlüklerin geniş çapta kısıtlanması ve kişilerin hayatlarının her aşamasına müdahale hakkının yasalarla meşru hale getirilmesi özgürlükler ülkesi olarak bilinen ABD’nin imajını zedelemiştir. Yasa ile izleme ve alıkoyma yetkilerinin genişletilmesi şüpheli görünen özellikle Müslüman ve Arap kökenli kişilerin aleyhine bir takım durumların yaşanmasına neden olmuştur. Tirman (2005: 27), Bush Yönetiminin 11 Eylül sonrasında izlediği bu stratejiyi ülke içindeki Müslüman toplulukların caydırılması olarak nitelendirmektedir. Bu durum terörizmle mücadele amacıyla demokratik hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasının terörizmi tetikleyici mi yoksa önleyici bir rol mü üstleneceği yolunda yeni tartışmaların başlamasına yol açmıştır.

Bu yasaların yanı sıra 2001’den bu yana ‘Terörizme Karşı İç Güvenliği Sağlama Yasası’, ‘2002 Mali Yılı İçin Ulusal Savunma Yetkilendirme Yasası’, ‘Yurt Savunmasında Etkin Olarak Kullanılacak Özel Bir Birimin Kurulması Konusundaki Kurucu Yasa’, ‘Havayolları ve Taşımacılık Güvenliği Yasası’ gibi yeni düzenlemeler yapılmaktadır. ABD böylelikle terörizm ve bu çerçevedeki diğer kavramları açıklamaya ve terörle mücadelenin ulusal boyutunu yasal zeminde güçlendirmeye çalışmaktadır (Dedeoğlu 2003a: 89; Yaman 2005: 139-140).

Bu yasal düzenlemelerin yanı sıra, ABD otoritelerinin teröristlerin hava taşımacılığına yöneltebilecekleri eylemlere karşı 2003 yılında aldığı önlemlerde dikkat çekicidir. Üç başlık altında toplanan bu önlemler dizisinin ilki, söz konusu

tehditlere açık olan havayolu şirketleriyle iletişime geçilmesi olmuştur. Bu bağlamda hükümetler arası işbirliği kurularak istihbarat paylaşımına yönelme ihtiyacı vurgulanmıştır. İkinci adım bu konuda AB ile yapılan görüşmelerdir. Bu çerçevede AB ile ABD arası seyahat eden yolcuların ‘yolcu isim kayıtlarının - Passenger Name Record’ karşılıklı olarak paylaşılması öngörülmüştür. Son olarak yolcuların biyografik kayıtlarını içeren ‘kayıtlı yolcu programının’ oluşturulması amaçlanmıştır. Bu şekilde otoritelerin elinde var olan terörist izleme listesinden de yararlanarak terör eylemlerinin engellenmesi sağlanacaktır (Ridge 2005: 231-232)

3.1.5. Terörle Mücadelede Japonya Örneği

Japonya 1950’lerden itibaren sağ ve sol aşırı uç grupların küçük çaplı terör eylemlerine sahne olmuştur. 1970’lerde dünyada etkin olmaya başlayan aşırı uç sol hareketler tüm dünyada olduğu gibi Japonya’da da kendisini göstermiş ve özellikle Japon Kızıl Ordusu bu dönemde gerçekleştirdiği terör hareketleriyle dikkat çekmiştir.

Japon polisi 1960’ların sonlarına doğru JRA (Japon Kızıl Ordusu)’nın önde gelenlerinin üzerinde baskı kurmuştur. Bu baskı sonrasında grubun liderleri yerleşimlerini yurt dışına taşımaya karar vermişlerdir. Uluslararası anlamda güçlü sol ideolojileri nedeniyle örgüt mensupları özellikle Kuzey Kore’ye ve Orta Doğu’ya yerleşmişlerdir (Katzenstein 2003: 744).

Japon Kızıl Ordusu, Japon hükümetine karşı olmamakla birlikte dünyada devrimi ilerletebilmek için 1970’lerden itibaren tüm gücünü uluslararası faaliyetlerde kullanmıştır. Örgütün lideri Shigenobu Fusako da dahil olmak üzere örgüt mensuplarının büyük bir kısmı Lübnan’da Bekaa Vadisine gidip burayı bir eğitim kampı olarak kullanmışlardır. 1980’lerden beri ‘Anti-Emperyalist Uluslararası Tugaylar’ adı altında faaliyetlerini sürdürdüğü düşünülen JRA (Hoffman, 1992) 1972’de Tel Aviv hava alanına, 1974’te Singapur’daki petrol rafinerisine, 1974’te

Fransa'nın Hague büyükelçiliğine ve 1975'te ABD'nin ve İsviçre'nin Kuala Lumpur büyükelçiliklerine saldırı düzenlemiştir (Katzenstein 2003: 744).

Japonya'nın terör tehdidinin ciddiyetini anlamasında etkili olan en önemli olaylardan biri 1995 yılında Aum Shinrikyo (Tamer 2005: 333-337) tarikatının Tokyo metrosuna sarin gazıyla gerçekleştirdiği saldırıdır. Saldırı sonrasında çok sayıda kişi zehirlenmiştir. Ancak tarikat, yasalardaki hükümetin dini örgütlere müdahalesini yasaklayan düzenlemeden yararlanmayı başarmıştır (Parachini 2003: 40).

Japonya'da da terörizme karşı bir takım tedbirlerin alınmasında etkili olan olaylardan bir diğeri de İslami radikalizmin giderek artmasıdır. İslami radikallerin kendilerine hedef olarak daha çok devletlerin ekonomik ilişkilerine zarar verecek turistik alanları, eğlence merkezleri, ticaret merkezleri gibi hedeflere yönelmeleri Japonya'nın terörizme yönelik tedbirlerini arttırmasına neden olmuştur. Dünyanın ticaret ve teknoloji alanında önemli isimlerinden biri olan Japonya ABD ile kurduğu ticari ilişkiler de dikkate alındığında El Kaide başta olmak üzere emperyalizm karşıtı bir çok terör örgütünün gelecekteki muhtemel hedefleri arasında yer alabilecek bir ülkedir.

Yükselen İslami radikalizmin yanı sıra 11 Eylül saldırıları sonrasında terörizmle uluslararası bir işbirliği arayışına girilmesi Japonya'yı da terörizmle mücadeleye destek vermeye yöneltmiştir. Küresel terör tehdidine ek olarak ABD Başkanı Bush'un 'biz' ve 'onlar' şeklindeki ayrımı da Japonya'nın terörizmle mücadeledeki işbirliği arayışlarına destek vermesinde etkili olmuştur.

Bu çerçevede Japonya'da, diğer devletlerle işbirliğini kolaylaştırmak amacıyla Japonya Dışişleri Bakanlığı tarafından Dış Politika Departmanı bünyesinde 'Uluslararası Karşı-Terör İşbirliği Birimi kurulmuştur. Ayrıca 11 Eylül sonrasında Birleşmiş Milletlerin aldığı kararları da uygulamaya koyan Japonya, Mart 2003 itibarıyla BM'in 1373 sayılı kararı uyarınca El Kaide ve Taliban ile bağlantılı olduğu düşünülen toplam 376 kişi ve kurumun finansal yatırımlarını ve fonlarını

dondurmuştur. Bunun yanı sıra Asya ülkelerinden gelen görevlilere göçmenlik kontrolü, havacılık güvenliği, ihracat kontrolü gibi alanlarda eğitim vermiştir (Hideaki 2003: 59). Japon hükümeti terörle mücadele alanında insancıl yardım, istihbarat paylaşımı, uluslararası polisle işbirliğine girme, merkez bankaları ve diğer ticari bankalarla beraber çalışarak terör örgütlerine mali yardım yapılmasını engelleme gibi konularda da atılan adımlara dahil olacağını bildirmiştir. (Katzenstein 2003: 752)

Japonya'nın ulusal boyutta terörizm tehdidiyle mücadele etmek durumunda olmaması Japonya'nın terörizm sorununda genellikle pasif politikalar izlemesine neden olmuştur. Ancak kendisi için tehdit olarak gördüğü temel sorunlardan biri kimyasal ve biyolojik silahların kullanılmasıdır. Terörist örgütlerin bu silahlara olan eğilimlerinin giderek arttığı hatta Japonya'nın 1995'de bu tarz bir saldırıya maruz kaldığı dikkate alındığında gerçekleştirilecek çeşitli forumlarla Japonya'nın kimyasal ve biyolojik silahlarla girişilecek muhtemel terörist saldırılara ilişkin hassasiyeti terörizmle mücadelede Japonya'nın pasif tutumunun değiştirilmesinde kullanılabilir.

Terörizmle mücadelenin ancak ekonomik ve diplomatik anlamda sağlanacak geniş bir katılımı başarılı olabileceği göz önüne alındığında ekonomik anlamda dünyanın önde gelen ülkelerinden olan Japonya'nın da bu mücadeleye destek vermesi için gerekli girişimlerin gerçekleştirilmesi, anti-terör çabalarına önemli bir destek sağlayacaktır. Fakat karşı-terör çabalarına Japonya'nın destek vermesi konusunda halktaki görüş ayrılıklarının giderilmesi gerekecektir. Japan Times'da Taiga Matsumoto (2001) adlı bir okuyucunun:

“Japonya terörle mücadelesinde ABD'ye destek vermelidir. Ancak ABD'nin de desteğiyle hazırlanan Japon anayasasının Japonya'nın savaşmasını yasaklaması nedeniyle herhangi bir savaşa girmemesi gerekir”

şeklindeki yorumu bunun en iyi örneğidir.

3.2. TERÖRİZMLE MÜCADELENİN ULUSLARARASI ÇERÇEVESİ

Çeşitli devletlerin terörizm sorunuyla ulusal bazda mücadele etmekte oldukları bilinmektedir. Fakat terörizmin küresel boyutlara ulaştığı günümüzde, terörizmle mücadeleyi sadece egemen devletlerin birbirlerinden izole bir şekilde aldıkları önlemlere bırakmak uluslararası sistemi çok sayıda egemen aktörün koordine edilmemiş davranışlarıyla karşı karşıya bırakacaktır. Bu durum zaman içerisinde devletlerin aldıkları önlemlerin bir başkası tarafından tehdit olarak algılanmasına neden olabilecek ve gelinen bu noktada terörle mücadele için alınan önlemler devletler arasında bir anarşinin doğmasına yol açabilecektir. (Koechler, 2002). Bu nedenle terörizmle mücadelenin başarılı olabilmesi için öncelikle egemen devletlerin uluslararası işbirliği konusunda istekli olmaları ve böyle bir işbirliği girişimini kabul etmeleri gerekmektedir.

Söz konusu işbirliği arayışlarının ürünü olarak devletler, terörizmin önlenmesi, cezalandırılması ve terörizmle mücadelenin yasal bir statüye kavuşturulması amacıyla çok sayıda uluslararası sözleşme ve konvansiyon yapmışlardır. Bunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- 1937 tarihli Terörizmle Mücadele ve Terörizmin Önlenmesine Dair Sözleşme (Cenevre Sözleşmesi)
- 14 Eylül 1963 tarihli Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Bazı Eylemlere İlişkin Sözleşme (Tokyo Sözleşmesi)
- 16 Aralık 1970 tarihli Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında Sözleşme (La Haye Sözleşmesi)
- 23 Eylül 1971 tarihli Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme (Montreal Sözleşmesi)
- 27 Ocak 1977 tarihli Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi (Strasbourg)
- 17 Aralık 1979 tarihli Rehine Alımına Karşı Uluslararası Sözleşme
- Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Hakkında Sözleşme (1980)

- 1987 tarihli Terörizmin Önlenmesine Dair Bölgesel Kalkınma İçin Güney Asya Birliği Sözleşmesi (Kathmandu)
- Denizcilik Seyrüsefer Güvenliğine Karşı Yasadışı eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi (1988)
- Plastik Patlayıcıların tespit Edilmesi Amacıyla İşaretlenmesi Hakkında Sözleşme (1991)
- Nisan 1998 tarihli Uluslararası Terörizmle Mücadeleye Dair İslam Konferansı Örgütü Sözleşmesi (Kahire)
- Terörizmin Finansmanın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (1999)
- Nükleer Terörizm Faaliyetlerinin Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme (2005) (Bu anlaşma 15 Nisan 2005 tarihinde imzaya açılmakla birlikte 31 Aralık 2006 tarihine kadar imzaya açık kalacaktır)
- Uluslararası Terörizm Kapsamlı Sözleşmesi (Kaya 2005: 27-47)

Terörizmin önlenmesi ve terörizmle mücadelede genel bir çerçeve oluşturulmasına ilişkin hazırlanan bu sözleşmeler terör suçlarını tanımlamaktan çok devletlerin rehine, uçak kaçırma gibi belli olayları iç hukuklarında yasaklamalarını öngörmektedir. Bu anlamda söz konusu olayların arkasındaki siyasal hedef ve amaçları göz ardı etmektedir (Saul 2005: 58). Dolayısıyla bu sözleşmelerin terörizmle mücadelede yeterli olmadıkları görülmektedir. Bu eksikliği gidermek amacıyla BM, 1994’de üye devletlerine terörizmin önlenmesi ve ortaya çıkmasının engellenmesine yönelik uluslararası hukuk hükümlerinin kapsamının gözden geçirilmesi yolunda bir çağrıda bulunmuştur. Bu çağrı sonrasında yapılan çalışmaların ürünü olarak 15 Aralık 1997’de Terörist Bombalamaların Önlenmesine Dair Sözleşme (New York) ile 9 Aralık 1999’da Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Sözleşme (New York) kabul edilmiştir. Ancak biri terörizmin finansmanı diğeri ise bombalama eylemleri üzerine odaklanan bu iki sözleşmenin de terörizmin önlenmesi konusunda kapsayıcı olduklarını söylemek mümkün görünmemektedir (Kaya 2004: 50).

Kabul edilen sözleşmeler terörizmle uluslararası mücadelenin hukuksal bir zemine oturtulmasını sağlamaktadır. Ne var ki, terörizmle etkin bir şekilde mücadele edebilmek için hukuksal önlemlerin yanı sıra askeri ve diplomatik yöntemlere de ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu bağlamda, terörizmle mücadele için alınabilecek askeri önlemleri anti-terör ve karşı terör hareketleri olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Anti terörizm, terör saldırılarına karşı bireylerin ve malların kayıplarını engellemek üzere alınan savunma tedbirleri olarak tanımlanabilir. Bu tedbirler sınırlı karşılık verme ve askeri kuvvetlerin kullanımını içermektedir. Karşı terörizm ise terörizme karşılık vermek, caydırmak ve engellemek üzere alınan saldırı tedbirlerini öngörür (US Army's Command & General Staff College, 2003). Özellikle 1972 yılında Münih Olimpiyatları sırasında yaşanan terörist saldırılar devletlerin askeri anlamda terörizmle mücadele etme konusundaki zayıflığını ortaya koymuş ve bu olaylar sonrasında İngiltere, ABD, Batı Almanya, Fransa kendi savunma kapasitelerini yeniden değerlendirerek özellikle rehin alma konularıyla ilgilenecek özel askeri ve polis birimleri kurmaya başlamışlardır (Johnson 2001: 897).

Terörizmle mücadelede kullanılması gereken bir diğer yöntem ise hem terör örgütüne hem de onu destekleyen devletlere karşı diplomatik tedbirlerin alınmasıdır (Parachini 2003: 45). Bu bağlamda Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte terörizmi finanse eden ya da destek veren devletlere karşı uluslararası işbirliğinin artmaya başladığı görülür. Örneğin ABD'ye karşı girişilen bir çok terör eylemine destek veren Libya'ya karşı 1990'ların başlarından itibaren daha önceden desteklediği terörist saldırılar nedeniyle cezalandırma amaçlı diplomatik girişimler artmaya başlamıştır (Johnson 2001: 898). Terörizme verilen desteğin maddi yardımın yanı sıra teröristlerin iade edilmemesi, teröristlere siyasi iltica hakkının tanınması gibi şekillerde de gerçekleşebildiği düşünülürse özellikle teröristlerin himayesinin önlenmesi konusunda devletlerin uluslararası bir kararlılık sergilemeleri uygun olacaktır. Bunu yapmayan devletlere karşı uluslararası hukuka uygun çeşitli yaptırımları uygulama kararlılığında olmaları da terörizme verilen desteğin önlenmesinde caydırıcı etki yaratacaktır.

Terörizmle mücadele noktasında önemli bir adım olan terörizmin tanımlanması konusundaki uluslararası hukuk çabaları özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında hız kazanmıştır. Bu çerçevedeki temel oluşum Kapsamlı Taslak Konvansiyonu/Uluslararası Terörizm Kapsayıcı Sözleşmesi Taslağı (*Draft Comprehensive Convention*) dir. Taslak, devletlerin başka ülkelerde işlenecek terörist suçlarda kendi topraklarının kullanılması hususunda gerekli önlemleri almaları, sığınmacı statüsü verilmeden önce bu amaçla talepte bulunan kişinin terörist faaliyetlerde bulunmadığından emin olunması, ülkesinde terör eylemi gerçekleştirmiş kişilerin yargılanması ya da iade edilmesi yükümlülüğü gibi hususlara yer vererek (Kaya 2004: 51) terörizmle mücadele konusunda önemli bir adım atmıştır.

2003 yılına gelindiğinde devletler arasında iki noktada çıkan anlaşmazlık taslağın imzaya açılmasını engellemiştir. Bunlardan biri, self determinasyonu içinde barındıran terör hareketlerinin terörizm olarak kabul edilip edilmeyeceğidir. Bazı ülkeler (Malezya gibi) ‘yabancı devletlerin işgali, saldırıları, kolonileştirme eylemleri ve hegemonya kurma gibi oluşumlarına karşı hakların silahlı direnişinin’ terörizm olarak kabul edilmemesi gerektiğini belirtirken bazı devletler herhangi bir terör hareketi self determinasyonu içinde barındırmasa da terörizm olarak kabul edilmelidir görüşünü savunmuşlardır. İkinci anlaşmazlık konusu ise, devletlerin askeri güçlerinin uluslararası hukuka aykırı eylemler gerçekleştirmeleri durumunda bunların konvansiyon kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği (diğer bir deyişle terörist eylem olarak kabul edilip edilmeyeceği) hususudur. OIC (*Organization of Islamic Conferences*), eğer uluslararası hukuka aykırı davranırlarsa (işkence, soykırım vs.) resmi askeri güçlerin de terör suçuna konu olabileceklerini belirtmiştir (Saul 2005: 77-80).

Uluslararası Terörizm Kapsayıcı Sözleşmesi hazırlanırken bu sözleşmenin uygulanabilir olması için, terörizmle mücadelede hukukun üstünlüğü, egemen devletlerin eşitliği ve iç işlerine müdahale edilmemesi hususlarına önem verilmesi gerekmektedir. Nitekim terörizmin uluslararası bir sorun olarak kabul edilmemesinde ulusal politikaya hakim olan ‘devlet ve güç’ merkezli yaklaşımların etkili olduğu

dikkate alındığında bu durumun önemi daha net anlaşılacaktır. Bu yaklaşıma göre bir devletin sorunları, diğer devletler için avantajdır. Bu çerçevede devletler birbirlerinde yaşanan terör olaylarını kendileri için bir tehdit olarak algılamamış aksine olumlu bir gelişme sayabilmişlerdir. Gelinen bu noktada egemenlik haklarını yitirme korkusu devletlerin terörizmle mücadelede ulus aşan yapılanmalar içerisinde yer almalarını olumsuz etkilemiştir.

Bu girişimlerin yanı sıra terörizmle uluslararası mücadelede başarılı olmak için öncelikle düşmanın belirginleştirilmesi gerekmektedir. Bunun sağlanması için de biri isteyerek ya da istemeyerek terörist oluşumları barındıran devletler diğeri de kitle imha silahlarını ya da bu silahları destekleyen programlara sahip devletler olmak üzere iki liste yapılmalıdır. Öncelikli hedef, girişilecek diplomatik ve askeri müdahalelerle bu listedeki devletlerin sayısını en aza indirmek olmalıdır (Lugar 2002a: 10). Ancak bu iki listenin hazırlanmasında objektif kriterlerin belirlenmesi ve hedefin terörizmle mücadele etmek olduğu unutulmamalıdır. Özellikle kitle imha silahlarına sahip ülkelerin listesi hazırlanırken bu silahlara sahip ülkelerin tamamı bu liste içerisinde yer almalıdır. Bu noktada ABD'nin kendi elindeki kitle imha silahlarını Irakta olduğu düşünülen kitle imha silahlarından ayrı tutması ve listeye Irak'ı dahil ederken kendinden bahsetmemesi doğru görünmektedir. Bu konuda Clinton döneminde CIA başkanı olan John Deutch ABD'nin hala nükleer silahlarda ilk vuruş kabiliyetini elinde tutmak istediğini bir taraftan da silahsızlanmayı savunduğunu söylemektedir (Kitfield 2005: 1623). Dolayısıyla terörizmle uluslararası mücadelenin çerçevesi çizilirken bu mücadelenin “küresel intikam değil küresel adalet” şeklinde olmasına dikkat edilmelidir (Koechler 2002).

Terörizmle mücadelenin uluslararası çerçevesi çizilirken terörizmle uluslararası mücadele girişimlerine uluslararası örgütlerin verecekleri destekte göz ardı edilmemelidir. Nitekim 11 Eylül öncesine kadar büyük oranda yaşanan kurumsallaşma eksikliği terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğini engelleyen etkenlerden biri olarak kendisini göstermektedir. Bu bağlamda terörizmle mücadele noktasında kurumsallaşma eksikliğin giderilmesi yolunda Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkelerle yaptığı anlaşmalarda anti terörizmle ilgili hükümlere yer vermesi

ayrıca Avrupa Konseyi'nin , AGİT ve pek çok BM kurumunu karşı- terör konusunda desteklemesi önemli bir gelişmedir (EU-UN Brochure-6/EN, 2004). Kurumsallaşma hızlandıkça, iletişim kanalları güçlendikçe terörizme karşı ortak mücadele daha da mümkün hale gelecektir.

Terörizmle uluslararası mücadelede ülkelerin polis örgütleri ve bu örgütler arasındaki istihbarat paylaşımının önemi de göz ardı edilmemelidir. Bu noktada INTERPOL (*The International Police Organization*-Uluslararası Polis Örgütü) tüm dünyada en etkili kuruluş olarak dikkat çekmektedir. Ancak Teşkilat'ın terörizmle mücadelede üstlenebileceği rol, INTERPOL Sözleşmesi'nin Teşkilat'ın 'siyasi', 'askeri', 'dini' ve 'ırksal' nitelikli faaliyetlere ilişkin görev almasını yasaklayan 3. maddesinin yeniden değerlendirilmesi sonrasında mümkün olmuştur. Yapılan değerlendirme ile söz konusu maddeye ilişkin herhangi bir değişiklik yapılmamakla birlikte kriminal nitelikli terörist suçlar ile siyasi olarak haklı eylemler arasında bir ayrıma gidilmiş ve Teşkilat terörizmle mücadelede rol üstlenebilir hale gelmiştir (Beşe 2002: 67-68). INTERPOL'ün yanı sıra terörizm, iç güvenlik gibi konularda işbirliği yapmak amacıyla Avrupa'da TREVI Grupları oluşturulmaktadır. 1 Temmuz 1999'da çalışmaya başlayan EUROPOL'de terörizm ve diğer uluslararası suçları önleme ve bunlara ilişkin istihbarat paylaşımı konularında çalışmaktadır.

3.3. TERÖRİZMİN ULUSLARARASI BOYUTU ÇERÇEVESİNDE '11 EYLÜL' SALDIRILARI

11 Eylül saldırılarının ABD'yi hedef alması ve saldırıların tek seferde meydana getirdiği kayıplardaki nicel fazlalık, terörizmin uluslararası ilişkiler gündeminde daha fazla tartışılmasını sağlamıştır.

Bir süper gücün böyle bir tehditle karşı karşıya gelmesi, Soğuk Savaş sonrası yeni dünya düzeninde terörizmin oluşturduğu düşmanın çok uluslu olduğunu ve eski

bölgesel düşmanlıkların artık bu duruma hakim olabilecek konumda olmadığını göstermektedir (Shepard 2005: 85).

Saldırıların ertesinde İngiltere Başbakanı Tony Blair mevcut durumu:

“Saldırılar insan hayatının kutsallığına karşı baştan aşağıya duyarsız olan fanatikler tarafından gerçekleştirilmiştir ve biz, dünyadaki demokratik toplumlar, bu düşmanla mücadele etmek ve onu dünyadan atmak için bir araya geleceğiz” (<http://www.september11news.com>, Erişim: 02.02.2006)

şeklindeki açıklamasıyla ifade etmiştir. Alman Başbakanı Gerhard Schroeder de açıklamasında:

“Onlar (Teröristler) sadece ABD’deki insanlara değil tüm uygar dünyaya, özgürlüğümüze, ve ABD ile paylaştığımız ortak değerlere saldırmışlardır. Bizler Avrupa’da, Amerika’da yada herhangi bir yerde bu değerlerin tahrip edilmesine izin vermeyeceğiz” (<http://www.september11news.com>, Erişim: 02.02.2006)

demiştir. Dünyanın önde gelen liderlerinin açıklamalarından da anlaşılacağı üzere 11 Eylül saldırıları, terörizmin küresel bir tehdit olarak adlandırılması ve bu tehditle mücadelede küresel işbirliği arayışlarına hız verilmesi anlamında da liderlerini harekete geçirmiştir.

Devlet başkanlarının destek açıklamalarının yanı sıra NATO’da ABD’ye destek vermiştir. Bu bağlamda NATO, ABD’ye yapılan saldırıları kınamakla kalmamış aynı zamanda tarihinde ilk kez NATO’nun 5. maddesini de uygulamaya koymuştur (Statement by the North Atlantic Council, 2001).

NATO’nun yanı sıra BM Güvenlik Konseyi de ilk etapta yayınlamış olduğu 1368 sayılı kararıyla 11 Eylül saldırılarını kınamış ve beraberinde uluslararası barış ve güvenliği bozan her türlü terörist faaliyete karşı BM Antlaşması doğrultusunda gereken cevabı vermek ve terörizmle savaşmak konusundaki kararlılığını dile getirmiştir. 1368 sayılı kararında BM’ler terörizm suçunun sadece terörist eylemleri gerçekleştiren kişileri değil aynı zamanda bunları destekleyen, finanse eden ya da

himaye eden kişileri de kapsadığını ve bu anlamda saldırılardan teröristlere bir şekilde destek veren kişi ve/veya devletlerinde sorumlu olduklarına işaret eder. Söz konusu karar terörizmle mücadelede uluslararası anti-terörist konvansiyonların ve BM Güvenlik Konseyi kararlarının tam olarak uygulanması ve devletler arası işbirliğinin geliştirilmesi olmak üzere iki önemli noktaya da vurgu yapmaktadır (UN Security Council Resolution 1368, 2001).

BM 28 Eylül 2001’de almış olduğu 1373 sayılı kararı ile 1368 sayılı kararında değindiği noktaları tekrar dile getirmenin yanı sıra terörist örgütlerin mal varlıklarının dondurulması, terörist eylemlerin finansmanının engellenmesi gibi önlemlere dikkat çekerek terörizmin önlenmesi için 1368 sayılı kararında vurguladığı devletler arasındaki işbirliğinin gerçekleştirilebileceği noktalara işaret etmiştir. Buna ek olarak 1373 sayılı karar devletleri sınırları içerisindeki terörist oluşumlardan ve bu oluşumlara destek veren kişilerin ve/veya devletlerin tespit ve kontrolünden sorumlu tutmaktadır. Bu bağlamda devletlerden kendi sınırları içerisinde terörist oluşumlara, bu oluşumlara destek veren ya da doğrudan bu oluşumlarda yer alan kişi ve/veya devletlerin kendi ülkelerini kullanmalarına olanak tanımamalarını istenmektedir. BM bu kararıyla bu tarz hareketlerde bulunan devletlerin terörizmle mücadelede karşı safta yer alacaklarını açıkça ifade etmektedir.

BM’nin 12 Kasım 2001 tarihli ve 1377 sayılı kararı ise uluslararası terörizmi tüm devletlerin ve insanlığın barış ve güvenliğine yönelik en ciddi tehditlerden biri olarak tanımlamaktadır. Diğer üç kararında olduğu gibi bu kararında da BM terörizmin tüm metot ve pratiklerini kınadığını dile getirmektedir. Ancak BM’in üç kararında da uluslararası barış ve güvenliğe yöneltilen en önemli tehditlerden biri olarak genel anlamda ‘terörizm’ değil ‘uluslararası terörizm’e atıfta bulunmaktadır. Terörizm kavramının tanım çekişmesi içerisinde sürüncemede kaldığı düşünülürse BM kararlarında ‘terörizm’e değil de ‘uluslararası terörizm’e öncelikli tehdit vurgusunun yapılması terörizmle ulusal boyutta mücadele veren devletlerin mücadelelerinde BM desteğinden yoksun kalacakları şeklindeki yorumlamalara neden olabilecektir.

Bu noktada BM'in görev alanı içerisinde ulusal konuların yer almaması hususu dikkat çekmektedir. Bu sebeptendir ki ulusal boyutlu terör hareketlerinin BM kapsamında değerlendirilmemesi gerektiği akıllara gelmektedir. Ancak terörizm tehdidi özelinde bir değerlendirme yapılacak olduğunda terörizmin bileşenleri bakımından hızla uluslararası boyut kazandığı görülür. Bu nedenledir ki, her yönüyle ulusal boyutlara sahip bir terörist eylemin gerçekleştirilmesinin giderek güçleşmesi gelecekte BM'in ulusal boyutlu gibi görünen terörizm sorunsallarının çözümüne de dahil olmaya itebilir.

NATO ve BM'in 11 Eylül sonrası terörizmle mücadele amacıyla atılmış oldukları adımlar AB tarafından da desteklenmiştir. Bu bağlamda AB 19 Eylül 2001 tarihli Terörizmle Mücadeleye İlişkin Konsey Taslak Kararı (*Council Framework Decision to Combat Terrorism*) çerçevesinde terörizmi sadece EUROPOL'un faaliyetleriyle kısıtlanacak bir kavram olmaktan çıkarmıştır. Ayrıca taslağın 3. maddesinde terör suçlarına, terörist bireylere ve kurumlara ilişkin tanımlamalar yapılmıştır. Buna göre: Her üye aşağıda sayılan suçlara karşı gereken tedbirleri, kendi yasalarında geçtiği ölçüde almalıdır. Bu suçlar bir birey veya grup tarafından diğer birey veya gruplara veya ülkelere karşı, bu ülkelerin kurumlarına veya vatandaşlarına karşı bu bireyleri korkutmak veya ciddi bir şekilde dönüştürmek, bir ülkenin siyasal, sosyal veya ekonomik yapısını yok etmek amacıyla yapılırlarsa, terör eylemi olarak cezalandırılacaklardır. Bu eylemler: cinayet, fiziksel yaralama, kaçırma veya rehin alma, gasp, hırsızlık veya soygun, devlet veya hükümet mallarının kanunsuz bir şekilde ele geçirilmesi veya zarar verilmesi, silah ve patlayıcıların yapımı, elde edilmesi, taşınması veya sunulması, çevre kirliliğine sebep olacak maddelerin doğaya salınması, orman yangınlarına veya sellere sebep olmak, su, güç veya diğer kaynaklara müdahalede bulunmak ve bunların halka arzını kesmek, bilişim sistemlerine müdahalede bulunmak, yukarıda sayılan suçların tehdidinde bulunmak, bir terörist grubu yönlendirmek, bir terörist grubu desteklemek veya bu gruba katılmak şeklinde sayılmıştır (Dedeoğlu 2003a: 95).

Bu girişimlerin yanı sıra, AB 21 Eylül 2001'de Brüksel'de olağanüstü bir Konsey Zirve toplantısı gerçekleştirmiştir. Bu toplantıda terörizmle mücadele için

polis ve adli işbirliği, hava ulaşımı gibi konuları içeren bir ‘eylem planı’ geliştirilmiş ve BM’nin 1368 sayılı kararına dayanılarak ABD’nin Afganistan’a gerçekleştirdiği saldırının yasal olduğunu kabul etmiştir (Beşe 2002: 107).

AB, terörizmin finansmanının önlenmesi amacıyla da çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu çerçevede 11 Ekim 2001 tarihinde ‘terörün mali desteğinin engellenmesi’ kararını almış ve yine Ekim 2001’de Avrupa Parlamentosu genel bütçenin bir kısmının anti-terör önlemleri için ayrılması konusunda bir taslak ortaya koymuştur (European Parliament, 2001) Ayrıca AB Konseyi 27 Aralık 2001’de almış olduğu ‘Terörizmle Mücadele Etmek İçin Belli Araçların Uygulanması Üzerine Ortak Konsey Kararı’ (*Council Common Position on the Application of Specific Measures to Combat Terrorism*) AB’nin terörist örgüt olarak kabul ettiği örgütlerin listesini de içermektedir (Council Common Position on Combating Terrorism, 2001). 2 Mayıs 2002’de alınan yeni bir kararla PKK ve DHKP/C’nin de eklendiği bu listede Real IRA, ETA, Aum Shinrikyo, İran Ulusal Kurtuluş Ordusu gibi terör örgütleri yer almaktadır (Council Common Position, Updating Common Position, 2002).

Gerçekleştirilen söz konusu terörist saldırılar Amerikan Devletleri Teşkilatı Genel Meclisi tarafından da saldırılardan üç saat sonra kınanmış ve Teşkilat, Amerikan hükümeti ve halkı ile azami düzeyde dayanışma içerisinde olmayı taahhüt etmiştir (OAS Permanent Council Convenes Special Session, 2001). Amerikan Devletleri Teşkilatı, 21 Eylül 2001’de gerçekleştirdiği toplantısında ise ABD’ye yapılan saldırının tüm Amerikan devletlerine yapılmış olduğunu ve bu nedenle Rio Anlaşmasına taraf olan tüm devletlerin kıtada barış ve güvenliği sağlamak için ABD ile dayanışma içerisinde olduklarını açıklamışlardır. Ayrıca bu toplantı ile Teşkilat Rio Anlaşmasına taraf olan devletlerin kendi sınırları içerisinde 11 Eylül saldırılarını herhangi bir şekilde desteklemiş ya da bu saldırılarda yer almış kişilerin olduğuna kanaat getirmeleri durumunda bu devletlere o kişi ve/veya kişileri yakalama, cezalandırma ya da ülkesine iade etme gibi yasal her türlü önlemi alma sorumluluğunu da getirmektedir (Twenty-Fourth Meeting of Consultation of Ministers of Foreign Affairs, 2001).

Uluslararası örgütler tarafından 11 Eylül saldırılarına gösterilen bu tepkiler sadece uluslararası örgütler boyutuyla sınırlı kalmamış, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri Taliban ile ilişkilerini keserek, Rusya ve Çin askeri harekatı açık bir şekilde destekleyerek, Gürcistan, Tacikistan, Özbekistan, Katar, Kanada, Çek Cumhuriyeti gibi bir çok devlet de ‘Kalıcı Özgürlük Harekatı’na askeri yardım teklifinde bulunarak saldırılara yönelik tepkilerini ve terörizmle mücadeleye olan desteklerini ortaya koymuşlardır (Topal 2005: 236, 238).

Görüldüğü üzere 11 Eylül saldırıları uluslararası toplumda terörizmle mücadele anlamında büyük bir sinerji yaratmıştır. Ancak doğan uluslararası işbirliği ortamı terörizmle mücadelenin ABD’nin belirlediği tek taraflı bir strateji doğrultusunda şekillendirilmeye çalışılması nedeniyle giderek güç kaybetmeye başlamıştır. Geline bu durum terörizme karşı ABD tarafından başlatılan uluslararası mücadelenin gerçekten terörle mücadele hedefini mi yoksa başka bir amacı mı taşıdığına sorgulanmasına yol açmıştır. Özellikle terörle mücadele kapsamında savunulan değerlerin uluslararası toplumun geneli tarafından mutlak kabul görmüş değerler olmaması (Tschirgi 2002: 110) bu değerlerin daha çok ABD eliyle kabul ettirilmeye çalışılması ‘terörle mücadele’ başlığı altında girişilen bu çabayı amaç bu olsa bile zayıflatmaktadır.

Öte yandan Dünya Ticaret Merkezi’ne gerçekleştirilen saldırılar sonrasında terörle mücadelede küresel işbirliğinin gerekliliği hızla artarken, ABD’nin terörle mücadele arayışları içerisinde dünyayı ‘biz’ ve ‘onlar’ olarak iki ayrı bloğa ayırması, terörle mücadele çabalarına ikinci darbeyi vurmuştur. ABD bu davranışıyla görünmez bir düşman olan terörizmi ‘serseri devletler’i (*rogue states*) belirleyerek görünür kılmaya çalışmaktadır. Ancak bu durum bir yandan mücadelenin uluslararası boyutunu zedelemekte, diğer yandan da kendi yanında yer almak istemeyen devletleri teröristlere destek vermeye itmektir.

Özetle, 11 Eylül saldırıları devletler arasında terörizme karşı bir işbirliği ruhu yaratırken, saldırılar sonrasında uygulanan politikalar incelendiğinde ABD

yönetiminin dünyaya savaş mantığıyla yaklaşmaya, dünya siyasetini salt askeri güvenlik ideolojisi olarak tanımlamaya ve bu yolla kendi hegemonyasını dünya üzerinde tek taraflı olarak kurmaya başladığı görülmektedir (Dinçyürek 2004: 385). Bu durum işbirliği arayışlarının inandırıcılığını uluslararası kamuoyunda zayıflatmaktadır. Bunun yanı sıra terörle mücadelenin Afganistan ve Irak'ta yer yer sivilleri hedef alan boyutlara varması, 'Haçlı Savaşı' tarzındaki söylemlerle 'kültürler ya da dinler arası savaş'a dönüştürülmeye çalışılması mücadeleye olan uluslararası desteği sekteye uğratmakta ve uluslararası işbirliği arayışlarının inandırıcılığını zayıflatmaktadır. Ancak ABD, Afganistan ve Irak'ta yaşananları pozitif bir durum gibi algılamaktadır. Nitekim ABD Başkanı George W. Bush'un "Terör ile savaşta zafer, 11 Eylül ile başlamıştır" şeklindeki değerlendirmesi uluslararası kamuoyu ve ABD'nin terörizmle mücadele noktasında farklı algılamalara sahip olduklarını göstermektedir. (Sanger: New York Times, 2003).

Terörizmle mücadelede ulusal ve uluslararası çerçevenin işlendiği bu bölümde ilk olarak farklı ülkelerde terör eylemlerine karşı ulusal bazda verilen mücadeleler ele alınmıştır. Bu bağlamda ilk olarak Türkiye'deki terör hareketlerine Ermeni terörü, sağ-sol terör, Hizbullah terörü ve PKK terörünü özelinde değinilmiş daha sonra İngiltere'de IRA'ya, İspanya'da ETA'ya, 11 Eylül sonrasında ABD ve Japonya'da genel anlamda terörizme karşı verilen mücadele ve atılan adımlar genel hatlarıyla incelenmiştir. Terörizmle mücadelenin uluslararası çerçevesi konusunda ise, özellikle NATO ve BM'nin almış oldukları tedbirler, AB'nin terörizmle mücadelede NATO, BM ve ABD ile ilişkileri ve son olarak ABD'nin 11 Eylül sonrası izlemiş olduğu terörizmle küresel savaş şeklinde adlandırılacak politikaları ele alınmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TERÖRİZMLE ULUSLARARASI MÜCADELEDE NATO'NUN ROLÜ

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle NATO'nun kavramsal çerçevesi, kurumsal yapısı ve işleyişi hakkında genel bilgiler verilmekte ve İttifak'ın günümüze kadar geçirdiği dönüşüm aşamaları özellikle Soğuk Savaş sonrasında gerçekleştirilen zirvelerde alınan kararlar ışığında kısaca incelenmektedir. Bu noktada belirtmek gerekir ki, çalışmanın ana konusu genel olarak NATO incelemesi olmadığından bu bölümde İttifak'ın kurumsal yapısına ilişkin geniş çaplı bir değerlendirme amaçlanmamıştır. Verilen bilgiler ışığında İttifak'ın terörizme yönelik tutumu; a) Soğuk Savaş dönemi, b) Soğuk Savaş sonrası ve c) 11 Eylül sonrası olmak üzere üç başlıkta değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, NATO Anlaşması'nın 5. maddesinin terörizmle mücadeledeki rolü ve terörizmle mücadelede NATO – Türkiye ilişkileri de ayrıca ele alınmaktadır. Terörizmle mücadelede NATO'nun etkinliğini azaltabilecek noktalar da eleştirel bir bakış açısıyla bu bölümde sunulmaya çalışılacaktır.

4.1. NATO'NUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

II. Dünya Savaşı sırasında faşizme karşı ortak mücadele veren ABD ve Sovyetler Birliği savaş sonrasında bu birlikteliği devam ettirememiştir. Savaşın bitimiyle sömürgelerin tasfiyesinin, özellikle İngiltere ve Fransa ekonomilerinde yaratmış olduğu olumsuzluk ve Avrupa'nın diğer ülkelerinde yaşanan ekonomik sarsıntılar Truman Doktrini ve Marshall Yardımları (Hogan 1987: 1-26; Maier 1984: 29-53) ile ABD'nin Avrupa'da etkin bir rol edinmesini sağlamış, aynı zamanda ABD'yi savaş sonrası yeni bir güç olarak gündeme getirmiştir. Ayrıca savaş sonrasında Sovyetler Birliği'nin yayılcı bir zihniyetle sisteme egemen olmak

istememesi uluslararası sistemde belirgin değişikliklere yol açmıştır (Erdoğdu 2004: 21).

Gelinen bu noktada Avrupa, Batlık Denizi'nden başlayıp Adriyatik'e kadar uzanan 'Demir Perde' adı verilen bir hatla ikiye ayrılmıştır (Akalin 2003: 15-16). II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan dönüşümün unsurlarının kapitalist ve sosyalist olmak üzere iki ayrı ideolojiyi benimsemiş olmaları, savaş sonrası şekillenen yeni dünyanın bu iki ideoloji üzerinde yükselen iki farklı kutuptan oluşmasına neden olmuştur.

Söz konusu iki kutuplu yapılanma özellikle güvenlik ve tehdit algılamalarında belirgin bir değişime yol açmıştır. İki kutbun ve çevre ülkelerinin öncelikli tehdidi karşı kutup haline gelmiş, tehdit tanımlamaları ve buna paralel olarak güvenlik gereksinimleri bu doğrultuda şekillenmeye başlamıştır. Bu nedenledir ki, devletler kendi güvenliklerini sağlamak için bireysel bir yapılanmaya gitmekten çok kurdukları savunma örgütleri yoluyla güvenliklerini sağlama arayışı içerisine girmişlerdir. Bunun en belirgin örneği Soğuk Savaş dinamiklerinin yarattığı ve Soğuk Savaş bitmesine rağmen farklı misyonlar yüklenerek varlığını devam ettirmekte olan NATO (*North Atlantic Treaty Organization*-Kuzey Atlantik İşbirliği Örgütü)dur.

4.1.1. NATO Nedir?

İttifaklar kuruluş amaçları itibariyle her ne kadar güvenlik ya da savunma amaçlı olarak kurulmuş gibi görünseler de daha genel anlamda kendilerine yönelebilecek ekonomik, siyasi ve/veya ideolojik bir takım saldırılara karşı koymak, bu konularda avantaj sağlamak amacıyla kurulmaktadır (Gürses 2004: 72). İttifakların ilk etapta askeri bir görünüm sergilemelerinin sebebi ise, kuruluş amaçlarını oluşturan söz konusu hedefleri gerçekleştirebilmek için ittifakı askeri bir yapılanmaya tabi tutarak bu hedefleri koruyacak silahlı bir güç oluşturmak

istemeleridir. Bu bağlamda NATO askeri yönü ile ön planda olan, esas itibariyle ideolojik bir ittifak olarak dikkat çekmektedir.

NATO'nun, askeri yönü ön plana çıkan bir ittifak olarak anılmasındaki bir diğer neden de, bir çok ittifakta olduğu gibi NATO'nun da 'caydırıcılık' (deterrence) esasına dayandırılması (Evans ve Newnham 1998: 351) ve caydırıcılığın Kuzey Atlantik Anlaşması'nın 5. maddesinde belirtildiği üzere 'ortak savunma' ile sağlanmaya çalışılmasıdır.

Öte yandan İttifak'ın vitrininde yer alan askeri unsur biraz aralanırsa NATO'nun oluşumuna zemin hazırlayan ve İttifak'ın özünü oluşturan bileşenin daha çok ortak ideoloji olduğu görülür. Özellikle II. Dünya Savaşı ertesinde kapitalist bloğun lideri ABD'nin ve Avrupa'nın önderliğinde kurulan NATO, bu konumu itibariyle Batı'nın ideolojik yapılanmasının dünyadaki savunucusu olarak belirmiştir. Bu nedenle NATO salt bir askeri örgütlenme olmanın ötesinde ideolojik bir boyuta da sahiptir (Hasgüler ve Uludağ 2004: 208). Söz konusu durumun bir diğer kanıtı ise Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla birlikte ideolojik anlamda 'karşıtı'nı yitiren NATO'nun devamına ilişkin tartışmaların yaşanması oluşturur.

İdeolojinin İttifak'ın oluşumunda ve şekillenmesindeki başat rolü Soğuk Savaş süresince devam etmiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın bitimiyle NATO'nun 'karşıt ideoloji'sini yitirmesi İttifak'ın ayakta kalmasını zorlaştırmıştır. Beliren bu yeni koşullar altında NATO önemli bir dönüşüm sürecine girmiştir (Moens ve diğerleri 2003: xix; Yost 1999b: 27-91). Haziran 2004'de İstanbul'da yapılan NATO Zirvesi'nde alınan kararlar çerçevesinde NATO'nun salt bir askeri örgüt olmaktan çıkarılması, her önemli konuda platform olması yolunda (Bilbilik 2004: 124) alınan kararlar bu durumun bir göstergesidir. Söz konusu dönüşüm içerisinde İttifak gerek belirlemiş olduğu yeni misyonlarla (Kaplan 2004: 109-133) gerekse görev alanında yaptığı değişikliklerle bir yandan 'NATO nedir?' sorusunun cevabını, diğer yandan da İttifak'ın ideolojik temelli duruşunu değiştirmeyi hedeflemektedir.

Soğuk Savaş sonrasında, NATO'nun ideoloji ekseninden kurtulması yolunda atılan adımlar, ABD'nin ve Avrupa'nın İttifak'a bakış açılarındaki değişim, 'NATO nedir?' sorusuna verilecek cevabı değiştirmektedir. NATO, Soğuk Savaş boyunca, İttifak'ın Avrupalı ortakları tarafından 'Sovyetler'e karşı ABD'nin koruma kalkını' olarak görülmüştür. Soğuk Savaş sonrasında ise, ABD'nin Avrupa'yı kendi sorunlarına dahil etmesinde kullanılan bir araç olduğu izlenimi belirmeye başlamıştır. Öte yandan, Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun ABD'nin 'çok uluslu askeri gücü' haline dönüştüğü görüşünü savunanlar da mevcuttur.

Bu noktada belirtmek gerekir ki her ne kadar NATO Avrupa'yı Sovyet tehdidinden korumak amacıyla kurulmuş gibi görünse de, Türkiye, Yunanistan ve Almanya'nın ittifaka üyelikleri İttifak'ın Avrupa'ya yönelik stratejisinin yanı sıra özelde Sovyetleri çevrelemeyi hedefleyen stratejik bir örgüt olduğunu da göstermektedir (Hasgüler ve Uludağ 2004: 205).

Yapılan değerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere İttifakı tek bir unsurla tanımlamak oldukça güçtür. NATO ideoloji temelinde kurulmuş olmasına rağmen kurulduğu dönemin Avrupa'sının güvenlik ihtiyaçlarını da karşılamayı hedeflemiştir. Bu amaçla ABD hegemonyasının kabul edilmesi, NATO'yu ideolojik ve siyasi güvenliğin askeri güçle garantiye alındığı bir savunma örgütüne haline getirmiştir. Soğuk Savaş'ın bitimiyle ise NATO'daki ideolojik unsurun azalarak devam ettiği görülmektedir. Fakat terörizm ve kitle imha silahları gibi sorunlarla mücadeleye misyonları arasında yer vermesi ve 'açık kapı politikası' ile etki alanını giderek genişletme eğiliminde olması, NATO'nun bölgesel değil küresel bir örgüte dönüşme amacıyla olduğu şeklinde yorumlanabilir.

4.1.2. NATO'nun Kurumsal Yapısı ve İşleyişi

NATO'nun en yüksek karar alma organı, Kuzey Atlantik Konseyi'dir. Merkezi Brüksel'de bulunan Konsey, müttefikler arasında görüşme ve koordinasyon

forumu oluşturur. Konsey, tüm İttifakı etkileyen güvenlik konularıyla ilgili politik ve askeri süreçlerin denetim ve idaresinden sorumludur. Kuzey Atlantik Antlaşmasının 9. Maddesi uyarınca kurulmuş olan Konsey'de kararlar oydaşma (*consensus*) ile alınır ve toplantılar üç düzeyde yapılırdı (<http://www.nato.int>, Erişim: 08.03.2006; NATO Handbook 1999: 35-37). Genel olarak Konsey, dışişleri bakanları düzeyinde yılda iki kez toplanır. Bazen de (örneğin 1957, 1974, 1975, 1977 ve 1978'de olduğu gibi) hükümet yada devlet başkanları da ülkelerini Konsey toplantılarında temsil edebilir. Bunun dışında Konsey, her üye devletin büyük elçi düzeyindeki daimi temsilcilerinin katılımıyla her hafta toplanır. Toplantılara NATO Genel Sekreter başkanlık eder (<http://www.saglikansiklopedisi.com>, Erişim: 30.03.2006).

NATO Genel Sekreteri, Kuzey Atlantik Konseyi, Savunma Planlama Komitesi, Nükleer Savunma İşleri Komitesi, Nükleer Planlama grubu gibi ana organ ve komitelere başkanlık etmektedir (<http://www.saglikansiklopedisi.com>, Erişim: 30.03.2006).

İttifak'ın askeri konularda en yetkili organı ise SPK (Savunma Planlama Komitesi)'dir. NATO'nun ortak savunma yapısında yer alan üye ülkelerden oluşan SPK, belli aralıklarla büyükelçiler düzeyinde, yılda iki kez de savunma bakanları düzeyinde toplanır. Fransa dışında tüm üye ülkelerin temsil edildiği bu platformda İttifak'ın askeri politikaları tartışılır ve SPK, NATO'nun askeri yetkililerine kendi sorumluluk alanları içerisinde yol gösterir (NATO Handbook 1999: 38-39).

NATO, Soğuk Savaş sonrasında gerçekleştirdiği zirvelerde yeni misyonlar belirlemenin yanı sıra özellikle 11 Eylül saldırılarının ertesinde komuta yapısını daha küçük, daha etkili ve konuşlandırılması daha kolay bir hale dönüştürme arayışına girmiştir. Bunun nedeni İttifak'ın komuta yapısının Avrupa kıtasında bölgesel savunma için oluşturulmuş olması ve yeni alan dışı müdahaleleri idare edebilecek bir sistematige sahip olmamasıdır (Pyötsiä 2003: 8). Bu bağlamda NATO'nun Norfolk, Virginia'daki Atlantik Müttefik Güçler Yüksek Komutanlığı (*Supreme Allied Commander Atlantic-SACLANT*) kaldırılmış ve tüm operasyonel sorumluluk Belçika'nın Mons kentinde bulunan eski adıyla Avrupa Müttefik Güçler Yüksek

Komutanlığı (*Supreme Allied Commander Europe-SACEUR*) yeni adıyla MHK (Müttefik Harekat Komutanlığı'na/*Allied Command Operations- ACO*-)na devredilmiştir (Anonymous 2, 2004: 151).

SACLANT'ın yerine Norfolk Virginia'da MDK (Müttefik Dönüşüm Komutanlığı / *Allied Command Transformation-ACT*) faaliyete geçirilmiştir. Bu bağlamda MHK, birimlerin NATO komutanlığında hizmet verebilmesi için ulaşması gereken standartları tanımlamakla; MDK ise bu birimlere gereken eğitimi sağlamakla görevlendirilmiştir. Bu iki komutanlığın yanı sıra denizde üstlenen bir Birleşik Müşterek Görev Gücü'nün temelini oluşturacak üçüncü bir komutanlıkta Mart 2004'de Lizbon'da göreve başlamıştır (Jones 2004: 57). NATO'nun genişleme süreci içerisinde bünyesine katılan devletlerin İttifakın operasyonel kabiliyetini zayıflatma ihtimali göz önüne alındığında askeri komuta yapısında yaşanan dönüşümün NATO güçlerinin etkinliğinin artmasına katkıda bulunması beklenmektedir.

4.1.3. NATO'nun Kuruluş Süreci ve Soğuk Savaş Dönemi Stratejileri

II. Dünya Savaşı'ndan Avrupa ekonomik anlamda ciddi zararlar çıkmıştır. Savaş sonrasında savaşın iki büyük müttefiki ABD ve S.S.C.B'nin ilişkileri ise rekabet ve düşmanlığa dönüşmüştür. Bu nedenle savaş sonrasında öncelikli konulardan biri Avrupa'nın ekonomik yaralarının sarılması diğer ise yeni doğan düşmanlıklara karşı güvenlik ve savunma ihtiyaçlarının giderilmesidir

Savaş sonrasında ortaya çıkan bu iki önemli sorunu gidermek için öncelikle Truman Doktrini ve Marshall Yardımı ile Avrupa'nın ekonomik olarak yeniden kalkınmasına ABD tarafından destek verilmeye başlanmıştır. Bu destek sadece Avrupa kalkınmasına hizmet etmekle kalmamış aynı zamanda buralarda meydana gelebilecek radikalleşmenin önüne geçerek, Sovyet bloğuna doğru kaymaların engellenmesi amaçlanmıştır (Harman 1999: 544).

ABD'nin Avrupa'ya sağladığı ekonomik yardımların Sovyetler Birliği'nde yaratmış olduğu gerginliğin yanı sıra Şubat 1948'de Çekoslovakya'da Sovyet destekli komünistlerin iktidara gelmeleri, Batı Avrupa'daki Sovyet yayılcılığı (Erdoğan 2004: 21) ve barış ve güvenliğin korunması yolunda endişeleri arttırmıştır. Bu noktada II. Dünya Savaşı ertesinde barış ve güvenliği koruma görevini üstlenen Birleşmiş Milletler'in (BM) Sovyetler Birliği'nin uyguladığı vetolar nedeniyle çalışmasının güçleşmesiyle Fransa, Belçika, Lüksemburg, Hollanda ve İngiltere kendi güvenliklerini sağlamak amacıyla 17 Mart 1948'de Brüksel Antlaşmasını imzalamışlardır (Gönlübol ve diğerleri 1996: 224). Bu anlaşma Batı Avrupa'daki bu devletlerin 'saldırgan' karşı bir Batı Federasyonu oluşturma girişimlerinin başlangıcı niteliğindedir.

Brüksel Anlaşması'nın imzacı devletlerinin gücünün Sovyetler Birliği'ni dengeleyecek nitelikte olmaması ittifakı ABD'nin desteğini aramaya yöneltmiştir. Yapılan çalışmalar sonrasında Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri arasında karşılıklı yükümlülükler dayanan bir Kuzey Atlantik İttifakı oluşturma projesi ortaya çıkmıştır. Bu anlayışın bir ürünü olarak ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından 18 Mart 1949'da Kuzey Atlantik İttifakı'nın antlaşma metni yayınlanmıştır (Akalin 2003: 139).

Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın 51. maddesinde tanımlandığı üzere bir toplu savunma ittifakı oluşturmak amacıyla hazırlanan Kuzey Atlantik Anlaşması'nın (<http://www.natoistanbul2004.org.tr.>, Erişim: 8 Nisan 2005) 4 Nisan 1949'da ABD, Kanada, Belçika, Lüksemburg, Hollanda, Fransa, İtalya, İngiltere, Danimarka, İzlanda, Norveç, Portekiz tarafından imzalanmasıyla NATO kurulmuştur (NATO Handbook 1999: 178). Soğuk Savaş'ın bir ürünü olarak ortaya çıkan NATO, bu dönem içerisinde Türkiye ve Yunanistan'ın 1952'de, Federal Almanya'nın 1955'de, İspanya'nın da 1982'de İttifaka katılımlarıyla toplam üç kez genişlemiştir (Hiçyılmaz 2004: 35).

Öte yandan NATO, Avrupa ve Kuzey Amerika'nın güvenliğini ortak bir potada değerlendiren ve bu bölgedeki tüm aktörlerin benzer güvenlik ve savunma

stratejilerine sahip olduklarını savunan bir anlayışın ürünü olarak da kendisini göstermektedir (Dedeoğlu 2003b: 232). Özellikle İttifakın kurucu anlaşmasında, taraflardan herhangi birinin kendisini tehdit altında görmesi durumunda karşılıklı istişarelerde bulunulacağını hükme bağlayan 4. maddenin yanı sıra taraflardan birine yapılacak bir saldırıyı diğer üye devletlerin kendilerine de yapılmış sayacaklarını belirten 5. madde (NATO Handbook 1999: 396) bölgedeki aktörlerin benzer güvenlik ve savunma stratejilerine sahip olduğunu vurgular niteliktedir. Bu iki madde NATO üyesi devletlerin güvenliklerinin birbirlerine endeksli olduğunu açıkça ifade etmekte ve bu devletler arasında söz konusu olabilecek çıkar farklılaşmalarının da ortak savunma ihtiyacının bir gereği olarak uyumlaştırılmasını zorunlu kılmaktadır.

Her ne kadar Kuzey Atlantik Antlaşması'nda ABD ve Batı Avrupa'nın birbirine bağlı olduğu dile getirilse de NATO'nun kuruluşundan itibaren ağırlıklı olarak ABD'nin askeri gücüne bağlı olarak ayakta durması nedeniyle Soğuk Savaş boyunca NATO'nun uyguladığı stratejilerin daha çok ABD'nin sahip olduğu silahlı güç potansiyeli doğrultusunda şekillenmesine yol açmıştır. Bu bağlamda Soğuk Savaş'ın ilk dönemlerinde ABD'nin elinde bulundurduğu nükleer silahların yanı sıra 1950'lerde İngiltere ve Fransa'nın da nükleer bir güç olarak ortaya çıkmaları konvansiyonel savaş gücü boyutunda ABD'den ve NATO'dan daha güçlü olan Sovyetler'e karşı İttifakın 'Kitlese Karşılık Stratejisi (*Massive Retaliation Strategy*)'ni uygulamasına neden olmuştur. 1954-1967 yılları arasında uygulamaya konulan bu strateji karşı tarafla girişilecek herhangi bir savaş durumunda doğrudan nükleer silahların kullanılması esasına dayandırılmıştır (Dedeoğlu 2003b: 233, Eslen 2004: 31).

1957 yılında Sputnik uydusunun fırlatılmasıyla SSCB uydusu ve füzeleri ile tüm Avrupa'yı ve özellikle de ABD topraklarını vurabilir hale gelmiştir (Turan 1971: 23-25) Buna paralel olarak Amerikan topraklarının da tehdit altına girmesi Avrupa'da NATO'nun Sovyetlere karşı caydırıcılığının sarsılmasına neden olmuştur. NATO (veya ABD) söz konusu krizi çözebilmek için 'Esnek Karşılık Politikası (*Flexible Retaliation Strategy*)'na yönelmiştir. 1967-1991 yılları arasında uygulanan

bu strateji, Avrupa'ya çok sayıda alt-stratejik nükleer silahların konuşlandırılmasını ve bunların bir tırmanma tehdidine karşı ABD'nin stratejik nükleer silahlarıyla desteklenmesini öngörmektedir. Konvansiyonel güç anlamında ise, her zaman hazır durumda olan çok sayıda küçük NATO birliklerinin kurulmasına karar verilmiştir (Wallander 2000: 215; Erdoğan 2004: 83). Böylelikle topyekün bir karşılık politikasından uzaklaşarak, çatışmaların sınırlı kalması sağlanmaya çalışılmıştır.

Soğuk Savaş'ın 'Yumuşama Dönemi' ve 'Uzlaşma Dönemi' olarak bilinen dönemleri boyunca 20 yıla yakın bir süre uygulamada kalan 'Esnek Karşılık Stratejisi' süresince silahsızlanma ve silahların kontrolü ile ilgili yapılan görüşmeler de iki kutup arasında esnekliğin artırılmasına destek vermiştir (Bilbilik 2004: 28).

1980'lerin sonlarına doğru Soğuk Savaş'ın hafiflemesiyle silahsızlanma, silahların kontrolü ve düşman ittifaklar arasında güven artırıcı önlemler dikkati çekmeye başlamıştır. 1990 yılındaki Londra Deklarasyonu da eski S.S.C.B. devletlerini NATO ile diplomatik ilişki kurmaya davet ederek İttifak'ın yeni stratejisinin ve dönüşümünün habercisi olmuştur. Bu bağlamda Kasım 1990'da NATO ve Varşova Paktı, Paris'te Avrupa Konvansiyonel Kuvvetleri Anlaşması'nı (*Treaty on Conventional Forces in Europe*) (Caşın 1995: 300) ve Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı'nı (*The Charter of Paris for a New Europe*) imzalanmışlardır. Bu taahhütler Soğuk Savaş'ın bittiğini göstermiştir. İttifakın askeri stratejisinin gözden geçirilmesi ise NATO'nun Kasım 1991'de gerçekleştirilecek olan Roma Zirvesi'ne bırakılmıştır (Wallander 2000: 717).

4.1.4. Soğuk Savaş Sonrasında Değişen Stratejisi ve Yeni Misyonlarıyla NATO

Haziran 1990'da Soğuk Savaş'ın bitimini ilan eden Turnberry Deklarasyonu yeni bir düzenin habercisi olmanın yanı sıra NATO'nun geleceğine ilişkin soruları da gündeme getirmiştir. NATO'nun ilk Genel Sekreteri, Lord Ismay'ın NATO'nun

1989 öncesindeki amacını “Sovyetler Birliği’ni dışarıda, ABD’yi içeride, Almanya’yı aşağıda tutmak/bastırmak” (Calleo 2003: 20) olarak tanımladığı düşünüldüğünde ve Soğuk Savaş sonrasında yaşanan dönüşümün bir sonucu olarak Almanya’nın birleştiği, Sovyetler Birliği’nin parçalandığı dikkate alındığında NATO’nun devamının sorgulanmaya başlaması beklenen bir durumdur.

Bu durum karşısında bir yanda Neorealist K. N. Waltz gibi NATO’nun Soğuk Savaş’ın bitimiyle görevini tamamlayan bir örgüt olarak lağv edilmesi gerektiğini düşünenler, diğer yanda ise dönemin İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher gibi Sovyetler Birliği’nin yıkılmasına karşılık Rusya’nın askeri gücünün hala devam ettiğini ve çıkabilecek yeni sorunlara karşı NATO’nun varlığının devam ettirilmesi gerektiğini savunanlardan oluşan iki farklı görüş belirlemiştir (Evans ve Newnham 1998: 352-353).

Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte askeri istila olasılığı azalmış olmasına karşın, Yugoslavya ve eski Sovyetler Birliği’ne ait bazı bölgelerde özellikle etnik çatışmaların başlaması ve bu çatışmaların Balkanlar ve Avrupa’nın güvenliğini tehdit edecek boyutlara ulaşması yolundaki endişeler Avrupa’da söz konusu sorunlara müdahale edecek yeni yapılanmalara ihtiyaç duyulmasına neden olmuştur. Bu bağlamda NATO, Soğuk Savaş boyunca toplu savunma görevini yerine getirmiş, kurumsal ve askeri anlamda yaklaşık 40 yıllık bir deneyim ve sistematige sahip bir organizasyon olarak ön plana çıkmaya başlamıştır.

Gelinen bu noktada NATO’ya Soğuk Savaş sonrasında yeni misyonlar yüklenerek İttifak’ın ayakta tutulmaya çalışılmasını salt idealist bakış açısıyla değerlendirmek de doğru olmayacaktır. Bu nedenle belirtmek gerekir ki, ABD Soğuk Savaş boyunca büyük oranda söz sahibi olduğu NATO aracılığıyla hem Batı Avrupa’yı kontrol etmiş, hem de uyguladığı ‘çevreleme politikası’ ile Sovyetler Birliği ve bu politikanın aktörü durumunda olan müttefik devletleri bir ölçüde kendi denetimi altında tutmayı başarmıştır. Soğuk Savaş sonrasında söz konusu ittifakın sona ermesi ABD’nin kontrol mekanizmasını zayıflatırken, aynı zamanda Avrupa’nın ABD’den bağımsız bir askeri ittifak oluşturma arayışlarını da hızlandıracaktır. Nitekim

NATO'nun devam ettirilmesi yolundaki fikrin Batı'daki öncülüğünü yapanlar arasında ABD'nin yakın müttefiki İngiltere'nin Başbakanı Margaret Thatcher'ın gelmesi de bunu doğrular niteliktedir. Bu arada Türkiye'de Avrupa'da NATO'nun rolünün devamını istemiştir. Çünkü Türkiye Avrupa'daki diğer siyasi ve askeri örgütlenmelerde (AB gibi) NATO'da olduğu kadar güçlü değildir.

Gelinen bu noktada gerek ABD'nin ulusal çıkarları, gerekse uluslararası konjonktürün yaratmış olduğu yeni sorunlar sonrasında NATO'nun lağv edilmesi değil, değişen ve çeşitlenen tehditler doğrultusunda dönüştürülmesi kararı alınmıştır. Bu karara paralel olarak NATO yeni dünya düzeni içerisindeki rolünü tanımlamak ve bu rolün gerektirdiği yapıları oluşturmak amacıyla Soğuk Savaş sonrasında 1990 yılında Londra Zirvesi'ni gerçekleştirmiştir. Zirve Soğuk Savaş'ın bittiğini ilan etmenin yanı sıra ittifakın Doğu ve Orta Avrupa ülkeleriyle siyasi ve askeri alanlarda işbirliği yapması (Ceylan 1999: 10) ve yeni dönem için yeni bir strateji geliştirilmesi (Dedeoğlu 2003b: 237) yolunda alınan kararlar anlamında da önemlidir.

Londra Zirvesi'nde gündeme gelen 'Yeni Stratejik Kavram (*New Strategic Concept*)', 1991'de Roma'da devlet ve hükümet başkanları zirvesinde hazırlanmış (www.nato.int/docu/comm/c911107a.htm) 1994 Brüksel Zirvesi, 1997 Paris ve Madrid Zirvelerinde ve son olarak da 1999 Washington Zirvesi'nde gözden geçirildikten sonra açıklanmıştır. Bu çerçevede denilebilir ki NATO'ya terörle mücadelede önemli rol veren yaklaşım 1990'ların başlarında oluşmaya başlamıştır (Bilhan 2002: 133)

Üzerinde uzlaşmaya varılan 'Yeni Stratejik Kavram'a göre NATO'nun askeri gücü daha esnek, hızlı hareket edebilen acil müdahale birlikleri şeklinde yeniden yapılandırılmasına ve İttifak'ın askeri gücünde önemli bir azaltıma gidilmesine karar verilmiştir (Dedeoğlu 2003b: 238). Bu bağlamda İttifakın konvansiyonel ve nükleer gücü azaltılmış ve ABD, Avrupa'daki askeri kuvvet varlığını 325,000'den 100,000'e düşürmüştür (Wallander 2000: 718).

ABD'nin Avrupa'daki askeri varlığını azaltma yolundaki bu girişimi Avrupa'dan çekildiği ya da NATO içerisindeki askeri etkinliğini azaltmak istediği şeklinde yorumlanmamalıdır. Nitekim 11 Eylül saldırılarının da kanıtladığı üzere ABD aşılamaz güvenlik ağına sahip bir ülke değildir. Bu noktada ABD kendi askeri gücünü mümkün olduğu kadar kendi topraklarında tutmak istemekte, öte yandan İttifak'ın Avrupalı ortaklarının askeri ağırlığını NATO içerisinde arttırmak istemektedir. Böylelikle yeni stratejide öngörülen tehditlere (terörizm ve kitle imha silahları gibi) müdahale ederken NATO kuvvetlerini kullanarak kendi askeri kuvvetlerinin yıpranma payını azaltmayı, savunma harcamalarını diğer üyelerce paylaşmayı ve aynı zamanda NATO'nun ABD'nin Avrupa stratejisi olduğu yolundaki izlenimi kırmayı amaçlamaktadır.

İttifak gerçekleştirdiği iç ve dış dönüşüme paralel olarak, bazı kurumsal yenilikler de gerçekleştirmiştir. Kurumsal yeniliklerin ilk adımı olarak NATO ve eski Varşova Paktı üyesi ülkeleri içeren siyasi bir organ olarak 1991 yılında kurulan KAİK (Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi / *The North Atlantic Cooperation Council-NACC*) 1997 yılında yerini AAOK'ne (Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi / *Euro-Atlantic Partnership Council-EAPC*) bırakmıştır (Yost 1999b: 2; Wallander 2000: 718). Doğu Bloğu'nun çözülmesinden sonra ortaya çıkan ve yeni bağımsızlığını kazanmış olan devletleri ortak bir siyasi ve askeri dayanışma forumunda bir araya getirmeyi hedefleyen Konsey'in (Ceylan 1999: 11), söz konusu ülkelerde 'sağlam demokratik temeller oluşturulmasına katkı sağlamak', 'siyasi istikrarı', 'silahlı kuvvetlerin modernleştirilmesini' ve 'Avrupa güvenlik ortamının genişletilmesi'ne katkıda bulunmak gibi amaçlar da taşıdığı belirtilmektedir. Konseyin bugün, 26 üye ülkenin yanı sıra 20 tane de (Arnavutluk, Ermenistan, Avusturya, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Hırvatistan, Finlandiya, Gürcistan, İrlanda, Kazakistan, Makedonya, Moldova, Özbekistan, Kırgızistan, Rusya, İsveç, İsviçre, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna) ortağı bulunmaktadır (Yılmaz 2004: 35). Kısaca belirtmek gerekirse AAOK, NATO ile Avrupa-Atlantik bölgesinde İttifaka üye olmayan ülkeler arasında temel danışma ve işbirliği ortamı görevini yürütmektedir.

İttifak içerisinde kurumsal yenileşmenin ikinci önemli adımı ise Ocak 1994 Brüksel Zirvesi sırasında kararlaştırılan ve yine aynı yıl başlatılan BİO (Barış İçin Ortaklık / *Partnership for Peace-PfP*) girişimidir. Bu proje eski sosyalist ülkelerin askeri yapılanmalarının ittifakın standartlarına uyumlaştırılması, verilecek eğitim ve teknik destekle söz konusu ülkelerin ittifaka üyeliklerinin kolaylaştırılmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır (Hasgüler ve Uludağ 2004: 204). BİO programları çerçevesinde sivil-asker işbirliği, eğitim, hava savunması, iletişim ve istihbarat, kriz yönetimi ve sivil savunma gibi alanlarda işbirliği gerçekleştirilmekte ve ortak tatbikatlar yapılmaktadır (Yılmaz 2004: 35).

BİO faaliyetlerinin temel odağı, Euro-Atlantik bölgesinde belirebilecek beklenmedik tehditlere karşı kriz yönetimi ve barışı koruma kuvvetleri göndererek hazırlık yapılmasını sağlamaktır (Yost 1999b: 42). Değişen uluslararası konjonktür dikkate alındığında terörizmle mücadelenin NATO'nun misyonları arasındaki yerini giderek sağlamlaştırdığı görülür. Bu durumda, BİO faaliyetlerinin temel odağı olarak belirlenen Euro-Atlantik alanının sınırının giderecek genişleyeceğini söylemek mümkündür.

Soğuk Savaş'ın bitimiyle, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin ittifaka dahil edilmeye başlanması, AAOK ve BİO girişiminin NATO kurumsal yapısı içerisinde yaratmış olduğu dönüşüm ve İttifak ile Rusya arasında yaşanan yakınlaşma bir yandan NATO'nun etki alanını genişletirken diğer yandan da politik yapısında değişim meydana getirmiştir. Bu değişimin bir sonucu olarak NATO'nun kuruluşunda var olan politik özellik giderek kaybolmaya ve İttifak klasik bir savunma ittifakı olmaktan uzaklaşmaya başlamıştır. Balkanlarda yaşanan olaylara NATO'nun müdahale etmesi NATO'ya kuruluş amaçları içerisinde olmayan 'barışı koruma' misyonunu da yüklemiştir (Kaiser 2003: 65).

Barışı koruma misyonu çerçevesinde gerçekleştirilen ilk NATO operasyonu Yugoslavya'da yaşanan çatışmalar sonrasında 1995 yılında Bosna'ya düzenlemiştir. Bosna'daki çatışmaları önlemeye yönelik olarak NATO, Ocak 1994 Brüksel Zirvesi'nde Bosna'ya hava saldırısı düzenlenmesi kararını teyit etmiş ve 1995'in

sonunda BM gözetiminde faaliyet gösterecek olan çokuluslu bir güç olarak IFOR (Barış Uygulama Gücü-*Implementation Force*)’u bir yıl sonra da barış gücü olarak SFOR (İstikrar Gücü-*Stabilization Force*)’u oluşturmuştur (Akalin 2004: 89).

İttifak savaş boyunca karadaki BM koruma gücüne (UNPROFOR) hava desteği sağlamış, Bosna-Hersek üzerindeki uçuşa yasak bölgeyi gözetim altında tutmuş ve Saray-Bosna kuşatmasını kaldırmak için hava saldırıları gerçekleştirmiştir (<http://www.natoistanbul2004.org.tr/tur/n1415.asp>, Erişim: 08.04. 2005). Bosna’daki İstikrar Gücü’nün görevine NATO İstanbul Zirve’sinde son verilmiş ve barışı koruma görevi 2 Aralık 2004’de Avrupa Birliği (AB)’ne devredilmiştir (Scheffer 2005: 45).

NATO’nun barışı sağlama/koruma/kriz yönetimi misyonuyla ilgili ikinci girişimi ise Sırp güçlerinin Kosova’dan çekilmesi için 1999 yılında başlatılan Müttefik Güçler Operasyonu (*Operation Allied Force*) olmuştur. İttifak 1999 Washington Zirvesi’nde de Kosova’daki Arnavutlara uygulanan baskının sona erdirilmesi konusundaki kararlılığını Cumhurbaşkanı Miloseviç’e tekrarlamıştır. Kosova’da yaşanan olayların sona ermemesi üzerine NATO, Kosova’da hava operasyonları gerçekleştirmiş ve sonrasında ‘Kosova Gücü (KFOR)’nü oluşturmuştur (Dedeoğlu 2003b: 241). Bu operasyonla, NATO askeri güçleri ilk kez bir egemen devletin sınırlarında kullanılmıştır (Lambeth 2001: 219).

Bosna ve Kosova’ya düzenlenen NATO operasyonları bir yandan yeni dünya düzeni içerisinde NATO’nun varlığını koruması gerektiğini savunanların bir ispatı olarak ortaya atılırken diğer yandan da NATO’nun Soğuk Savaş döneminden çok farklı bir yöne doğru kaydığı ve meşruluğunun sorgulanması gerektiğini savunanların seslerinin giderek belirginleşmesine neden olmuştur. Nitekim NATO’nun Bosna müdahalesi sırasında BM’nin verdiği yetkiyle hareket etmesine rağmen, 1999 Kosova müdahalesi sırasında böyle bir yetkilendirmeden uzak olması (Akalin 2004: 90; Kouzmanov 2003: 14; Taşar ve Ünaltay 1999: 28) NATO’ya yönelik yeni soru işaretlerinin oluşmasına yol açmıştır. Özellikle ‘alan dışı’ müdahalenin alanının

günümüzde de hala kesinleştirilememiş olması soru işaretlerini giderek arttırmaktadır.

1997 Madrid Zirvesi'nde, 1995 yılında, NATO ve Akdeniz'deki altı ülke (Mısır, İsrail, Ürdün, Moritanya, Fas ve Tunus-daha sonra Cezayir'de bu oluşuma katılmıştır) arasında işbirliğini geliştirmek ve bölgenin güvenliğini sağlamak amacıyla oluşturulan Akdeniz Diyalogu (Erdoğan 2004: 223-225)'nun geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. Temelleri 1995'de atılan bu kurumsal yapıya ek olarak ortak ülkelerin üyeliğe hazırlanmasına yardımcı olmak, silahlı kuvvetlerini İttifak'la uyumlaştırmalarını sağlamak amacıyla 1999 yılında gerçekleştirilen Washington Zirvesi'nde oluşturulan MAP (Üyelik Eylem Planı-*Membership Action Plan*)'de (Moroney 2003: 24-25) 'yeni' NATO'nun bir diğer kurumsal oluşumudur.

NATO, Soğuk Savaş sonrasında gerçekleştirilen zirvelerin hemen hepsinde önemli kararlar almıştır. Bu zirveler içerisinde 2002'de gerçekleştirilen Prag Zirvesi terörizmle mücadeleyi İttifakın misyonları arasına açıkça yerleşmesi ve 11 Eylül saldırılarından yaklaşık bir yıl sonra gerçekleştirilmesi itibariyle ayrıca bir önem taşımaktadır. Zirvede alınan kararlar İttifakın hem 11 Eylül saldırılarına hem de terörizmle mücadeleye yönelik tutumunu belirgin şekilde ortaya koymuştur. Nitekim Zirveden terörizmle mücadelede NATO'nun atabileceği adımlara yönelik önemli kararlar alınmış aynı zamanda Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'nın üyelik müzakerelerine başlamalarına karar verilmiştir. Bu durum 1999'da Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin İttifaka katılmaları (Kouzmanov 2003: 13) ile başlayan genişleme sürecinin ve İttifakın Soğuk Savaş sonrasında uygulamaya koyduğu 'açık kapı politikası'nın devam ettirileceğinin bir göstergesidir.

Yedi yeni ülkenin (Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya) İttifak'a üyeliklerinin teyit edilmesiyle NATO'nun 26 üyeli bir ittifak haline geldiği Haziran 2004'de gerçekleştirilen İstanbul Zirvesi ise, gerek terörizmle mücadele gerekse Irak ve Afganistan'a yönelik NATO misyonlarının

konuşulduğu bir zirve olması açısından önem taşımaktadır (Istanbul Summit Communiqué, 2004).

4.2. NATO’NUN TERÖRİZMLE MÜCADELE ÇERÇEVESİNDE ALDIĞI TEDBİRLER

11 Eylül saldırılarıyla birlikte terörizmle mücadeleye misyonları arasında daha net bir şekilde yer veren NATO, bu sorunla ilgili olarak farklı dönemlerde farklı stratejiler izlemiştir. Soğuk Savaş döneminde terörizme yönelik pasif bir duruş sergilerken, Soğuk Savaş sonrasında gerçekleştirilen zirvelerde terörizm konusu gündeme gelmeye başlamıştır. 11 Eylül saldırıları sonrasında gerçekleştirilen Prag Zirvesi ise NATO’nun terörizmle mücadeleye görevleri arasında yer verdiğini açıkça vurguladığı bir toplantı olarak dikkat çekmiştir.

4.2.1. Soğuk Savaş Döneminde NATO ve Terörizm Sorunu

1940’ların sonlarındaki jeopolitik durum incelendiğinde İttifak’ın tehdit olarak görülen komünizme ve kuzeyden gelebilecek bir komünist işgale karşı kurulduğu görülür (Hiçyılmaz 2004: 88). Nitekim o dönemdeki siyasal konjonktür çerçevesindeki güvenlik ve tehdit algılamaları, kitlesel tehditlerin düşman devletlerin silahlı güçlerinden gelebileceği düşüncesini doğurmuştur. Bu varsayımın bir sonucu olarak sabotaj, terörizm gibi düşmanca hareketler kitlesel askeri tehditler içerisinde yer almamıştır (Bebler 2005: 162). Bu nedenle NATO kuruluşundan Soğuk Savaş’ın bitimine kadar ki dönemde terörizm sorununu gündemine taşımadığı gibi, misyonları arasında açıkça yer vermesi de 11 Eylül sonrasında yaşanacak olan gelişmelerin ertesinde olacaktır.

Terörizm, uzunca bir süre NATO’nun görev tanımı içerisinde yer almamasına rağmen, NATO üyesi ülkeler bu sorunla gerek Soğuk Savaş dönemi gerekse

sonrasında sıklıkla uğraşmak durumunda kalmışlardır. 1949- 2001 yılları arasında Kuzey Atlantik Anlaşması alanı içindeki bölgede terörist unsurları taşıyan şiddet hareketlerinde ölenlerin sayısı on binleri bulmaktadır. Türkiye’de Kürt ve Ermeni terörü ile ilgili kayıplar, İngiltere’de Ulster ile ilgili kayıplar, İspanya’da Bask ayrılıkçı hareketi, Almanya, İtalya ve Yunanistan’da çoğunlukla sol hareketlerin sonucunda meydana gelen kayıplar bunlar arasında yer almaktadır (Bebler 2005: 161-162).

NATO’nun 1949-2001 arası dönemde üyelerini dahi tehdit eden terörizme karşı dikkate değer bir tepki vermemesi özellikle komünist düşüncenin hakim olduğu gruplar içerisinde, NATO’nun terörizmi ‘gizli orduları’ ile desteklediği yolunda görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda 1990’lardan itibaren bazı araştırmalarda Batı Avrupa’da Soğuk Savaş sırasında bir takım gizli orduların bulunduğu ve bu orduların NATO tarafından koordine edildiğine ilişkin görüşler sıkça dile getirilmektedir. Gizli servisler tarafından yetiştirildikleri belirtilen bu birliklerin Batı Avrupa’nın Sovyetler tarafından işgal edilmesini engellemek ve iktidara gelecek komünist partilere engel olmak amacıyla kuruldukları vurgulanır (Ganser 2005: 69).

Bu çerçevede Yurtsever (2004: 44)’e göre ABD, NATO’nun kuruluşundan itibaren bu anlaşmayı imzalayan devletlere, komünistlerin yasal yollardan iktidara gelmeleri durumunda söz konusu ülkelere müdahale etme hakkını kabul ettirmiş olmaktadır. Bu olasılığa karşı illegal özel birimler kurmuştur.

İtalya’da Gladio adıyla bilinen bu örgütlenmenin, Yunanistan’da Koyun Postu, Belçika’da SDRA-8, Hollanda’da NATO Command, Batı Almanya’da Gehlen Harekatı, Stay Behind ya da Sword, Avusturya’da Schwert, Fransa’da Rüzgar Gülü, İspanya’da Anti-Terör Kurtarma Grubu (GAL), İngiltere’de ise Secret British Network olarak bilindiği bu ülkelerin yetkililerince açıklanmıştır. Örgüt, Türkiye’de Kontrgerilla olarak bilinmektedir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Gladio>, Erişim: 08. 03. 2006).

Diğer yandan Avrupa Parlamento'su tarafından "Avrupa Topluluğu'na üye pek çok ülkede gizli, paralel istihbarat ve silahlı operasyon örgütlerinin 40 yıldır var olduğu Avrupa hükümetleri tarafından ortaya çıkarılmıştır. Kırk yıldır bu örgütlerin demokratik kontrolden kurtulduğu ve NATO ile işbirliği halinde ABD gizli servislerince yönetildiği anlaşılmıştır" şeklinde bir açıklama yapılmıştır (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Gladio>, Erişim: 08. 03. 2006). Bu tarz açıklamalar ve iddialar özellikle 11 Eylül sonrasında terörizmle mücadele misyonunu görev öncelikleri arasında kabul ettiğini açıklayan NATO'ya karşı güvensizlik uyandırmaktadır.

Bu bağlamda bir değerlendirme yapılacak olursa Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB arasındaki yoğun rekabet ve topyekün bir savaşın maliyetinin kaldırılmayacak boyutlarda olması, iki kutbun lider unsurları arasındaki çatışmaların küçük çaplı bölgesel savaşlar ya da yakın silahlı grupların desteklenmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede birbiriyle çatışmayı göze alamayan ve karşı tarafın gücünü azaltmak isteyen ülkelerden bazıları yer yer terör örgütlerini ve terörü yöntem olarak kullanan ayrılıkçı / bağımsızlık hareketlerini desteklemiştir. Bu anlamda NATO üyeleri ve özellikle ABD faşist bir takım iktidarlara destek verirken, SSCB de Latin Amerika'dan Uzak Doğu'ya kadar bir çok gerilla hareketini desteklemiştir (Laçiner 2006a: Mülakat).

Kısaca belirtmek gerekirse Soğuk Savaş dönemi NATO'nun örgüt olarak ve bazı üyelerinin de İttifak'tan bağımsız bir şekilde terörü güç dengesinin bir parçası olarak gördükleri bir dönemdir. Bu dönemde özellikle Türkiye bu yaklaşımın uygulama sahalarından biri haline gelmiş ve ülkesinde 1970'ler boyunca faaliyet gösteren sağ ve sol terör örgütlerine karşı Sovyet Bloğu'nun yanı sıra NATO üyelerinden de yeterli desteği görememiştir.

4.2.2. Soğuk Savaş Sonrası NATO ve Terörizm Sorunu

Soğuk Savaş'ın başlamasıyla birlikte Batı Avrupa devletleri bir ortak güvenlik yapılanması kurma gayreti içine girmişlerdir. Soğuk Savaş yılları boyunca

NATO bu yapının temel organı olarak kendisini göstermiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Varşova Paktı'nın çözülmesiyle birlikte Avrupa güvenliğine yönelik tehditler de belirgin şekilde değişmiştir (Buharalı 2004: 8). Diğer yandan Sovyetler Birliği'nin dağılması varlık sebebi ortadan kalkan NATO'nun ne olacağına dair soruları gündeme getirmiştir (Hiçyılmaz 2004: 88).

1990-1991 döneminde yaşanan bu jeopolitik değişim sonrasında, NATO yeni güvenlik çevresine kendisini adapte edebilmek için bir dizi reform gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda, öncelikle 1990 yılında yapılan Londra Zirvesi'nde, İttifak'ın sürdürülmesi kararına varılmıştır. Zirve'de alınan kararlar doğrultusunda, NATO'nun yeni bir güvenlik kavramı çerçevesinde dönüştürülmesi, uluslararası istikrarsızlık, göç dalgası tehlikesi ve uyuşturucu ticaretine karşı önlemler almasına karar verilmiştir. Kısacası bundan sonra İttifak 'uluslararası güvenliği tehdit eden' unsurlara karşı mücadele etmekle görevlendirilmiştir (Akalin 2004: 88).

Ancak 1999 yılına kadar sınır aşan terörizmin İttifak tarafından önemli bir tehdit olarak algılandığını gösterir herhangi bir ibareye NATO belge ve kararlarında açıkça yer verilmediği görülür. Bu konuyu ilk kez dile getiren dönemin NATO Genel Sekreteri Willy Claes'dır. Claes 1995 yılında, İslamcı terörizmi Batı'ya ve İttifak'a yönelik temel bir tehdit olarak kamuya ifade eden ilk yüksek NATO görevlisi olmuştur (Bebler 2005: 164).

NATO gerçekleştirdiği zirvelerde aldığı kararlarla hem yeni dönemin tehditlerini ortaya koymakta hem de bu tehditler doğrultusunda yeniden yapılandırılmasının sinyallerini vermektedir. Bu anlamda yeni bir tehdit olarak terörizmden ilk kez Stratejik Konsept'te bahsedilmiştir. Fakat Konsept'e terörizmle mücadelenin İttifakın temel konularından biri olduğundan bahsedilmemekle birlikte, terörizm sorunu günümüzün güvenlik tehditleriyle ilgili alt başlıkta yer almış ve sabotaj, organize suçlar gibi sorunlarla birlikte ikincil tehdit unsuru olarak ele alınmaya başlanmıştır (NATO Office of Information and Press 1999: 50-51, Bebler 2005: 164). Stratejik Konsept'te:

“İttifakın, ortak çıkarlarına yönelik olarak oluşabilecek yeni tehditlerin (bölgesel çatışmalar, kitle imha silahları ve terörizm gibi ulus ötesi tehditler) önlenmesi için yeni görevler üstlenebilmesi ve bu amaçla savunma kabiliyetlerini geliştirilmesinin gerekliliği” (Fact Sheet: NATO's New Strategic Concept, April 1999)

ifadesi NATO'nun terörizme 21. yüzyılın 'yeni riskleri' arasında yer verdiğinin göstergesi niteliğindedir. 1999 Washington Zirvesi'nde onaylanan Stratejik Konsept'te (Stratejik Concept), NATO'nun rolü şu şekilde tespit edilmiştir:

- ABD, Kanada ve Avrupa arasında bu ülkelerin hayati çıkarlarını etkileyecek konularda transatlantik bağı kurmak,
- Avrupa'da stratejik dengeyi korumak,
- Avrupa'da demokratik kurumların genişlemesi ve anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümlenmesine dayanan istikrarlı bir güvenlik çevresi sağlamak,
- NATO'nun klasik fonksiyonu olan ortak savunmayı gerçekleştirmek. (Kuzey Atlantik Konseyi Bakanlar Toplantısı Sonuç Bildirisi 1991: prg. 6)

Görüldüğü üzere NATO, yeni dünyada temel fonksiyonu olan 'ortak savunma' dan vazgeçmiş değildir. Hatta buna ek olarak, bünyesine yeni ülkeleri dahil ederek üye devletlerin güvenlik alanını daha da genişletme niyetindedir. NATO'nun bu talebinin temelinde eski düşmanı dost yapmanın yanı sıra çeşitlenen tehditlere karşı bünyesinde barındırdığı güçleri arttırmak ve tehdidin gelebileceği alanı daraltmak yatmaktadır. Nitekim, 11 Eylül saldırılarıyla birlikte gelen durum NATO'nun Stratejik Konsept içerisinde çizmiş olduğu bu yolun haklılığını gösterir niteliktedir.

Alınan kararlara rağmen, İttifak'ın terörizmle mücadele konusuna yeterince ilgi gösterdiğini söylemek doğru olmayacaktır. NATO üyelerine tehditler arasında terörizm de sayılmış, ancak mücadele önlemleri üzerinde yeterince durulmamıştır. Bunun başlıca nedeni, İttifak üyelerinin terörizmi bir iç sorun olarak

değerlendirmeleri ve bu alanda NATO'nun rol alması gerektiği konusunda bir fikir birliği oluşturmamalarıdır. Bu sebeple İttifak üyeleri, terörizm konusuyla ilgili kararlarda terörizmin doğası, nedenleri ve İttifak'ın terörizme karşı uygulayacağı politikalar, ve bu politikaları uygulamadaki kabiliyetleri üzerinde ciddi bir tartışmaya girmemişlerdir (Bennett 2003: 6). Terörizm üzerinde ciddi bir tartışmaya gidilmemesindeki bir diğer neden de; 11 Eylül saldırılarına kadar, İttifak üyesi devletlerin tehdit algılamalarında esas tehlikenin hala devletler olduğunu düşünmeleridir. 11 Eylül öncesinde terörist eylemler, tüm ülkelerin ulusal çıkarlarına zarar verecek ortak bir tehdit olarak algılanmamıştır.

NATO 1990'lı yıllarla birlikte bir yandan kimlik krizini aşma ve kendisine yeni yollar bulma arayışına girerken diğer yandan da yeni tehditlere karşı hangi araçlara ve nasıl bir yapılanmaya ihtiyaç duyacağını araştırmaya başlamıştır. Böyle bir değişimin uzun yıllar alacağını bilen NATO 'geçiş yada arayış dönemi' olarak adlandırabileceğimiz 1990–2002 arası dönemde üstlenmesi gereken rolleri üyelerine devretmiştir (Laçiner 2006a: Mülakat). Bu yaklaşım NATO'nun söz konusu dönemde terörizm konusunda daha pasif bir tutum izlemesine neden olmuştur. Bu da göstermektedir ki, bu dönem terörizmle mücadelede NATO'nun üstlenebileceği rollerin ve atacağı adımların planlanması açısından da bir 'geçiş dönemi' olarak adlandırılabilir. Bunun en iyi göstergesi İttifakın Stratejik Konsept'te bir tehdit olarak gündeme getirdiği terörizm sorunu konusunda 2002 Prag Zirvesi'ne kadar belirgin bir aktif girişimde bulunmamasıdır.

4.2.3. 11 Eylül Sonrası NATO ve Terörizm Sorunu

NATO'nun terörizme bakışında değişime neden olan en önemli gelişme, 11 Eylül saldırılarıdır. Bu saldırılar öncesinde terörizmin NATO'da ciddi bir konu olarak tartışıldığını söylemek dahi zordur (Öymen 2002: 101) Bu saldırılar, önceden de belirtildiği gibi, terörizmi temelde ülke içi, polisiye bir vaka olmaktan çıkarıp uluslararası bir güvenlik sorunu haline getirmiştir. Böylesine ciddi bir konuma taşınan bir sorunla mücadele edebilmek için öncekinden daha geniş kapsamlı politik, ekonomik, polisiye ve askeri önlemler gerekecektir (Bennett 2003: 6).

11 Eylül sonrasında bu gerekliliğin bir sonucu olarak öncelikle AAOK'nın 46 üyesi (19 NATO üyesi ve 27 Ortak ülke) New York ve Washington'a yapılan saldırıları koşulsuz olarak kınadıklarını beyan ederek, terörizmle mücadele için tüm çabaları üstlenecekleri taahhüdünde bulunmuşlardır. Bu bağlamda, NATO müttefikleri 3 Ekim 2001 tarihinde terörizmle mücadelede şu hususları kabul etmişlerdir:

- İstihbarat paylaşımı ve terörizm tehdidine karşı işbirliği,
- İttifak üyelerinin terörizm tehditlerine karşı mücadele kabiliyetlerini geliştirmelerine yardımcı olmak,
- Üyelerin topraklarında güvenliği artırmak için gereken önlemleri almak,
- NATO'nun güvenlik sorumluluğunda olan alanlarda gereken teçhizatı sağlamak,
- Hava taşımacılığında güvenliği sağlamak,
- NATO topraklarındaki askeri üslerde üyelerin gereken faydayı sağlamalarına izin vermek (Gerry 2001: 28-29).

Terörizmle mücadelede NATO'nun alacağı önlemlerin genel çerçevesi niteliğindeki bu noktaların belirlenmesinden bir gün sonra, 4 Ekim 2001'de, İttifak mücadelenin pratikteki ilk adımı olarak 'ortak savunma'yı öngören Washington Anlaşmasının 5. maddesini uygulamaya koymuştur (Johnson ve Zenko 2003: 50). ABD'ye gerçekleştirilen saldırıların hemen ertesinde başlatılan 'Aktif Gayret' ve 'Kartal Yardımı' operasyonları ise terörle mücadelede operasyonel anlamında NATO'nun ilk uygulamaları sayılabilir.

Terörle mücadelede NATO'nun en önemli ve sistemli adımları ise Kasım 2002 Prag Zirvesi'nde atılmıştır. Bu zirvede NATO'nun terörizmle mücadelede uygulamaya koyacağı mekanizma ve programların esasları tespit edilmiştir. Söz konusu programlar içerisinde PYT (Prag Olanaklar Taahhüdü / PCC-Prag Capabilities Commitment), 'Sivil Olağanüstü Hal Eylem Planı (Civil Emergency Planning)', 'Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı (Partnership Action Plan Against

Terrorism - Eylem Planı), 'NATO Mukabele Gücü (NATO *Response Force*)'nün oluşturulması ve 'Terörizmle Mücadelede Askeri Konsept (*The Military Concept for Combating Terrorism*)'in belirlenmesine ilişkin kararlar yer almaktadır.

Tespit edilen bu yeni politikalar dahilinde NATO, 11 Eylül'den bu yana, terörizmle mücadeleye daha etkili katkıda bulunma konusunda bir hayli yol almıştır. Yine de, terörizmle mücadelede tam anlamıyla bir fikir birliğine ulaşılabildiğini söylemek zordur.

4.2.3.1. *Operation Eagle Assist* (Kartal Yardımı Operasyonu) 9 Ekim 2001 – 16 Mayıs 2002) ve *Operation Active Endeavor* (Aktif Gayret Operasyonu - 26 Ekim 2001- .....)

11 Eylül saldırılarıyla ilgili soruşturma raporunun açıklanmasından (4 Ekim 2001) sonra İttifakın uygulamaya koyduğu NATO'nun 5. maddesi çerçevesinde NATO, öncelikle 5 adet erken uyarı uçağının AWACS (*Airborne Warning and Control Systems Aircraft*) ABD'de konuşlandırılmasını amaçlayan 'Kartal Yardımı' operasyonunu uygulamaya koymuştur. 13 NATO ülkesinin katılımıyla gerçekleşen bu operasyon 16 Mayıs 2002'de sona erdirilmiştir (NATO's Contribution to the Fight Against Terrorism, 2005). Bu çerçevede NATO ülkelerinden görevli 830 mürettebat yaklaşık 4300 saatlik uçuş ve 360 operasyon amaçlı sorti gerçekleştirmiştir (Statement by the NATO Secretary General on the Conclusion of Operation Eagle Assist, 2002).

Saldırıları sonrasında NATO'nun ikinci girişimi ise Akdeniz'deki denizcilik faaliyetlerinin kontrol edilmesini ve bu sayede, gerçekleşebilecek bir terörist saldırının tespitini ve önlenmesini amaçlayan 'Aktif Gayret' operasyonudur. Bu operasyonun görev alanı çeşitli gözden geçirmeler sonrasında genişletilmiş ve 10 Mart 2003'de İttifak üyesi devletlerin Cebelitarık Boğazı'ndan geçecek olan sivil gemilere de istedikleri takdirde eskort hizmeti verilmesi kararlaştırılmıştır. Aktif

Gayret operasyonu Mart 2004'de Akdeniz'in tamamını kapsayacak şekilde genişletilmiştir. 26 Ekim 2001'de başlayan bu operasyon hala devam etmektedir (NATO's Contribution to the Fight Against Terrorism, 2005)

11 Eylül saldırıları sonrasında başlatılan bu operasyonların yanı sıra NATO üyesi devletlerin çoğu ABD'nin Afganistan'daki terörist hedeflere karşı başlatmış olduğu 'Sürekli Barış (*Enduring Freedom*)' operasyonuna da destek vermektedirler (NATO's Contribution to the Fight Against Terrorism, 2005).

NATO'nun Bosna ve Hersek'te gerçekleştirdiği ve Kosova'da halen devam eden operasyonları ise Balkanlar'da istikrarın sağlanması ve NATO'nun kriz yönetimi konularında operasyonel gücünü geliştirmesi açısından önem taşımaktadır. 2004 Mart ayında Kosova'da yaşanan şiddet olayları NATO'nun bölgedeki öneminin yanı sıra NATO'nun yürütmekte olduğu operasyonlarda çıkabilecek aksaklıklara karşıda her zaman hazırlıklı olması gerektiğini göstermiştir (Kobieracki 2004: 35). NATO başkanlığında yürütülen Bosna ve Hersek operasyonunda görev alan İstikrar Gücünün (SFORCE) görevine son verilerek bölgede barışı koruma görevinin Avrupa Birliği'ne devredilmesi NATO'nun gerçekleştireceği yeni bir operasyonda İttifakı rahatlatması yönünden önemlidir.

4.2.3.2. Prag Zirvesi (Kasım 2002) ve Terörizmle Mücadelede NATO'da Öngörülen Değişim

11 Eylül saldırılarının ertesinde NATO Soğuk Savaş sonrasında üstlendiği yeni misyonların da etkisiyle, terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğini organize edecek milletlerarası bir organizasyon olarak gündeme gelmeye başlamıştır. Ancak gerek Bosna ve Hersek gerekse Kosova müdahaleleri sırasında NATO müttefikleri ile ABD arasında yaşanan sorunlar, terörle mücadelede NATO'nun üstleneceği rolün ve bu mücadele konusunda var olan eksikliklerinin gündeme gelmesine neden olmuştur.

Söz konusu eksikliklerin giderilmesi amacıyla 21-22 Kasım 2002 tarihinde gerçekleştirilen Prag Zirvesi 11 Eylül sonrasında düzenlenen ve NATO'daki dönüşümü gösteren ilk zirve toplantısı olarak dikkat çekmektedir. NATO daha önceden açıklamış olduğu '*Strategic Concept*' ile her ne kadar kendisine yeni misyonlar belirlemiş ve yeni tehditler içerisinde terörizmden bahsetmişse de bu zirvede alınacak olan kararlar NATO'nun varlığını devam ettirme konusundaki kararlılığı açısından da önemlidir. Bu nedenle Prag Zirvesi öncesinde zirvenin gündemi uluslararası beklentiler doğrultusunda şekillendirilmiş ve gündem belirlenirken sadece yeni üyelerin davet edildiği bir zirve toplantısı izleniminin oluşmasına engel olunmaya çalışılmıştır (Rühle 2003: 93).

Bu düşünceler ışığında NATO ilk adım olarak Zirve'nin gündemini genişleme yerine dönüşüm şeklinde değiştirmiş buna ek olarak geleneksel Avrupa merkezli güvenlik rolü ile geleneksel operasyon alanı dışında da yeni tehditlerle uğraşma ihtiyacı arasında bir denge kurmaya çalışmıştır. Son olarak, ihtiyaç olan her yerde yeni tehditlerle mücadele edebilmek için NATO'nun kapasitesinin artırılması gereği üzerinde durulmasına karar verilmiştir (Pyötsiä 2003: 4). Zirve'de yeni NATO'ya yönelik olarak çizilen bu genel çerçeveden de anlaşılacağı üzere artık NATO sadece savunma temelli bir misyon üstlenmek istememekte, barışı koruma ve sağlama, terörizmle mücadele gibi çeşitlenen yeni tehditlere karşı ihtiyaç duyulan her yerde görev alabilecek aktif bir organizasyon olma niyetini taşımaktadır. Yeni üyelerin katılımıyla görev alanını da genişleten NATO, genişlemeyi yeni tehditlerle mücadelede dönüşümün sağlanmasını kolaylaştıracak bir süreç olarak değerlendirme niyetindedir.

Tüm bu niyet ve ihtiyaçların bir sonucu olarak Prag Zirvesi'nde, NATO liderlerinin onayladıkları önlemler ve girişimler paketi NATO'nun terörizmle mücadeleye yönelik yeni bir yapılanma sürecine girişini teyit eder niteliktedir. Bu yeniden yapılanma sürecinde terörle mücadeleye yönelik olarak atılan dört temel adımdan biri PYT'dir (The Prague Summit and NATO's Transformation 2003: 26-27).

PYT, Müttefiklerin kabiliyetlerini modern askeri operasyonlar gerçekleştirebilecek, yeni tehditlerle savaşabilecek şekilde geliştirme yolunda verdikleri politik bir taahhüttür (Rühle 2003: 95). Amaçlanan, İttifakın askeri yapılanmasında gidilecek yeni düzenlemelerle, müttefik güçleri daha aktif, daha hızlı hareket edebilen bir yapıya kavuşturmak ve bu sayede terörle mücadele için gerekli yapılanmayı sağlayabilmektir. NATO müttefikleri, bu taahhütle sadece terörizm konusunda değil kimyevi, biyolojik, radyolojik ve nükleer savunma; istihbarat, gözetleme ve hedef tespiti; havadan yer gözetleme; komuta, kontrol ve iletişim; hassas güdümlü mühimmat ve düşman hava savunmasının bastırılması dahil, savaşta etkinlik; havadan ve denizden stratejik ikmal; havadan yakıt ikmal; konuşlandırılabilir muharebe ve hizmet destek birimleri alanlarında da kendilerini geliştirme taahhüdünde bulunmuşlardır (Prague Summit Declaration, 2002: par. 4c)

Bu noktada belirtmek gerekir ki, PYT'nin politik bir taahhüt olması itibariyle üye devletlerin parlamentolarının Taahhüdü finanse etme konusunda karar vermeleri gerekmektedir. Bu durumda bazı Avrupa ülkeleri askeri güçlerini arttırmak konusunda istekli davranırken bazılarının bu konuya yatırım yapmak istememeleri söz konusu olacaktır (Pyötsiä 2003: 6). Dolayısıyla NATO ve ABD güçleri arasında var olan kapasite boşluğunun giderilmesi ve Avrupa ve ABD kuvvetlerinin birlikte operasyon gerçekleştirebilme yeterliliğine ulaşabilmelerini sağlama amacını taşıyan PYT'nin başarısı üzerinde çeşitli şüpheler doğmaktadır.

Terörizmle mücadelede ittifakın ikinci büyük girişimi 'Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı'nın geliştirilmesi olmuştur. Bu Plan çerçevesinde üye devletler ve BİO ülkeleri arasında güvenlik konularında işbirliği çabaları kuvvetlendirilmiştir. Bu husus Afganistan ve Yakın Doğu'daki anti terörist faaliyetleri de içermektedir ve bu anlamda Rusya Federasyonu ile de işbirliği adımları atılmıştır (Bebler 2005: 167). Terörizme karşı bir eylem planı geliştirmek için öncelikle Prag Zirvesinde dört olası askeri faaliyet kategorisi belirlenmiştir.:

“Bunlar anti-terör; sonuç yönetimi; karşı terörizm ve askeri işbirliğidir. Burada anti-terörizm, sınırlı tepki ve askeri kuvvetlerin olayı

belirli sınırlar içerisinde tutmaları ve tehdit uyarılarının garanti edilmesi, entegre hava savunma sisteminin etkinliğinin korunması ve füze savunmasına yönelik faaliyetler dahil, zayıf noktaların azaltılması konusundaki savunma önlemleri anlamına gelmektedir. Sonuç yönetimi bir saldırı sonrasında yeniden toparlanma ile ilgilidir ve planlama ve kuvvet planlamasına katkı yapılması, acil yardım için yetenekler sağlanması, eşgüdüm merkezleri sağlanması, ve eğitim yetenekleri geliştirilmesi gibi unsurları içerir. Karşı terörizm, karşı kuvvet faaliyetleri dahil (NATO'nun lider konumunda olduğu veya NATO'nun, Müttefiklerin bulunduğu diğer koalisyonlar ve örgütleri desteklediği durumlarda), saldırı önlemleri anlamına gelmektedir. Askeri işbirliği ise, diğer faaliyetlerin yanı sıra, Rusya, Ukrayna, Ortaklar, Akdeniz Diyalogu ülkeleri ve diğer ülkeler, ve Avrupa Birliği, AGİT ve BM ile işbirliğini kapsamaktadır.” (Bennett 2003: 7)

Tespit edilen bu hususlar Zirve'de Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK) liderlerinin onaylayarak kabul ettikleri 'Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı' içerisinde yer almıştır. Bu Eylem Planının onaylanması ile terörizmle mücadele amacıyla NATO tarafından öne sürülen taahhütler teyit edilmiştir.

Eylem Planı çerçevesinde AAOK devletleri terörizmin her türlüsüne karşı olduklarını, bunlara karşı savunma ve bu saldırıların yaratacağı sonuçlara karşı işbirliğine gitme konusunda istekli olduklarını belirtmişlerdir. Plan ayrıca isteğe bağlı olarak, AAOK devletlerine, terörist saldırılar sonrasında ortaya çıkabilecek sonuçlar ve risklerle ilgili olarak ekonomik ve diğer kritik altyapılarını içeren noktalarda yardım sağlama amacını da taşımaktadır (Partnership Action Plan Against Terrorism, 2002)

Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planında kabul edilen bir diğer husus katılımcıların ortak bir takım tehditlerle karşı karşıya olmalarıdır. Plan çerçevesinde siyasi danışma ve işbirliği temel mekanizmalar olarak ortaya konulmuştur. Eylem Planı terörle mücadele anlamında NATO'nun ortak devletlerle ilişkisinde iki yönlü bir mekanizma sunmaktadır. Bu mekanizma çerçevesinde ortaklar terörle mücadelede uluslararası hukuk ve kendi ulusal güvenlik politikalarına uygun düşecek ölçüde İttifaka gereken yardımları sağlayacaklardır. Ayrıca Eylem Planı, NATO'nun terörle mücadelesine destek verebilmeleri için ortakların olanaklarını geliştirmeyi hedeflemektedir (Yavuzalp 2003: 8).

Özetle Plan, NATO ortaklarına terörizme karşı işbirliği yapabilecekleri, terörizmle mücadelede ortakların rolünün ve kullanılacak araçların belirleneceği bir çatı sunmak amacıyla oluşturulmuştur (NATO's Contribution to the Fight Against Terrorism, 2005). Temel hedef terörle mücadelede devletlerin kendi kabiliyetleri ölçüsünde diğer üye ve ortaklara yardımda bulunmalarını sağlamaktır. Planın 9. Maddesinde yer alan “Planın temel hedeflerinden biri AAOK ülkelerine terörist saldırıların riskleri ve sonuçları konusunda yardım sağlamaktır.” (Partnership Action Plan Against Terrorism, 2002) ifadesi de bu hedefi açıkça ortaya koymaktadır.

Bütün bu çabalara ek olarak, sivil olağanüstü hollere hazırlıklı olma; istihbarat paylaşımı ve değerlendirme çalışmalarına yardım; gereken yerlerde AWACS uçaklarını konuşlandırmaya yönelik düzenlemelerin iyileştirilmesi (Civil Emergency Planning, 2002) konularında da ulusal makamların hazırlıklı olmalarının gerekliliği üzerinde duran ‘Sivil Olağanüstü Hal Eylem Planı’da terörizmle mücadele çerçevesinde Zirve’de şekillendirilen oluşumlar arasındadır.

NATO’nun komuta yapısındaki aksaklıklar ve sorunlara hızla müdahale edebilecek etkin bir kuvvetinin bulmaması gerek terörle gerekse yeni tehditlerle mücadelede İttifakı zayıflatan bir husus olarak belirmektedir. Bu konu özellikle Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni düzende NATO’nun varlığının sorgulanmasına da yol açmaktadır. Bu bağlamda Reykjavik’te yapılan Kuzey Atlantik Konseyi Bakanlar Toplantısı’nda NATO’nun görevlerini tam anlamıyla yerine getirebilmesi için her yere sevk edebileceği ve uzun süre operasyonel konumda tutabileceği bir karar kuvvetine ihtiyacı olduğu dile getirilmiştir. Gerek Reykjavik’te alınan bu karar gerekse Afganistan’da yaşanan olaylarının yarattığı atmosfer dolayısıyla (Biden Jr. 2004: 21) Prag Zirvesi’nde NATO’nun yeni tehditlerle mücadele edebilmesi ve acil durumlara hızla müdahale edebilmesini sağlamak amacıyla NMG’nin oluşturulmasına karar verilmiştir (The Prague Summit and NATO’s Transformation 2003: 27-28).

Amerikan askeri güçleriyle etkili bir işbirliği içerisinde olacak olan NMG, Kuzey Atlantik Konseyi kararıyla harekete geçecek ve istenilen yerde 5 ila 30 gün

içerisinde konuşlanarak, bölgedeki tüm askeri görevleri üstlenebilecek nitelikte olacaktır. NATO'nun CJTF (*Combined Joint Task Force*) karargahından komuta edilecek olan bu güç operasyonel hale gelince NATO tarihinde ilk defa olarak deniz, kara ve hava unsurlarını tek bir komuta altında barındıran hazır, entegre bir kuvvete sahip olacaktır (Pyötsiä 2003: 7; Garnett 2004: 156).

Bu kuvvet birlikte eğitilecek ve gerekirse birlikte konuşlandırılacaktır. Gerek duyulduğu zaman belirli bir misyon için oluşturulan ve genellikle seferberlik gerektiren diğer NATO kuvvetlerinin aksine NMG, Kuzey Atlantik Konseyi'nin uygun gördüğü her görevde anında kullanılmaya hazır olacaktır. Bu anlamda NMG, NATO'nun Havadan Erken Uyarı Kuvveti ve Hazır Deniz Kuvvetleri'ne benzeyecektir. Ancak biri ağırlıklı olarak hava, diğeri deniz kuvveti olan bu iki kuvvetin aksine, NMG her unsurdan birlik ve yeteneğe sahip olacak ve başlangıçtan itibaren tümüyle entegre, müşterek ve birleşik bir kuvvet olarak görev yapacaktır. Ayrıca, NMG Kuzey Atlantik Konseyi'nin görev yönergesi altında insani operasyonlar, barışı koruma ve barış uygulama operasyonlarını da yürütebilme yeteneğine sahip olacaktır (Jones 2004: 58). Resmen 15 Ekim 2004'de kurulmuş olan NMG'nin, Ekim 2006 ile birlikte tam olarak operasyonel hale gelmesi planlanmaktadır (Anonymous 1, 2004: 24).

NATO'nun terörizm tehdidiyle mücadele edebilmesini sağlamak amacıyla atılan bir diğer önemli adım ise Terörizmle Mücadelede Askeri Konsept'in geliştirilmesidir. Konsept; anti-terörizm, sonuç yönetimi, karşı-terörizm ve sivil yönetimlerle askeri işbirliğinde bulunmak olmak üzere 4 sütun üzerinde şekillenmektedir. Konseptin amacı terör saldırıları, terör saldırı tehdidi, terör saldırılarına karşı ulusal otoritelere gereken yardımlarda bulunulması, AB veya diğer müttefiklerin üye oldukları uluslararası örgütler veya koalisyonlar tarafından gerçekleştirilecek operasyonlara gereken desteğin verilmesi ve bu desteği verme konusunda İttifakın hazırlıklı olmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Bensahel 2003: 26; Anonymous 1, 2004: 24).

Teröristlerin eylemlerinde konvansiyonel silahların yanı sıra biyolojik ve kimyasal silahları kullanma olasılığının giderek artmasıyla birlikte NATO CBRN (Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer) taburunu oluşturmuştur. Çek Cumhuriyeti liderliğinde oluşturulan CBRN Savunma Taburu'nun amacı biyolojik, kimyasal, radyolojik ya da nükleer silahlarla gerçekleştirilebilecek saldırılara tek başına ya da NATO güçleriyle birlikte etkin bir şekilde karşılık vermektir (Brzezinski 2004: 11).

4.2.3.3. İstanbul Zirvesi (27-28 Haziran 2004): Terörizmle Mücadelede Atılan Adımlar

İstanbul Zirvesi tarihi itibariyle, ABD'nin Irak'a müdahalesi sebebiyle Müttefiklerin arasında fikir ayrılıklarının olduğu bir dönemde toplanmıştır. Zirve, Soğuk Savaş sonrası NATO'nun dönüşümünü vurgulayan 1997 Madrid, 1999 Washington, 2002 Prag Zirveleri ertesinde gerçekleştirilmesi anlamında da İttifakın 21. yüzyılın 'yeni' tehditlerine uyum sağlama sürecinde attığı önemli adımlardan biri olarak dikkat çekmektedir (Aybet 2004).

Öte yandan İttifakın en doğu ucunda İstanbul'da gerçekleştirilen Zirve, hem Türkiye'nin Doğu ile Batı arasındaki stratejik rolünün ortaya konulması hem de Soğuk Savaş boyunca Avrupa'nın doğu kanadını koruyan Türkiye'nin ödüllendirilmesi bağlamında da önem taşımaktadır. Bu çerçevede bir NATO ülkesi olarak Türkiye'nin jeopolitik konumu itibariyle dünyada gerilimin en yüksek olduğu bölgeler arasında yer alan Orta Doğu ve Güney Kafkaslara olan yakınlığı da İttifak'ın güvenlik çıkarlarının Avrupa kıtasının güneydoğu kısmına kaymasına sebep olmaktadır (Dufourcq 2004: 13). Bu konjonktür içerisinde NATO'nun 2004 Zirvesi'nin İstanbul'da gerçekleştirilmesini Soğuk Savaş'ın bitimiyle önemi azaldığı belirtilen Türkiye'nin İttifak için yeniden önemli bir ülke haline geldiği şeklinde yorumlamak mümkündür. Özellikle terörizm ve yeni tehditler ekseninde İttifakın güvenlik yapılanmasında değişim ihtiyacının belirmesi hem Türkiye'yi hem de İstanbul Zirvesi'ni ayrıcalıklı hale getirmektedir.

Söz konusu değişim ihtiyacının bir gereği olarak İstanbul Zirvesi'nde İttifak, özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında gündemine taşıdığı ve misyonları arasında yer verdiği 'terörizm' tehdidine karşı Prag Zirvesi'nde alınan kararları destekleyecek yeni bazı adımlar atmıştır. Bu adımlar çerçevesinde öncelikle 2004 yılı Mayıs ayında Ulusal Silahlanma Direktörleri tarafından düzenlenen CNAD (Ulusal Silahlanma Direktörleri Konferansı / *Conference of National Armaments Directors*) Konferansı en üst düzey güvenlik sorunu olarak kabul edilen terörizmle mücadele etmek amacıyla 'Terörizme Karşı Savunma İçin Çalışma Programı' onaylanmıştır. Bu program İstanbul Zirvesi'nde NATO liderleri tarafından resmen kabul edilmiştir (Anonymous 4, 2004: 1-2).

Terörist saldırıları önlemeye yardımcı olmak, teröristlerin yerlerini tespit etmek ve tespit edilen teröristlerin durdurulması gibi konularda silahlı kuvvetlere yardımcı olmak amacıyla teknolojik cihazlar geliştirmeyi ve bu amaca hizmet edecek ulusal uzmanlık ve araştırma programlarını kalkındırmayı amaçlayan program aşağıdaki sekiz maddeden oluşmaktadır: (Billingslea 2004)

- El yapımı patlayıcılarla mücadele,
- Patlayıcıların imhası,
- Limanlar ve barınakların patlayıcı yüklü tekneler ve dalgıçlardan korunması,
- Helikopterlerin roketli mermilerden korunması,
- Uçakların füzelere karşı korunması,
- Kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer silahların tespiti ve saf dışı edilmesi,
- Özel operasyon kuvvetleri için hedefe indirme yapma teknolojisi,
- Havan ateşine karşı korunma,

Programın esas itibarıyla askeri güçleri terörist tehditlere karşı koruma ve teröristlerle mücadelede askeri birliklerin teröristler karşısında üstünlüklerini artırma merkezli olduğu dikkat çekmektedir. Bu tarz düzenlemelerin gerekliliğine gerek PYT

gerekse ‘Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı’ içerisinde değinilmiş ancak pratikte pekte önemli adımlar atılmamıştır.

Bu noktada, İstanbul Zirvesi ile onaylanan ‘Terörizme Karşı Savunma İçin Çalışma Programı’ söz konusu taahhüt ve planın tamamlayıcısı olmanın yanı sıra bahsi geçen alanlarda uygulamada önemli bazı adımların atılmasında da bir başlangıç niteliğindedir. Atılan pratik adımların birer örneği olarak NATO’nun ABD’nin de yardımıyla başlatılan savaş alanlarındaki patlayıcı maddelerin tespitine ilişkin veri tabanı oluşturma çabaları ve yine NATO tarafından helikoptere güdümlü mermilerle gerçekleştirilen saldırılardan helikopterlerin kendilerini korumasını sağlamak amacıyla hazırlanan paket programları vermek mümkündür (Caşın 2005: 53).

Terörizmle mücadelenin yürütülmesinde etkin rol oynayan istihbarat paylaşımı konusu da İstanbul Zirvesi’nde ele alınmıştır. Bu çerçevede 11 Eylül saldırıları sonrasında Brüksel’deki NATO karargahında kurulan ‘Terörist Tehdit İstihbarat Birimi’ daimi hale getirilmiş ve ittifak üyelerine yönelik muhtemel terörist tehditlerin yanı sıra diğer terörist tehditleri de ele alacak şekilde görev alanı genişletilmiştir. Bu birimin de desteği ile istihbarat paylaşımının iyileştirilmesi hedeflenmiştir (Nelson 2004). Bu kararların yanı sıra İttifak, potansiyel veya gerçekleştirilmiş terörist saldırılara karşı AWACS’ların ve Kimyasal Biyolojik Radyolojik ve Nükleer Savunma Birlikleri’nin talep edilen üye devletlere gönderilmesini kararlaştırmıştır (Heads of State and Government Strengthen NATO’s Anti-Terrorism Effort, 2004).

İstanbul Zirvesi, Zirve sonrasında alınan kararlar çerçevesinde ele alındığında, İttifak üyelerinin aynı politikalar üzerinde anlaşmaya vardıkları, Yalta Konferansı’ndan bu döneme kadarki en önemli zirve olduğunu belirten Dufourcq (2004: 12)’un görüşüne terörizmle mücadele ekseninde bir değerlendirme yapıldığında katılmak mümkündür. Çünkü İstanbul Zirvesi, gerçekleştirildiği dönemin siyasi olayları ve bu olayların İttifak içerisinde yaratmış olduğu fikir ayrılıkları dikkate alındığında, terörizmle mücadele özelinde müşterek bir takım

kararların alınabildiği bir zirve olarak dikkat çekmektedir. Özellikle istihbarat paylaşımının devletlerin gizlilik arz eden bir takım bilgilerinin ifşasını gerektirmesine rağmen Zirvede istihbarat biriminin görev alanının genişletilmesi terörle mücadelede uluslararası işbirliğinin sağlanması anlamında önemlidir.

Terörizmle uluslararası boyutta bir mücadele gerçekleştirmek için Zirve’de alınan kararlardan da anlaşılacağı üzere İttifak Soğuk Savaş sırasında uyguladığı ‘ortak savunma stratejisi’ni ‘ortak mücadele stratejisi’ne dönüştürmüştür (Yılmaz 2004: 35). İttifaka üye devletler için terörizmin ‘ortak’ bir tehdit olarak adlandırılabilceği ve bu tehditle mücadele etmenin gerekli olduğu düşünüldüğünde NATO’daki ‘ortak mücadele’ şeklindeki strateji değişikliği olağandır. Ne var ki, söz konusu mücadelenin tehdidin ortak olmasından faydalanılarak tek bir devletin belirlediği hedeflere ve yine bu devletin çıkarlarına hizmet edecek şekilde NATO kuvvetleri kullanılarak gerçekleştirilmeye çalışılması hem terörizmle mücadelede oluşturulmaya çalışılan işbirliği anlayışını yıkacak hem de İttifaka zarar verecektir.

4.3. NATO’NUN ‘ORTAK SAVUNMA KAVRAMI’ (*COLLECTIVE DEFENCE*) VE KAVRAMIN TERÖRİZMLE ULUSLARARASI MÜCADELEDEKİ ROLÜ

NATO, 11 Eylül saldırılarının üzerinden birkaç saat geçtikten sonra, AAOK ise saldırılardan bir gün sonra yayınladıkları bildirimlerle saldırıları kınadıklarını ve Amerika Birleşik Devletleriyle dayanışma içerisinde olduklarını belirtmişlerdir. KAK (Kuzey Atlantik Konseyi), 12 Eylül tarihinde yaptığı bir açıklamayla, eğer ABD’ye karşı gerçekleştirilen bu saldırının dışarıdan geldiğine karar verilirse, Avrupa veya Kuzey Amerika’da NATO müttefik devletlerden bir veya bir kaçına karşı girişilen saldırıyı tüm müttefiklere karşı gerçekleştirilmiş kabul eden NATO kurucu anlaşmasının 5. maddesinin uygulamaya konulabileceğini açıklamıştır (Statement by the North Atlantic Council, 2001).

Ortak savunma esasına dayanan 5. maddenin, 11 Eylül saldırılarıyla bağlantılı olarak yürürlüğe konulabilmesi için öncelikle saldırıların ABD dışından gerçekleştirildiğinin kanıtlanması gerekmektedir. Bu yüzden NATO maddeyi yürürlüğe koyabilmek için, saldırılarla ilgili raporun sonucunu beklemiştir. 20 Eylül 2001'de ABD Dışişleri Bakan Vekili (Richard Armitage)'nin, NATO Genel Sekreterine bildirdiği soruşturma sonuçları sonrasında 4 Ekim 2001'de NATO'nun 5.maddesi yürürlüğe konmuştur (Clarke ve McCaffrey 2004: 7).

Maddenin yürürlüğe konması beraberinde maddeye ilişkin bazı tartışmaların gündeme gelmesine neden olmuştur. Wegener'in maddeye ilişkin yaptığı yorum bu tartışmaların nedenini özetler niteliktedir. Wegener (1994: 10)'e göre 5. madde sadece ittifak üyelerine karşı girişilen bir devlet saldırısı durumunda işlerlik kazanabilecektir. Devlet dışı aktörler ya da terörist saldırılar karşısında maddenin işlerlik kazanması söz konusu olmamalıdır. Bu bağlamda, 11 Eylül saldırılarının bir terörist saldırı olduğu dikkate alındığında maddenin uygulamaya konmuş olması, çeşitlenen tehditlerle birlikte maddenin kapsamının da genişleyeceğini göstermektedir. NATO'nun en önemli misyonlarından birini vurgulayan bu maddenin kapsamının genişletilmesi NATO'nun özellikle terörle mücadele alanında daha etkin rol üstlenmesini sağlayacaktır. Nitekim değişen dünyada devletlerin birbirleri için oluşturduğu tehdidin yerini, terörizm ve kitle imha silahlarıyla gerçekleştirilmesi muhtemel saldırıların aldığı düşünüldüğünde, NATO'nun 'ortak güvenlik' düşüncesini bu tehlikelerden gelecek saldırılar yönünde genişletme eğiliminde olduğu görülür.

Fakat 11 Eylül saldırılarına kadar ki dönemde İttifak maddenin uygulamaya konması için NATO sınırları dışından kitlesel askeri bir tehdidin gerekliliği üzerinde ısrarcı olmuştur. Bu nedenle terörizm ve anti terörizm ulusal meseleler olarak kabul edilmiş ve Kuzey Atlantik Konseyi'nin tartışma konularından biri haline gelmemiştir. Bu sayede bazı siyasi örgütler ve illegal gruplar bir başka NATO üyesi devletin topraklarında terörist gruplara destek toplamışlardır. Bu bağlamda IRA, ETA ve PKK'nın ABD, Fransa, Almanya ve Yunanistan'daki faaliyetleriyle ilgili iddialar söz konusudur (Bebler 2005: 164-165).

Diğer yandan maddenin uygulamaya konması İttifakın geleceğine yönelik soruların ortadan kalması yolunda atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Çünkü İttifak maddeyi uygulamaya koyarak hem tehditlerle mücadelede alan dışı müdahale gerçekleştirebilmenin kapılarını açmış, hem de terörle mücadeleyi resmen NATO'nun yeni misyonu haline getirmiştir (Pyötsiä 2003: 4). Aynı zamanda maddenin uygulamaya konması NATO müttefiklerinin ABD'nin yanında yer almaya devam ettiklerini kanıtlayarak, ABD'nin ilgisinin terörle mücadelede farklı müttefikler aramak suretiyle Avrupa dışına kaymasını önlenmeyi amaçlamaktadır.

İttifak tarafından atılan bu adımlara rağmen, NATO Afganistan'da El Kaide'ye karşı yürütülen terörle mücadele kampanyasına sınırlı destek vermiştir. Bu durumun nedenlerinden biri ABD'nin, İttifakı terörle mücadelede yeterli görmemesi nedeniyle İttifaka etkin bir rol vermek istememesidir (Sloan 2002: 26).

Bu durum NATO'nun 5. maddesinin kapsamının genişletilmesinin öncelikle terörle mücadelede NATO'yu tek başına etkin kılmakta yeterli olmadığını görülür. Bu nedenle 5. maddenin terörle mücadelede NATO'nun rolünü arttırabilmesi için, İttifak'ın maddenin kapsamına dahil edilecek tehditler konusunda yeteneklerini geliştirmesi gerekmektedir. Aksi takdirde NATO'nun 'ortak güvenlik' kavramı bir çok tehditle ortak mücadeleyi hedefleyen ancak işlevsellik kazanamayan bir madde olarak kalacaktır.

Öte yandan, terörizmle mücadelede 5. madde uygulamaya konmuştur ancak maddenin ne zaman uygulamadan kaldırılacağı belirtilmemiştir. Bir başka deyişle maddenin uygulanmasına son verilmesinde kriter son teröristin yok edilmesi mi olacaktır (Kaiser 2003: 67). Bu durumun netliğe kavuşturulması da ayrıca önemlidir.

4.4. TERÖRİZMLE ULUSLARARASI MÜCADELE VE NATO-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Terörizmle mücadelenin NATO'nun misyonları içinde yer almasından en fazla memnuniyet duyan ülkelerden biri Türkiye olmuştur. Türkiye terörizm sorunuyla uzun yıllar mücadele etmiş bir NATO üyesi olarak gerek tecrübeleri gerekse askeri donanımı ile İttifakın terörizmle mücadele girişimlerine destek verme konusunda isteklidir. Terörizmin İttifak misyonları arasında yer alması Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası düzende NATO içerisindeki rolünü muhafaza etmesinde de etkili olmuştur.

4.4.1. Türkiye'nin NATO'ya Girişi

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte Sovyetler Birliği'nin Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin değiştirilmesi, Kars ve Ardahan'ın S.S.C.B.'ye verilmesini ve Boğazların savunulmasına ortak olma talepleri Türkiye'nin Sovyetler Birliği karşısındaki güvenlik endişelerini arttırmış ve Amerika'nın Sovyetler Birliği'ne karşı Türkiye'yi desteklemesini sağlamıştır (Erdoğan 2004: 57; Laçiner 2001b: 133-136).

Bu talepler karşısında Sovyet yayılmacılığına karşı kendi güvenliğini arttırmak isteyen Türkiye NATO'ya üye olmaya karar vermiştir (Nişancı 2005: 2). Bu bağlamda Türkiye NATO'ya üyelik için ilk başvurusunu Mayıs 1950'de gerçekleştirmiş ancak İngiltere, Norveç, Belçika, Danimarka gibi ülkelerin Türkiye'nin NATO'ya katılması halinde Sovyetler Birliği'nin buna sert tepki göstereceğini ve hemen savaşa gidebileceği yolundaki endişeleri nedeniyle başvurusu geri çevrilmiştir (Armaoğlu 1991: 519). İngiltere'nin itirazının temelinde ise, Türkiye'ye NATO yerine Orta Doğu güvenliğini sağlamak için kendi kuracağı Orta Doğu Komutanlığı'nda yer vermek istemesi yatmaktadır. İngiltere böylelikle Orta Doğu'da ABD'ye kaptırdığı üstünlüğü yeniden elde etmeyi amaçlamıştır (Sever 1997: 87-100).

Ancak Türkiye NATO'ya girme konusunda hayli istekli davranmıştır. Bu anlamda 25 Haziran 1950'de çıkan Kore Savaşı'na Türkiye'nin katkıda bulunması

Menderes hükümetine NATO'ya girme mücadelesinde yeni ve güçlü bir temel kazandırmıştır. Bu olayın yaratmış olduğu havanın da etkisiyle, Türkiye 11 Ağustos 1950'de NATO'ya ikinci kez başvuruda bulunmuştur. Türkiye'nin bu başvurusu ABD'nin de İttifak üyelerine baskı yapmasıyla kabul edilmiş ve Türk Meclisinin antlaşmayı onaylamasıyla 18 Şubat 1952'de Türkiye NATO'ya üye olmuştur (Erdoğan 2004: 61; Çelik 1969: 157).

Türkiye NATO üyeliği ile bir yandan Sovyet Rusya'nın tehdidine karşı Batı güvenlik sisteminde yerini almış (Uçarol 2000:735) diğer yandan ise Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren hedeflediği Batı örneğinde bir siyasi ve ekonomik yapı kurma yolunda somut adımlardan birini atmayı amaçlamıştır (Laçiner 2001b: 156). Nitekim başlangıçta Türkiye için NATO, bir savunma örgütü olmaktan çok, Batılı bir ülke olduğunu dünyaya kanıtlamanın bir aracı olarak görülmüştür. Bu anlamda Türkiye NATO üyeliğine Soğuk Savaş döneminde büyük önem atfetmiş ve bütün milletlerarası olayları bu örgütün bakış açısıyla değerlendirmeye başlamıştır. Türkiye'nin sömürgelerin bağımsızlık istekleri konusunun Birleşmiş Milletler gündemine getirilmesi konusunda Batı lehinde oy kullanması, hem NATO çerçevesinde hem de ABD ile yaptığı ikili anlaşmalar yoluyla topraklarında yabancı üsler kurulmasına izin vermesi (Gönlübol ve diğerleri 1996: 314-317) bu eğiliminin birer kanıtı olarak gösterilebilir.

Türkiye Soğuk Savaş döneminde, ABD ile ikili ilişkiler haricinde, NATO'nun genel stratejik planlarına göre ciddi bir biçimde silahlanmış ve Sovyetlerin kovansiyonel gücüne karşı bir siper vazifesi görmüştür (Berlind 2002). Bernard Lewis'in de belirttiği gibi II. Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte Türkiye bir bariyer teşkil ederek Sovyetler'in Orta Doğu'ya inmesine engel olmuş ve stratejik bir rol üstlenmiştir (Atay 1995: 12-13). Jeostratejik yerleşimine ek olarak Türkiye Soğuk Savaş boyunca NATO üyeleri arasında en büyük ikinci orduya da sahip olması anlamında da bir caydırıcı faktör olarak bölgede varlığını sürdürmüştür (Jung 1999).

Türkiye Soğuk Savaş boyunca Batılı ülke olduğunu kanıtlama arzusuyla çoğu zaman ulusal çıkarlarından çok Batı çıkarlarına hizmet edecek davranışlar sergilemiş

ancak bu davranışlar zaman zaman ülkeyi zor duruma düşürmüştür. Örneğin Türkiye'deki ABD ve NATO üsleri ve havaalanları, Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında çatışma ve notalaşmalara neden olmuştur. Ayrıca Sovyetler Birliği'nin özellikle Stalin'in ölümünden sonra Türkiye'ye yönelik yumuşama yönündeki tutumunu da bir taktik değişmesi olarak yorumlamış (Gönlübol ve diğerleri 1996: 311-312) ve değerlendirme yoluna gitmemiştir.

Öte yandan Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde Batı eksenli politikasına karşılık ABD ve NATO'nun her durumda Türkiye'nin yanında olduğunu söylemek pek mümkün görünmemektedir. Çünkü Soğuk Savaş boyunca, 1950'ler ve 1960'ların başı haricinde, Türkiye-NATO ilişkilerinde zaman zaman sorunlar yaşanmış, ayrıca Amerikan dostluğu ve amaçlarına karşı birtakım güvensizlikler belirmiştir. Bunlardan biri, 1962 Küba Füze Krizinden sonra ABD'nin Türkiye'deki üslerde konuşlanmış olan Jüpiter füzelerini çekme isteğidir. ABD'nin bu yaklaşımı Türk tarafınca ABD'nin Türkiye güvenliğine olan desteğinin sorgulanmasına sebep olmuştur (Armaoğlu 1991: 611).

İkinci olay ise, 1964'te Amerikan Başkanı Lyndon Johnson'dan alınan, 'Johnson mektubu' olarak bilinen mektuptur. Bu mektup, Kıbrıs krizinin alevlendiği bir anda ABD'nin Türkiye'ye gönderdiği bir uyarı niteliğindedir. Buna göre, Türkiye Kıbrıs'ta ABD silahlarını kullanmayacak ve kullanması durumuna bir Sovyet askeri müdahalesiyle karşılaşırsa ABD destek vermeyecektir. Güvensizlik yaratan bir diğer olay ise Türkiye'nin 1974'teki Kıbrıs harekatından ABD'nin uygulamış olduğu silah ambargosudur (Yurdakul 2003: 2).

Terörden Kıbrıs sorununa kadar yaşanan çok sayıda dış güvenlik meselesinde Türkiye NATO üyeleriyle sorunlar yaşamıştır. Bu sorunlarda Türkiye NATO üyelerinin müttefiklik sorumluluğunu yeterince yerine getirmediklerini savunmuş, hatta bir dönem NATO'dan çıkabileceğini de dile getirmiştir. 1978 yılı başında Bülent Ecevit'in ABD'nin Kıbrıs sorunu nedeniyle Türkiye'ye karşı uyguladığı silah ambargosunu kaldırmaması halinde Türkiye'nin NATO'dan çıkabileceğini söylemesi

buna önemli bir örnektir (Sönmezoğlu 1995: 112). 1987 de de benzer sözleri dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren söylemiştir.

Kısaca özetlemek gerekirse, Türkiye NATO üyeliği ile birlikte Soğuk Savaş'ın hangi bloğu içerisinde yer alacağını tayin etmiş ve bu dönem boyunca NATO'ya karşı olan üyelik yükümlülüklerini yerine getirmeye çalışmış ve ABD ile de iyi ilişkiler kurmayı hedeflemiştir. Ancak yaşanan bir takım krizler Türkiye'nin, Batı'nın gözünde vazgeçilmez olmadığını görmesi açısından önemli dönüm noktaları olmuştur.

4.4.2. Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin NATO İçerisinde Değişen Konumu ve Terörizmle Mücadeledeki Rolü

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte güvenlik ve tehdit kavramları yeniden tanımlanmaya başlandı. Bu tanımlama süreci NATO'yla birlikte Soğuk Savaş boyunca İttifak'ın güney doğu kanadını savunan Türkiye'nin de yeni dönemdeki rolü ve önemine ilişkin algılamalarda değişikliğe yol açtı. İlk etapta Sovyet tehdidinin ortadan kalkması Türkiye'nin Avrupa ve NATO'daki önemini nispeten azaltırken aynı zamanda Türkiye'nin sadece Asya ve Orta Doğu bağlamında değerlendirilmesine neden oldu (Lesser 1993: 99-131). Bu ortamda Türkiye kendisini Batı'dan izole edilmiş olarak algıladı ve bunu kırmak için çaba harcadı (Blank ve diğerleri 1993: Part IV). Türkiye'nin çabası mevcut bağları korumak, AB (AT) içinde yer almak için girişimleri arttırmaktı. Fakat AB'den gelen işaretler olumlu değildi. Aksine AB'de Fransa, Avrupa'nın güvenliği için NATO'ya olan ihtiyacın azaldığını iddia ediyor, Avrupa savunmasında AB kurumlarının daha fazla etkin olması gerektiğini savunuyordu. Türkiye AB üyesi olmadığı için NATO'nun devre dışı kalması Türkiye tarafından bir tehdit olarak algılandı. 1990'lar ve sonrasında Türkiye Avrupa'da NATO'nun rolünün azaltılmasını engellemeye çalıştı.

Ortadan kalkan Sovyet tehdidine karşılık Avrupa'da (özellikle Balkanlar ve Kafkaslar'da) artan etnik çekişmeler ve terörizm tehdidi ise zamanla Türkiye'yi Soğuk Savaş dönemine göre daha merkezi bir konuma getirdi. Bunda Türkiye'nin

coğrafi konumu ve NATO üyesi bir ülke olması da büyük ölçüde etkili oldu. Nitekim Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla NATO'nun bölgesel ekseninde istikrarı sağlama kabiliyetine sahip bir müttefiki olarak varlığını devam ettirmektedir. Ayrıca SSCB'nin dağılmasıyla daha kritik bir rol üstlenen Türkiye üç önemli stratejik eksenle karşı (Orta Doğu, Kafkaslar ve Orta Asya) karşıya kalan bir NATO sınır ülkesi konumundadır (Howard 1998: 170).

Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası konumunda jeopolitik özelliğinin yanı sıra ülkede var olan demokrasinin de etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bölge ülkeleri arasındaki hassasiyet her ülke için farklı ve o ülkeye özgü özenle hazırlanmış bir yaklaşım gerektirse de Türkiye bölgede yaşanan çatışma ve sorunların çözülmesinde yardımcı bir unsur olarak belirlemeye başlamıştır (Buharalı 2004: 17).

Türkiye'nin NATO ittifakı içerisindeki önemini ve konumunu dönemin NATO Genel Sekreteri Javier Solana 1999 yılındaki bir yazısında şu sözleriyle ifade etmektedir:

“Türkiye ortak güvenliğin şekillendirilmesine katkılarda bulunmuş İttifak'ın aktif ve değerli bir üyesidir. Türkiye'nin Balkanlara, Kafkaslara, Merkez Asya, Orta Doğu ve Akdeniz'e yakınlığı Türkiye'yi değişimin merkez üssüne koymaktadır. Türkiye laik demokratik bir Müslüman devlet olarak ve bir NATO müttefiki olarak bölgede daha önce hiç elde etmediği bir şekilde köprü rolünü oynama fırsatını edinmiştir...Ayrıca Türkiye NATO üyesi olmayan devletlerle de işbirliğine gidebilir...Türkiye İttifak'ın bugün bulunduğu yere gelmesinde büyük role sahiptir. Varmak istediğimiz noktada da aynı önemli rolü oynayacaktır...” (Solana 1999: 4).

Hagel (2004: 56)'de, Türkiye'nin NATO için önemine değinirken NATO'nun Orta Doğu'ya barış ve istikrar getirmek için daha etkin rol oynayabileceği, içinde Türkiye'nin de yer aldığı 5 özel bölgenin (Türkiye, Afganistan, Irak, Akdeniz ve Filistin-İsrail) varlığından söz etmiştir. Hagel, New York Times yazarlarından Tom Friedman'ın bu bölgeyi 'tarihin menteşesi- *hinge of history*' olarak tanımladığına dikkat çekerek Türkiye'nin de bu menteşede yer alan NATO üyesi bir ülke olarak özel bir önemi hak ettiğine değinmiştir. Bu bağlamda Hagel'in de çalışmasında

vurguladığı gibi NATO, Türkiye'yi çeşitli konularda destekleyerek bölgeye istikrar ve barış getirilmesinde daha etkili olabilecektir.

Bu bağlamda, Soğuk Savaş sonrası düzende NATO varlığını devam ettirirken Türkiye de NATO içerisindeki rolünü sürdürme niyetindedir. Bu niyeti gerçekleştirmesinde Türkiye'ye yardımcı olacak iki temel husus göze çarpar: Bunlardan birincisi yukarıda da bahsedildiği gibi Türkiye'nin coğrafi konumu itibarıyla çatışma bölgelerine yakın bir NATO ülkesi olması, diğeri ise terörizmle mücadelenin NATO misyonları arasında önem kazanmasıdır.

NATO Genel Sekreter Yardımcısı John Colston (2006: 1), Genelkurmay Başkanlığı Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi tarafından 23-24 Mart 2006 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilen 'Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği' Sempozyumu sırasında yaptığı açıklamada, terör konusunun 11 Eylül ile birlikte NATO'nun gündeminde yoğun biçimde yer almaya başladığını ve NATO'nun sahip olduğu eşsiz operasyonel kabiliyeti ile, kurulacak siyasi ve askeri ittifaklarla terörizmle mücadeleye katkı sağlayabileceğini belirtmiştir.

Türkiye de PKK'ya karşı verdiği mücadele dolayısıyla karşı-terörizmi NATO'nun misyonları arasında görmek konusunda oldukça isteklidir. (Lesser 2000: 50) Bu amaçla Türkiye, NATO çerçevesinde Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi kurmuştur. 'Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği' Sempozyumu'nun açılış konuşmasında Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök (2006: 1) Merkez'in terörle mücadele konusunda NATO ve diğer bütün ülkelere operasyonel ve stratejik seviyede eğitim vermeyi hedeflediğini belirtmiştir. Merkez'in İngiltere, Bulgaristan, Romanya ve ABD'nin desteği ve katılımıyla faaliyetlerine devam ettiğini kaydeden Özkök, en kısa zamanda tüm NATO ülkelerinin de katılımını kapsayacak müşterek bir gayret sarf edilmesini ve ülkeler arasında terörle mücadele konusunda ortak bir anlayış ve işbirliği ortamının kurulmasını amaçladıklarını belirtmiştir.

Atılan bu önemli adımın yanı sıra Türkiye, özellikle terörizmle mücadelede önemli bir görev üslenmesi hedeflenen NATO Mukabele Gücü'nün 2003 Kasım

ayında gerçekleştirdiği ilk tatbikatına da ev sahipliği yapmıştır (Akyol ve diğerleri 2004: 4).

Türkiye her fırsatta terörizmin tam anlamıyla ulusal bir sorun olmadığını ve terörizmle mücadele etmek için uluslararası işbirliğinin şart olduğunu vurgulamıştır. Bu anlamda, NATO'nun gündemindeki en önemli meseleler arasında terörizme yer vermesi önemli bir gelişmedir. Fakat İttifak terörizme karşı kapsamlı bir strateji geliştirememiş olmakla birlikte Soğuk Savaş sonrasında devam eden dönüşüm sürecinde ve özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında terörizmle mücadeleye belirgin katkılarda bulunmuştur. Bu alandaki yetenekleri ve tecrübeleri bağlamında, Türkiye bugün NATO'nun terörizmle mücadelesine önemli önerilerde bulunabilir. Müslüman bir ülke olarak Türkiye'nin çabaları terörizme karşı girişilen mücadelenin dinler ve / veya medeniyetler arası bir savaş olmadığını gösterilmesi anlamında da önemlidir (Nişancı 2005: 7).

Türkiye NATO'da teröre karşı oluşan tepkiyi olumlu bir gelişme olarak değerlendirmekte ve benzeri bir yaklaşımın NATO üyelerinin ulusal politikalarına ve AB'ye de yansması için çaba göstermektedir. Özellikle AB'nin terör politikalarını ciddi biçimde yanlış bulan Türkiye, NATO ile AB arasında terörizme karşı bir ad-hoc komite kurulması için girişimlerde bulunmuştur (Öymen 2002: 101)

Türkiye Balkanlar'da gerçekleştirilen NATO operasyonlarında da aktif rol üstlenmiştir. Bundan sonraki yıllarda da kitle imha silahları ve terör üreten bölgelere olan coğrafi yakınlığının yanı sıra, güçlü ordusu ve terörle mücadele alanındaki eşsiz birikimi nedeniyle NATO'nun kilit üyesi konumunda kalmaya devam edecek gibi görünmektedir (Özbir 2003: 1). Ayrıca terörizm sorununa karşı NATO bünyesinde gerçekleştirilecek operasyonlar terörizm sorununun tam olarak çözümlenemediği Türkiye'de, İttifak çatısı altında gerçekleştirilecek sınır ötesi operasyonlarla etkili çözümlerin elde edilmesine yardımcı olabilecektir.

4.4.3. Türkiye'yi Hedef Alan Terörist Hareketler Karşısında NATO'nun Tutumu

11 Eylül saldırıları sonrasında NATO'nun terörizmle mücadelede aktif rol oynamak için çaba gösterdiği bilinmektedir. Fakat 11 Eylül saldırıları öncesindeki durum incelendiğinde NATO'nun kendi bölgesinde yer alan ülkelerde kapsamlı sonuçlar doğuran terörist saldırılara, NATO üyesi devletlerin sivil vatandaşlarına, askeri ve sivil personeline, diplomatlarına, turistlere vs. gerçekleştirilen saldırılar karşısında, askeri anlamda ve çoğu zamanda neredeyse hiçbir şekilde tepki göstermediği görülür (Bebler 2005: 162). Hatta NATO toplantılarında konunun gündeme ciddi boyutlarda gelmediği, Türkiye konuyu gündeme getirmek istediğinde de dirençle karşılaştığı görülmektedir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin konuyu NATO toplantılarına taşımaya yönelik girişimlerine, İngiltere, ABD ve İspanya dışındaki diğer ülkelerin direnç göstermeleri, bu ülkelerin teröre NATO'nun temel işlevleri arasında yer vermediklerini göstermektedir (Laçiner 2006a: Mülakat).

NATO'nun bu tutumundan belki de en çok etkilenen müttefiki Türkiye'dir. Türkiye çeşitli terör akımlarıyla (sağ, sol, ayrılıkçı, Ermeni, dinci v.b.) mücadele etmiş ve bir çok defa dış bağlantıları olması nedeniyle sınır-ötesi terörizm sorununu Kuzey Atlantik Konseyine taşımış, ancak sonuç alamamıştır.

Bu noktada 11 Eylül öncesinde NATO'nun Türkiye'deki terör hareketlerine yönelik olarak pek de aktif bir tutum takındığını söylemek doğru olmayacaktır. NATO'nun pasif tutumunun yanı sıra NATO üyesi ülkelerin ulusal boyutta özellikle Ermeni ve PKK terörüne verdikleri destek ise dikkat çekmektedir. NATO müttefikleri arasında yer alan ABD ve Fransa iç politika sebeplerinden dolayı Ermeni teröristlere açıkça tolerans göstermiş, maddi ve manevi destek olmuşlardır (Laçiner 2005: 67-77, 94-97). Diğer bir NATO üyesi Yunanistan ise Türkiye ile arasındaki düşmanlık sebebiyle Ermeni terör örgütlerine, PKK'ya ve diğer Türkiye karşıtı terör örgütlerine sempati ile yaklaşmıştır (Saray 2003: 389; Şehirli 2000: 406).

Ermeni terörünün 1985'ten itibaren yavaşlaması üzerine bazı NATO üyesi ülkeler tarafından Ermeni terör örgütlerine verilen destek PKK'ya kaydırılmıştır. Oysa ki, PKK ve Ermeni terör örgütlerinin yayınladıkları ortak deklarasyonlara

bakıldığında sadece Türkiye'nin değil NATO'nun ve müttefiklerinin de bu terör örgütlerinin hedefinde olduğu görülmektedir. Şubat 1983'de Kaytzer Dergisi'nde yayınlanan bir yazıda: "... Kahrolsun Türk Devleti ve NATO müttefikleri, yaşasın Ermenistan ve Kürdistan'ın ezilmiş halkların ortak mücadelesi." ifadesine yer verilmiştir. 31 Temmuz 1980'de ASALA, Atina Büyükelçiliği İdari Ataşesi Galip Özmen'in öldürülmesi sonrası yayınladığı bir bildiri de "...Bizim düşmanımız Türkiye'deki faşist rejim, onun uluslararası ilişkileri ve NATO'dur." (Çitlioğlu 2003: 430-431) ifadesine yer vererek hedeflerinin sadece Türkiye değil NATO ve müttefikleri olduğunu da açıkça ortaya koymuştur.

Bazı NATO üyesi ülkelerin PKK ve Ermeni terörü konusundaki tutumları Türk kamuoyunda ve siyasetçilerinde NATO'ya tepki duyulmasına da yol açmıştır. Öyle ki dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren bazı NATO üyelerinin terörü desteklediklerini iddia ederek, Türkiye'nin gerekirse NATO'dan çıkabileceğinin şu şekilde ifade etmiştir (Milliyet, 1987; Laçiner 2005: 91):

"NATO İttifakına gelince; 'Arslan Türkiye, Amerika'dan sonra en kuvvetli orduya sahip Türkiye' diye pohpohlayacaklar... Ama bir Ermeni meselesi çıkınca ve oylanınca bizim aleyhimize karar alacaklar... Bunun arkasından, başka talepler gelecektir." (Milliyet, 1987).

PKK'nın Pınarcıkta yaptığı katliamdan sonra Evren'in tutumu daha da sertleşmiştir:

"Ne acıdır ki; kendi topraklarını korumak için İttifakta bir araya gelenler, Türkiye'nin topraklarından alıp başkalarına vermeye çalışıyorlar. Bu nasıl İttifaktır? Biz bu NATO ittifakına bunun için mi girdik? Varşova Paktı'ndan bile bize böyle bir talep yok... Ama bizim içinde bulunduğumuz ittifaktan geliyor. Böyle ittifak olmaz... NATO ittifakının gözden geçirilmesinde yarar vardır." (Saydamer , Ensari ve Doğan, 1987)

İkiz Kuleler'e gerçekleştirilen saldırılar sonrasında ise birçok ülke terörizmle mücadelede rol almaktadırlar. Terörizme karşı başlatılan uluslararası mücadeleye destek veren ülkelere biri de Ermenistan'dır. Ermenistan Hükümeti Amerikan uçaklarının Ermeni hava sahasını kullanmasına izin vermek suretiyle bu mücadeleye katılmaktadır. Ancak Robert Koçaryan önderliğindeki Ermenistan yönetiminin

Ermeni terörünü hiçbir zaman kınamadığı ve ASALA gibi Ermeni terör örgütlerini himaye ettiği dikkate alındığında, Ermenistan Hükümeti teröristleri himaye eden bir ülke durumuna düşmektedir. Dolayısıyla terörizmle mücadelede NATO ve ABD'nin ön plana çıktığı ve uluslararası mücadelenin vurgulandığı günümüzde NATO'nun ve müttefiklerinin Ermeni terörizmine karşı ne düşündükleri ve ne yapacaklarını belirtmeleri gerekmektedir (Şimşir 2003: 410).

Genel Kurmay Başkanı Hilmi Özkök, NATO'nun terörizme yönelik tutumundaki bir başka önemli noktaya da şu sözleriyle dikkat çekmektedir:

“...11 Eylül saldırıları dünya kamuoyunda terörizme karşı acilen tedbir alınması ihtiyacını ortaya çıkarırken, ABD önderliğinde yürütülen hareket esnasında, El-Kaide ve uzantısı terör örgütlerine karşı tedbir alınması, terörle mücadelenin ağırlık noktası olarak belirmiştir. Bu durum NATO dokümanlarında, dünyadaki devlet destekli terörün azaldığı, ancak İslamiyet adına hareket ettiğini iddia eden dini aşırııcılardan kaynaklanan terörizmin arttığı şeklinde ifade edilmiştir. Bu gelişmeler bazı ülkeler tarafından, teröristlerin sadece dini aşırııcılar olarak algılanmasını ve bunun dışındaki terörizme karşı geçmişte olduğu şekliyle yaklaşılmasını beraberinde getirmiştir.” (Özkök 2003: 2).

NATO'nun bu yaklaşımı Türkiye'nin yaşadığı terörizm sorunu bağlamında ve PKK ve Ermeni terörizmi özelinde değerlendirildiğinde olumlu bir gelişme olarak nitelendirilemez. Çünkü Türkiye özellikle devlet desteği aldığı kesin olan PKK ve Ermeni terörü nedeniyle sıkıntı yaşamıştır. Bu noktada Müslüman bir ülke olan Türkiye'nin genel anlamda terörizmle değil de sadece dini aşırııcılardan kaynaklanan terörizmle mücadele etme gayreti içinde olduğu görüntüsünü sergileyecek bir İttifak'ta aktif olarak yer alması Türkiye'yi zor duruma düşürecektir.

Bu noktada NATO'nun terörizmin her türüyle mücadele etme gayreti içinde olduğunu göstermesi gerekmektedir. İttifak'ın Türkiye'deki PKK / KONGRE-GEL'e yönelik tutumunun netlik kazanması ise bu anlamda önemlidir. NATO Konseyi'nce 2003 yılında onaylanan 'Tehdit ve İstihbarat Değerlendirmesi' belgesinde yer alan 'terör örgütleri' listesinin güncellenerek tekrar yayınlanması bu yolda atılacak önemli bir adımdır. Türkiye, bu belge ve listenin 2005 yılında güncellenmesini ve tekrar

yayınlanmasını talep etmiş fakat bu talep NATO'nun bazı Avrupalı üyelerince (Belçika ve Fransa) siyasi sorun yarattığı gerekçesiyle yeniden yayımlanmamıştır. NATO Genel Sekreteri: “Benim için PKK terör örgütüdür. Listenin yeniden yayımlanıp yayımlanmaması bunu değiştirmez” (Sapmaz 2005: 1) şeklinde bir açıklama yapsa da bu listenin tekrar yayınlanması NATO'nun ve müttefiklerinin duruşunun açıkça ortaya konulması anlamına gelecektir.

Türkiye 2003 yılındaki terör listesinin yeniden yayınlanmasının yanı sıra 5. maddeye ‘terörist saldırı’ ibaresinin de eklenmesini istemektedir. Eğer Türkiye'nin bu isteği kabul edilirse, PKK'nın her saldırısı NATO'ya yapılmış olarak kabul edilecektir. Böylece, K. Irak'taki PKK oluşumuna NATO müdahalesi gündeme gelecek ve NATO üyesi her ülkede PKK'nın bütün faaliyetleri resmen yasaklanmış olacaktır (Türkiye Gazetesi, 2005).

Türkiye'deki terör hareketlerine yönelik NATO müttefiki bazı ülkelerin olumsuz yaklaşımları ise 2006 yılına gelindiğinde hala devam etmektedir. Bunun önemli kanıtlarından biri Danimarka'nın PKK'nın yayın organı olarak bilinen Roj TV'ye yönelik herhangi bir önlem almamış olmasıdır. Türkiye, Şubat 2004'te Danimarka'dan ‘PKK'nın propagandasını yapacak TV istasyonuna yayın lisansı vermemesini’ talep etmiş ancak, kanal, 1 Mart 2004'te yayına başlamıştır. Bunun üzerine, Türkiye yeniden girişimde bulunarak kanalın terör örgütü ile bağlantısını gösteren belge ve bilgileri Danimarka Radyo Televizyon Kurumu'na ileterek ‘yayın lisansının iptalini’ istemiştir. Fakat Türkiye girişimlerinden olumlu sonuç alamamıştır (Zaman Gazetesi, 2005).

Özellikle NATO üyesi ülkelerin terör örgütleri ile doğrudan bağlantıları ortaya konulmuş birimlerin, ülkelerinde legal veya illegal olarak faaliyet göstermelerine izin vermeleri, İttifak'ın terörizmle mücadelede attığı önemli adımları zayıflatmakta ayrıca NATO ve müttefiklerinin samimiyetinden kuşku duyulmasına neden olmaktadır.

Görüldüğü üzere Türkiye terörizmle mücadelesinde NATO'dan yeterli desteği alamamıştır. Fakat bunda Türkiye'nin 11 Eylül öncesinde NATO platformunu yeterince kullanamaması da etkilidir. Bundan sonra Türkiye NATO'nun veto hakkına sahip bir müttefiki olarak İttifak bünyesinde –gerekli iradeyi ortaya koyarak- kendi çıkarları doğrultusunda adımlar atılmasını sağlamalıdır (Erhan 2006: Mülakat).

4.5. TERÖRİZMLE ULUSLARARASI MÜCADELEDE NATO'YA YÖNELTİLEBİLECEK ELEŞTİRİLER

NATO tarihteki en başarılı koalisyonlardan biri olarak bilinmektedir. Bunun nedeni gücü bir amaç için bir araya getirmesi ve bu gücü üyelerinin çıkarlarına hizmet edecek şekilde sunmasıdır (Hagel 2004: 54). Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte gücü bir araya getiren ortak amacın yok olması İttifak'ın bocalama sürecine girmesine ve kendisinden beklenenleri karşılayamamasına neden olmuştur.

NATO'da sorunların yaşanmasına neden olan olaylar aynı zamanda İttifak'ın günümüz dünyasında üstlenmeye çalıştığı başta terörizmle mücadele olmak üzere bazı misyonlarındaki başarısını da olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda İttifak'ın Soğuk Savaş sonrasında kendisinden beklenenleri karşılayamamasında çeşitli sebepler göze çarpmaktadır. Bu sebepleri Avrupalı NATO üyelerinin askeri kabiliyetlerinin ABD'ye nazaran sınırlı oluşu, Avrupalı üyelerin Washington'ın alan dışı müdahale konusundaki heyecan ve isteğini taşımamaları, Washington'un Avrupalı müttefikleri görmezden gelme yönünde bir politikaya yönelmesi şeklinde sıralamak mümkündür (Layne 2003: 1).

Bu sebeplerden hareketle NATO içerisinde ABD ile Avrupalı müttefikler arasında NATO operasyonlarının finansmanı konusunda yaşanan anlaşmazlık terörizmle uluslararası mücadelede NATO'nun etkinliğini zayıflatacak unsurlardan

biri olarak belirlemektedir. NATO'nun genel anlamda ABD bütçesine getirmiş olduğu maliyet bir çok Amerikalı uzman tarafından eleştirilmektedir (Tertrais 2004: 141).

İttifak'ın misyonları içerisinde terörizmle uluslararası mücadeleye de yer verilmesi ile birlikte NATO'nun ABD ekonomisindeki yükü daha da artmıştır. ABD'nin içinde bulunduğu durumun daha net anlaşılması açısından belirtmek yerinde olacaktır ki, 21 Nisan 2005 tarihinde ABD senatosu 81 milyar dolarlık bir acil harcama bütçesini Irak ve Afganistan'daki savaş için ayırmıştır. Bu harcamalar da katılırsa ABD'nin terörizmle mücadele etmek için yaptığı harcama 300 milyar doları bulmaktadır (Anonymous 3, 2005: 6). Diğer yandan Avrupalı müttefiklerin savunma harcamalarına ABD kadar ağırlık vermemeleri, ortak NATO operasyonlarında özellikle mali yükün paylaşımı konusunda ABD ile Avrupalı müttefikler arasında bir dengesizliğe neden olmaktadır (<http://en.wikipedia.org/wiki/NATO#Debate>, Erişim: 08. 03. 2006).

Transatlantiğin iki yakası arasında yaşanan bu uyumsuzluk karşısında ABD'nin gerçekleştirilecek operasyonlarda NATO'dan bağımsız hareket etmeye çalıştığı ve öncelikle çabuk bir şekilde toplanabilecek *ad-hoc* (gönüllü) komisyonlara ağırlık vermeye başladığı görülmektedir. Buna göre artık yüksek düzeyde yapılaşmış ve resmi ilişkiler temelli ittifaklar daha az tercih edilir olmuştur (Campbell 2004: 152).

ABD tarafından böyle bir tercihe gidilmesinde etkili olan bir diğer husus da bazı Amerikalıların yıllardır savunma bütçesinden kesilen ve NATO'ya aktarılan fonların kendilerine tam olarak döndüğüne inanmamalarından kaynaklanmaktadır. Özellikle Kosova müdahalesi sırasında NATO'nun modern bir savaş veremeyeceği yolundaki görüşlerin dile getirilmeye başlanmasıyla ABD tamamıyla NATO'ya dayanmak yerine, bir grup NATO üyesiyle ortaklığa girmeyi daha uygun görmeye başlamıştır (Lugar 2002b: 5). Bir başka deyişle, artık NATO gibi, hızlı karar alamayan ittifaklar yerine hızlı karar alabilen ve her yeni oluşum veya sorun için farklı üyelerden oluşan koalisyonlar, ABD güvenlik politikasında önem kazanmaya başlamaktadır.

NATO'nun büyük ortağı ABD'nin ad hoc komisyonlara kayması tam anlamıyla İttifakın işlevini yitirdiği şekilde yorumlanmamalıdır. Nitekim ABD ve Avrupa'nın NATO özelinde yaşadıkları gerilim incelendiğinde bunun tersi bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Çünkü Avrupa kanadından bakıldığında ABD, Soğuk Savaş sonrasında, güvenlik politikalarında daha fazla bir otonomiye yönelme eğilimindedir. Bunun en önemli sebebi süper güç olmanın yaratmış olduğu zorluktur. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası karşılaşılan tehdit bu eğilimin ivmelenmesine neden olmuştur (Meyer 2004). ABD, Soğuk Savaş Sonrası dünyanın tek süper gücü olarak kendisiyle aynı güvenlik çıkarlarını paylaşmayan müttefiklerden uzaklaşarak yeri geldiğinde tek başına hareket etme eğilimine girmeye başlamıştır. Bu durum İttifak'ın Avrupa kanadında Washington'un Avrupalı müttefikleri görmezden geldiği şeklinde bir izlenim yaratmış ve transatlantik gelişmelerinde ciddi gerilimlerin oluşmasında itici bir güç olmuştur.

Son dönemde NATO içinde ABD ile Avrupalı Müttefikleri arasındaki (*transatlantic link*) söz konusu gerilimin en önemli örneği Irak Krizi sürecinde tecrübe edilen gelişmelerdir. Irak Krizi sırasında, NATO içinde ABD ile İttifak'ın Avrupalı üyeleri arasında belirgin ayrılıklar ortaya çıkmıştır. Şubat 2003'te Fransa, Almanya ve Belçika, Washington Antlaşmasının 5. maddesinin etkin olmadığını vurgulayarak ABD'nin Irak'a yönelik politikasına açıkça muhalif olmuşlar ve önleyici savunma desteği vermekten kaçınmışlardır. (Daha sonra Fransa'nın üye olmadığı Savunma Planlama Komitesi Brüksel ve Berlin ile uzlaşmaya vararak Türkiye'ye NATO savunma ekipmanlarının gönderilmesine karar verilmiştir). Türk Parlamentosunun da ABD 4. Piyade Tümeninin kendi topraklarından geçmesine izin vermemesi NATO içerisindeki söz konusu bu ayrımlara verilecek en dikkat çekici örneklerdendir (Tertrais 2004: 140).

Bu konuda daha detaylı bir örnek vermek için Almanya ve özellikle Fransa'nın tepkilerini değerlendirmek gerekir. ABD'nin Irak operasyonuna karşı Alman Başbakanı Gerhard Schröder BM Güvenlik Konseyi'nin görevlendirmesi olmaksızın böyle bir operasyonu desteklemeyeceğini bildirmiştir. Fransız Başkanı

Jacques Chirac ise Almanya'dan farklı olarak doğrudan doğruya ABD'ye tepki göstermiştir. Chirac 1999 Kasım ayında çok kutuplu dünya görüşünü ortaya koymuş ve bu yapılanma içinde AB'nin uluslararası dengelerde temel kutuplardan biri olması gerektiğini vurgulamıştır (Bereuter ve Lis 2003-2004: 148).

Layne (2003: 2)'e göre Irak Krizi ABD ile Avrupa arasında NATO çerçevesindeki ilişkiler bağlamında bir dönüm noktası olmuştur. Bunun en önemli sebeplerinden biri ABD'nin dünya egemenliğine soyunması ve bu sebepten dolayı oluşacak ABD-Avrupa arası güç dengesizliğidir. Eğer ABD yönetici eliti, ABD'nin küresel hakimiyetini savunmaya devam ederlerse, NATO'nun kaçınılmaz bir şekilde ABD küresel üstünlüğünün bir aracı olarak kalacağından bahsedilebilir. Irak Krizi aynı zamanda Avrupa'nın alan dışı müdahale konusunda ABD kadar istekli olmadığını da bir göstergesidir.

NATO içerisindeki ABD hegemonyasının giderek belirgin hale gelmesinin de etkisiyle İttifak'ın Avrupalı ortakları bir takım yeni yapılanmalara yönelmektedirler. Bu bağlamda Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP), AB üyelerinin 2002'den bu yana önemli uluslararası sorunları bir araya gelerek tartışmaya başladıkları bir platform haline gelmiştir (Tertrais 2004: 145). Ancak AGSP'nin etkinliğinin artması özellikle terörizmle mücadele anlamında temel organizasyon olarak yansıtılan NATO'ya Avrupa özelinde bir alternatifin doğmasına yol açabilecektir. Bu durum uluslararası işbirliğinin bir zorunluluk haline geldiği terörizmle mücadelede, örgütsel anlamda iki başlılığa neden olabilecektir.

Avrupa'da AGSP şeklinde yeni bir güvenlik oluşumuna doğru yönelmesi Avrupa'nın, Soğuk Savaş dönemindeki gibi güvelliği için artık doğrudan ABD'ye bağımlı olmadığını bilincinde olduğunu göstermektedir. Bunun farkında olan ABD, NATO çerçevesinde dikkatini, güvenliği ve istikrarı için doğrudan NATO'ya ihtiyaç duyan bölge ve ülkelere yöneltmeye başlamıştır.

Bunun diğer bir sebebi ise artık Orta Doğu ve Asya'daki güvenlik tehditlerinin, Soğuk Savaş'tan farklı olarak, Avrupa kıtasındakilerden daha

belirleyici olmaya başlamasıdır. NATO bu sebepten dolayı komuta yapısında birtakım değişikliklere yönelerek Soğuk Savaş'tan miras kalan sistemini yavaş yavaş terk etmeye başlamış ve çevre (*periphery*)sindeki oluşumlara daha fazla eğilme yoluna gitmiştir. Bu sebepten dolayı, Almanya'daki pek çok Amerikan askeri ekipmanı Polonya, Romanya ve Bulgaristan'a kaydırılmaya başlamıştır. (International Herald Tribune 2003)

ABD'nin kendi çıkarları doğrultusunda NATO'daki genişlemeyi teşvik etmesi, İttifak'ın Avrupalı ortakları açısından da olumlu bir gelişmedir. NATO'da öngörülen böyle bir genişleme ABD'nin NATO çevresinde (*periphery*) etkinliğinin artmasını sağlarken, Avrupa'nın kendine güveni olmayan ve istikrarsız Doğu Avrupa ve kendine güveni tam ve güvenlik tehditlerine karşı kendini korumayı başaran bir Batı Avrupa şeklinde bölünmesini de engelleyecektir (Barany 2004: 66). Bu durum Avrupa'nın istikrarlı bir şekilde bütünleşmesine katkıda bulunmanın yanı sıra uluslararası arenada belirgin bir güç olarak yükselmesinde de etkili olacaktır. Böylelikle, Doğu Avrupa'da meydana gelebilecek potansiyel güvenlik tehditlerinin de önü alınarak terörizmle uluslararası mücadelede Avrupa'nın daha etkin bir aktör olması sağlanabilecektir.

Ancak bu noktada NATO'nun Avrupalı ortakları özelinde şöyle bir husus söz konusudur. Avrupa, terörizmi ABD kadar kendisi için ciddi bir tehdit olarak değerlendirmemektedir. İttifak'ın Avrupa kanadının, NATO çerçevesinde, ABD ile terörizmle uluslararası mücadele konusunda işbirliğine girmesi için, kendi vatandaşlarını terörizmin onları Amerika'nın ifade ettiği boyutta tehdit ettiğine ve dolayısıyla ABD ile ittifakın hayati olduğuna inandırması gerekmektedir. Elbette bu tarzda bir işbirliğinin anti-Amerikanizm gibi bir takım olumsuz eğilimleri yaratmasına da engel olunması şarttır (Lebl 2005: 24). Bu noktada Madrid ve Londra'ya gerçekleştirilen bombalı saldırıların Avrupa ve ABD vatandaşları arasında terörizme yönelik algılamadaki farklılıkların azaltılmasında etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu saldırılarla birlikte NATO'nun Avrupa kanadı hem terörizm karşısında savunma kabiliyetinin zayıflığını görmüş hem de terörizmin sadece

ABD'yi değil Avrupa topraklarını da terör merkezi haline getirebileceğini fark etmeye başlamıştır.

ABD ile NATO'nun diğer üyelerinin terörizmi algılayış biçimleri de farklılık göstermektedir. ABD terörizmi bir savaşa girişilerek yenilmesi gereken öncelikli bir tehdit olarak görülürken, NATO üyelerinin büyük bir çoğunluğu terörizmi diğer uluslararası sorunlar gibi kontrol altına alınması gereken tehlikeli bir sorun olarak görmektedir. Terörizmle mücadele için ABD saldırgan ve önleyici önlemlerden oluşan bir stratejiyi yürütme eğilimde iken, Avrupa savunma amaçlı (Clarke ve McCaffrey 2004: 7), yumuşak güçlerin politik ve polisiye önlemlerle birleştirildiği askeri gücün son çare olarak kullanılmasını amaçlayan bir stratejiyi izleme eğilimindedir (Adamishin 2004: 11; Howard 2005: 4) . NATO içerisinde sadece terörizmin kendisi hakkında değil sorunun ciddiyeti, çözülüp çözülemeyeceği ve nasıl çözüleceği konusunda yaşanan bu ciddi anlaşmazlık mücadele için aranan işbirliği ortamını sekteye uğratabilecek bir noktadır.

NATO'nun, terörizmle uluslararası mücadelede etkinliğini olumsuz yönde etkileyebilecek yukarıda belirtilen İttifak üyelerinin birbirleriyle ilişkilerinden kaynaklanan sorunların yanı sıra NATO'nun örgütsel yapısından kaynaklanan sorunlarda söz konusudur. Bu sorunlardan biri NATO'nun politik karar ama şeklidir.

NATO üyesi devletler bir görevi üstlenmek üzere karar alırlarken ülkelerin o görevi gerçekleştirebilecek gerekli kapasiteye sahip olup olmadıklarına dikkat etmemektedirler. Dolayısıyla öncelikle yapılması gereken bir görevin üstlenilmesi konusunda bir politik karar almadan önce İttifak'ın o görevi yerine getirebilecek kuvvete sahip olup olmadığı tespit etmektir (Eyal 2004: 43). Aynı zamanda bir hareketla ilgili bir politik karar alınmadan önce siyasi liderlere bu operasyonların maliyeti ve ne kadar askeri birlik gerektirdiği konusunda bilgi verilmesi gerekmektedir (Barnard 2004: 30-31). Bu iki husus terörizmle mücadele gibi üst düzeyde hazırlıklılık gerektiren bir misyonu gerçekleştirmek için oldukça önemlidir.

İttifak bünyesinde özellikle terörizmle mücadele konusunda belirgin bir eksiklik olarak göze çarpan bir diğer husus ise istihbarat paylaşımı sorunudur. NATO'nun terörizmle etkin bir şekilde mücadele edebilmesi için iyi bir istihbarat birleştirme yeteneğine ve kesin istihbarat verilerini elde etmeye ihtiyacı vardır. Bunların ötesinde müttefik hükümetlerin istihbarat bilgilerini NATO otoriteleriyle paylaşma konusunda istekli olmaları sağlanmalıdır (Myers 2004: 10).

NATO üyesi ülkelerin istihbarat birimlerinin karşılıklı yardımlaşmaları konusunda anlaşma olduğu halde, bir çok kere müttefik ülkelerdeki istihbarat birimlerinden PKK gibi örgütlerin müttefik ülkelerdeki faaliyetleri konusunda gerekli bilgi akışının sağlanmadığı görülmektedir. Bu zafiyetin giderilmesi NATO'nun terörle mücadele alanında katkı sağlayabilmesi için oldukça önemlidir (Gürses 2006: Mülakat). NATO'nun istihbarat konusunda karşılaşmış olduğu bu zorluğu aşmak için İstanbul Zirvesi'nde, 'Terörist Tehdit İstihbarat Biriminin daimi hale getirildiği görülmektedir. Terörizmle mücadelede bu birim yoluyla istihbarat ağını genişletmeye çalışan NATO'nun bu birimi öngörülen düzeyde fonksiyonel hale getirip getirmemesi terörizmle mücadelede, NATO'nun üstlendiği rolde belirleyici olacak hususlardan biridir.

Diğer yandan İttifak'ın müttefikler arasında yaşanan anlaşmazlıklar ve yapısal sorunlara rağmen önemli bir dönüşüm yaşadığını da vurgulamak gerekmektedir. Bu noktada Zepos (2004: 35)'a göre NATO özellikle 2002 Prag Zirvesi'nden bu yana salt bir savunma örgütü görüntüsünden ortak savunma içerisinde geleneksel rolü çerçevesinde kriz yönetimi, terörizm gibi konularda görev almaya hazır bölgesel, politik-askeri bir organizasyon olma eğiliminde bir dönüşüm yaşamaktadır.

Ancak burada belirtmek gerekmektedir ki, NATO özellikle üstlenme eğiliminde olduğu yeni misyonlarla bölgesel bir örgüt olma fikrinden giderek uzaklaşmaktadır. Özellikle tehdit neredeyse orada olma düşüncesi İttifakı bölgesel bir örgüt olmaktan çok bir dünya örgütü olmaya götürmektedir. Bu durum

NATO'nun lojistik, komuta ve kontrol alanlarında yeni problemlerle karşılaşmasına yol açmaktadır.

NATO'nun terörizmle mücadeledeki etkinliğini olumsuz yönde etkileyebilecek bir diğer husus ise terörizmle mücadele ve NATO'nun genel anlamda sorunlarla mücadele yöntemi arasında var olan farklılıktır. Bunun temelinde ise terör örgütünün sivil toplumun şiddete kaymış kısmı olması ve bu nedenle karşımızdaki tehdidin fiziksel varlığının olmamasıdır. Dolayısıyla NATO'nun karşısında da mücadele edecek bir kurum yoktur. Bu durumda mücadele edecek kurum ile mücadele edilecek unsur birbiriyle uyuşmamaktadır. Bu uyumsuzluk NATO'nun sahip olduğu her türlü büyük mühimmatı, düşmanın belirsiz olması nedeniyle, daha az etkin kılmaktadır (Bal 2004: Mülakat)

NATO'nun terörizmle mücadelede etkinliğini olumsuz yönde etkileyen bir diğer nokta da terörizmle mücadelede askeri gücün sınırlı boyutlarda kullanışlı olmasıdır. Çünkü anti-terörizm sadece askeri gücün kullanımını içeren bir kavram değildir. Dolayısıyla askeri kapasiteler çok yoğun bir şekilde kullanılmış olsaydı bile, NATO'nun yetenekleri 11 Eylül saldırılarını yada Türkiye ve İspanya'ya gerçekleştirilen saldırıları önlemekte yeterli olamayabilirdi (Bebler 2005: 171). Bu da göstermektedir ki, NATO'nun terörizmle mücadele de etkin olabilmesi için sadece askeri dönüşümlere değil istihbarat, sivil yardım, eğitim gibi alanlarda da dönüşüm yaşaması gerekmektedir.

NATO'nun terörizm sorunuyla özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında ilgilenmeye başlaması ve bu zamana kadar geçen dönemde kendi bölgesinde gerçekleşen terör hareketlerine sessiz kalması terörizmle mücadelede NATO'ya duyulan inancı da sarsmaktadır. Gelinen bu noktada NATO'nun ABD çıkarlarını doğrudan tehdit etmeyen terör olaylarına karşı kararlı bir tutum sergileyemediği ve Soğuk Savaş dönemi uygulamalarıyla karşılaştırıldığında çifte standart uyguladığı görülür (Laçiner 2006a: Mülakat). Ayrıca her üyenin NATO'yu kendi amaçları için kullanması İttifak'ın ortak bir amaca hizmet etmesini engellemektedir.

NATO'nun terörizmle uluslararası mücadele çerçevesindeki rolünün değerlendirildiği ve çalışmanın temel konusunu oluşturan bu kısımda ilk olarak NATO'nun kavramsal çerçevesi çizilmeye çalışılmış ve beraberinde İttifakın Soğuk Savaş döneminde ve sonrasındaki misyonları, uyguladığı stratejiler doğrultusunda incelenmiştir. NATO'nun, operasyonel anlamda ilk uygulamaları olan 'Active Endeavour' ve 'Eagle Assist' operasyonlarına yer verilmiştir. Kasım 2002 Prag ve Haziran 2004 İstanbul Zirvelerinde alınan kararlar terörizmle mücadelede alınan önlemler bağlamında incelenmiştir. 'PYT', 'Sivil Olağanüstü Hal Eylem Planı', 'Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı', 'NMG' ve 'Terörizmle Mücadelede Askeri Konsept' kavramları tek tek açıklanmaya çalışılmıştır. NATO'nun 'Ortak Savunma Kavramı' ve kavramın terörizmle uluslararası mücadeledeki önemi vurgulandıktan sonra. NATO-Türkiye ilişkileri terörizmle mücadele boyutuyla değerlendirilmiştir. Son olarak NATO'nun terörizmle mücadeledeki başarısını olumsuz yönde etkileyebilecek unsurlara da yer verilmiş ve bu bağlamda İttifak'ın kritiği yapılmaya çalışılmıştır.

SONUÇ

Çalışmanın ilk bölümünde genel hatlarıyla terörizm olgusu ve bu olgunun tarihsel gelişimi, kaynak ve sınıflandırılmasına yönelik tartışmaları ele alınmıştır. Bu tartışmaların devamında, özellikle 11 Eylül saldırısı sonrasında terörizmin öne çıkan uluslararası karakteri ve ulusal terörizm ile uluslararası terörizm arasındaki farklılıkların ortaya konulması ve böyle bir ayrımlaşmanın pratikte var olup olmadığının incelenmesi hedeflenmiştir. Bu farklılıkların değerlendirilmesine ek olarak, terörizmle uluslararası mücadele için zemin teşkil eden ulusal bazda gerçekleştirilmiş terörle mücadele çabalarına da yer verilmiştir. Son olarak elde edilen veriler ışığında, terörizmle uluslararası mücadelede bir çatı oluşturabileceği düşünülen NATO'nun, İstanbul Zirvesi'nde alınan kararlara kadar attığı adımlar, üstlendiği roller ve bu bağlamda Türkiye ile ilişkileri değerlendirilmiş ve terörizmle uluslararası mücadelede NATO'ya yöneltilebilecek eleştirilere de ayrıca yer verilmiştir.

Araştırmada vurgulandığı üzere terörizm, tarih boyunca bireyleri, grupları ve devletleri tehdit etmiş buna rağmen, günümüz uluslararası sistemi tarafından tüm öğeleriyle tanımlanamamış ve çözümü konusunda ciddi başarılar kazanılamamış bir sorundur. Bu konudaki tartışmalar dikkate alındığında, terörizm sorunsalının çözümlenememesindeki en temel nokta ortak tanım üzerinde uzlaşmaya varılamamasıdır. Ayrıca, sorundan en üst düzeyde etkilenen ulus devletlerin, ortak bir tanımda uzlaşma konusunda etkin bir adım atmamaları da konunun bir başka dikkat çekici yönüdür. Bu noktada öne çıkan çok önemli bir diğer husus, uluslararası sistemin halen temel aktörü olarak kabul edilen devletlerin, diğer yollara kıyasla (savaş, uluslararası hukukta meşru müdafaa hakkı gibi) daha az maliyetli olması nedeniyle, terörizmi bir dış politika aracı olarak kullanma eğiliminde olmalarıdır. Öte yandan doğru bir tanımlamaya gidebilmek için terörizmi diğer şiddet türlerinden ayıran, kendine has bileşenlerinin (ideolojik, politik, dinsel güdülenme, hedef alınan kitle v.s.) de açıkça tespit edilmesi gerekir. Bu bağlamda terörizm olgusunun ve bu

kavram içerisine giren şiddet eylemlerinin neler olduğunun kesin hatlarla belirlenememesi, her devletin kendi tanımını uygulamasına neden olmaktadır. Sonuçta gelinen nokta terörle mücadelede bir klişeyi karşımıza çıkarmakta ve bir devlet için ‘terörist’ olarak nitelendirilen bir kişi / grup, başka bir devlet için ‘özgürlük savaşçısı’ olarak adlandırılmaktadır.

Terörizmle ilgili bir diğer önemli husus ise terörizmin nedenleridir. Terörist eylemler çok farklı gerekçelerle gerçekleştirilmektedir. Devletlerin, baskıcı olarak adlandırabileceğimiz otoriter ya da totaliter bir yönetim tarzını benimsemeleri, ülke içi demokrasi eksikliği, teknolojik imkanların teröristler tarafından etkili bir şekilde kullanılması terörizmi tetikleyen unsurlardan bazılarıdır. Öte yandan terörizm gibi çok yönlü bir sorunsala neden olan unsurlar kadar sürdürülmesini sağlayan koşullarda önemlidir. Bu noktada terörist örgütlere finansman ve istihbarat sağlayan bazı devletler dikkate alındığında, terörizme verilen devlet desteği terörizmin sürdürülebilirliğindeki önemli nedenlerden biri olarak belirlemektedir.

Terörizmin bileşenlerinin çeşitliliği ve çok farklı kaynaklara sahip oluşu, terör türlerinin sınıflandırılmasını da güçleştirmektedir. Hatta terörizm olgusunu oluşturan öğelerden hemen hemen her biri çerçevesine yeni bir sınıflandırmanın yapılabilmesi söz konusudur. Dolayısıyla terörizm sınıflandırmasında, sınıflandırmayı yapan kişinin önceliklerine göre, her seferinde yeni bir sınıflandırma yapılabilmesi muhtemeldir. Öte yandan, durağan bir olgu olmaması nedeniyle yani, sürekli olarak yeni faktörleri içine alabilen (internet, kitle imha silahları gibi) bir niteliğe sahip olması itibarıyla, yeni terör türlerinin ortaya çıkışı sınıflandırmayı daha da çeşitlendirmektedir. Bu noktada, tanım sorununda olduğu gibi sınıflandırma konusunda da bir belirsizlik söz konusudur.

Terörizmin kendi içerisinde var olan belirsizlik ve çelişkileri yanı sıra, özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında sıkça dile getirilen uluslararası terörizm kavramının kökenleri ve öğelerinin net olarak ortaya konulamaması nedeniyle de karmaşık bir kavram olarak belirlemektedir. Çalışmanın konusu her ne kadar ‘terörizmle uluslararası mücadele’ olsa da çalışma boyunca elde ettiğimiz bulgular

çerçevesinde terörizmi, ulusal ve uluslararası terörizm olarak sınıflandırmanın çok da belirleyici bir ayırım olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Bu noktada çeşitli araştırmacıların terörizmi; eylemleri gerçekleştiren aktörler, terör eyleminin yöneldiği hedef kitle, eylemde kullanılan metotlar gibi unsurları dikkate alarak sınıflandırmaya çalıştıkları bilinmektedir. Oysa ki, etki alanının giderek genişlemesi, küreselleşme dinamiklerinin terörist örgütlenmeler tarafından daha etkin şekilde kullanılmaya başlanması ve terörist eylemlerin araç ve amaçları çerçevesinde uluslararası bağının olmamasının çok zor olduğu dikkate alındığında, terörizm olgusunun temelde sadece ‘uluslararası’ başlığı altında ele alınabilecek bir sorun haline geldiği görülmektedir. Diğer yandan ulusal-uluslararası terörizm şeklinde bir ayrıma gidilmesi gerekiyorsa, öncelikle bu eylemleri ulusal ya da uluslararası kılacak kriterlerin net bir biçimde ortaya konulması gerekmektedir.

Burada ayrıca belirtmek gerekir ki, özellikle Soğuk Savaş sonrasında ulusal ve uluslararası terörizm arasındaki ayırım giderek belirsizleşmiştir. 11 Eylül saldırıları sonrasında ise ‘uluslararası terörizm’ kavramı sıkça gündeme gelmeye başlamıştır. Ancak daha önceki dönemlerde gerçekleştirilen eylemler; eylemciler, hedef kitle gibi bileşenler bakımından değerlendirildiğinde ‘uluslararası terörizmin’ geçmişinin daha eskilere dayandığı görülmektedir. Dolayısıyla 11 Eylül saldırıları sonrasında uluslararası boyut kazanan terörizm değil, terörizmle mücadeledir. Bunun sebebi, 11 Eylül saldırılarıyla birlikte terörle mücadelede çok yönlü ve çok uluslu bir mücadelenin gerekliliğinin anlaşılmasıdır.

Terörizmle uluslararası mücadeledeki önemli unsurlardan bir diğeri ise; terörizmle uluslararası mücadeleye temel oluşturması bağlamında ülkelerin ulusal bazda gerçekleştirmiş oldukları karşı-terör girişimleridir. Ulusal terörizme karşı devletlerin genel yaklaşımı, ulusal bazda gerçekleşen terör eylemlerinin terör muhatabı ülkenin kendi iç sorunu olduğu yönündedir. Hatta terör sorunuyla uzun yıllar mücadele etmiş devletler bile, diğer ülkelerdeki terör olaylarına karşı çıkmamaktadır. Bu anlamda uzun yıllar IRA ile mücadele etmiş olan İngiltere’nin, Türkiye’nin PKK’ya karşı gerçekleştirmiş olduğu karşı-terör hareketlerine belirgin bir destek vermemiş olması, hatta gene İngiltere’nin bir dönem, ETA sorunuyla

mücadele etmekte olan İspanya'ya karşı ETA'ya destek vermesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Dolayısıyla uluslararası terörizmle mücadeleye yönelik olarak ortaya çıkan istekli tutumun, ulusal bazdaki terör eylemleriyle mücadele yönelik olarak ortaya çıkmadığı söylenebilir.

Çalışmada değinilen IRA, PKK ve ETA örnekleri özelinde bir değerlendirme yapıldığında görülecektir ki bu terör örgütleri ulusal boyutlu terör örgütleri, olarak görünmekle birlikte değişen zamanlarda uluslararası destek almışlardır. Yine bu terör örgütleri özelinde bir değerlendirme yapılacak olursa; ulusal boyutlu terör örgütlerinin zamanla kendi içlerinde bölünmeler yaşadıkları ve bu bölünmelerin genellikle mücadelenin şekli, iktidar çatışmaları ve örgüt ideolojisi ekseninde oluştuğu görülmektedir. Söz konusu örgütlerin yarattığı terör eylemleri karşısında sorunun muhatabı olan devletlerin, öncelikle ulusal bazda önlemlere başvurdukları görülmektedir.

Ancak, terörizmle mücadeleyi sadece egemen devletlerin birbirlerinden bağımsız bir şekilde aldıkları önlemlere terk etmek, uluslararası sistemi çok sayıda egemen aktörün bireysel davranışlarıyla karşı karşıya bırakacak ve mücadelede alınan önlemler, devletler arasında bir anarşinin doğmasına yol açacaktır. Bu nedenle, özellikle uluslararası terörizmle mücadelenin başarılı olabilmesi için uluslararası işbirliği şarttır. Yapılan çok sayıda sözleşme ve toplantı terörizmle uluslararası mücadele konusunda devletlerin istekli olduklarını göstermesi bakımından önemlidir. Ancak yapılan bu sözleşmelerin imzalanmaması ve dolayısıyla uygulamaya konulamaması, ülkelerin bu sorunla mücadele konusundaki kararlılıkları konusunda uluslararası kamuoyunu şüpheye düşürmektedir. Diğer yandan, söz konusu sözleşmelerin terörizmle mücadeleden çok, belirgin terörist eylemlerle mücadeleyi hedef alması da dikkat çekicidir. Bu bağlamda, terörizmle uluslararası mücadelede temel ihtiyaçlardan biri, kapsayıcı bir terörizmle mücadele sözleşmesinin ivedilikle yapılıp uygulamaya konulmasıdır.

Terörizmle mücadelede belki de en önemli husus, devletlerin bu konuda istekli olmalarıdır. Devletlerin terörle mücadele tedbirlerinin kendi iç işlerine

müdahale niteliğinde olabileceğini düşünmeleri, bu yoldaki oluşumların önündeki en önemli engeldir. Bu noktada hukukun üstünlüğü, egemen devletlerin eşitliği ve iç işlerine müdahale edilmemesi ilkeleri, terörle mücadele çerçevesinde yapılacak anlaşmalarla karara bağlanmalıdır. Temelde, güven artırıcı önlemlerden oluşan bir terörle mücadele anlayışı benimsenmelidir. Bu girişimlerin yanı sıra terörle mücadelede, karşı-terör ve anti-terör şeklindeki askeri tedbirler de uygulanmalıdır. Ancak, bu önlemlerin başarıya ulaşabilmesi için uluslararası diplomatik tedbirler ile desteklenmeleri gerekmektedir. Bütün bu girişimlere ek olarak gelişmiş bir istihbarat ağına sahip olan INTERPOL ve EUROPOL'un yanı sıra, TREVI Grupları gibi oluşumların da mücadeleye verebilecekleri destek göz ardı edilmemelidir.

11 Eylül saldırıları, beraberinde dünya çapında bir tepkiye neden olmuştur. Başta NATO olmak üzere, BM, Amerikan Devletleri Teşkilatı ve çok sayıda devlet, saldırıları kınamıştır. Özellikle BM, 1368, 1373 ve 1377 sayılı kararlarla uluslararası terörizmi kınadığını belirtmiştir. Burada dikkat çekici husus, BM'nin genel olarak terörizmi değil, uluslararası terörizmi bir tehdit olarak kabul etmiş olmasıdır. Bu durumu iki şekilde açıklamak mümkündür: BM ya ulusal terörizm ile uluslararası terörizmi birbirinden ayırmamakta ve her tür terör hareketini doğrudan uluslararası terör olarak yorumlamakta; ya da, ulusal terör ile uluslararası terör ayrımını kullanarak, kendisini sadece uluslararası terörizmden sorumlu tutup, ulusal terör eylemlerine mesafeli yaklaşmaktadır. Ancak, 11 Eylül saldırılarıyla açığa çıktığı üzere, hemen hemen her terör eylemi, amaç veya araç anlamında, uluslararası bir bağlantıya sahiptir. Bu nedenle, yukarıdaki iddialardan ilkinin daha rasyonel olduğundan bahsetmek mümkündür.

Bu noktadan hareketle, gerek 11 Eylül saldırılarının yaratmış olduğu etkiler, gerekse BM'nin terörizm konusunda aldığı kararlar, terörizmle uluslararası mücadelede işbirliğinin zorunluluğu hem devletler hem de uluslararası örgütler için bir platformun varlığını kaçınılmaz kılmaktadır. Bir başka deyişle, Soğuk Savaş sonrası 'çok kutuplu' olduğu varsayılan uluslararası ilişkilerde terörizmle mücadele noktasında devletlerin bireysel çabalarının yetersiz kalacağı açık olduğundan, kurumsal bir çerçevede ortak hareket etme zorunluluğu artmıştır. Kurumsal

çerçevede hareket etmek, devletlere ve diğer uluslararası örgütlere özellikle, iletişim kanallarının açılması anlamında faydalı olacaktır. İletişimdeki artışa paralel olarak özellikle istihbarat paylaşımı, ve birlikte operasyon (*interoperability*) gerçekleştirilebilme kabiliyeti hızla artacaktır. Bu bağlamda, kuruluşundan Soğuk Savaş'ın sonuna değin bir savunma örgütü olarak görev yapan, ancak Soğuk Savaş sonrasında yeni tehditlere karşı kendini yenilemeye çalışan NATO'nun, terörizmle uluslararası mücadelede söz konusu kurumsal ihtiyacı karşılayacak temel bir organizasyon olarak ön plana çıktığı görülmektedir.

NATO, terörizmle uluslararası mücadele konusunda, gücü bir amaç için bir araya getirmesi ve bu gücü üyelerinin çıkarlarına hizmet edecek şekilde sunması anlamında en uygun platformlardan biri olarak görülmektedir. Soğuk Savaş boyunca hakim olan iki kutuplu dünya düzeninde karşılaşılan sorunları, kendi içinde değişen stratejilerle bertaraf etmeyi başaran İttifak, terörizmle mücadeleyi Soğuk Savaş sonrası düzende üstleneceği yeni misyonlardan biri olarak belirlemiştir.

NATO Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ortaya çıkan çok kutupluluk, ve beraberinde gelen yeni dünya düzeni, yeni riskler gibi oluşumlarla mücadele edebilmek için genişleme, alan dışı müdahale ve kurumsal yapıda değişimlere başvurarak, dışa açık ve kökten dönüşümlere yönelmiştir. İttifak'ın bu konuda attığı adımlara bakıldığında ilk olarak, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla birlikte yeni bir strateji belirlemek amacıyla, Kasım 1991'de toplanan Roma Zirvesi göze çarpmaktadır. Bu zirve ile İttifak, Soğuk Savaş sonrası yeniden şekillenecek dünyada uygulayacağı stratejiyi belirlemeye çalışmıştır. 1999 Washington Zirvesi'nde onaylanan, Stratejik Konsept (*Strategic Concept*) ise İttifakın hedeflerini ve uygulayacağı yeni politika ve askeri yolları belirleyen önemli bir belgedir.

NATO, terörizm sorununa ilk kez Stratejik Konsept'te yer vermiştir. NATO'nun terörizme yönelik tutumlarını incelendiğinde bir değişkenlik göze çarpmaktadır. NATO, Soğuk Savaş boyunca terörizme karşı bir tavır takınmamış hatta terörizmi ulusal boyutlu bir sorun olarak kabul etmiştir. Bu dönemde NATO'nun üye ülkelerde kurduğu gizli terör örgütleriyle ülkelerin rejimlerini

kontrol ettiği hatta zaman zaman terörü gizliden desteklediği iddialarında bulunulmaktadır. Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte NATO'da bir kimlik krizi oluşmuş ve İttifak bir arayış dönemine girmiştir. Ancak bu dönemde de terörizm ulusal boyutlu bir sorun olarak görülmeye devam etmiştir. 11 Eylül saldırıları ise NATO'nun terörizmi misyonları arasına alması bağlamında bir dönüm noktası olmuştur.

11 Eylül saldırılarından yaklaşık bir yıl sonra gerçekleştirilen Prag Zirvesi ise, terörizmle mücadelede NATO'nun ilk ciddi adımı niteliğindedir. Bu zirvede alınan kararlar içerisinde NATO'nun, Üyeleri ile Ortakları arasında işbirliği, danışma ve paylaşım esaslarına dayanan bir mekanizma kurmayı hedefleyen 'Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı', İttifakın askeri kapasitesini yeni tehditlerle savaşabilecek şekilde geliştirmek amacını güden 'PYT', ulusal makamlara sivil olağanüstü hallere hazırlıklı olma; istihbarat paylaşımı ve değerlendirme sorumluluklarını yükleyen 'Sivil Olağanüstü Hal Eylem Planını', 'Terörizmle Mücadelede Askeri Konsept' son olarak da yeni tehditlere acil müdahaleyi sağlayacak 'NMG'nün oluşturulmasına ilişkin kararlar göze çarpmaktadır.

NATO terörizmle mücadele konusundaki girişimlerini 2004 Haziran'ında gerçekleştirilen İstanbul Zirvesi'yle pekişirmiştir. Bu zirvede terörizmle mücadele konusunda 'Terörizme Karşı Savunma İçin Çalışma Programı' onaylanmış ve 11 Eylül saldırıları sonrasında Brüksel'deki NATO karargahında kurulan 'Terörist Tehdit İstihbarat Birimi' daimi hale getirilerek, ittifak üyelerine yönelik muhtemel terörist tehditlerin yanı sıra, diğer terörist tehditleri de içerecek biçimde yetki alanı genişletilmiştir. Söz konusu iki oluşum NATO'nun, Prag Zirvesi'nden bu yana üzerinde durduğu terörizmle mücadelede atılan somut adımlar olarak dikkat çekmekte ve NATO'nun terörizmle mücadeleye misyonları arasında öncelikli olarak yer verdiğini kanıtlamaktadır. Özellikle 'Terörist Tehdit İstihbarat Birimi'nin daimi hale getirilmesi, istihbarat paylaşımında devletlerin gizlilik arz eden bir takım bilgilerinin açıklanmasını gerektirmesi, NATO'ya olan güvenin ve terörle mücadelede istihbarat paylaşımının öneminin arttığının bir göstergesidir.

NATO'nun terörizmle mücadelede attığı bir diğer önemli adım ise, Washington Anlaşması'nın 5. maddesinin kapsamının genişletilmesidir. Bu sayede NATO 'alan içi müdahale' anlayışında değişikliğe gitmiş ve yeni tehditlerle mücadele etmek için 'alan dışı müdahaleler' de de bulunabileceğinin sinyallerini vermiştir. Bu anlamda NATO artık bölgesel bir savunma örgütü olmaktan çok, tehdit merkezli olarak değişen, küresel bir güvenlik örgütü halini almaktadır. Bir başka deyişle NATO, yeni dünyada temel fonksiyonu alan 'ortak savunma' dan tam olarak vazgeçmiş değil, aksine ortak savunmayı bu tehditler ekseninde tüm dünyayı kapsayacak şekilde genişletme eğilimindedir. Bu amaçla NATO, bünyesine yeni ülkeleri dahil ederek üye devletlerin güvenlik alanını daha da genişletme çabasıdadır. Bu sayede NATO çeşitlenen tehditlere karşı, bünyesinde barındırdığı güçleri arttıracak ve tehdidin gelebileceği alanı daraltabilecektir.

NATO'nun terörizmle mücadelesinde Türkiye'nin rolü, uzun yıllar terör sorunuyla mücadele etmiş olması itibariyle hem operasyonel gücü hem de, deneyimleri çerçevesinde belirleyici olabilecektir. NATO bünyesinde gerçekleştirilecek operasyonlar terörizm sorununun tam olarak çözümlenemediği Türkiye'de, İttifak çatısı altında gerçekleştirilecek sınır ötesi operasyonlarla daha ciddi kazanımların elde edilmesinde etkili olacaktır. Bu bağlamda NATO'nun 2004 yılı zirvesinin İstanbul'da gerçekleştirilmiş olması hem Türkiye'nin Doğu ile Batı arasındaki stratejik rolünün ortaya konulması hem de Soğuk Savaş boyunca Avrupa'nın doğu kanadını koruyan Türkiye'nin ödüllendirilmesi bağlamında önem taşımaktadır. Türkiye'nin jeopolitik konumu nedeniyle Orta Doğu ve Kafkaslara olan yakınlığı kaçınılmaz olarak NATO'nun Türkiye'yle olan bağlarını sıcak tutmaktadır. Bu konjonktür içerisinde NATO'nun 2004 Zirvesinin İstanbul'da gerçekleştirilmesini, Soğuk Savaş'ın bitimiyle önemi azaldığı belirtilen Türkiye'nin İttifak için yeniden önemli bir ülke haline geldiği şeklinde yorumlamak mümkündür. Özellikle İttifakın terörizm ve yeni tehditler ekseninde güvenlik yapılanmasında değişim ihtiyacının belirmesi, hem Türkiye'yi hem de İstanbul Zirvesi'ni, bu anlamda ayrıcalıklı hale getirmektedir. Müslüman bir ülke olarak Türkiye'nin çabaları terörizme karşı girişilen mücadelenin dinler ve / veya medeniyetler arası bir savaş olmadığını gösterilmesi anlamında da önemlidir.

Öte yandan NATO'nun 11 Eylül saldırıları öncesinde Türkiye'de gerçekleşen terör hareketlerine yönelik aktif bir tavır sergilememiş olması dikkat çekicidir. Aksine NATO üyesi bazı ülkeler başta PKK ve Ermeni terör örgütleri olmak üzere Türkiye'yi hedef alan çeşitli terör gruplarına örtülü destek vermişlerdir. 2005 yılı sonlarına gelindiğinde NATO'nun 2003 yılında yayınladığı terörist örgütler listesinin yeniden yayınlanması konusunda yaşanan tartışma, İttifak'ın terörizmle mücadelede attığı önemli adımları zayıflatmakta ayrıca NATO ve müttefiklerinin samimiyetinden kuşku duyulmasına neden olmaktadır.

Diğer yandan NATO'nun Soğuk Savaş sonrasında terörizmle mücadele adına attığı bu adımlara rağmen kendisinden beklenenleri yanıtlayamama konusunda başarısız olduğunu ve bunun terörizmle mücadelede NATO'nun etkinliğini olumsuz yönde etkileyeceğini savunan görüşlerde vardır. Bu başarısızlığın sebeplerinden biri, Transatlantik İlişkilerindeki (ABD ile Avrupalı Müttefikler arası) sorunlardır. ABD'nin Soğuk Savaş boyunca, Sovyet tehdidine karşı yapmış olduğu askeri harcamalar, Soğuk Savaş sonunda Avrupalı müttefiklerle ABD arasında önemli sayılabilecek boyutta bir askeri güç dengesizliğine sebep olmuştur. Diğer taraftan, ABD NATO çerçevesinde alan dışı müdahalelere önem veren bir politikayı savunurken, Avrupalı müttefikler Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği çerçevesinde daha çok kendi sınırları içindeki sorunlara taraf olmayı istemektedirler. Ek olarak, terörizm Avrupalı müttefiklerce ABD'nin vurguladığı kadar ciddi bir sorun olarak ele alınmamaktadır. Bu oluşumlar sonucunda, ABD'nin sorunlara müdahale ederken, Avrupalı müttefikleri görmezden gelerek tek başına hareket ettiğinden bahsedilebilir. Transatlantik ilişkilerdeki bu sorunların, belirgin olarak göze çarptığı en önemli örnek, Irak Krizi dönemi gelişmeleridir. Daha somut bir örnek olarak; ABD'nin Irak'a müdahalesine, Almanya ve Fransa'nın göstermiş olduğu tepki verilebilir.

Avrupalı müttefiklerin, bu şekilde bir politikaya yönelmelerinde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin önemli bir etkisi olduğundan bahsedilebilir. Her ne kadar ABD ile Avrupalı müttefikler arasında askeri güç anlamında bir dengesizlik olsa da, Avrupa artık Soğuk Savaş dönemindeki Sovyet tehdidine karşı sadece ABD

gücüne dayanan bir Avrupa değildir. Bir diğer deyişle, Avrupa artık Soğuk Savaş dönemindeki gibi güvenliği için doğrudan ABD'ye bağımlı değildir ve ABD' de bu durumun bilincindedir. Bu nedenle, NATO çerçevesinde dikkatini, güvenliği ve istikrarı için doğrudan NATO'ya ihtiyaç duyan bölge ve ülkelere yöneltmeye başlamıştır. ABD'nin yöneldiği bu politikanın bir diğer sebebi ise, artık Orta Doğu ve Asya'daki güvenlik tehditlerinin, Soğuk Savaş'tan farklı olarak, Avrupa kıtasındakilerden daha belirleyici olmaya başlamasıdır. NATO bu sebeple komuta yapısında birtakım değişikliklere yönelerek Soğuk Savaş'tan miras kalan sistemini yavaş yavaş terk etmeye başlamış ve çevre (*periphery*)sindeki oluşumlara daha fazla eğilme yoluna gitmiştir.

Bu sebeplerden hareketle NATO içerisinde ABD ile Avrupalı müttefikler arasında yaşanan benzer anlaşmazlıklar terörizmle uluslararası mücadelede, NATO'nun etkinliğini zayıflatacak unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi ABD, terörizmle uluslararası mücadelede Avrupalı müttefiklere nazaran daha isteklidir. Ancak NATO'nun transatlantik ilişkileri boyutunda yaşanan sorunlar dolayısıyla, ABD dikkatini daha çok gönüllü, ad hoc koalisyonlara yöneltmeye başlamıştır. Bu tür ittifak yapılanmaları iki anlamda önem taşımaktadır: İlk olarak, her sorun için yeni ve gönüllü üyeleri içereceğinden, ABD'nin bütçesinde giderek artan terörizmle mücadele payını azaltacaktır. İkinci önemli sebep ise; bu tür koalisyonlar kurumsallaşmış ittifaklardan farklı olarak üyelerine, devamlı olarak bir askeri yardımda bulunmayı, beraber askeri tatbikatlar düzenlemeyi de içine almadığından NATO'nun son dönemdeki en önemli sorunları olan komuta, istihbarat paylaşımı ve iletişim gibi sıkıntıların da gündemden kalmasını sağlayacaktır.

Sonuç olarak, NATO'nun Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte değişen uluslararası sisteme uyum sağlamak için büyük bir gayret sarf ettiği görülmektedir. İttifak yeni düzene uyum sağlayabilmek için öncelikle misyonlarında değişime gitmiştir. Terörizmin 11 Eylül saldırıları sonrasında öncelikli tehdit haline gelmesi ise NATO'nun kendisine bir anlamda yeni bir SSCB yaratmasını sağlamıştır. Bu

bağlamda NATO hızla bir dönüşüm sürecine girerek, terörizmle mücadelede arzu edilen uluslararası işbirliği platformu olma yolunda önemli adımlar atmıştır.

NATO'nun terörizme yönelik tutumu tarihsel süreçte her ne kadar tutarsız bir seyir izlediyse de terörizmle mücadelede işbirliği platformuna duyulan ihtiyaç NATO'nun çabalarının desteklenmesi gerekliliğini doğurmaktadır. NATO'nun bu yolda göstereceği başarı varlığı ve devamlılığının meşruiyet kazanması anlamında önemlidir. Dolayısıyla İttifak, dönüşüm sürecinde atılan adımların ve alınan kararların uygulamaya dönüştürüleceği ve tüm dünyanın sorunu olan terörizme yönelik operasyonlarında objektif bir kurum olarak çalışacağını kanıtlamalıdır. Atılan adımlar bağlamında NATO terörizmle mücadelede önemli bir yol kat etmiştir. Bu noktada İttifaktan beklenen terörizmle mücadelede etkinliğini, tarafsızlığını ve kararlılığını zaman içerisinde dünya kamuoyuna sunabilmesi ve arzu edilen işbirliği merkezi olabilmesidir.

KAYNAKÇA

ACER, Yücel

- 2003 “Ermeni Terörü ve Terörizm Kavramı”, **Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri II. Cilt**, Şenol Kantarcı, Kamer Kasım, İbrahim Kaya, Sedat Laçiner (Ed.), Ankara: ASAM-Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No. 3, 461-474

AÇIKALIN, Hakkı

- 2005 “Euskadi Ta Askatasuna (ETA) ve Bask Ülkesi”,
<http://www.doststrateji.net/makcoyeuskadi.htm>, Erişim: 13.06.2005

ADAMISHIN, Anatoly

- 2004 “Learning to Fight International Terrorism”, Russia In Global Affairs, Vol. 2, No. 4, October – December: 8-15

AKALIN, Cüneyt

- 2003 **Soğuk Savaş ABD ve Türkiye-1 Olaylar-Belgeler**, İstanbul: Kaynak Yayınları
- 2004 “NATO (Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü) Yayıldıkça Krize mi Sürükleniyor?”, **Jeopolitik**, Yıl. 3, Sayı: 11, Yaz: 87-92

AKBULUT, İlhan

- 1988 **Devlet, Terörizm, Ülke Bölücülüğü**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Doktora Tezi)

AKSOY, Ömer

- 2006 “Terörizm Ve Diğer Örgütlü Suçlarda Yakınlaşma Ve İşbirliğinin İncelenmesi”,
<http://www.usakgundem.com/makale.php?id=8>,
Erişim: 08.02.2006

AKYOL, Hüseyin, Gülseren DAŞ, Birgül ÖZBARIŞ ve Diren KAHRİMAN

- 2004 “Kuzey Atlantik Anlaşması Teşkilatı”,
<http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=1&ArsivAnaID=20455>, Erişim: 28 Mart 2006

ALEXANDER, Yonah

- 1999 “Terrorism in the Twenty First Century: Threats and Responses”,
DePaul Business Law Journal, Vol: 12, 59-95

ALKAN, Necati

- 2000 **Psikolojik Harekat, Terörizm ve Polis**, Ankara: TEMUH Yayınları
- 2005 “Türkiye’nin Terörizmle Mücadelesi”,
http://www.suc.gen.tr/modules.php?name=Content&_op=showpage&pid=105, (Erişim: 18 Ocak 2006)

ANONYMOUS 1

- 2004 ‘NATO's Fight Against Terrorism’, **NATO's Nations and Partners for Peace, Military Module**, 49, 1, 23-25

ANONYMOUS 2

- 2004 “NATO’s New Structures: Part II”, **NATO’s Nations and Partners for Peace, Military Module**, 49, 1, 151-155

ANONYMOUS 3

- 2005 “What Has \$300 Billion Bought?”, **The New American**, 21, 10, May: 6

ANONYMOUS 4

- 2004 “CNAD Exhibition on Equipment & Technologies for Defence Against Terrorism”, **NIMIC Newsletter**, 2nd Quarter, 1-2

ARMAOĞLU, Fahir

1991 **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Cilt: 1, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları

ATAMAN, Muhittin

2004 “Kuzey İrlanda: Bir Etnik Milliyetçilik Sorunu” içinde **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Kemal İnat, Burhaneddin Duran, Muhittin Ataman (Ed.), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 207-217

ATAY, Mehmet

1995 **Dünya Siyasal Ortamında Türkiye'nin İttifak Arayışları ve NATO'ya Giriş Süreci**, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi

AYBET, Gülnur

2004 “Yeni Bir Transatlantik Fikir Birliği”, **NATO Dergisi**, Sonbahar: <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art1.html>, Erişim: 16.01.2006

AYDIN, Ahmet

1992 **Kürtler, PKK, Öcalan**, Ankara: Kiyap Yayınları

BAL, İhsan ve Sedat LAÇİNER,

2001 “The Challenge of Revolutionary Terrorism to Turkish Democracy 1960-1980”, **Terrorism and Political Violence**, Vol. 13, No: 4, Winter: 90-115

2004a “The Ideological and Historical Roots of the Kurdist Movements in Turkey: Ethnicity, Demography, and Politics”, **Nationalism and Ethnic Politics**, Vol: 10, No: 3, Autumn: 473-504

- 2004b **Ethnic Terrorism in Turkey and the Case of the PKK: Roots, Structural, Survival, and Ideology**, Ankara: ASAM-Taylor and Francis Ltd.

BAL, İhsan

- 2000 “Hizbullah Örneği Çerçevesinde Polisin Terör Operasyonları ve Terörle Pro-Aktif Mücadele”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 5-6, Sonbahar-Kış: 53-68

- 2004 Mülakat: USAK Merkezi, 10 Aralık

BARANY, Zoltan

- 2004 “Europe Moves Eastward: NATO’S Peaceful Advance”, **Journal of Democracy**, Vol. 15, No: 1, January: 63-76

BARNARD, Richard C.

- 2004 “General James L. Jones: Transforming NATO Into 21st Century Alliance”, **Sea Power, Military Module**, 47, 11, November: 28-33

BAŞAREN, Sertaç H.

- 1994 “Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme ve Mücadele”, **Avrasya Dosyası**, Cilt: I, Sayı: 4, Kış: 163-173
- 2001 “İnsan Hakları ve Terörizm”, **İnsan Hakları ve Güvenlik**, Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi, No. 1, 195-224

BEBLER, Anton

- 2005 “NATO and Transnational Terrorism”, **Perceptions**, Vol. IX, No. 4, Winter: 159-175

BENNETT, Christopher

2003 “Combating Terrorism”, **NATO Review**, Spring: 5-7

BENSAHEL, Nora

2003 **Counterterror Coalitions: Cooperation With Europe, NATO, and the European Union**, Santa Monica, USA: RAND Corporation

BEREUTER, Doug, John LIS

2003 “Broadening the Transatlantic Relationship”, **The Washington Quarterly**, 27:1, Winter: 147–162

BERGESEN, Albert J. ve Omar LIZARDO,

2004 “International Terrorism and the World-System”, **Sociological Theory** 22:1, March: 38-52

BERLIND, Alan D.

2002 “A Critical Comment on Grant's "Turkey—Support the Indispensable Ally”, **American Diplomacy**, Vol: VII, Number 1

BEŞE, Ertan

2002 **Terörizm Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Ankara: Seçkin Yayıncılık

BIDEN, Joseph R. JR.

2004 “İstanbul Zirvesi Tehdit Karşısında Dik Durmak”, **ABD Dış Politika Gündemi**, ABD Dışişleri Bakanlığı, Uluslararası Enformasyon Programları Bürosu, e-journal, <http://usinfo.state.gov/journals.htm>, Haziran: 20-22, Erişim: 04.01.2005

BILLINGSLEA, Marshall

- 2004 “Teknoloji Vasıtasıyla Terörizmle Mücadele”, **NATO Dergisi**,
<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/military.html>,
 Sonbahar

BİLA, Fikret

- 2004 **Hangi PKK**, Ankara: Ümit Yayıncılık,

BİLBİLİK, Erol

- 2004 **NATO-İstanbul Zirvesi ve Geniş Orta Doğu Stratejisi**, İstanbul:
 Otopsi Yayınları

BİLHAN, Murat

- 2002 “The causes of Terrorism and Ways to Eradicate Them” **The Twelfth International Antalya Conference on Security and Cooperation**, Antalya, 11-15 April, 130-140

- 2005 “Terör”, **Stratejik Öngörü**, Sayı: 7, 110-113

BİRAND, M. Ali

- 1992 **Apo ve PKK**, İstanbul: Milliyet Yayınları

BLANK, Stephen J., Stephen C. PELLETIERE ve William T. JOHNSON

- 1993 **Turkey’s Position at The Crossroads of World Affairs**,
 Washington: Department of Defense

BRZEZINSKI, Ian

- 2004 “NATO: Bir Dönüşüm İttifakı”, **ABD Dış Politika Gündemi**, ABD
 Dışişleri Bakanlığı, Uluslararası Enformasyon Programları Bürosu,
 e-journal, <http://usinfo.state.gov/journals.htm>, Haziran: 10-12,
 Erişim: 04.01.2005

BUHARALI, Can

- 2004 Turkey's Foreign Policy Towards EU Membership: a Security Perspective", **Turkish Policy Quarterly**, Vol: 3, No: 3, http://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_id_6.pdf, Fall, (Erişim: 06.01.2006)

BULUT Faik ve Mehmet FARAÇ,

- 1995 **Kod Adı: Hizbullah**, İstanbul: Ozan Yayıncılık

CALLEO, David P.

- 2003 "Transatlantic Folly: NATO vs. the EU", **World Policy Journal**, Fall: 17-24

CALVOCONESSI, Peter

- 1992 **World Politics Since 1945**, London: Longman Publishers

CAMPBELL, Kurt M.

- 2004 "The End of Alliances? Not So Fast", **The Washington Quarterly**, 27:2, Spring: 151-163

CANKARA, Yavuz, Ercan KARAKOÇ, Gökmen KILIÇOĞLU,

- 2003 "ASALA Terör Örgütü ve Ermeni Terörü", içinde **Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri II. Cilt**, Şenol Kantarcı, Kamer Kasım, İbrahim Kaya, Sedat Laçiner (Ed.), Ankara: ASAM-Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No. 3, 437-451

CAŞIN, Mesut Hakkı

- 1995 **Çağdaş Dünyada Uluslararası Güvenlik Stratejileri ve Silahsızlanma**, Ankara: Savunma Sanayi Müsteşarlığı Yayınları

2005 “Uluslararası Terörün Yeni Çıkmazı: İntihar Saldırıları”, **Stratejik Öngörü**, Sayı: 7, 40-54

CEYLAN, Musa

1999 “Soğuk Savaş’ın Sonu, Yeni NATO ve Türkiye”, içinde **Yeni NATO Soğuk Savaş’tan Sıcak Savaşa**, Musa Ceylan (Der.), Ülke Kitapları, 9-26

CHALK, Peter

1999 “The Evolving Dynamic of Terrorism in the 1990s”, **Australian Journal of International Affairs**, Vol. 53, No. 2, 152-167

CHU, David S.C. ve Nurith BERSTEIN,

2003 “Decisionmaking For Defense”, içinde Stuart JOHNSON, Martin LIBICKI & Gregory F. TREVERTON (Ed.), **New Challenges, New Tools for Defense Decisionmaking**, RAND

CLARKE A. Richard ve Barry R. MCCAFFREY

2004 **NATO’s Role in Confronting International Terrorism**, The Atlantic Council of the United States, Policy Paper, June

CLINE, Lawrence E.

2004 “From Ocalan to Al Qaida: The Continuing Terrorist Threat in Turkey”, **Studies in Conflict & Terrorism**, 27, 321–335

COLSTON, John

2006 “Terörle Mücadele İşbirliğine Bağlı”, Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu, 23 Mart, Anadolu Ajansı, http://www.aa.com.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=129&Itemid=141, (Erişim: 28.03.2006)

COMBS, Cindy .

2000 **Terrorism in the Twenty-First Century**, Upper Saddle River: Prentice Hall

COOPER, H.H.A.

- 2001 “Terrorism The Problem of Definition Revisited”, **American Behavioral Scientist**, Vol. 44, No. 6, February: 881-893

COVERDALE, John F.

- 1979 **The Political Transformation of Spain after Franco**, New York: Praeger Publishers, Praeger Special Studies

COWELL, Alan

- 2005a “British Seeking 5th Man, Thought to Be Ringleader” **New York Times**, 14 July
- 2005b “British Preparing Laws to Crack Down on Terror Suspects”, **New York Times**, 17 July

CRENSHAW, Martha

- 2003 “The Causes of Terrorism”, içinde **The New Global Terrorism**, (Ed.) Charles W.Kegley,Jr., Prentice Hall, 92-105

CRISS, Nur Bilge

- 1995 “The Nature of PKK Terrorism in Turkey”, **Studies in Conflict and Terrorism**, Vol: 18, 17-37

ÇAKMAK, Cenap

- 2005 “ABD’nin Uluslararası Terörle Savaşı Üzerine bir Değerlendirme”, **Stratejik Öngörü**, Sayı: 7, 76-88

ÇAYCI, Sadi

- 1989 **Düşük Yoğunlukta Çatışma**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

ÇELİK, Edip

1969 **100 Soruda Türk Dış Politika Tarihi**, İstanbul: Gerçek Yayınları

ÇINAR, Bekir

1997 **Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör**, Ankara: SAM Yayınları

ÇİÇEK Hikmet,

2000 **Hangi Hizbullah**, İstanbul: Kaynak Yayınları

ÇİTLİOĞLU, Ercan

2002 “Türkiye’de Dini Terörizm ve Hizbullah”, **Dünyada ve Türkiye’de Terör**, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, 89-97

2003 “Ermeni Terörü Üzerine Analiz”, **Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri II. Cilt**, Şenol Kantarcı, Kamer Kasım, İbrahim Kaya, Sedat Laçiner (Ed.), Ankara: ASAM-Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No. 3, 427-435

DAFTARY, Farhad

1990 **The Ismailis: Their History and Doctrines**, Cambridge: Cambridge University Press

2006 “The “Order of the Assassins:” J. von Hammer and the Orientalist Misrepresentations of the Nizari Ismailis (Review Article)”, **Iranian Studies**, Vol. 39, Number 1, March: 71-81

DEDEOĞLU, Beril

2003a “Bermuda Triangel: Comparing Official Definitions of Terrorist Activity”, **Terrorism and Political Violence**, Vol. 15, No. 3 Autumn: 81-110, Published by Frank Cass, London

2003b **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul: Derin Yayınları

2006 Mülakat, 02 Şubat

DEMİREL, Emin

2001 **Hizbullah**, İstanbul: Kültür Sanat Yayıncılık

DENKER, M. Sami

1997 **Uluslararası Terör Türkiye ve PKK**, İstanbul: Boğaziçi Yayınları

DİKİCİ, Hasret

2005 “Özdem Sanberk: ‘Mahruminden Teröriste: Terörün Yeni Yüzü’ ”
Stratejik Öngörü, Sayı: 7, 13-19

DİNÇYÜREK, Ahmet

2004 “Uluslararası Terör, Türkiye ve Dünya Siyaseti: 11 Eylül ve İstanbul’a İkiz Terör Saldırısı”, içinde **Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü**, Orhan Gökçe, Uğur Demiray (Ed.), Konya: Çizgi Kitapevi, 385-398

DOYLE, James H. JR.

2002 Military Operations and International Law Prize Essay Competition

DUFOURCQ, Jean

2004 “After Istanbul: A Preliminary Assessment Research Branch”, **NDC Occasional Paper**, Rome, September: 11-16

EHRENFELD, Rachel

2003 **Funding Evil: How Terrorism Financed and How to Stop It**, Bonus Books

ERDOĞDU, Hikmet

2004 **Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı**,
İstanbul: IQ Yayıncılık

ERHAN Çağrı,

2006 Mülakat, 08 Şubat

ERICKSON, Richard J.

1989 **Legitimate Use of Military Force Against State-Sponsored
International Terrorism**, Alabama: Air University Press

ERİŞ, Hamit Emrah

2000 "IRA (İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu)", içinde **Terörizm İncelemeler,
Teori-Örgütler-Olaylar**, (Ed.) Ümit ÖZDAĞ, Osman Metin
ÖZTÜRK, Ankara: ASAM Yayınları: 325-371

ESLEN, Nejat

2004 "Stratejik Konseptler", **Jeopolitik**, Yıl:3, Sayı: 11, Yaz: 30-35

EVANS, Graham ve Jeffrey NEWNHAM

1998 **Dictionary of International Relations**, London: Penguin Books

EYAL, Jonathan

2004 "Jaap de Hoop Scheffer: 'New Missions, New Means' ", **RUSI
Journal**, Military Module, 149, 4, August: 42-45

FAREED, Zakaria

2004 "The Best Ways To Beat Terror" , **Newsweek**, Vol. 143, Issue 15,
December: 35

FEARY, Robert A.

- 1978 “Introduction to International Terrorism”, içinde **International Terrorism in the Contemporary World**, M.H. Kress, L.B. and Wanek, M.G. (Ed.), Livingstone, London: 25

FIELDS, Louis G.

- 1986 “Contemporary Terrorism and The Rule of Law”, **Military Law Review**, Vol. 113, 1-15

GACINOVIC, Rodoslav D.

- 2000 “Terrorism-Threat to the 21st Century”, **Review of International Affairs**, Vol.L-LI, No: 1087-88, December - January: 18-22

GANSER, Daniele

- 2005 “Terrorism in Western Europe: An Approach to NATO’s Secret Stay-Behind Armies”, **The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations**, Winter - Spring: 69-95

GARNETT, Ian

- 2004 “The NATO Response Force: Inside and Outside NATO”, **NATO’s Nations and Partners for Peace**, Military Module, 49, 1, 156

GEARSON, John

- 2002 “The Nature of Modern Terrorism” **The Political Quarterly Publishing**, 7-24

GERRY, Col Alexander

- 2001 “War Against Terrorism: Radical Departure For NATO”, **ROA National Security Report**, November 2001, 28-29

GÖNLÜBOL, Mehmet, Cem SAR, Ömer KÜRKÇÜOĞLU , Dugu SEZER, Oral SANDER, A. Şükrü ESMER, Haluk ÜLMAN, Suat BİLGE, Hakan BİNGÜN
 1996 **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, Ankara: Siyasal Kitapevi

GREGORY, Frank ve Paul Wilkinson
 2005 “Security, Terrorism and the UK”, **Chatham House ISP/NSC Briefing Paper** 05/01, July

GUNTER, Michael M.
 2000 “The Continuing Kurdish Problem in Turkey After Öcalan's Capture”, **Third World Quarterly**; Vol. 21, Issue 5, October: 849-869

GÜLCAN, Nilgün
 2005 “İngiltere’de ve Türkiye’de Terörle Mücadele”, **Turkish Weekly**, <http://www.turkishweekly.net/turkce/yazarlar.php?type=7&id=39>, Temmuz, (Erişim: 16.01.2006)

GÜN, Ercan ve Ufuk ŞANLI,
 2005 “Son Hücreyi Buldular ama Yakalayamadılar”, **Aksiyon**, Sayı: 554, Temmuz: 48-51

GÜN, Ö. Rengin
 2002 “11 Eylül Sonrasında Başat Tehdidin Yeni Adı: Uluslararası Terörizm Olgusu”, **Stratejik Analiz**, Cilt: 2, Sayı: 24, Nisan: 113-119

GÜNDOĞMUŞ, Bülent
 2003 “Dünyada İşler Yolunda Gitmiyor”, **Görüş**, Temmuz: 8-14

GÜRSES, Emin

2001 **Ayrılkçı Terörün Anatomisi / IRA-ETA-PKK**, İstanbul: Bağlam Yayınları

2006 Mülakat: 07 Şubat

GÜVENİR, Osman

1980 “Türkiye’de Terör”, **A. İpekçi Semineri**, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayını

GÜZEL, Cemal

2002 **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, Ankara: Ayraç Yayınevi

HAGEL, Chuck

2004 “NATO Expands Its Boundaries”, **USA Today**, 132, 2706, March: 54-57

HALAÇOĞLU, Yusuf

2005 **Ermeni Tehciri**, İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı

HARMAN C.

1999 **A People’s History of the World**, London: Bookmarks

HASGÜLER, Mehmet ve M. Bülent ULUDAĞ

2004 **Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler**, Ankara: Nobel Yayın

HEGLAND, Corine

2005... “Terrorism Tally Not That Useless”, **National Journal**, Academic Research Library 37, 20, May: 1486-1487

HIDEAKI, Mizukoshi

- 2003 “Terrorist, Terrorism, and Japon’s Counter-Terrorism Policy”, **Gaiko Forum**, Summer: 53-63

HİÇYILMAZ, Semih

- 2004 **Halklara Karşı Bir Örgütlenme: NATO**, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı

HİÇYILMAZ, Ufuk

- 2005 “Maskeli Hizbullahın Hedefi Cemaatler”, **Aksiyon**, Sayı: 530, Ocak: 28-30

HOFFMAN, Bruce

- 1992 “Creatures of the Cold War: The JRA”, **Jane’s Intelligence Review**, 9, February

HOGAN, Micheal J.

- 1987 **The Marshall Plan**, Cambridge Univ. Press

HOWARD, Colonel Russell D.

- 2005 “Thinking Creatively in the War on Terrorism Leveraging NATO and the Partnership for Peace Consortium”, **The Quarterly Journal**, Spring: 1-8

HOWARD, Glen E.

- 1998 “NATO and the Caucasus”, içinde Stephen J. Blank (Ed), **NATO After the Enlargement: New Challenges, New Missions, New Forces**, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, September: 151-229

HOWELL, Llewellyn D.

- 2003 “Is the New Global Terrorism a Clash of Civilizations? Evaluating Terrorism’s Multiple Sources”, içinde **The New Global Terrorism**, Charles W.KEGLEY,JR (Ed.), Prentice Hall, 173-184

HÜRRİYET GAZETESİ

- 2001 “Terör İnsanlık Tarihi Kadar Eski”,
<http://www.hurriyetim.com.tr/haber/0,,nvid~29774@sid~3,00.asp>,
12 Eylül, (Erişim: 02. 02. 2006)

INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE

- 2003 “U.S. Reshuffling Its Troops in Europe; NATO Briefed on Plans for New Bases in Post–Cold War Era”, 9 December

İLHAN, Suat

- 2002 **Terör: Neden Türkiye**, Ankara: ASAM Yayınları

İNSEL, Ahmet

- 2004 “Irak’a İhtiyaç Var”, **Radikal İki (Pazar Gazetesi)**, Sayı: 403,
Haziran

İRBEÇ, Yusuf Ziya

- 2002 “Terörün Ticari Hayata Etkileri”, **Dünyada ve Türkiye’de Terör**,
Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, 121-130

JENKINS, Brian M.

- 1999 “International Terrorism” içinde **The Use of Force Military Power and Internaional Politics**, Robert J. Art & Kenneth N. Waltzb (Ed.),
Oxford

- 2003 “International Terrorism: The Other World War”, içinde **The New Global Terrorism**, Charles W.Kegley,Jr. (Ed.), Prentice Hall, 15-26
- JOHNSON, Larry C.
- 2001 “The Future of Terrorism”, **American Behavioral Scientist**, Vol. 44, No. 6, February: 894-913
- REBECCA, Johnson and Micah ZENKO
- 2003 “All Dressed Up and No Place to Go: Why NATO Should Be on the Front Lines in the War on Terrorism", **Parameters**, Winter: 48-63
- JOLL, James
- 1964 **The Anarchists**, Cambridge: University Press
- JONES, James L.
- 2004 “Transforming NATO’s Military Structures”, **NATO Review**, İstanbul Summit Special, May: 57-59
- JUNG, Dietrich
- 1999 **Turkey at the Crossroads**, Copenhagen Peace Research Institute, March
- KAISER, Karl
- 2003 “The New NATO”, **Asia-Pacific Review**, Vol. 10, No. 1, 64-71
- KAPLAN, Lawrence S.
- 2004 **NATO Divided, NATO United: The Evolution of an Alliance**, Greenwood Press
- KARAGÜL, Soner
- 2003 “Terörün Siyasallaşması ve Ermeni Terörü”, **Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri II. Cilt**, Şenol Kantarcı, Kamer

Kasım, İbrahim Kaya, Sedat Laçiner (Ed.), Ankara: ASAM-Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No. 3, 453-460

KATZENSTEIN, Peter J.

2003 “Same War—Different Views: Germany, Japan, and Counterterrorism”, **International Organization**, Vol: 57, Fall: 731-760

KAVUN, A. Baki

2002 “Uluslararası ve Uluslarüstü Terörizm”, içinde **Uluslararası Terörizm ve Dış Politika**, Osman Metin Öztürk (Ed.), Ankara: Biltek Yayınları, 43-65

KAYA, İbrahim

2004 “Uluslararası Terörizmin Yasaklanması Çabaları”, **Türk Harb-iş**, Sayı: 210, Ekim: 49-52

2005 **Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk**, Ankara: USAK

KELLY, Vera Eccarius

2002 “Political Movements and Leverage Points: Kurdish Activism in the European Diaspora”, **Journal of Muslim Minority Affairs**, Vol. 22, No. 1, 91-118

KITFIELD, James

2005 “Coercion and Pre-emption”, **National Journal**, Academic Research Library 37, 22, May: 1618-1625

KOBIERACKI, Adam

2004 “NATO’s Evolving Operations”, **NATO Review**, İstanbul Summit Special, May: 33-35

KOECHLER, Hans

- 2002 “The United Nations and International Terrorism: Challenges to Collective Security”, **International Conference on International Terrorism and Anti-Terrorism Cooperation**, Shanghai, China, November

KOUZMANOV, Krassi

- 2003 **NATO’s Response to the 11 September 2001 Terrorism: Lessons Learned**, California: Naval Postgraduate School, (Master Thesis)

KÖSEBALAN, Hasan

- 2002 “Yeni Amerikan Güvenlik Doktrini ve Uluslararası İlişkiler”, **2023 Dergisi**, Kasım: 34-38

LAÇİNER, Sedat

- 1999 “İngiltere’de Yeni Terörizm Yasası: Londra PKK ve DHKP-C’yi Yasaklıyor mu?”, **Stratejik Analiz**, Cilt:2, Sayı:15, Temmuz: 98-108
- 2001a **İngiltere, Terör, Kuzey İrlanda Sorunu ve İnsan Hakları**, Ankara: ASAM Yayınları
- 2001b **The Ideological Evolution of Turkish Policy**, Londra Üniversitesi, King’s Colledge, Yayınlanmamış Doktora Tezi
- 2005 **Türkler ve Ermeniler**, Ankara: USAK Yayınları
- 2006a Mülakat: USAK Merkezi, 25 Şubat
- 2006b “Terörle Mücadelede Yasal Önlemler: İngiltere Örneği” içinde **Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, İhsan Bal (Ed.), USAK Yayınları, 291-350

LAMBETH, S. Benjamin

- 2000 **NATO's Air War for Kosovo: A Strategic and Operational Assessment**, RAND Cooperation

LAQUEUR, Walter

- 1986 "Reflection on Terrorism", **Foreign Affairs**, Vol.65, 86
- 1987 **The Age of Terrorism**, Little, Brown and Com.
- 2003 "Post Modern Terrorism" , içinde **The New Global Terrorism**, Charles W.Kegley,Jr. (Ed.), Prentice Hall, 151-159

LARSON, Eric V. ve John E. PETERS

- 2001 **Preparing the U.S. Army for Homeland Security: Concepts, Issues, and Options**, RAND Arroyo Center

LAYNE, Christopher

- 2003 "Casualties of War Transatlantic Relations and the Future of NATO in the Wake of the Second Gulf War", **Policy Analysis**, No. 483, August: 1-18

LEBL, Leslie S.

- 2003 "Security Beyond Borders", **Policy Review**, 130, April – May: 23-43

LESSER, Ian O.

- 1993 "Bridge or Barrier? Turkey and the West After the Cold War," içinde Graham E. Fuller and Ian O. Lesser (Ed.), **Turkey's New Geopolitics: From the Balkans to Western China**, Boulder, CO: Westview Pres, 99-131

- 2000 **NATO Looks South**, Rand Cooperation, 2000
http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1126/

LEWIS, Bernard

- 1968 **The Assassins: A Radical Sect in Islam**, New York: Basic Books

LLOYD, John

- 1998 “Ireland’s Uncertain Peace”, **Foreign Affairs**, C. 77, No. 5, September – October: 109-122

LUGAR, Richard G.

- 2002a “Redefining NATO’s Mission: Preventing WMD Terrorism”, **The Washington Quarterly**, Summer: 7–13
- 2002b “NATO’S Role in the War on Terrorism” **U.S.-NATO Missions Conference Brussels**, Belgium

LYALL, Sarah

- 2005 “In Britain, Migrants Took a New Path: To Terrorism”, **New York Times**, 28 July

LYON, Alynna J. ve Emek M. UÇARER

- 2001 “Mobilizing Ethnic Conflict: Kurdish Separatism in Germany and the PKK”, **Ethnic and Racial Studies**, Vol. 24, No. 6, November: 925–948

MAIER, Charles S.

- 1984 “The European Response: Strategies for Reconstruction Within the Framework of the European Recovery Program” içinde Stanley Hoffman ve Charles S. Maier (Ed.), **The Marshall Plan: A Retrospective**, Westview Press / Boulder and London, 29-53

MANAZ, Abdullah

2005 **Türkiye'ye Yönelik Terör Odakları**, İstanbul: IQ Kültür Sanat
Yayıncılık

MANGO, Andrew

2005 **Türkiye'nin Terörle Savaşı**, Orhan Azizoğlu (Çev.), İstanbul:
Doğan Kitap

MATSUMOTO, Taiga

2001 "Japan Should Help But Not Fight", **The Japan Times**, 14 October

MC GARRY, John ve Brendan O'LEARY

1995 **Explaining Northern Ireland: Broken Images**, Oxford: Blackwell
Publisher

MEDHURST, Kenneth N.

1973 **Government in Spain**, Pergamon Press

MEYER, Steven E.

2004 "Carcass of Dead Policies: The Irrelevance of NATO," **Parameters**,
Vol: 33, No: 4, Winter: 83-97

MİLLİYET GAZETESİ

1987 "Güçleri Varsa Gelsin Alsınlar", 20 Haziran

MOENS, Alexander, Lenard J. COHEN, Allen G. SENS

2003 **NATO and European Security: Alliance Politics from the End
of the Cold War to the Age of Terrorism**, Praeger Publisher

MORONEY, Jennifer D.P.

2003 "Enlarging NATO's MAP", **Problems of Post-Communism**,
Vol:50, No:2, March – April: 24-28

MYERS, Richard B

2004 “Transforming for the War on Terrorism”, **Military Technology**, Military Module, 28, 10, October: 8-15

NEES, Ludger

2001 “Beet Votes and Bullets Conflicting Ethnic Identities in the Basque Country”, **Ethnic and Radical Studies**, Vol. 24, No. 5, September

NELSON, C. Richard

2004 “NATO’nun Terörle Mücadeledeki Rolü”, **NATO Dergisi**, Sonbahar, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/analysis.html>, (Erişim: 04. 01.2005)

NİŞANCI, Şule

2005 “Turkey’s role in NATO in the Post-Cold War Security Environment”, **Research Paper, Academic Research Branch-NATO Defense College**, Rome, No.16, March: 2-8

O’NEILL, Michael

1998 “Peace Dropping Slow: Answering the Irish Question ?” **Round Table**, No. 348, 459-471

ORAL, Mahmut ve İbrahim KARAASLAN,

1999 Hizbullah’ın Boy Hedefiydi”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 25 Ocak, 8

ÖYMEN, Onur

2002 “The Future of European Security and NATO” içinde **The Twelfth International Antalya Conference on Security and Cooperation**, Antalya, 11-15 April, 97-103

ÖZBİR, Kamuran

2003 “NATO’da 54 Yıl”, **Ortadoğu Gazetesi**, http://www.ortadogugazetesi.net/haber_d.asp?haber=6908, Erişim: 24 Mart 2006

ÖZCAN, Mehmet

- 2004 “Yeni Milenyumda Yeni Tehdit Siber Terör”, **Türk Harb-iş**, Sayı: 210, Ekim: 36-42

ÖZCAN, Nihat Ali ve Ö. Rengin GÜN,

- 2002 “PKK’dan KADEK’e: Değişim mi Takkiye mi?”, **Stratejik Analiz**, Cilt: 2, Sayı: 25, Mayıs: 5-20

ÖZCAN, Nihat Ali

- 2000 “PKK Nereye?”, **Stratejik Analiz**, Cilt: 1, Sayı: 1, Mayıs: 42-45

ÖZÇAĞATAY, Levent

- 1988 **K.İrlanda ve IRA Silahlı Mücadeleden Siyasal Çözüme**, İstanbul: Papirüs Yayınları

ÖZKAN, Abdullah

- 2004 “Küresel Terörün Etkileri ve Medyanın Yaklaşımı”, **Stratejik Öngörü**, Sayı: 7, 29-34

ÖZKÖK, Hilmi

- 2003 İpek Yolu - 2003 General / Amiral Semineri, Açış Konuşması , 02 Haziran,
http://www.tsk.mil.tr/bashalk/konusma_mesaj/2003/ipekyolu2003aciskonusmasi_020603.htm, Erişim: 28.03.2006

- 2006 “Terör, Yüzyılın En Büyük Toplumsal Hastalığı”, **Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği Sempozyumu**, 23 Mart, Anadolu Ajansı,
http://www.aa.com.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=129&Itemid=141, Erişim: 28.03.2006

ÖZOĞLU, Ali

- 2005 **Şifre Çözüldü: Masonlardan Türkiye'ye Kanlı Hediye ASALA – PKK**, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları

ÖZTÜRK, Osman Metin

- 2002 “11 Eylül'deki Saldırı Sonrasında Uluslararası Terörizmin ve Terörle Mücadelenin Yeni Yüzü”, içinde **Uluslararası Terörizm ve Dış Politika**, Osman Metin Öztürk (Ed.), Ankara: Biltek Yayınları, 21-35

ÖZTÜRK, Ümit

- 2004 “Bask Bölgesi: İspanya'da Ayrılıkçılık Sorunu”, içinde **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Kemal İnat, Burhaneddin Duran, Muhittin Ataman (Ed.), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 219-229

PARACHINI, John

- 2003 “Putting WMD Terrorism into Perspective”, **The Washington Quarterly**, Autumn: 37-50

PEHLİVANLI, Hamit

- 2003 “Ermeni Terörü:Tehcire Giden Yol”, **Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri II. Cilt**, Şenol Kantarcı, Kamer Kasım, İbrahim Kaya, Sedat Laçiner (Ed.), Ankara: ASAM-Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No. 3, 97-112

PILLAR, Paul R.

- 2003 **Terrorism and US Foreign Policy**, Washington D.C.: Brookings Institution Press

PIRTAŞ, Fırat

- 2002 “Yeni Boyutlarıyla Terörizm ve Dış Politika”, içinde **Uluslararası Terörizm ve Dış Politika**, Osman Metin Öztürk (Ed.), Ankara: Biltek Yayınları, 87-97

PYÖTSİÄ, Eero

- 2003 “NATO and the Northern Baltic Sea Region”, **Fellow Weatherhead Center for International Affairs**, Harvard University, June

RADİKAL GAZETESİ

- 2005 “Britanya’da Eylemci Şoku”, 14 Temmuz,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=158645>, (Erişim: 02. 02. 2006)

RAPOPORT, David C.

- 2003 “The Four Waves of Rebel Terror and September 11”, içinde **The New Global Terrorism**, Charles W.Kegley,Jr. (Ed.), Prentice Hall, 37-52

RIDGE, Tom

- 2005 “Fighting Terrorism: Working Together”, **Vital Speeches of the Day**, Research Library Core, 71, 8, February: 230-233

RUBY, Charles L.

- 2002 “The Definition of Terrorism”, **Analyses of Social Issues and Public Policy**, 2(1), 9-14

RUHLE, Michael

- 2003 “NATO After Prague: Learning The Lessons of 9 / 11”, **Parameters**, Summer: 89-97

SANGER, David

2003 “President Says Military Phase In Iraq Has Ended”, **New York Times**, 2 May

SAPMAZ, İrfan

2005 “NATO’nun Terör Listesi”, 20 Aralık, http://www.tgrthaber.com.tr/section_view.aspx?guid=9e0915ae-2090-423c-9fc0-ceed1eece513, Erişim: 24.02.2006

SARAY, Mehmet

2003 “Ermeni Terörü”, **Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri II. Cilt**, Şenol Kantarcı, Kamer Kasım, İbrahim Kaya, Sedat Laçiner (Ed.), Ankara: ASAM-Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No. 3, 383-397

SAUL, Ben

2005 “Attempts to Define ‘Terrorism’ in International Law”, **Netherlands International Law Review**, LII, 57-83

SAYDAMER, Kemal, Oktay ENSARİ ve Siner DOĞAN

1987 “Evren: NATO Gözden Geçirilmeli”, 23 Haziran

SCHEFFER, Jaap De Hoop

2005 “Partners for Stability: NATO Support for UN Peace Missions”, **Hampton Roads International Security Quarterly**, January: 44-46

SCHLAGHECK, D.M.

1998 **International Terrorism**, Mas: Lexington Books

SCHMID, Alex P. ve Albert J. JONGMAN

- 1988 **Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, and Literature**, Transaction Books, New Brunswick

SCIOLINO, Elaine ve Don Van NATTA Jr.,

- 2005a “For a Decade, London Thrived as a Busy Crossroads of Terror”, **New York Times**, 10 July
- 2005b “June Report Led Britain to Lower Its Terror Alert”, **New York Times**, 19 July

ŞEHİRLİ, Atila

- 2000 Türkiye’de Bölücü Terör Hareketleri, İstanbul: Burak Yayınları

SELVİ, İsmail

- 2003 **Countering State Supported Terrorism: The PKK and Turkish Foreign Policy Towards the Middle East** , Bilkent Üniversitesi, Yayınlanmamış Master Tezi

SEVER, Ayşegül

- 1997 **Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Orta Doğu 1945-1958**, Ankara: Boyut Kitapları

SHAPIRO, Jeremy ve Lynn E. DAVIS,

- 2003 “The New National Security Strategy”, içinde Jeremy SHAPIRO & Lynn E. DAVIS (Ed.), **The U.S. Army and the New National Security Strategy** , RAND

SHEPHARD, William S.

2002 “The ETA Spain Fights Europe’s Last Active Terrorist Group”
Medditerrean Quarterly, Vol. 13, No. 1, Winter: 50-65

SIMONSEN, Clifford E. ve Jeremy R. SPINDLOVE,

2000 **Terrorism Today: The Past, The Players, The Future**, Prentice
 Hall

SLOAN, Stanley R.

1999 “Crisis Response”, **NATO Review**, Spring: 26-28

SOLANA, Javier

1999 "NATO in the Twenty-First Century" **Perceptions**, Vol. IV., No.1,
 March-May [http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume4/March-
 May1999/solana.PDF](http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume4/March-May1999/solana.PDF), ss: 1-5, Erişim: 30.03.2006

SONYEL, Salahi R.

2001 **Turkey’s Struggle for Liberation and the Armenians**, Ankara:
 SAM Papers

SÖNMEZOĞLU, Faruk

1995 **ABD’nin Türkiye Politikası 1964-1980**, İstanbul: Der Yayınevi

STEPANOVA, Ekaterina,

2004 “War and Peace Building”, **The Washington Quarterly**, 27, 4,
 Autumn: 127-136

ŞAFAK, Mahsun

2002 **PKK ve Değişim Stratejisi**, İstanbul: Mem Yayınları

ŞİMŞEK, Sefa

2004 “New Social Movements in Turkey Since 1980”, **Turkish Studies**,
 Vol. 5, No. 2, Summer: 111–139

ŞİMŞİR, Bilal N.

- 2003 “Ermeni Terörü ve Şehit Türk Diplomatları Üzerine”, **Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri II. Cilt**, Şenol Kantarcı, Kamer Kasım, İbrahim Kaya, Sedat Laçiner (Ed.), Ankara: ASAM-Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No. 3, 399-419

TAMER, Vecdi

- 2005 **İllegal Paralel Güç Terör**, Erciyaş Yayınları

TANGÖR, Burak

- 2002 “Uluslararası Terörizmdeki Gelişmeler”, içinde **Uluslararası Terörizm ve Dış Politika**, Osman Metin Öztürk (Ed.), Ankara: Biltek Yayınları, 99-112

TAŞAR, M. Murat ve A. Altay ÜNALTAY

- 1999 “Kosova’ya NATO Müdahalesi ve Yeni Uluslararası Sistem” içinde **Yeni NATO: Soğuk Savaştan Sıcak Savaşa**, Musa Ceylan (Ed.), Ülke Kitapları, 27-32

TAŞDEMİR, Fatma

- 2006 **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Ankara: USAK Yayınları

TERTRAIS, Bruno

- 2004 “The Changing Nature of Military Alliances”, **The Washington Quarterly**, 27:2, Spring: 135–150

THAROOR, Shashi

- 2004 “Another Way to Fight Terrorism”, **Far Eastern Economic Review**, 15 January, 167, 2, 24

TIRMAN, John

2005 “Security the Progressive Way”, **The Nation**, April Academic Research Library, 280, 14, 27-30

TOLON, Hurşit

2005 “Terörizm ve Terörle Mücadelede Alınması Gereken Tedbirler”, **Stratejik Öngörü**, Sayı: 7, 6-12

TOPAL, Ahmet Hamdi

2005 **Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı**, İstanbul: Beta Yayınevi

TSCHIRGI, Dan

2002 “The War on Terror: Marginalised Conflict as a Challenge to the International System”, **Perceptions**, Vol. VII, No. 3, Eylül-Kasım: 108-123

TURAN, İlter

1971 **NATO İttifakının Stratejik ve Siyasi Sorunları**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını

TUŞALP, Erbil

1999 “Sansürlü Sözcükler”, **Milliyet Gazetesi**, 20 Mayıs

TUZCU, Melahat

2006 “Turkey: Belgium’s Credibility Has Been Damaged in Combating Terrorism”, **Turkish Weekly**, <http://www.turkishweekly.net/news.php?id=27421>),9 March, (Erişim: 15 Mart 2006)

TÜRKİYE GAZETESİ

2005 “PKK’ya NATO Darbesi Geliyor”, 20 Aralık,
<http://www.pafuli.net/haber/habergoster.asp?id=324>,
 (Erişim:28.03.2006)

UÇAROL, Rıfat

2000 **Siyasi Tarih**, İstanbul: Filiz Kitapevi

ÜNSAL, Niyazi

1996 **Terör Olgusu ve Türkiye Gerçeği**, Ankara: Dönüşüm Yayın
 Dağıtım

VERLAG Karin Kramer Yazarlar Grubu,

1992 **Anarşist Kuram ve Kökeni**, H. İbrahim Türkdoğan (Çev.), İstanbul:
 Birey Yayınları

WALLANDER, Celeste A.

2000 “Institutional Assets and Adaptability: NATO After the ColdWar”,
International Organization, Vol: 54, 4, Autumn: 705–735

WATSON, Russell, Douglas WALLER, Bob COHN ve Lucille BEACHY

1993 ‘The Hunt Begins’, **Newsweek**, Vol. CXXI, No:9, Mart: 18-22

WAYMAN, Mullins C.

1997 **A Source Book on Domestic and International Terrorism**,
 Illinois: Charles C. Thomas Publisher Ltd.

WEGENER, H.

- 1994 “Political Extremism and International Terrorism: New Dimensions of Allied Security?”, submitted to **The Fifth Antalya International Conference on Security and Cooperation**, Antalya: 6-9 October

WEINBERG, Leonard, Ami PEDAHZUR ve Daphna Canetti-NISIM,

- 2003 “The Social and Religious Characteristics of Suicide Bombers and Their Victims”, **Terrorism and Political Violence**, Vol. 15, No. 3 , Autumn: 139-153

WHITE, Jonathan R.

- 1998 **Terrorism: An Introduction**, Belmont: CA:West/Wadsworth Publishing Co.

WILKINSON, Paul

- 1986 “Trends in International Terrorism and the America Respose”, içinde **Terrorism and International Order**, Lawrence Freeman et al (Ed.), London: Routledge and Kegan Paul
- 2003 “Why Modern Terrorism? Differentiating Types and Distinguishing Ideological Motivations”, içinde **The New Global Terrorism**, Charles W.Kegley,Jr. (Ed.), Prentice Hall, 107-138

YAMAN, Didem

- 2005 “11 Eylül Sonrasında ABD: Algılamalar, Psikolojik Yansımalar ve Yasal Düzenlemeler”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt. 1, No. 1-2, 117-142

YAVUZALP, Osman

- 2003 “Working With Partners to Fight Terrorism”, **NATO Review**, Spring: 8-9

YILMAZ, Mehmet

- 2004 “NATO İsmi de Değiştirmeli”, **Aksiyon**, Sayı: 500, Temmuz: 34-36

YOST, David S.

- 1999a “Yeni NATO ve Kolektif Güvenlik”, içinde **Yeni NATO Soğuk Savaş’tan Sıcak Savaşa**, Musa Ceylan (Ed.), Ülke Kitapları, 39-65
- 1999b **NATO Transformed: The Alliance’s New Roles in International Security**, United States Inst. Of Peace Press

YÖK

- 1985 Türkiye’de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri, Ankara: YÖK Yayınları

YURDAKUL, Erkin

- 2003 “NATO’dan Kurtulma Fırsatı”, **Türk Solu**, Sayı 24, Şubat, <http://www.turksolu.org/24/yon24.htm>

YURTSEVER, Haluk

- 2004 “NATO’yla Mücadele ve İşçi Sınıfı” içinde **NATO’yla Nasıl Mücadele Etmeli? (Uluslar arası Konferans Belgeleri)**, NK Yayınları, İstanbul, 43-46

ZAFER, Hamide

- 1998 **Ceza Hukukunda Terörizm**, İstanbul: Beta Yayınları

ZAMAN GAZETESİ

- 2005 “Türkiye, Roj TV için Danimarka’dan Kovuşturma İstedi”, 3 Eylül, <http://zaman.com.tr/?hn=207041&bl=politika&trh=20050903>, (Erişim: 31.03.2006)

ZEPOS, Yannis Alexis

1999 “NATO Needs to Respond to New Challenges”, **NATO’s Nations and Partners for Peace**, Military Module, 49, 2, 35

3713 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Terörle Mücadele Kanunu, Sayı: 20843 Mükerrer, Tertip: 5, Cilt: 30, Sayfa: 125, 12.04.1991, <http://www.hukukcu.com/bilimsel/genelkanunlar/3713.html>, (Erişim: 07.05.2006)

Civil Emergency Planning, NATO Handbook, Updated: 19 October 2002, <http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb0809.htm>, (Erişim: 01.03.2005)

Council Common Position on Combating Terrorism, 2001/930, OJL 344/90, 28 December 2001

Council Common Position, Updating Common Position, 2001/ 931/ CFSP, 2 May 2002, (2002/ 340/ CFSP), J.O. L 116/ 75, 3 May 2002

European Parliament, C5-04952001, 25 October 2001

EU-UNBrochure-6/EN, The Fight Against Terrorism and Transnational Crime, 2004, http://europa-eu-un.org/documents/infopack/en/EU-UNBrochure-6_en.pdf, (Erişim: 07.03.2005)

Terrorist Financing Executive Order, 24 Eylül 2001, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010924-2.html>, (Erişim: 07.03.2005)

Fact Sheet: NATO's New Strategic Concept, The Washington Summit, 23-25 April 1999, <http://www.fas.org/man/nato/natodocs/99042450.htm>, (Erişim: 01.03.2005)

“Heads of State and Government Strengthen NATO’s Anti-Terrorism Effort”, 29 June 2004, Updated: 08 July 2004, <http://www.nato.int/docu/update/2004/06-june/e0629e.htm>, (Erişim: 04. 03. 2004)

Istanbul Summit Communiqué, Haziran 2004, <http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm>, (Erişim: 07.03. 2005)

Joint Resolution for Authorization for Use of Military Force , P. L. 107–40, 115 Stat. 224, 18 Eylül 2001

Kuzey Atlantik Konseyi Bakanlar Toplantısı Final Bildirisi, Kopenhag, Danimarka, 6-7 Haziran 1991

NATO Handbook, ‘The North Atlantic Treaty’, Office of Information and Press, Brussels-Belgium, 1999

NATO's Contribution to the Fight Against Terrorism, Available at: www.nato.int/terrorism/index.htm (Updated: 24 February 2005) (Erişim: 01.03.2005)

NATO Office of Information and Press, The Reader’s Guide to the NATO Summit in Washington, Brussels 1999, 50–51

OAS Permanent Council Convenes Special Session, 14 September 2001, http://www.oas.org/charter/docs/comuni_eng/E_006.htm , (Erişim: 01.03.2005)

Partnership Action Plan Against Terrorism, NATO Basic Texts, Prague , 22 November 2002, <http://www.nato.int/docu/basictxt/b021122e.htm>, Updated: 22 January 2003, (Erişim: 01.03. 2005)

Prague Summit Declaration, NATO Press Release 2002 (127), 21 November 2002, par. 4c, <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>,(Erişim: 01.03. 2005)

Statement by the NATO Secretary General on the Conclusion of Operation Eagle Assist, 30 April 2002, NATO Press Release (2002)065, available at <http://www.nat.int/docu/pr/2002/p02-057e.htm>, (Erişim: 01.03. 2005)

Statement by the North Atlantic Council, NATO Press Release (2001) 124, 12 Eylül 2001, <http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-124e.htm>, Updated: 15 September 2001, (Erişim:01. 03. 2005)

The National Security Strategy of the United States of America, Eylül 2002 <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html>, (Erişim: 13. 06. 2005)

The Prague Summit and NATO's Transformation, Reader's Guide, 2003, <http://www.nato.int/docu/rdr-gde-prg/rdr-gde-prg-eng.pdf>, Erişim: 30.03.2006

The Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools to Intercept and Obstruct Terrorism Act of 2001 (USA Patriot Act), H.R.2975, 2 October 2001

Twenty-Fourth Meeting of Consultation of Ministers of Foreign Affairs, OEA/Ser.F/II.24, RC.24/RES.1/01, 21 September 2001, Washington, D.C. Original: Portuguese , <http://www.oas.org/OASpage/crisis/RC.24e.htm>, (Erişim: 08 04 2005)

U.S. Department of Homeland Security, "U.S. Department of Homeland Security Strategic Plan: Securing Our Homeland", 2004 1-56, http://www.dhs.gov/dhspublic/theme_home1.jsp (Erişim: 13. 06. 2005)

UN Security Council Resolution 1368, 12 November 2001, S / RES / 1377 (2001)

UN Security Council Resolution 1368, 28 September 2001, <http://www.state.gov/p/io/rls/othr/2001/5108.htm>, (Erişim: 13. 06. 2005)

UN Security Council Resolution 1368, Adopted by the Security Council at its 4370th meeting, on 21 September 2001, <http://www.state.gov/p/io/rls/othr/2001/5108.htm>, (Erişim: 13. 06. 2005)

United Nations Federal Assembly Official Records, 28th Session, Supplement 28, 1978

US Army's Command & General Staff College, "Chapter 8: Combatting Terrorism", Stability and Support Operations, (Final Draft), January 2003, <http://www.terrorism.com/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=5671>, (Erişim: 13. 06. 2005)

US Department of Transportation, 2000 Annual Assessment-Motor Vehicle Traffic Crash Fatality and Injury Estimates for 2000 [On Line]. Available: <http://www-nrd.nhtsa.dot.gov/pdf/nrd-01/NRDmtgs/2001/11012Kassess.PDF>, (Erişim: 01.03. 2005)

US State Department, Patterns of Global Terrorism 2001, Washington DC, May 2002

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Gladio>, (Erişim: 08. 03. 2006)

(http://en.wikipedia.org/wiki/NATO#Debate_about_its_future, Erişim: 08. 03. 2006).

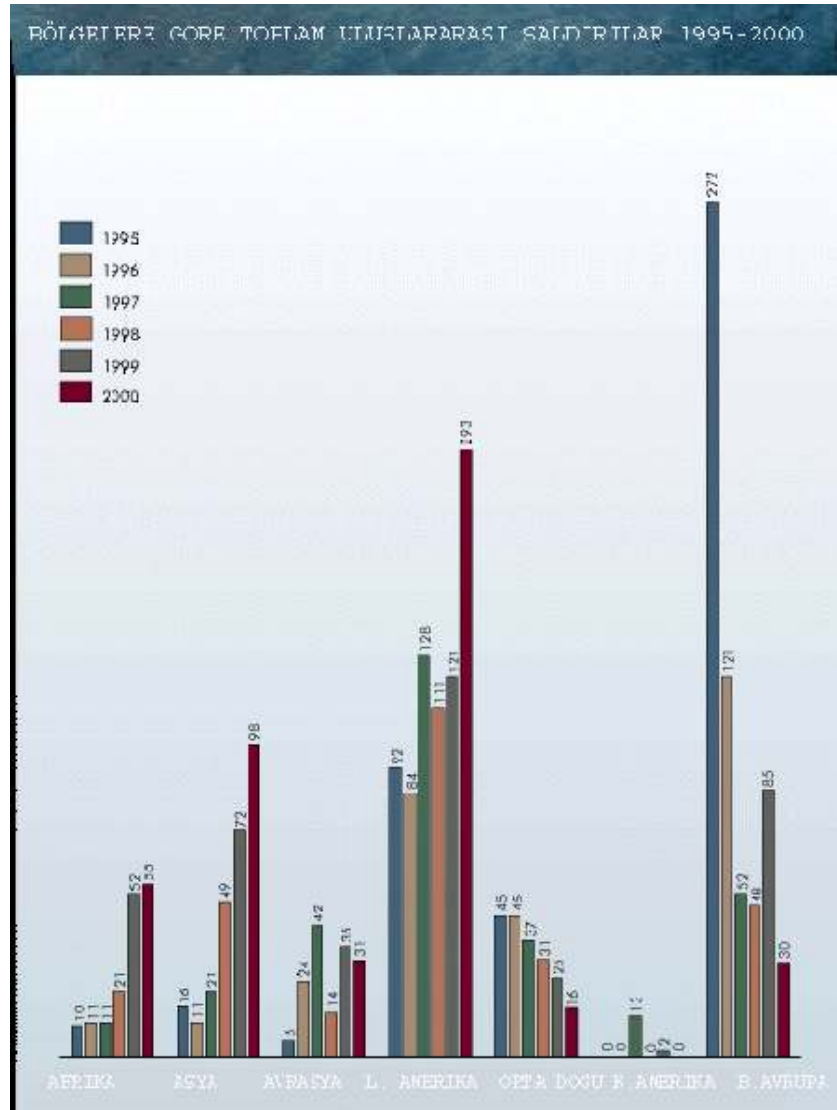
<http://www.natoistanbul2004.org.tr/tur/n1415.asp>, (Erişim: 08. 04 2005)

<http://www.natoistanbul2004.org.tr/tur/nato.asp>, (Erişim: 08 04 2005)

<http://www.september11news.com/InternationalReaction.htm>, (Erişim: 02.02. 2006)

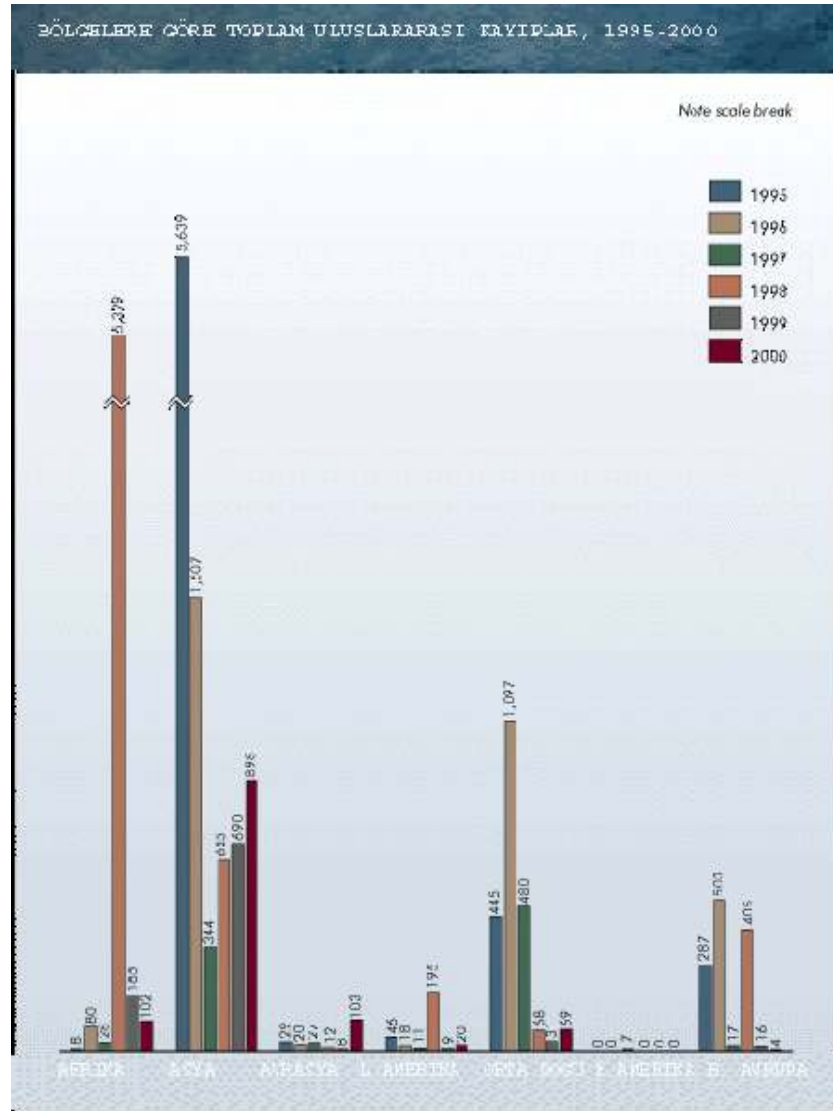
www.radikal.com/dishaberler/arsiv, (Erişim: 01.03. 2005)

**EK: 1 BÖLGELERE GÖRE GERÇEKLEŞTİRİLEN TOPLAM
ULUSLARARASI SALDIRILAR (1995-2000)**

Kaynak: Patterns of Global Terrorism – 2000
Released by the Office of the Coordinator for
Counterterrorism 30 April 2001, U.S. Department of State /
www.state.gov

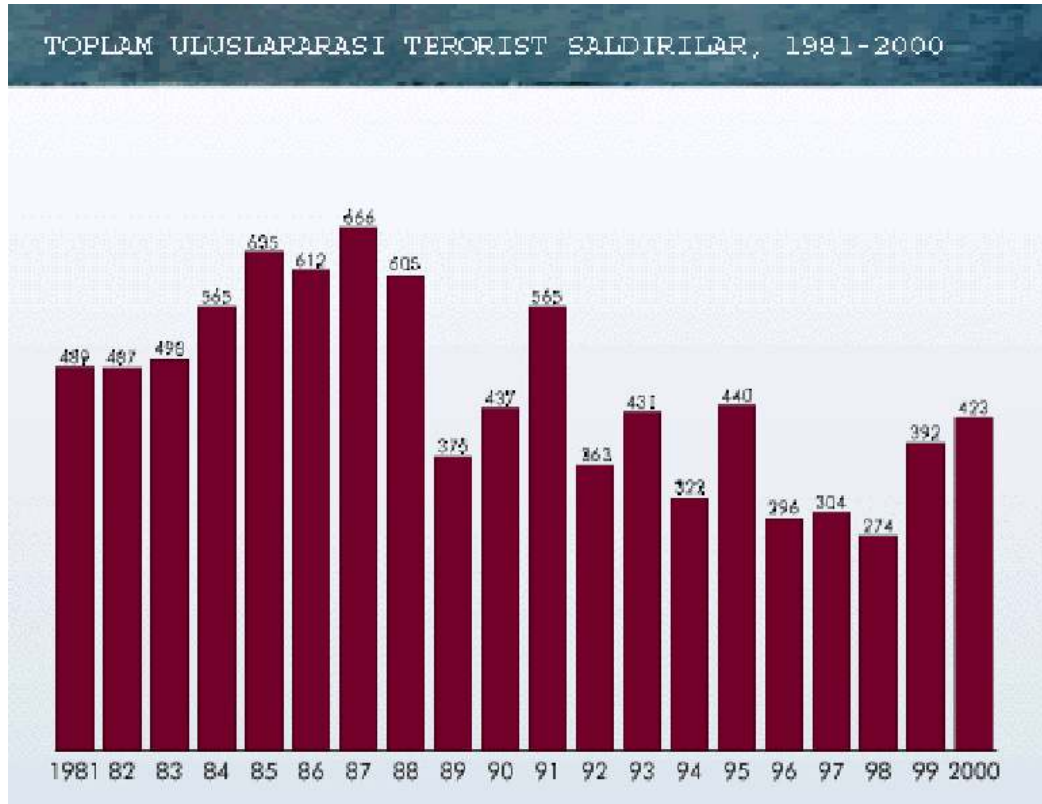
**EK: 2 BÖLGELERE GÖRE TOPLAM ULUSLARARASI KAYIPLAR
(1995-2000)**

Kaynak: Patterns of Global Terrorism – 2000

Released by the Office of the Coordinator for
Counterterrorism 30 April 2001, U.S. Department of State /
www.state.gov

**EK: 3 TOPLAM ULUSLARARASI TERÖRİST SALDIRILAR
(1981-2000)**

Kaynak: Patterns of Global Terrorism – 2000

Released by the Office of the Coordinator for Counterterrorism 30

April 2001, U.S. Department of State / www.state.gov